

სამეცნიერო-საზოგადოებრივი ჟურნალი

საძი საუნჯე

1

მარტი, 2014

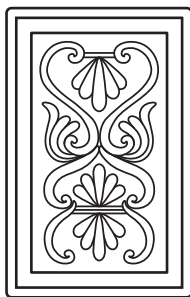
SUMMARY
РЕЗЮМЕ

სამეცნიერო-საზოგადოებრივი შურნალი
კვარტალური გამოცემა

სამი საუნჯე

№1(11), 2014

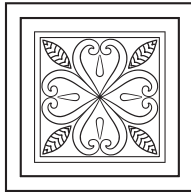
თბილისი
მარტი, 2014

შპს: 070 (479.22)

ს-21

სარედაქციო საბჭო

ბონდო არველაძე, გიორგი გოგოლაშვილი, ანზორ თოთაძე,
გვანცა კოპლატაძე (რედაქტორის მოადგილე), ნოდარ ლომოური,
გრიგოლ რუხაძე (რედაქტორი), გრანი ქავთარია.

დაიბეჭდა საქველმოქმედო ორგანიზაცია
„სინერჯის“ ფინანსური მხარდაჭერით.

გამომცემელი შპს „სამი საუნჯე“.

განათლება

გოგიგოლაშვილი, ფრთხილად, კლასიკა!..... 5
თეიმურაზ ფანჯიკიძე, ჟამი ნგრევისა და უგუნურებისა 17

ქართლის ცხოვრება

თინა იველაშვილი, საუკუნის უმძიმესი დანაშაული 29
მამუკა ცუხიშვილი, ქართველ მამულიშვილთა საქმეს
გამგრძელებლები სჭირდება 44
გვანცა კოპლატაძე, სამცხე-ჯავახეთის საათაბაგო
XIX საუკუნის პირველ ნახევარში 62

პოლიტიკა

გულბათ რეხილაძე, რატომ წინააღმდეგება დასავლეთი
უკრაინისგან ყირიმის გამოყოფას? 73
შოთა აფხაძე, „უკრაინული მაიდნის“ თავიდან აცილების გზა ... 77

არქეოლოგია

ბონდო არველაძე, კათალიკოს დომენტი III ეპიტაფიის გამო 82

ბიოეთიკა

გრიგოლ რუხაძე, კონტრაცეფციის, აბორტისა და სუროგაციის
რელიგიური შეფასება 90

თუზისები

ვალერიან მაჭარაძე, თეიმურაზ მეორის ელჩობა რუსეთში 104

მამულიშვილთა მოსახსენებელი 141

ჩვენი ავტორები 152

PE3IOME (რუს. თარგ. თამარ ფანცულაიასი) 155

SUMMARY (ინგ. თარგ. თეონა ჩადუნელი) 160

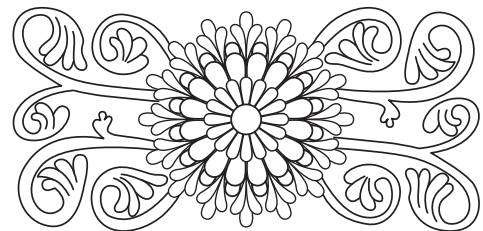
პრემიერ-მინისტრის დროული გადაწყვეტილება

ბ-ნმა ირაკლი ღარიბაშვილმა 2014 წლის 28 მარტს სახელმწიფო საკონსტიტუციო კომისიას კონსტიტუციაში ახალი ჩანაწერის შემატების ინიციატივით მიმართა.

პრემიერის შეფასებით, ანტიდისკრიმინაციული კანონის პრაქტიკა ასახავს ქართველი ხალხის შემწუნარებლობის ტრადიციას, რომლის თანახმადაც განსხვავებული რელიგიის, ეთნოსისა და განსხვავებული ცხოვრების წესის მიმდევარი ადამიანები საუკუნეების განმავლობაში ერთმანეთის გვერდიგვერდ მშვიდობიანად ცხოვრობენ.

პრემიერმა განაცხადა: – რადგან შესაძლოა იყოს განსხვავებული მიდგომები და არ უნდა მოხდეს ამ თემით სპეკულირება, გამოვდივარ ინიციატივით, რომ კონსტიტუციაში შევიტანოთ ჩანაწერი, რომ ოჯახი არის ქალისა და მამაკაცის ერთობა. ასე მოიქცა ლატვია, შპრმან კი სორვატია, ევროკავშირში შესვლის წინ. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს არსებული კანონმდებლობით ოჯახი ისედაც განისაზღვრება როგორც ქალისა და მამაკაცის ერთობა, რომ არ მოხდეს არასწორი ინტერპრეტირება, ვფიქრობ, სასურველია ამ საკონსტიტუციო ჩანაწერის არსებობა. ეს კანონი არ ქმნის არავისთვის რაიმე ტიპის ახალ უფლებას; ის საზოგადოების არც ერთ ჯგუფს რაიმე ტიპის პრივილეგიას არ ანიჭებს. კანონი უზრუნველყოფს მხოლოდ იმას, რომ ვეველამ თანაბრად ვისარგებლოთ იმ უფლებებით, რაც უკვე გვაქვს უზრუნველყოფილი საქართველოს კანონმდებლობით.

28. 03. 2014.

გიორგი ბოგოლავილი

ფრთხილად, კლასიკაა!..

(ანუ შეტევა კლასიკურ ლიტერატურულ მემკვიდრეობაზე)

1966 წელს გამოვიდა წიგნი „რას მოგვითხრობს „ვეფხისტყაოსანი“. ამ გამოცემამ ბევრი მითქმა-მოთქმა გამოიწვია; საჯაროდ დაგმეს ეს მცდელობა; ითქვა, ეს ხელყოფაა ჩვენი უპირველესი ლიტერატურული ძეგლის – „ვეფხისტყაოსნის“; ქართველ კაცს რისთვის სჭირდება შოთა რუსთაველის ქმნილების პროზაული ვარიანტი; პოემას აღარ წაიკითხავს ახალგაზრდობა... ყოველივე ეს მართალი იყო, მაგრამ რა... ფაქტი დარჩა ფაქტად და თაობები გაიზარდა ისე, გენიალური პოემა რომ არ წაუკითხავთ... თუმცა იმჟამად სკოლა მეტ-ნაკლებად თავის სიმალლეზე იდგა, ღირსეული პედაგოგიც მეტი გვეყავდა და რუსთაველის ქმნილების გაცნობის მსურველი ახალგაზრდაც მრავლად იყო... თანდათან გართულდა ცხოვრება და... კლასიკური ქართული ლიტერატურის ბედიც დამძიმდა...

ერთმა ცნობილმა ლიტერატორმა განგაში ატეხა, განათლების მინისტრმა კ. ლომიამ აგიოგრაფიულ ლიტერატურას „მკვდარი ნაწარმოებები“ უწოდაო. აღშფოთდა და, მართალიც იყო... მაგრამ აგიოგრაფიული ლიტერატურის „მკვლელობის მცდელობა“ უფრო ადრე დაიწყო:

ოთხმოცდაათიანი წლების შუა ხანებში თბილისის სკოლებში მეცხრეკლასელებს მასწავლებლებმა „საქმე გაუადვილეს“ და სამ ლარად შეაძენინეს ახალ ქართულ ენაზე „თარგმნილი“ „შუშანიკის

წამება“ და „აბო თბილელის ცხოვრება“. ამ ბროშურებს „თარგმანს“ მე ვუწოდებ, თორემ მოსწავლეებს ასე ეუბნებოდნენ: ესაა იაკობ ხუცესის „შუშანიკის წამება“ და იოანე საბანისძის „აბოს წამებაო“, მას სხვა არც არაფერი ეწერა... ვიყვირეთ მაშინაც (გაზეთი „ბურჯი ეროვნებისა“, №8-9, 1997); ვთქვით, რომ ეს ხელყოფა ჩვენი კულტურული მემკვიდრეობისა და ა. შ. თუმცა ფაქტია, რომ ბროშურების გამომცემლებმა ძალიან კარგად იცოდნენ, რასაც აკეთებდნენ: როგორც ვთქვი, იმ ბროშურებზე არც „მთარგმნელი“ იყო მითითებული და არც გამომცემელი, არც რედაქტორი და არც გამომცემლობა... მოკლედ, იცოდნენ, თუ რა „ავ საქმეს სჩადიოდნენ“ და „აკეთებდნენ ფულს“... დიახ, ეს იყო „მათი ბიზნესი“... თუმცა ბიზნესი პატიოსანი სიტყვაა; პირადი გამორჩენის მიზნით საგანმანათლებლო სისტემაში ავად ჩარევას იაკობ გოგებაშვილმა „სახსრის ტრფიალი“ და „კუჭის პრინციპი“ უწოდა... დიახ, „სახსრის ტრფიალი“ და „კუჭის პრინციპი“ არაერთი ავი საქმე ჩაადენინა „მაგანს“, არაერთი კლასიკური ლიტერატურული ძეგლის ხელყოფა მოხდა...

ცოტა მოგვიანებით, იმავე ოთხმოცდაათიან წლებში, ახალი წიგნი გამოჩნდა – „გიორგი მერჩულე, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“, სრული ტექსტი თანამედროვე ქართულ ენაზე. გიორგი მერჩულის თხზულება სიტყვა-სიტყვით გადაუღიათ ახალ ქართულზე; „საინტერესო“ მოტივი ჰქონდათ „ავტორებს“: თანამედროვე მკითხველის გაუცხოება მოხდა ძველი ქართული ლიტერატურის მიმართ და ეს არის გამოსავალიო, ასე დავაინტერესებთ, ასე მივიყვანთ ყმაწვილს წიგნთანო...

ისევ ავტეხეთ ხმური: 1998 წელს ჟურნალმა „ბურჯი ეროვნებისა“ რამდენიმე ცნობილ სპეციალისტს ასეთი კითხვით მიმართა: „ახლანდელ გამოცდა გიორგი მერჩულეს „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“ ქართულ ენაზე თარგმნილი. გასულ წელს „შუშანიკის წამება“ და „აბოს ცხოვრება“ „თარგმნეს“... ათეული წლებია სკოლის მოსწავლეთა უმეტესობა „ვეფხისტყაოსანს“ აღარ კითხულობს – პროზაულად „თარგმნილი“ „ვეფხისტყაოსანი“ დიდ გასავალშია... აი, ეს გზა საით მიდის? რამდენად არის აუცილებლობა და საჭიროება ამგვარი „თარგმანების“ არსებობისა; არის თუ არა ეს ხელყოფა ჩვენი კლასიკური მემკვიდრეობისა, შეურაცხყოფა ჩვენი კულტურული წარსულისა? საერთოდ, რა უნდა გავაკეთოთ, როგორ აღვუდგეთ წინ ამგვარ ინიციატივებს? არადა ეს გამომცემები იბე-

ჭდება დიდი ტირაჟით და განათლების დარგის მუშაკები (ზოგჯერ იძულებითაც!) ავრცელებენ სკოლებში“ („ბურჯი ეროვნებისა“, №3, 1998).

ამ კითხვაზე რამდენიმე ცნობილი მეცნიერის პასუხს მოვიხმობ იმავე ჟურნალიდან.

პროფესორი **ლევან მენაბდე**: „იაკობ ხუცესის, იოანე საბანისძის, გიორგი მერჩულისა თუ შოთა რუსთაველის ნაწარმოებებს არ სჭირდება ასეთი თარგმნა; არც სხვას ძველი ქართული ლიტერატურის ძეგლთაგან. არ გვაქვს ჩვენ ამის საჭიროება, სომხურისა და ბერძნულის მსგავსი ვითარება. ერთი მხრივ ვამტკიცებთ, ჩვენს ენას არ განუცდია ისეთი ცვლილებები, როგორც სხვა ენებმა განიცადესო, რომ გაუგებარი იყოს ძველი მწერლების შემოქმედება და, მეორე მხრივ, „ვთარგმნით“... ეს რეპეტიტორების მოგონილია, ფულის კეთების საშუალებაა და როცა ამ მიზნით მივმართეთ კლასიკურ მემკვიდრეობას, ეს ყოველად დაუშვებელია...“

აკადემიკოსი **მარიამ ლორთქიფანიძე**: „ეს არის ჩვენი კულტურის დაკნინების საშინელი ფაქტი. მე მგონი, სალიტერატურო ქართული ენა ერთ-ერთი უნიკალური ენაა, რომელსაც 15 საუკუნის ისტორია აქვს და დღევანდელი ქართველისათვის მეზუთე საუკუნის ტექსტი გასაგებია... მართალია, შეიძლება იყოს პატარ-პატარა გაუგებრობები და სირთულეები, მაგრამ ამისთვის არსებობს სკოლა... მაგრამ ჩვენ თუ მოვდევით ახლა და ეს ძეგლები ვთარგმნით, ეს იმას ნიშნავს, რომ გავაღარიბებთ, დავაკნინებთ ჩვენს უმთავრეს სიმდიდრეს – ქართულ ენას... მე მიმაჩნია, რომ ვინც ამას აკეთებს, ის შეგნებულად თუ შეუგნებულად (შეიძლება შეგნებულად არა), ხელყოფს ჩვენი კულტურის ყველაზე მდიდარ და ყველაზე მნიშვნელოვან საქმეს... როგორ შეიძლება ქართული მხატვრული ლიტერატურისა თუ საისტორიო მწერლობის შედევრებისადმი ასეთი დამოკიდებულება... მე არ მაინტერესებს, რა ღირსებისაა ეს „თარგმანი“, ეს არის მავნებლობა, ეს არის ნამდვილად ძალიან მძიმე და ძალიან ცუდი რამ...“

აკადემიკოსი **მზექალა შანიძე**: „მე ვთვლი, რომ ასეთი სახის გამოცემები არ უნდა გვქონდეს. ჩვენი ენის შემთხვევაში გვაქვს ისეთი ვითარება, როდესაც ძველი ქართული ენის ძეგლები ახალი ქართული ენისაგან არ არის იმდენად დაშორებული, რომ მისი სპეციალურად თარგმნა იყოს საჭირო. მართალია, ყველა ენაში არ არის ასეთი ვითარება. არის ზოგიერთი ინდოევროპული ენა, თუნდაც რუსული, სადაც XI საუკუნის ძეგლი პრაქტიკულად სხვა ენაზე არის დაწერ-

ილი და საგანგებო შესწავლას საჭიროებს. ქართულში ასეთი ვითარება არ არის. ის კონსერვატიზმი, რაც ფონეტიკურ სტრუქტურაში ვლინდება, თავს იჩენს მორფოლოგიურ სტრუქტურასა და ლექსიკაშიც. ეს, რა თქმა უნდა, არ ნიშნავს, რომ ძველი ქართული აბსოლუტურად იგივეა, რაც ახალი ქართული. რა თქმა უნდა, ძველ ქართულ ძეგლებს სათანადოდ შესწავლისათვის სჭირდება განმარტება, ლექსიკონი, მორფოლოგიური ფორმების ახსნა, მაგრამ არა – ქართულად თარგმნა, რაც იწვევს ამ ძეგლების მხატვრული ღირებულების გაქარწყლებას... მე ეს დაუშვებლად მიმაჩნია...”

პროფესორი რევაზ ბარამიძე: „ქართულიდან ქართულად არ თარგმნიან... თუ იმას მოიმინებენ, რომ სომხები ასე აკეთებენო, ის სხვა ენაა: სლავურიც სხვა ენაა. ჩვენ ეს არ გვჭირდება. ჯერ ერთი, „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“ რომ თანამედროვე ენაზე გადმოიტანო, შენ უნდა იყო მერჩულეს დონის მწერალი, რომ ის ნიუანსები, ის ლექსიკა, ის არომატი ენისა შეინარჩუნო. მარტო ამბის გადმოცემა არაა მთავარი: ამგვარი გადმოდება ახალ ქართულზე ნიშნავს გაღარიბებას კი არა, დაკნინებას ენისას; იკარგება სახეთა სისტემა; რაც მთავარია, ეს არის მავნებლობა იმ მხრივ, რომ ახალგაზრდას ეკარგება მოთხოვნილება ტექსტის სწავლისა, გაიოლების მიზნით გაპრიმიტიულება არ შეიძლება. დავარქვათ ყველაფერს თავისი სახელი და, მავნებლობაა!.. ვუკარგავთ იმ სიდიადეს მერჩულეს, რითაც ჩვენ ვამაყოფთ“.

პროფესორი ზურაბ სარჯველაძე: „ამის გაკეთება არ არის საჭირო, არც სასიამოვნო და სასარგებლო ჩვენი ლიტერატურისათვის. მე მგონია, არ არის ისეთი მწვავე აუცილებლობა ძველი ქართული ტექსტების „თარგმნისა“. სავსებით გასაგებია, ძველი ბერძნულიდან რომ ახალ ბერძნულზე თარგმნიან. ანდა ძველი სომხურიდან – ახალ სომხურზე. ჯერ კიდევ ოციან წლებში მიხეილ ჯავახიშვილმა „შუშანიკის წამება“ წაუკითხა სრულიად გაუნათლებელ კაცს და აღმოაჩინა, რომ ამ კაცმა შინაარსი სავსებით გაიგო... საერთოდ, მოსწავლის მიერ ტექსტის გაგება-არგაგების არგუმენტად მოშველიება საქმეს ვერ უშველის. განა რომანტიკოსები ყველას ესმის? ანდა ლელთ ღუნიას საუბარი? მათი „თარგმნის“ საკითხიც დავსვათ?.. ამიტომაც „თარგმნა“ ძველი ქართულიდან ახალ ქართულზე არის სრულიად გაუმართლებელი. ამით ჩვენ ახალი თაობის კავშირს ვწყვეტთ ძველ ტექსტებთან, ძველ მწერლობასთან, ძველ კულტურასთან და ამისი უარყოფითი შედეგები გამოჩნდება

უახლოეს მომავალში. ეს არის საშინელება; ჩემი აზრით, ყოველად დაუშვებელია“.

იმჟამად განათლების სამინისტრომ ჟურნალის („ბურჯი ეროვნებისა“) რედაქციას ასეთი ინფორმაციაც მოაწოდა: „1998 წლის 17 მარტს საქართველოს განათლების სამინისტროს ქართული ლიტერატურის მეთოდსაბჭოს (თავმჯდომარე პროფ. გ. ფარულავა) სხდომაზე იმსჯელეს ძველი ქართული ლიტერატურის ძეგლების ახალ ქართულ ენაზე „თარგმნის“ თაობაზე. საკითხის განხილვაში მონაწილეობა მიიღეს ბატონებმა: ელგუჯა ხინთიბიძემ, რევაზ სირაძემ, რევაზ თვარაძემ, დავით წერედიანმა, გია მურღულიამ, გიორგი ალიბეგაშვილმა, კახა ჯამბურია და სხვებმა. ერთხმად იქნა დაგმობილი ამგვარი საქმიანობა და წინადადება მიეცა განათლების სამინისტროს, არ დაუშვას სკოლებში ამ ტიპის გამოცემით სარგებლობა“.

მკითხველი იკითხავს, ეს ხომ ძველი ამბავია და რამ გაახსენა ავტორს ახლათ... დიახ, მეც ასე მეგონა, ეს მავნე პრაქტიკა წარსულს ჩაბარდა და აღარ დაგვჭირდებოდა ამის გახსენება, მაგრამ... მაგრამ, თურმე სადა ხარ, ის, როგორც იტყვიან, ჟურნალი ყოფილა, ფილმი ახლა იწყება (უფრო სწორად, კარგა ხანია დაწყებულა).

ასეთი წიგნი მომიტანეს: საეკლესიო ბიბლიოთეკა. ძველი ქართული საეკლესიო ლიტერატურა. ტ. I. გამომცემლობა „ახალი ივერიონი“, თბილისი, 2005. მითხრეს, ეს ოთხტომეულის I ტომიაო (აღარ მოვისურვე დანარჩენი სამი ტომის მოძიება...). ტიტულზე ვკითხულობთ: ძეგლები თარგმნა, გამოსაცემად მოამზადა და სქოლიოები დაურთო ედიშერ ჭვლიძემ.

ძალიან კარგო, იტყვის მკითხველი. ამ სოლიდურ გამოცემაში (წიგნი 1152 გვერდს შეიცავს) არა ორიგინალური, არამედ ნათარგმნი ძეგლები ყოფილა დაბეჭდილი. ახლა წიგნის „წინათქმის“ პირველი აბზაცი ჩავიკითხოთ: „წინამდებარე პუბლიკაცია წარმოადგენს ძველ ქართულ საეკლესიო მწერლობასთან დაკავშირებული პედაგოგიური და მეცნიერული ინტერესების გამთლიანების მცდელობას. აღნიშნული კუთხით ამ ეტაპზე მეტ-ნაკლებად დამუშავდა ხუთი ცნობილი ჰაგიოგრაფიული ნაწარმოები („მარტვილობა წმინდა შუშანიკ დედოფლისა“, „მარტვილობა წმინდა ევსტათი მცხეთელისა“, „მარტვილობა წმინდა აბო თბილელისა“, „ცხოვრება

და მოქალაქეობა წმინდა გრიგოლ ხანძთელისა“ და „ცხოვრება და მოქალაქეობა წმინდა სერაპიონ ზარზმელისა“)...

აკი „ძეგლები თარგმნა, გამოსაცემად მოამზადა და სქოლიოები დაურთო ედიშერ ჭელიძემო“? დიან, თურმე ე. ჭელიძეს ქართულად უთარგმნია

„შუშანიკის წამება“

„ევსტათი მცხეთელის წამება“

„აბო თბილელის წამება“

„გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრება“

„სერაპიონ ზარზმელის ცხოვრება“...

თუ წერილის დასაწყისში სიტყვა „თარგმნას“ ბრჭყალებში ვსვამდით, რადგანაც იმ ტექსტების ისე წამზდენი თარგმანს არ ეძახდნენ თავიანთ ნაცოდვილარს, აქ ტიტულზევეა მითითებული „ძეგლები თარგმნაო...“ ასეა: **ორიგინალური ქართული ძეგლები ქართულად თარგმნა ე. ჭელიძემ!** რას ნიშნავს „თარგმნა“? ეს სიტყვა ლექსიკონებში ასე განიმარტება – ერთი ენიდან მეორეზე გადაღება!.. ამ წიგნში არსად არ არის მითითებული, რომელი ენიდან შეასრულა ე. ჭელიძემ ეს თარგმანი. ცხადია, „მთარგმნელმა“ იცის, ერთსა და იმავე ენაზე არ ხდება თარგმნა, ამიტომ არ უთითებს „დედნის“ ენას... არადა, ფაქტია: **„მთარგმნელმა“ ე. ჭელიძემ იაკობ ცურტაველის, იოანე საბანისძის, გიორგი მერჩულის თხზულებები ქართულიდან ქართულად თარგმნა!..**

და ამ სოლიდურ გამოცემაში გვერდიგვერდ წარმოადგინა ორიგინალი და „თარგმანი“: ლუწ გვერდზე ორიგინალია დაბეჭდილი, კენტ გვერდზე – „თარგმანი“...

წიგნში ბევრი რამ არის უცნაური. თუნდაც ეს – მეორე გვერდზე ვკითხულობთ: „აღნიშნული გამოცემის მთლიანი ან ნაწილობრივი გადაბეჭდვა და რაიმე სახით კვლავ გამოცემა წიგნის ავტორის ნებართვის გარეშე აკრძალულია“. წიგნში დაბეჭდილი თხზულებების ავტორებად დასახელებულნი არიან იაკობ ხუცესი, იოანე საბანისძე, გიორგი მერჩულე... ნებართვა ვისგან უნდა აიღოს გამოცემის მსურველმა? თუ „მთარგმნელ-გამომცემლისაგან“ (ანუ ე. ჭელიძისაგან), „ავტორი“ რა შუაშია? და მაინც: ვინმემ „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ გამოცემა რომ მოისურვოს, ნებართვა „მთარგმნელისაგან“ (ე.ჭელიძისაგან) უნდა აიღოს?!..

თუმცა ეს სხვა საკითხია; უფრო არსებითი სხვა რამ არის:

მე არ ვეხები კომენტარებს, იქ დასმულ საკითხებს... მე სხვა

კითხვები მიჩნდება:

რას ნიშნავს – „თარგმნა“? ნუთუ „მთარგმნელი“ ფიქრობს, რომ ძველი ქართული, საშუალო ქართული და ახალი ქართული სხვადასხვა ენებია და შეიძლება ძველიდან ახალზე, საშუალოდან ახალზე ვთარგმნოთ? ვფიქრობთ, „მთარგმნელისათვის“ ცნობილია, რომ ძველი, საშუალო და ახალი ქართული სამუშაო ტერმინებია და გულისხმობს ერთი (ქართული) ენის განვითარების სამ საფეხურს (პერიოდს); ძველი, საშუალო და ახალი ისტორიული ნაირსახეობებია ქართული ენისა...

ზემოთ ე. ჭელიძის „წინამორბედ მთარგმნელებზე“ საუბრისას აღვნიშნეთ, კომპეტენტური მეცნიერები როგორ აფასებენ, თუ „რამნიშვნელობა აქვს ასეთ „თარგმანებს“... ძალიან ნათლად და ერთმნიშვნელოვნად იქნა დაგმობილი ამგვარი მცდელობა!.. ეს აზრი არ შეიძლება არ იყოს ცნობილი ე. ჭელიძისათვის... და თუ ცნობილია, მაშინ მას უნდა განემარტა, რატომ გახდა საჭირო ამ კლასიკური ძეგლების „თარგმნა“... და მით უმეტეს, გვერდიგვერდ დაბეჭდვა ორიგინალური და „ნათარგმნი“ ვარიანტებისა... სახუმაროდ რომ იყოს საქმე, ვიტყვოდი, გიორგი მერჩულეს (თუ სხვა ავტორს) ეჯობებდა და თავს გვაწონებს, აი, მე უკეთესად ვწერო... ამგვარმა პუბლიკაციამ კიდევ უფრო ნათლად დაგვანახა უაზრობა (და დანაშაულებრივი სითამამე) ამგვარი „თარგმანისა“. ორიოდ მაგალითს მოვიყვან (ცნობილი პასაჟების „თარგმანს“):

„დედანი“

„თარგმანი“

იყო მერვესა წელსა სპარსთა მეფისა კარად სამეფოდ წარემართა ვარსქენ პიტიანში, ძმ არშუშაძის, რამეთუ პირველ იგიცა იყო ქრისტიანი, ნაშობი მამისა და დედისა ქრისტიანეთა...

სპარსელთა მეფის მერვე წელს სამეფო კარისკენ გაემართა ვარსქენ პიტიანში, არშუშაძის ძე; თავდაპირველად ისიც ქრისტიანი იყო და ქრისტიანი მამისა და დედის ნაშობი...

სხვა:

ხოლო ეპისკოპოსი იგი სახლისად მის პიტიანშისად, რომელსა სახელი ერქვა აფოც, არა მუნ იყო...

ხოლო პიტიანშიის სახლის ეპისკოპოსი, რომელსაც სახელად ერქვა აფოცი, არ იმყოფებოდა იქ...

სხვა:

პრქუა მას წმიდამან შუშანიკ რისხვით: „ოდეს ყოფილ არს აქამოდღე, თუმცა მამათა და დელათა ერთად ეჭამა პური?!“

უთხრა მას წმინდა შუშანიკმა რისხვით: „როდის ყოფილა აქამდღე, რომ კაცებსა და ქალებს ერთად ეჭამოთ პური?!“

და სხვა.

ამას ჰქვია თურმე თარგმნა!

კითხვას კვლავ გავიმეორებ: ვის სჭირდებოდა იაკობ ხუცესის თხზულების ე. ჭელიძის მიერ „ქართულად თარგმნა“? რა იყო გაუგებარი და „სათარგმნი“ იაკობ ცურტაველის თხზულებაში (თუ გაუგებარი იყო, ამისთვის არსებობს სქოლიო და კომენტარები...)? სხვათა შორის, როგორც ზემოთ ვთქვით, „წინამორბედი მთარგმნელები“ გრძნობდნენ, რომ „ავს იქმოდნენ“ და „ანონიმებად“ დარჩნენ...

შეიძლება მე ვერ ვხვდები, მაგრამ მაშინ „მთარგმნელს“ უნდა განემარტა, რატომ გახდა საჭირო ამ თხზულებათა „თარგმნა“...

აღბათ ესეც სათქმელია, როგორ იგებს „მთარგმნელი“ ტექსტს? როგორი ქართულით „თარგმნის“? კი, ეს ამჯერად მეორენაირისხოვანია, თუმცა ორიოდ მაგალითს აქაც მოვიყვან. შემთხვევით ჩავკარი თვალი „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ ამ ადგილს:

„დედანი“

„თარგმანი“

რამეთუ სიჩროთგანვე ღუნოვ და კორცი არა შეგდა პირსა მისსა...

რადგან პატარაობიდანვე ღვინო და ხორცი არ შესულა მის პირში...

რომ არ ვიცოდე, ვინ არის „მთარგმნელი“, ვიფიქრებდი, ზ. ბურჭულაძის ან ე. დვისაძის „თარგმანია“-მეთქი...

ერთმა ადგილმა დამაინტერესა – პ. ინგოროყვა „საქართველოს ეროვნული მთლიანობის ფორმულას“ რომ უწოდებდა:

„დედანი“

„თარგმანი“

არამედ ქართლად ფრიადი ქუეყანად აღირაცხების, რომელსაცა შინა ქართულითა ენითა ჟამი შეიწირვის და ლოცვად ყოველი აღესრულების...

ქართლად კი ბევრი ქვეყანა აღირიცხება, რომელშიც ქართული ენით შეიწირება ჟამი და სრულდება ყველა ლოცვა...

აქ „მთარგმნელს“ ქართლიც უნდა „ეთარგმნა“ და ქვეყანაც და სხვა, რომ აზრი სწორად გადმოეცა, მაგრამ ამ „თარგმანთა“ ასეთ განხილვას არა აქვს აზრი... მთავარი კითხვა: რისთვის გაკეთდა ყოველივე ეს? ვის სჭირდება? ერთხელ კიდევ გავიხსენოთ, რა თქვეს ზემოთ კომპეტენტურმა პირებმა და დავსვათ კიდევ ერთი კითხვა: ვისა აქვს უფლება, ხელყოს ჩვენი კლასიკური მემკვიდრეობა? შეურაცხყოს ქართული ენა?

თურმე მოსკოველ ქველმოქმედთა „უშუალო ძალისხმევითა და საქველმოქმედო დეაწლით შესაძლებელი გახდა წინამდებარე ნაშრომის მომზადება და გამოცემა!..“

ისევ კითხვა: უცხოური გრანტების გამოცემთა მიზანი რა არის, როცა ასეთი გამოცემები ფინანსდება? „სახსრის ტრფიალს“ და „კუჭის პრინციპს“ როდემდე უნდა ეწირებოდეს ჩვენი დიდებული ეროვნული კულტურული მემკვიდრეობა?..

ამ თემით ჩემი დაინტერესება რომ გაიგო, ერთმა კოლეგამ წიგნაკი მომიტანა: **სულხან-საბა ორბელიანი (ბიოგრაფია), „სიბრძნე სიცრუისა“ (შინაარსი)**. წიგნაკი აბიტურიენტებისათვის ჩანს გამიზნული. არც ავტორი აწერია ამ გამოცემას და არც – რედაქტორი; არც – გამომცემლობა და არც – სტამბა; არც – წელი და არც – გამოცემის ადგილი! ბროშურაში, არც მეტი და არც ნაკლები, სულხან-საბას იგავ-არაკებია „თარგმნილი“! ერთი მაგალითი:

სულხან-საბა ორბელიანი

ანონიმი „მთარგმნელი“

ერთმა მეფემან უბრძანა თავისსა ვაზირსა: წადი, ასეთი საჭმელი მომიტანეო, რომე ხმელზე მის უტკბესი არა იყოსო და არცა ზღვათა შინა იპოვებოდესო!

წავიდა ვაზირი, ენა უყიდა, მოუტანა, შეწვა, აჭამა და მოეწონა.

უბრძანა კიდევ: წადი ისეთი რამ მომიტანე, ქვეყანაზე მისი უმწარესი არა იპოვებოდესო!

წავიდა, კიდევ ენა უყიდა და მოუტანა...

ერთმა მეფემ თავის ვეზირს უთხრა, რომ წასულიყო და ისეთი საჭმელი მოეტანა, რომ დედამიწის ზურგზე და ზღვაშიც მასზე ტკბილი არაფერი ყოფილიყო. წავიდა ვეზირი, უყიდა ენა, მოუტანა, შეწვა, აჭამა. მეფეს ძლიერ მოეწონა. მეორედაც უბრძანა მეფემ ვეზირს, წასულიყო და ისეთი რამ მოეტანა, მასზე მწარე არაფერი ყოფილიყო.

ვეზირი წავიდა, კიდევ ენა უყიდა და მოუტანა...

და ასე შემდეგ... როგორც ხედავთ, სულხან-საბა ორბელიანიც „თარგმნეს“... რა ხდება? როდემდე უნდა გაგრძელდეს ასე კლასიკოსთა თხზულებების ხელყოფა?.. ამბობენ, ასეთ „თარგმანებს“ სკოლებში აქვსო დიდი გასავალი (თუმცა შემოწარმოდგენილი ოთხტომეულისთვის არც ეს მიზანი ჩანს...)... ხომ შეიძლება სკოლებში მაინც გადაეკეტოს გზა ასეთ მკრეხელობებს? – მაგრამ ვის აინტერესებს სკოლის ბედი?..

როგორც ჩანს, ქართული ლიტერატურის ქართულად „თარგმანის“ სურვილი ბევრს გაუჩნდა... და ახლახან გამომცემლობა „ინტელექტმა“ შესანიშნავ პოლიგრაფიულ დონეზე გამოსცა შოთა რუსთაველის „ვეფხისტყაოსანი“, ბაჩანა ბრეგვაძის პროზაული ვერსია.

დამერწმუნეთ, ნამდვილად მეუხერხულება ამ წერილში ბატონ ბაჩანა ბრეგვაძის ნაშრომზე საუბარი, მაგრამ არც ბატონ ბაჩანას ეწყინება, თუ ვიტყვი, რომ შოთა რუსთაველს მეტ პატივს ვცემ და სათქმელი უნდა ვთქვა... უფრო სწორად, კითხვები უნდა დავსვა:

რა არის მიზანი ამგვარი გამოცემისა? რა არის ეს? – კომენტარები? განმარტება პოემისა? – ეს გამოცემა არც ერთია და არც – მეორე. „ვეფხისტყაოსნის“ პოეტურ ტექსტს პროზად მოგვითხრობს ბატონი ბაჩანა, უბრალოდ, ჩვეულებრივ, სტრიქონ-სტრიქონ... ვთქვათ, ასე:

1. ვინც შექმნა სამყარო თავისი მძლეობა-მძლე ძალით, // 2. ზეციურ (ზეგარდმო) არსთ შთაბერა ცით მონაბერი სული, // 3. ჩვენ – კაცთა მოგვცა ქვეყანა, უთვალავი ფერით რომ გვაქვს, // 4. მისგანა ყველა ხელმწიფე მის მიერვე სახით.

2. 1. ჰე, ღმერთო ერთო, შენ შექმენი ყოველი ტანის სახე... და ა. შ.

13. 1. როგორც ცხენს გამოსცდის გრძელი გზა და დიდხანს ჭენება, // 2. მობურთაღს – მოედანი, ზუსტად დარტყმა და მარჯვედ მოქნევა... და ა. შ.

84. 1. ნახეს უცხო მოყმე ვინმე, მტირალი იჯდა წყლის პირას, // 2. შავი ცხენი სადავით ჰყავდა, როგორც ლომსა და გმირს, // 3. მარგალიტი უხვად ესხა ლაგამ-აბჯარ უნაგირსა, // 4. ცრემლსა გარდი დაეთრთვილა, გულმდუღარედ მტირალს... და სხვა.

დღენისეული ვარიანტის მოტანა საჭირო არ უნდა იყოს, ყველამ ზეპირად ვიცით... კითხვა ისევ რომ გავიმეორო, რა არის მიზანი ამგვარი „პროზაული ვერსიისა“? პოეტური ვერსია ვინმეს არ ესმოდა? ვითომ ეს უკეთესი საკითხავია? რაც რთულია და გაუგებარი, ის რომ განემარტათ, კიდევ პო, მაგრამ?..

ორიოდე ცნობილი აფორიზმის „პროზაულ ვერსიასაც“ მოვიყვან:

სახელის მოხვეჭა სჯობს ყოველ მოსახვეჭელს;
ნაძრახ სიცოცხლეს სახელოვანი სიკვდილი სჯობს;
სიცრუე და ორპირობა ავნებს ხორცსა, მერე – სულს...

რასაცა გასცემ შენია, რასაც არა – დაკარგულია;
ლეკვი ლომისა სწორია, ძუ იყოს, თუნდა ზვადია;

ვინც მოყვარეს (მეგობარს) არ ეძებს, იგი თავის მტერია... და სხვა. ისევ დავსვამ კითხვას (რა ვიცი, იქნებ ვინმემ მოიღოს მოწყალეობა და მიპასუხოს...): ვის სჭირდება ასეთი „პროზაული ვერსია“? ხომ არ არის ეს „პოეტური ვერსიის“ უგულებელყოფა, დაკნინება, დამცირება, ხელყოფა? პოეტისა და, ზოგადად, პოეზიის შეურაცხყოფა?

ისე, ერთი კითხვაც რომ დავსვა, პასუხს გამცემს ვინმე? – ძალიან ბევრს ხომ არ ვუბედავთ შოთა რუსთაველს? და ძალიან ხომ არ ვამცირებთ ქართველ მკითხველს, როცა ვეუბნებით, იმ „პოეტურ ვერსიას“ ვერ გაიგებ და ეს „პროზაული ვერსია“ წაიკითხო?..

მოკლედ: ქართული კლასიკური მწერლობა მძიმე შეტევას განიცდის... ზვალ, ზეგ ილიას, აკაკის, ვაჟასა და გალაკტიონსაც „თარგმნიან“... მერე იმასაც გვეტყვიან, კ. გამსახურდიასა თუ მ. ჯავახიშვილის თხზულებებს მე უკეთ მოგვითხრობთ, „ჩემეული ვერსია“ წაიკითხეთ... გაგიკვირდებათ? მე – არა!

მეგონა მხოლოდ მხატვრულ ლიტერატურას უბედავდნენ ასე. არა. ხელთა მაქვს „ქართლის ცხოვრების“ ორტომეული; გამომცემლობა „ახალი ივერიონის“ გამოცემა, გამოდის სერიით „მამული, ენა, სარწმუნოება“. მაღალი პოლიგრაფიული დონეა ნამდვილად. და:

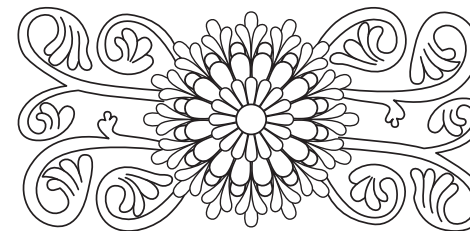
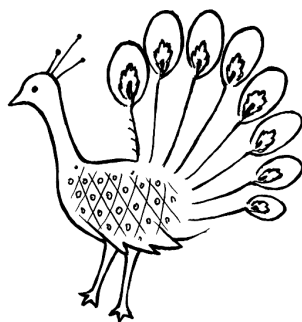
ტ. I. ქართლის ცხოვრება. ლეონტი მროველი. ჯუანშერი. ტექსტი ახალ ქართულ ენაზე თარგმნა და კომენტარები დაურთო ნიკოლოზ ნიკოლოზიშვილმა, თბ., 2011.

ტ. II. ქართლის ცხოვრება. მატიანე ქართლისა. ცხოვრება წმიდა

მეფე დავით აღმაშენებლისა. ტექსტები ძველი ქართულიდან ახალ ქართულზე გადმოიტანეს და კომენტარები დაურთეს ნინო მელიქიშვილმა, ნანა ჩიკვატიამ, თამარ მარგვიანმა, თბ., 2012.

ამ გამოცემაში „დედანი“ არ არის წარმოდგენილი, მხოლოდ თარგმანი იბეჭდება... ცხადია, არავითარი სურვილი აღარ მაქვს ამ „თარგმანის“ ავ-კარგზე ვისაუბრო...

საით მივექანებით?..

თეიმურაზ ფანჯიკიძე

შამი ნორმისა და უზუნრებისა

(ამბავი იმისა, თუ როგორ გააუქმეს განათლების ნაციონალმა „რეფორმატორებმა“ თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში რელიგიათმცოდნეობის კათედრა, როგორ დახურეს რელიგიათმცოდნეობის და თეოლოგიის სპეციალობები)

ჟურნალ „სამი საუნჯის“ 2013 წლის №3 ნომერში სათაურით „განათლების ავბედითი რეფორმა საქართველოში“ უკვე ვწერდი იმ საშინელ შედეგებზე, რაც მოიტანა ნაციონალების მიერ დაგეგმილმა, სააკაშვილის და ლომაიას მიერ პრაქტიკულად განხორციელებულმა განათლების რეფორმამ.

ერთმნიშვნელოვნად აღვნიშნავდი, რომ ამ მახინჯად ჩატარებულმა რეფორმამ მნიშვნელოვნად დაანგრია ჩვენი განათლების სისტემა, დასცა მისი დონე. სწორედ მისი შედეგია, რომ დღევანდელ სკოლადამთავრებულთა დიდ ნაწილს არ შეუძლია გამართულად მეტყველება, საკუთარი აზრის ჩამოყალიბება და გადმოცემა, მით უმეტეს, კვალიფიციური წერა. უმაღლესი სასწავლებლების პროფესორ-მასწავლებლები ხშირად აწყდებიან ისეთ ფაქტებს, როდესაც ახალგაზრდები სრულიად უბრალო ამბის თხრობისას, ან სასწავლო ტექსტის გადმოცემისას ბრკოლდებიან, უმწეოდ იქნევენ ხელებს და შეკითხვის დასმას, ან ტესტს ითხოვენ, რათა სწორი პასუხი შემოხაზონ.

ასეთია შედეგი ნაციონალების მიერ ჩატარებული, უსირცხვილოდ წარმატებულად გამოცხადებული და გაპიარებული განათლების რეფორმისა, რომელმაც ბევრი სხვა უბედურებაც მოიტანა და მრავალი ადამიანი იმსხვერპლა.

სავალალო ისაა, რომ ეს უკუღმართი პროცესი ხშირად იყო ამო-

ფარებული ე.წ. „ოპტიმიზაციის“ პროცესს, რაც რეალურად გამოიხატა მთელი რიგი სკოლების დახურვაში, ცალკეული სპეციალობებისა და დარგების გაუქმებაში, პროფესორ-მასწავლებელთა რიცხვის მკვეთრად შემცირებაში, რამაც, საბოლოო ჯამში, ყველასათვის გაუსაძლისი პირობები შექმნა და მძიმე შედეგები გამოიწვია.

ანბანური ჭეშმარიტებაა, რომ შორსმხედველმა და თავმოყვარე, საკუთარ ხალხზე მზრუნველმა მთავრობამ, სხვა მნიშვნელოვან პრობლემებთან ერთად მომჭირნეობა, უწინარესად, საზოგადოებრივი ყოფის ორ ასპექტთან მიმართებაში არ უნდა გამოიჩინოს; ესენია: მომავალი თაობის აღზრდა და ხალხის ჯანმრთელობის დაცვა. თუკი სახელმწიფოს უნდა, რომ საერთოდ მომავალი ჰქონდეს, არ შეიძლება ასეთ უღირს მდგომარეობაში ამყოფოს მასწავლებელი და ექიმი. სამწუხაროდ, ორივე ეს პროფესია ჩვენს ქვეყანაში, უმნიშვნელო გამონაკლისის გარდა, უმძიმეს პირობებშია. შესაბამისად, შედეგებიც სათანადო და საუკლავოა.

გული გისკდება, როცა დღეს რეფორმირებულ უმაღლეს სასწავლებლებში განათლებამიღებულ ახალგაზრდებს ხედავ, რომლებიც საბაზრო ეკონომიკის ვერანაირ მოთხოვნას ვერ აკმაყოფილებენ, მით უმეტეს, ისინი გამოუსადეგარნი არიან საერთაშორისო ბაზრისათვის. ეს ხომ ერის უიმედოდ ჩამორჩენას და უკან სვლას მოასწავებს. ისიც კარგადაა ცნობილი, რომ ჩამორჩენილ ქვეყნებს და მის მოსახლეობას არაფერ სწყალობს, მათ დაუნდობლად ჩაგრავენ და უმოწყალოდ ამცირებენ შინ თუ გარეთ.

ამიტომაც გარბის მშობლიური ქვეყნიდან ყველა, ვისაც კი ამის ოდნავი საშუალება აქვს, რა ხერხსა და საშუალებას არ მიმართავს, რომ ეს მშვენიერი, ღვთისგან ბოძებული მიწა დატოვოს და სრულიად უცხო ქვეყანას შეეხიზნოს. სხვა შემთხვევაში რას უწუნებენ საქართველოს? რა უნდათ ამ მიწიერ სამოთხეში დაბადებულ ადამიანებს ავსტრალიაში, აფრიკაში ან ახალ ზელანდიაში, სხვა უფრო ახლო ქვეყნებზე რომ არაფერი ვთქვათ. განა იმისთვის არ მოღვაწეობდნენ თავდადებით ჩვენი სახელოვანი მეცნიერები: ივანე ჯავახიშვილი, პეტრე მელიქიშვილი, შალვა ნუცუბიძე, აკაკი შანიძე, კორნელი კეკელიძე, ივანე ბერიტაშვილი, გიორგი ჩუბინაშვილი და სხვები, რომ ქართველებს ადგილზე, მშობლიურ ენაზე ჰქონოდათ საშუალება ხარისხიანი და საფუძვლიანი განათლების მიღებისა. მათ თითქმის შეუძლებელი შეძლეს და მიზანსაც მიაღწიეს, რომ მათ მიერ დაარსებული უნივერსიტეტი სათანადო სიმაღლეზე ყოფილიყო,

მისი კურსდამთავრებულები აქვე დასაქმებულიყვნენ დ სარგებელი მოეტანათ არა მარტო თავიანთი თავისთვის, არამედ სამშობლოსთვისაც. ვაი, რომ დღევანდელ უნივერსიტეტზე ამას ვერ ვიტყვი.

ახლა, მინდა მოგიხროთ ერთი მტკივნეული ისტორია, რომელიც განათლების რეფორმას უკავშირდება; ამბავი იმისა, თუ როგორ გააუქმეს თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში დიდი მონდომებით და რუდუნებით შექმნილი რელიგიათმცოდნეობისა და ეთიკის კათედრა, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ილია II-ის ლოცვა-კურთხევით გახსნილი და პირადად დალოცვილი რელიგიათმცოდნეობის და თეოლოგიის სასწავლო დარგები, რომლებიც თსუ-ის ფილოსოფიის ფაკულტეტის შემადგენლობაში შედიოდა.

დარგის მოკლე ისტორია

1961 წელს იმდროინდელი საბჭოთა კავშირის მთელი მასშტაბით უმაღლეს სასწავლებლებში შემოღებულ იქნა მეცნიერული ათეიზმის საგნის სწავლება. სახელმწიფო უნივერსიტეტებში და სხვა დიდ სასწავლო დაწესებულებებში შეიქმნა მეცნიერული ათეიზმის კათედრები, რომელთა მიზანი, ისევე როგორც იმ პერიოდში შემოღებული ბევრი სხვა სასწავლო საგნისა, მდგომარეობდა საბჭოთა იდეოლოგიის გაძლიერებაში, კომუნისტური მრწამსის დამკვიდრებასა და გამყარებაში. იმდროინდელი იდეოლოგიების აზრით, არანაირად არ შეიძლებოდა ყურადღების გარეშე დარჩენილიყო ადამიანთა სულიერი ცხოვრება. აქცენტები კეთდებოდა ახალი საზოგადოების მშენებელი, აქტიური მოქალაქის აღზრდაზე, მატერიალური და ათეისტური მსოფლმხედველობის დანერგვაზე, რომელიც საფუძველშივე გამორიცხავდა რელიგიურ მსოფლმხედველობას, მიზნად ისახავდა რელიგიური გადმონაშთების აღმოფხვრას, რომელიც სიბნელისა და უმეცრების წყაროდ მოიაზრებოდა, და მეცნიერული სულისკვეთების დამკვიდრებას.

საბჭოთა საზოგადოება თვლიდა, რომ რაც უფრო სწრაფად გათავისუფლდებოდა საზოგადოება რელიგიური ცრურწმენებისაგან, მით უფრო სწრაფად წავიდოდა სიკეთისა და პროგრესისაკენ. ასეთი იყო მსგავსი კათედრების შექმნის მიზანდასახულობა. მაგრამ, რაც არ უნდა უცნაურად მოგვეჩვენოს, რეალურად ამ საგარაუდო მიზანს საპირისპირო შედეგები მოჰყვა.

მართლაც, რეალურ ცხოვრებაში ასეთი კათედრების ფუნქციონირებამ კი არ დაასამარა რელიგიური მსოფლმხედველობა, არამედ, პირიქით, ერთგვარი ინტერესი გააღვიძა მოსახლეობაში რელიგიური ფასეულობებისადმი, რომელიც საზოგადოებრივ ყოფაში ჩატარებულ რევოლუციურ რეფორმათა შედეგად მთლიანად მივიწყებული იყო და მას იშვიათად თუ ვინმე მისდევდა.

ასეთი მოულოდნელი შედეგი იმ ფაქტმაც განაპირობა, რომ როდესაც რაიმეს აკრიტიკებ, უპირველეს ყოვლისა, უნდა იცოდე, რას აკრიტიკებ და როგორ უნდა იბრძოლო მის წინააღმდეგ. ასეთი მიდგომა კი თხოულობდა და თხოულობს რელიგიის, მისი მოძღვრების მსახურების, ტრადიციებისა თუ უზარმაზარი რელიგიური ლიტერატურის გარკვეულ დონეზე ცოდნას, რელიგიის როგორც ფენომენის, კაცობრივი ყოფის ამ თანმხლები მოვლენის გაგებას.

საბოლოო ჯამში, ობიექტურად ისე გამოვიდა, რომ ეს კათედრები, ინსტიტუტები თუ ცენტრები, რომელთაც საბოლოოდ უნდა აღმოეფხვრათ რელიგიური გადმონაშთები, ფაქტობრივად სარწმუნოებრივი ინფორმაციის ერთადერთი წყარო გახდა. ეკლესიის იმ მცირერიცხოვან მსახურებთან ერთად, რომლებიც წარსულიდან შემორჩნენ, და რომლებიც ფლობდნენ გარკვეულ ცოდნას ქრისტიანული რელიგიის მოძღვრებასა და მის მსახურებაზე.

მართალია, ასეთ კათედრებსა თუ ცენტრებში იწერებოდა ანტი-რელიგიური შრომები და ათეისტური სახელმძღვანელოები, მაგრამ მათი ავტორები, სანამ რელიგიის უარყოფელ აზრებსა და დებულებებს ჩამოაყალიბებდნენ, მანამდე იძულებულნი ხდებოდნენ, განესაზღვრათ და დაელაგებინათ რელიგიური სისტემები, ცალკეული კონფესიები, მკითხველისათვის ეჩვენებინათ მათ მიერ განვლილი გზა და გაეღენა ადამიანთა საზოგადოებაზე, ელაპარაკათ რელიგიის მნიშვნელობაზე ცალკეული ხალხებისა თუ ზოგადად კაცობრიობის ცხოვრებაში.

ასე გაგრძელდა მთელი 70 წელიწადი, სანამ კომუნისტური იდეოლოგია ბატონობდა. დიდი დრო და ძალისხმევა დაიხარჯა რელიგიასთან ბრძოლაში, მაგრამ საბჭოთა იდეოლოგიების საბოლოო მიზანი, რომ საზოგადოებას მთლიანად შეექცია ზურგი რელიგიისათვის, განთავისუფლებულიყო მისი მსოფლმხედველობისაგან, მის ნაცვლად კი ახალი, კომუნისტური რწმენა მიეღო, მიუღწეველი დარჩა. საზოგადოებამ ის არ მიიღო, რადგან სხვა მნიშვნელოვან გარემოებათა გარდა ვერ შეეღია სასოებას ამ ქვეყნიდან გასვლის

შემდეგ მარადიული ცხოვრებისა.

შემდეგ მოხდა დიდი გარდატეხა. შეიცვალა დრო, მთლიანად ეპოქა, შეიცვალა ფორმაცია, რაც ჩვენთვის მთავარია — დაიშალა საბჭოთა კავშირი. საქართველომ, სხვა რესპუბლიკებთან ერთად მიიღწია დამოუკიდებლობას. მალე ჩვენ ხელი ავიდეთ სოციალიზმის მშენებლობაზე და ისევ კაპიტალიზმს დავუბრუნდით. ძირეულად შეიცვალა დამოკიდებულება რელიგიისა და ეკლესიის მიმართაც. ათეისტური მიზნები და პროპაგანდა დავიწყებამს მიეცა. რელიგიურ ორგანიზაციებს თავიანთი რეულთმოძღვრებისა და მსახურების პროპაგანდის სრული საშუალება მიეცათ. აღდგა წარსულში დანგრეული და მიტოვებული მრავალი ეკლესია და სამლოცველო. აშენდა ახალი ტაძრები, მათ შორის უდიდესი სამების ტაძარი თბილისში. მნიშვნელოვნად გაიზარდა სასულიერო პირთა რაოდენობა.

მოკლედ რომ ვთქვათ, ქართული მართლმადიდებელი ეკლესია გადარჩა. მან, მიუხედავად ძნელებდობისა, უცვლელად შეინარჩუნა ტრადიციები, სარწმუნოებრივი მოძღვრების სიწმინდე და აწმყოში დიდი აღმშენებლობის გზას დაადგა. საკმაოდ მოკლე დროში ერთი უძალო, უსახსრო, დაშლის პირას მისული ეკლესია ერთ-ერთ ძალიან აქტიურ, მზარდ ინსტიტუტად და ყველასათვის ანგარიშგასაწევ ძალად ჩამოყალიბდა.

მაგრამ მართლმადიდებელი ეკლესიის აღორძინების პარალელურად საქართველოში მოხდა სხვა კონფესიების, როგორც ტრადიციული, ისე არატრადიციული რელიგიების გააქტიურებაც. ჩვენში ყველამ კარგად იცის და აცნობიერებს, რომ საქართველო შორეული წარსულიდან იყო მრავალეროვანი და მრავალკონფესიური ქვეყანა, სადაც ერთმანეთის გვერდზე ცხოვრობდნენ და ლოცულობდნენ სხვადასხვა აღმსარებლობის მორწმუნენი: იუდეველები, გრიგორიანები, მუსლიმები, კათოლიკეები: უფრო გვიან მათ შემოუერთდათ XIX და XX საუკუნეებში რუსეთიდან შემოსული სხვადასხვა რელიგიური დენომინაციები და რელიგიური ჯგუფები, რომლებიც გამოსულნი იყვნენ ზოგი მართლმადიდებლობიდან, ზოგი პროტესტანტობიდან, ზოგიც აღმოსავლური რელიგიებიდან. ახალ პირობებში ამ რელიგიურმა უმცირესობებმა აქტიური ბრძოლა გააჩაღეს საკუთარი რწმენის გასავრცელებლად და დასამკვიდრებლად. ერთხელ უკვე ვწერდი ამის შესახებ და ვამბობდი, რომ დამოუკიდებლობა აღდგენილ საქართველოში ერთგვარი მარათონი გაჩაღდა რელიგიურ კონფესიებს შორის, ბრძოლა იმისათვის, თუ ვინ უფრო გამოიჩინდა თავს,

ვინ უფრო პოპულარულს გახდის თავის მოძღვრებას და გაზრდის მომხრეთა რიცხვს. ამისათვის კი ყველა ზეობის, მეთოდისა და საშუალებების იყენებდნენ.

ასეთმა სიტუაციამ მდგომარეობა საგრძობლად დაძაბა. საბოლოო ჯამში ქვეყანაში ასეთი სურათი დაიხატა: ერთი მხრივ დადგა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია თავისი ისტორიული რეალობით და სამართლიანი პრეტენზიით, რომ იგი არის ქართველთა ტრადიციული რელიგია, ამიტომ ყველა ქართველი სასურველია იყოს მართლმადიდებელი, მეორე მხრივ კი, სხვა კონფესიები, რომლებიც ყოველმხრივ ცდილობენ თავისი პოზიციების გამყარებასა და ამ მიზნით ხშირად პროზელეტიზმსაც მიმართავენ.

მთლიანობაში, რელიგიური ფაქტორი მნიშვნელოვან მომენტად იქცა სახელმწიფოებრივ ცხოვრებაში, ადამიანთა შორის ურთიერთობებში, მოსახლეობის სხვადასხვა ჯგუფთა მდგომარეობაში, ვინაიდან ქვეყნად სრული ძალით ამოქმედდა არა მარტო ნებადართული მოქმედი რელიგიური ჯგუფები, არამედ წარსულში აკრძალული რელიგიური დენომინაციები და რელიგიური ჯგუფები, რომლებმაც თავისი უფლებრივი პრეტენზიები ღიად წამოაყენეს.

ასეთ პირობებში კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა მიენიჭა სწორი რელიგიური პოლიტიკის გატარებას, სინდისის თავისუფლების რეალურ აღიარებას და ცხოვრებაში განხორციელებას, რელიგიური ცოდნის გაფართოებას და იმ პროცესებში გარკვევას, რაც მიმდინარეობს მთელ მსოფლიოში, განსაკუთრებით კი საქართველოში, რომელიც თავისი მრავალკონფესიურობით, ისტორიული წარსულის გამო ყოველთვის გამოირჩეოდა თავისი სპეციფიკით და სირთულეებით, განვითარების დინამიკით.

მართალია, საქართველოში, ისევე როგორც მთელ პოსტსაბჭოურ სივრცეში, გაჩნდა რელიგიური სასწავლებლები, ცალკეული კონფესიების რჯულთმოდერებათა შემსწავლელი ცენტრები, მაგრამ ისინი ძირითადად მაინც ერთი რელიგიის — საკუთარი რწმენის შესწავლით და პროპაგანდით იყვნენ და არიან დაკავებულნი, რაც შეეხება სხვა კონფესიებს, მათ ისინი არასწორ, ემპირიულ სექტებად აღიქვამენ და, შესაბამისად, ღიად თუ ფარულად უპირისპირდებიან კიდევ.

ასეთ ვითარებაში, რეალური კომპლექსური რელიგიური პროცესების შესწავლას შეუდგა რელიგიური კვლევის რესპუბლიკური ცენტრი, რომლის სასწავლო-სამეცნიერო ბაზას წარმოადგენდა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის რელიგიათმცოდნეობის და

ეთიკის კათედრა, რომელიც სასწავლო პროცესთან ერთად ითავსებდა სამეცნიერო მუშაობასაც.

რელიგიათმცოდნეობის და ეთიკის კათედრა თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტში ეთიკის და მეცნიერული ათეიზმის კათედრის ნაცვლად დაფუძნდა. მას დიდი როლგანიზაცია არ დასჭირვებია, რადგან ორივე შემთხვევაში შესასწავლი ობიექტი ერთი და იგივე — რელიგია იყო. საქმე მხოლოდ მიდგომაში და პოზიციებში მდგომარეობდა, პოზიციები კი ობიექტური უნდა ყოფილიყო. ამის შემდეგ ფილოსოფიის ფაკულტეტზე შეიქმნა ორი სპეციალობა — რელიგიათმცოდნეობის და თეოლოგიის (ღვთისმეტყველების), რომელსაც კათედრა ხელმძღვანელობდა.

ამ ცვლილების შემდეგ კათედრას ეწოდა რელიგიათმცოდნეობის და ეთიკის კათედრა, რადგან ესთეტიკა უფრო ადრე გამოეყო საერთო კათედრას და დამოუკიდებლად დაიწყო ფუნქციონირება. რაც შეეხება ეთიკას, მას და რელიგიას ბევრი რამ აქვთ საერთო, თითოეულ რწმენას თავისი ეთიკური კოდექსი და თავისი ცხოვრების წესი გააჩნია, რომელიც ამ ზნეობაზე არის დამყარებული. ამიტომ მათი ერთად ფუნქციონირება ნორმალურ ფაქტად უნდა ჩაითვალოს.

თუმცა კათედრაზე ფაქტობრივად მისი გახსნიდან ვიყავი, ჯერ ასპირანტად, მერე მასწავლებლად, დოცენტად, პროფესორად, კათედრის გამგედ მხოლოდ 1996 წელს ამირჩიეს; ჩემამდე კათედრის გამგეებად იყვნენ თვალსაჩინო მეცნიერები: გელა ბანძელაძე, ოთარ გაბიძაშვილი, ზურაბ ფორაქიშვილი, გური ასათიანი, შემდეგ ისევ ოთარ გაბიძაშვილი, და ბოლოს — მე.

1996 წელს, როდესაც კათედრის გამგედ ამირჩიეს, კათედრა უკვე ეთიკისა და რელიგიათმცოდნეობის სახელს ატარებდა, შექმნილი იყო რელიგიათმცოდნეობის და თეოლოგიის (ღვთისმეტყველების) სპეციალობები, ჩატარებულ იქნა გარკვეული სამუშაოები, მაგრამ გასაკეთებელი კიდევ უფრო მეტი იყო. საერთოდ თუ ვიტყვით, ნამდვილად არ იყო ადვილი ათეისტური სწავლებიდან ობიექტურ რელიგიათმცოდნეობაზე გადასვლა. შესაბამისი საგნების შემოტანა და დანერგვა, სათანადო კადრების მოძიება. რადგან, როგორც უკვე ვახსენეთ, საბჭოთა კავშირის 70 წელი ფაქტობრივად ზომ რელიგიის გადმონაშთების (როგორც თვითონ უწოდებდნენ) აღმოფხვრას და განადგურებას მოხმარდა.

ამ პერიოდში მთლიანად იქნა განადგურებული ის მატერიალური ბაზა და მრავალრიცხოვანი ლიტერატურა, რომელიც ამ სწავლებას

ედო საფუძველად. აღარ გამოდიოდა ღვთისმეტყველური შრომები, ჟურნალები, გაზეთები. ცხადია, არ იყო სახელმძღვანელოებიც. თუ რაიმე მაინც გამოჩნდებოდა, ისეთი მცირე ტირაჟით გამოდიოდა, რომ ნაკლებად იყო ხელმისაწვდომი. აქედან გამომდინარე, დიდ სიძნელეებთან მოგვიხდა შეჭიდება, ბევრი საორგანიზაციო თუ სასწავლო პრობლემის დაძლევა, მაგრამ მთავარი მაინც ამ საქმეში ჩვენი პოზიცია იყო.

ჩვენი მიდგომა რელიგიათმცოდნეობის დარგისადმი კი ასეთი იყო: რელიგიათმცოდნეობა არის ერთობლიობა — რელიგიის ისტორიის, რელიგიის ფილოსოფიის, რელიგიის ფსიქოლოგიის, რელიგიის სოციოლოგიის და რელიგიური ანთროპოლოგიისა. საკმაოდ მოკლე ხანში ჩვენ შევძელით ყველა ამ საგანში მოგვეძებნა შესატყვისი კადრი, ვერ ვიტყვი, რომ ეს იოლი და მარტივი საქმე იყო. პროფესიონალთა ის შემადგენლობა, რომელიც მოვიძიეთ, სხვადასხვა გზით და სხვადასხვა საშუალებით აღმოვაჩინეთ. ზოგი მათგანი ისტორიკოსი იყო, ზოგი — ფსიქოლოგი, ზოგი — ფილოსოფოსი, ზოგი — ფილოლოგი. ჩვენ არ მოვრიდებოდით ამ საქმეში სასულიერო პირების ჩართვასაც, რამაც გარკვეულ წრეებში უკმაყოფილება გამოიწვია.

ღვთისმეტყველებას აქვს საკუთარი, სხვებისაგან გამორჩეული ამოცანა: იგი მოვალეა ადამიანებს გაუნათოს გზა ღმერთისაკენ, ასწავლოს მათ მოძღვრება, როგორც ციურ, ისე მიწიერ სასუფეველზე, რომელსაც ისინი მხოლოდ მაღალზნეობრივი ქცევით დაიმკვიდრებენ.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეს საქმე მართლმადიდებლურია. სხვა რელიგიურ მიმართულებებს თავისი შეხედულება და განსხვავებული საქმეები გააჩნიათ, მაგრამ ჩვენ ვცხოვრობთ ქვეყანაში, სადაც მოსახლეობის უმრავლესობა მართლმადიდებელია, შესაბამისად, ამ საქმეს მივანიჭეთ უპირატესობა.

გარდა ამ საგნებისა, რელიგიათმცოდნეობის და ღვთისმეტყველების სპეციალობებზე ფართოდ ისწავლებოდა ქართული წარმართობის და ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის ისტორია, აღმოსავლეთისა და დასავლეთის რელიგიათა ისტორიები, საქართველოში არსებული რელიგიური უმცირესობების მოძღვრებები, რელიგიის მიმართულები მეცნიერებასთან, ხელოვნებასთან. თუ ამას დაავაძებთ ზოგადსაზნეო რელიგიურ საგნებს, მათ შორის უცხო ენებს, როგორც კლასიკურ, ისე თანამედროვე ენებს, ფილოსოფიურ

დისციპლინებს, საქართველოს ისტორიას, გამოდიოდა საკმაოდ დატვირთული პროგრამები (დღეს რომ კურიკულუმებს უწოდებენ), რომლებიც სტუდენტებს სოლიდურ ცოდნას აძლევდა.

თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ფილოსოფიის ფაკულტეტის რელიგიათმცოდნეობის და თეოლოგიის სპეციალობებს უკვე ჰქონდა ბაკალავრიატი, მაგისტრატურა, ასპირანტურა. გვეყვდა მაძიებლები, რომლებსაც გამოყოფილი ჰქონდათ სადისერტაციო თემები, აქედან რამდენიმე დისერტაცია დაცულ იქნა. რელიგიის აქტუალურ საკითხებზე გამოვიდა რამდენიმე საყურადღებო წიგნი. ერთი სიტყვით, საფუძველი უკვე საიმედოდ იქნა ჩაყრილი. მთავარი და მნიშვნელოვანი ის იყო, რომ „უპატრონო საგანი“, სადაც სათანადო კადრი არ გვეყოლებოდა, აღარ გვექონდა.

აქტიური კავშირი გავაბით უცხოეთთან, განსაკუთრებით, გერმანიასთან და რუსეთთან. ვუზიარებდით ჩვენს ხედვას და ვსწავლობდით მათ გამოცდილებას, სწავლების პროცესს და ხარისხს.

მაგრამ სწორედ მაშინ, როცა უკვე ჩავთვალეთ, რომ ფონს გავედით და სიძნელეები უკან დარჩა, საქართველოში დაიწყო ეს ავბედითი, დამანგრეველი განათლების რეფორმა, რომელიც ამოფარებული იყო „ბოლონიის“ პროცესს და სხვა საერთაშორისო გამოცდილებებს, რომლებიც ჩვენში დამახინჯებულად გაიგეს, დამახინჯებულად შეასრულეს და, შესაბამისად, დამახინჯებული შედეგებიც მიიღეს.

საქართველოში დაიწყო კურიკულუმების და სილაბუსების შედგენის ერა. ამ მახინჯი რეფორმის ორგანიზატორებმა მის ირგვლივ ისეთი ხმაური ატეხეს, ისეთი შთაბეჭდილება შექმნეს, თითქოს ადრე არც რაიმე სასწავლო გეგმა და არც მათი შესატყვისი პროგრამები არ არსებულებოდა. არადა, ყველას კარგად გვახსოვს, რა კვალიფიციური პროგრამები იქმნებოდა და იბეჭდებოდა, რომლითაც მშვენივრად სარგებლობდნენ როგორც პროფესორ-მასწავლებლები, ისე სტუდენტები. მათში ყველაფერი იყო სალექციო და სასემინარო თემებიც, გამოსაყენებელი სახელმძღვანელოებიც და საჭირო თუ დამატებითი ლიტერატურაც. მე თვითონ ვიყავი ერთ-ერთი შემდგენელი და რედაქტორი ასეთი პროგრამისა რელიგიათმცოდნეობაში.

შემდეგ უმაღლეს სასწავლებლებში დაიწყო კონკურსები, საოცრად ტენდენციური, მიზანმიმართულად გათვლილი კადრების განადგურებისაკენ, გააუქმეს კათედრები, რომლებიც წარმოადგენდა ძალზე მნიშვნელოვან, ეფექტურ და მუშა ორგანოს, როგორც სას-

წავლო, ისე სამეცნიერო მუშაობისათვის. წინასწარ განსაზღვრულ იქნა, თუ რამდენი პროფესორ-მასწავლებელი უნდა დარჩენილიყო უნივერსიტეტებში. ეს ძალზე პატარა რიცხვი იყო, რომელშიც მრავალი შესანიშნავი მეცნიერი და პედაგოგი ვერ მოხვდა, ბევრი დარგი გაუქმდა ისე, რომ არავისთვის აუხსნიათ, თუ რატომ ეთქვა უარი ამ სპეციალობებს. ხალხს საღისურად აძებნინეს ყველა ის შრომა და სტატია, ჩატარებული კონფერენცია თუ გამოსვლა, რომელიც მათ ოდესმე ჩაეტარიბინათ. მაგრამ სავალალო ის იყო, რომ ეს წვალეობით მოძიებული მონაცემები შემდეგში არავის დასჭირვებია, არავის მოუკითხავს და ეს ნაწვალეები ხალხი მათივე გაუხსნელი საქალღდეობითა და მონაცემებით უნივერსიტეტს მოაშორეს.

რელიგიათმცოდნეობის და თეოლოგიის სპეციალობების ბაკალავრიატის გაუქმების და მისი მომსახურე პროფესორ-მასწავლებლების უნივერსიტეტიდან დათხოვნის შემდეგ, ფაკულტეტზე დარჩენილ მაგისტრატურას ხელმძღვანელად ამ დარგის არასპეციალისტი ჩაუყენეს სათავეში, რომელმაც საბოლოოდ დაასამარა ეს დარგი, რადგან, როდესაც მაგისტრების ამ პატარა ჯგუფმა დაამთავრა ორწლიანი სწავლება, ამის შემდეგ მასთან აღარავინ მისულა. ასე დაიხურა საბოლოოდ რელიგიათმცოდნეობის და თეოლოგიის სპეციალობები.

თუ როგორ ხდებოდა ასეთი საქმეების გადაწყვეტა და სისრულეში მოყვანა, ამის შესახებ ერთი თვალსაჩინო ფაქტი უნდა დავასახელო. როდესაც უნივერსიტეტში გამოცხადებულ კონკურსზე გაიგზავნა სამაგისტრო პროგრამები, უნივერსიტეტის იმდროინდელმა მესვეურებმა ისინი რეცენზიისათვის გადაუგზავნეს კათოლიკე ნოდარ ლაღარიას, რომელიც ადრე რელიგიათმცოდნეობის კათედრაზე კითხულობდა ლექციებს საათობრივი ანაზღაურების წესით.

უნივერსიტეტის ხელმძღვანელობამ ეს პროგრამები მას კონფიდენციალურად გადაუგზავნა, რეცენზიისათვის მის პასუხსაც ასევე კონფიდენციალურად ელოდნენ. მან კი საიდუმლოდ გაგზავნილ მასალებზე უარყოფითი კომენტარი (უნივერსიტეტის გადაწყვეტილებაზე ადრე) გაზეთ „24 საათში“ გამოაქვეყნა, მანამ, სანამ საუნივერსიტეტო კომისია რაიმე გადაწყვეტილებას მიიღებდა. ცხადია, ამით მან გავლენა მოახდინა კომისიის გადაწყვეტილებაზე. ეს საქციელი იმდენად უკანონო და აღმაშფოთებელი იყო, რომ არანაირ კონტექსტში არ ჯდება. მისი გამართლება არც იურიდიულად და არც მორალურად არ შეიძლება. მაგრამ ალბათ არ უნდა გავიკვირდეს,

თუ გავითვალისწინებთ, რომ მაშინ „ნაციონალები“ ბატონობდნენ. ამიტომ საპატრიარქოსთან დაპირისპირებულ ადამიანებს თავზე ხელს უსვამდნენ და ყოველგვარ გზას უხსნიდნენ. მათთვის ყველაფერი ნებადართული იყო, განსაკუთრებით — საპატრიარქოს და მართლმადიდებლობის ლანძღვა.

თუ რა დონეზე იყო დაწერილი, როგორ იყო დასაბუთებული ეს რეცენზია-პასკვილი, კარგად ჩანს მის ერთ-ერთ ფრაზაში: „იცით თავის მიერ გამოქვეყნებულ პუბლიკაციების სიაში რა შეიტანა თ. ფანჯიკიძემ, — ომანიანად წერდა ნ. ლაღარია, — მაგრამ მე ამას არ გეტყვით!!!“ (თავის დროზე ამ ვაი რეცენზია-პასკვილის შესახებ ვრცელი წერილი მქონდა დაწერილი, რომლის გამოქვეყნებასაც მომავალში ვგეგმავ).

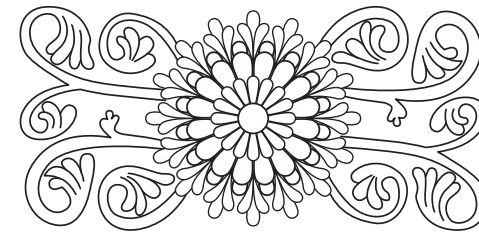
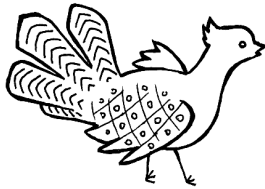
ამ უსამართლობით აღშფოთებულმა პროტესტით მიემართე სახალხო დამცველის აპარატს, რომელსაც ადამიანის უფლებების დაცვა ევალება, მათ სასამართლოსკენ გაიშვირეს ხელი. ეს მათი საქმეაო. სასამართლო კი იმ დროისათვის ვის ხელში იყო, ყველამ კარგად იცის. ამიტომ ამ საქმეზე სააკაშვილის და კუბლაშვილის სასამართლო აღარ შეგვიწუხებია.

ასე გაუქმდა ეს წვალეობით და რუდუნებით ჩამოყალიბებული რელიგიათმცოდნეობის და ეთიკის კათედრა, ასე გაუქმდა რელიგიათმცოდნეობის და ღვთისმეტყველების სპეციალობები, რომელთა ჩამოყალიბებაში დიდი ენერგია და ძალა იყო ჩადებული. ათობით სპეციალისტი, ადგილობრივი თუ მოწვეული პროფესორ-მასწავლებელი, უმუშევარი დარჩა და როდესაც ვეკითხები იმ ხალხს, ვინც ამ უკანონო გადაწყვეტილებაში მიიღო მონაწილეობა — თუ რატომ გაუქმდა ეს სპეციალობები, რომლებიც მსოფლიოს ყველა წამყვან უნივერსიტეტებში არსებობს და ფუნქციონირებს, გასაგებ და დასაბუთებულ პასუხს ვერ ვიღებ.

არადა, თავისთავად ცხადია, რომ ისეთ მრავალრიცხოვან და მრავალკონფესიურ ქვეყანაში, როგორიც საქართველოა, ასეთი სპეციალობების არსებობა საჭირო და აუცილებელია, ხოლო უკვე არსებულის დაშლა და გაუქმება — უკან გადადგმული ნაბიჯი.

იმედია, რომ რელიგიათმცოდნეობის და თეოლოგიის სპეციალობები როდესმე აღდგება, მაგრამ საწყენი და გულსატკენი ის არის, რომ იმ ადამიანებს, ვინც ამას აღადგენს, თავიდან მოუხდებათ ყველაფრის დაწყება, რადგან რაც გაკეთდა, ამხელა შრომა და ძალისხმევა, უგუნურმა რეფორმატორებმა წყალს გაატანეს.

P. S. მიმდინარე წლის 2014 წლის სექტემბრიდან საქართველოს ტექნიკურ უნივერსიტეტთან იქმნება სოფლის მეურნეობის სპეციალობა, რომელსაც ამერიკელები კურირებენ. სასწავლო პროგრამებიც ამერიკელების მიერ არის შედგენილი. ამ პროგრამებში მეცხოველეებისათვის და სოფლის მეურნეობის სხვა სპეციალობებისათვის გათვალისწინებულია მსოფლიო რელიგიათა ისტორიის საგანი. და თუ ეს საგანი, საჭირო და აუცილებელია მეცხოველისათვის, მხვნელისა და მთესავისათვის, რატომ არ არის საჭირო იგი საქართველოს უნივერსიტეტების სტუდენტებისათვის, მათი სულიერებისათვის, სხვადასხვა უმაღლესი სასწავლებლებისათვის? თუნდაც იგი არჩევითი კურსის სახით არსებობდეს...

თინა იველაშვილი

საუკუნის უპიძესი დანაშაული

ამ საუკუნის ბოლო ათწლეულში, ქართველი ხალხის დაჩაჩანაკება-გადაგვარების მიზნით, გარედან მართული ანტიქართული-ანტისახელმწიფოებრივი ხელისუფლების მიერ არაერთი უმძიმესი დანაშაული განხორციელდა როგორც სულიერი, ისე მატერიალური კულტურის სფეროში.

გლობალისტურმა ძალებმა და მათმა მესვეურებმა ძალიან კარგად იციან, რომ საზოგადოების გაკონტროლების საქმეში მთავარი და უმნიშვნელოვანესი როლი ეკლესიას ეკისრება. ამიტომ ყველანაირად ცდილობენ მორწმუნეთა თვალში მისი რეპუტაციის შელახვას. მათი დაკვეთითა და ძალისხმევით განადგურდა ათასობით მართლმადიდებელი ეკლესია და კულტურის ძეგლი სერბეთში, დაიყო რუმინეთისა და საბერძნეთის ეკლესიები, ათეულობით მართლმადიდებელი მღვდელმსახური ეკლესიების სამრეკლოებზე მიზანმიმართულად ჩამოახრჩვეს კოსოვოში. ამ კუთხით კიდევ შეიძლება არაერთი შემზარავი ფაქტის დასახელება, მაგრამ, ვფიქრობთ, ესეც საკმარისია იმის საჩვენებლად, როგორ „ესიყვარულებიან“ გლობალისტები მსოფლიოს სხვადასხვა კუთხეში ქრისტიან მართლმადიდებლებს და მათ სალოცავებს.

როგორც ჩანს, ქართული მართლმადიდებელი ეკლესია თავისი შეუვალობითა და მართლმორწმუნეთა სიმრავლით მათ მეტისმეტად აშფოთებთ და ამიტომ ამ ბოლო დროს საქართველოში განსაკუთრებული და მრავალმხრივი შეტევა მასზე ხორციელდება. „მსოფლიოს ახალი წესრიგის“ დამყარების მოტრფიალეებმა კარგად იციან, რომ ქართული მართლმადიდებელი ეკლესია ეროვნული მენტალობის, თვითმყოფადობის, ზნეობის, მორალური ღირებულებების და მრავალსაუკუნოვანი ეროვნული ტრადიციების

ერთ-ერთი უძლიერესი საყრდენი და ქვაკუთხედაა. როგორც ჩანს, მათი აზრით, ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის დროც მოვიდა. მისი დასუსტებისა და ავტორიტეტის შელახვის მცდელობით ქვეყნის ხელისუფლებაში მოკალათებულნი, თავიანთი ხელისბიჭების მეშვეობით, ცდილობენ ქართველი ხალხის სულიერი თვითმყოფადობის განადგურებას.

თავის დროზე დიდი ილია აღნიშნავდა: ქრისტიანობა და ქართველობა არა მხოლოდ აზიაში, არამედ მსოფლიოში სინონიმურ ტერმინებად ითვლება. შეიძლება ითქვას, რომ ეროვნული, შესაბამისად, სახელმწიფოებრივი ცნობიერების შენარჩუნებასა და მის დღემდე მოტანაში საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას უდიდესი წვლილი მიუძღვის. აქედან გამომდინარე, ქვეყნის აღმშენებლობის საქმეში მისი როლის დაკნინება-დაქვეითება — ეს ნიშნავს ქართული სულიერი კულტურის (რომელსაც მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს და რომელმაც საკმაოდ დიდი წვლილი შეიტანა მსოფლიოს ცივილიზაციის საგანძურში), ეროვნული ცნობიერების და, შესაბამისად, დამოუკიდებელი ეროვნული სახელმწიფოებრიობის მოწყობის დასამარებას. საქართველოს მართლმადიდებელი სამოციქულო ეკლესია არა მხოლოდ ეროვნული ინტერესების, არამედ „ქართული ენის დაცვის საქმეში უდიდეს როლს ასრულებს. იგი ქართულ ენას აკავშირებს თავის პირველწყაროსთან, სიცოცხლეს აძლევს იმ ძარღვს, რომელიც ამთლიანებს ქართულ ცნობიერებას, ქართული ენისა და ქართველი ერის ისტორიას“ [1, 82–83].

ჯერ კიდევ 2003 წლის სექტემბერში იყო მცდელობა, იმდროინდელ ხელისუფლებასა და ვატიკანს შორის ხალხისაგან და ეკლესიისაგან ფარულად გაფორმებულიყო ხელშეკრულება (კონკორდატი), რომლის მიხედვით კათოლიკური ეკლესია იგივე უფლებებსა და სტატუსს შეიძენდა, რაც ქართულ მართლმადიდებელ ეკლესიას კონსტიტუციით აქვს მინიჭებული. ვინმემ მიკერძოებაში ცილი რომ არ დაგვწამოს, ამიტომ მოვიტანთ ხელმოსაწერად მომზადებულ ხელშეკრულების სრულ ტექსტს.

„წმიდა საყდარი და საქართველო

— მიიჩნევენ რა ერთმანეთს საერთაშორისო სამართლის დამოუკიდებელ ავტონომიურ სუბიექტად;

— წმიდა საყდარი მოქმედებს რა ვატიკანის მეორე საბჭოს დოკუმენტებისა და საეკლესიო სამართლის ნორმების საფუძველზე;

— საქართველო მოქმედებს რა საქართველოს კონსტიტუციისა

და იმ საერთაშორისო კონვენციების დებულებების შესაბამისად, რომელთა მხარესაც ის წარმოადგენს;

— გამოთქვამენ რა სურვილს მეგობრობის სულისკვეთებით გააგრძელონ და კიდევ უფრო განავითარონ მათ შორის უკვე არსებული ურთიერთობა;

— განზრახული აქვთ რა ურთიერთგაგების საფუძველზე განსაზღვრონ საქართველოში მოქმედი კათოლიკური ეკლესიის იურიდიული სტატუსი, შეთანხმდნენ:

მუხლი I

საქართველო აღიარებს კათოლიკური ეკლესიის, როგორც იურიდიული პირის სტატუსს, კერძოდ, საქართველო უზრუნველყოფს იურიდიული პირების უფლებაუნარიანობის გავრცელებას საეკლესიო სამართლით გათვალისწინებული კათოლიკური ეკლესიის ისეთი ერთეულების მიმართ, როგორცაა: საეპისკოპოსოები, ეპარქიები ან საზოგადოებები, ასოციაციები, სემინარიები, კოლეჯები, სკოლები და საქველმოქმედო დაწესებულებები, კომპეტენტურ სამოქალაქო ორგანოებში მათი რეგისტრაციის შემდეგ.

მუხლი II

1. საქართველო უზრუნველყოფს კათოლიკური აღმსარებლობისა და კათოლიკური რელიგიური წესების საჯაროდ აღსრულების თავისუფლებას;

2. საქართველოს კათოლიკურ ეკლესიას აქვს თვითორგანიზებისა და საჭირო საშუალებებით, საკუთარი მისიის განხორციელების უფლება;

3. კომპეტენტური საეკლესიო ორგანო სარგებლობს უფლებით შექმნას ეკლესიასთან დაკავშირებული სტრუქტურები. კერძოდ, საეკლესიო სამართლის ნორმებისა და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად დააარსოს და მოახდინოს საეკლესიო იურიდიული პირების რეორგანიზება.

მუხლი III

1. წმიდა საყდარს შეუძლია დაუბრკოლებლად შეარჩიოს სასულიერო პირი ეპისკოპოსის, ეგზარქოსის ან სამოციქულო ადმინისტრატორის ფუნქციების შესრულების მიზნით. ეს პირი შეიძლება იყოს ეპისკოპოსი. ზემოაღნიშნული დანიშვნების შესახებ ინფორმაციის

გავრცელებამდე წმ. საყდარი, თავაზიანობისა და ნდობის პრინციპებიდან გამომდინარე, ამის შესახებ წინასწარ აცნობებს სამოქალაქო ხელისუფლების ორგანოებს;

2. კომპეტენტური საეკლესიო ორგანო სარგებლობს უფლებით, დამოუკიდებლად დანიშნოს ნებისმიერი პირი, რომელიც ამავე დროს პასუხისმგებელი იქნება საქართველოში არსებულ სხვა საეკლესიო ერთეულებზე.

მუხლი IV

საქართველო შეზღუდვების გარეშე უზრუნველყოფს კათოლიკური ეკლესიისა და მისი იურიდიული და ფიზიკური პირების ურთიერთობისა და კონტაქტების თავისუფლებას წმიდა საყდართან საქართველოში და მის ფარგლებს გარეთ არსებულ საეკლესიო სამართლით აღიარებულ სხვა საეკლესიო დაწესებულებებთან.

მუხლი V

საქართველო აღიარებს კათოლიკური ეკლესიის უფლებას, თავისუფლად გამოხატოს თავისი აზრი და პრინციპები. ასევე იმის უფლებას, ისარგებლოს მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებებით საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად.

მუხლი VI

1. თავისი პასტორალური მისიის განხორციელების მიზნით ეპისკოპოსი, ეგზარქოსი, სამოციქულო ადმინისტრატორი, მღვდელი ან მასთან გათანაბრებული პირები სარგებლობენ უფლებით, საქართველოში მოიწვიონ მღვდლები, რელიგიური სამწყსოს წარმომადგენლები და საერო პირები, რომლებსაც არ გააჩნიათ საქართველოს მოქალაქეობა.

2. საქართველოს ხელისუფლების ორგანოები გასცემენ საცხოვრებელ ნებართვას კათოლიკური ეკლესიის ზემოაღნიშნული მოწვეული წევრებისათვის, რომლებიც დანიშნულნი იქნებიან საქართველოს ტერიტორიაზე არსებულ შესაბამის ეკლესიებსა და კათოლიკური ეკლესიის სხვა დაწესებულებებში მსახურების მიზნით. ნებართვები, საქართველოში მოქმედი კანონმდებლობის შესაბამისად ძალაში იქნება მათი მუშაობის მთელი პერიოდის განმავლობაში.

მუხლი VII

1. კათოლიკური ეკლესია სარგებლობს უფლებით შეიძინოს, მართოს, გამოიყენოს და განკარგოს მოძრავი და უძრავი ქონება და ააშენოს ეკლესიები და სხვა შენობა საეკლესიო მიზნებისათვის;

2. ქონების შექმნა, ეკლესიებისა და საეკლესიო ნაგებობების მშენებლობა და მართვა განხორციელდება საეკლესიო სამართლის ნორმების და საქართველოში მოქმედი კანონების შესაბამისად;

3. საქართველო უზრუნველყოფს ღვთისმსახურების ადგილების ხელშეუხლებლობას. კომპეტენტური საეკლესიო ორგანოების წინასწარი შეთანხმების გარეშე, ღვთისმსახურების ადგილები არ შეიძლება გამოყენებულ იქნას იმ მიზნებისათვის, რაც არ არის გათვალისწინებული საეკლესიო სამართლით.

მუხლი VIII

1. აღსარების საიდუმლოება ხელშეუხებელია. არავის არ შეუძლია კათოლიკე ეპისკოპოსის ან მღვდლის დაკითხვა ისეთ საქმეზე, რომელიც დაკავშირებულია აღსარების საიდუმლოებასთან, იმ შემთხვევაშიც კი, თუ მღვდელი უნდა წარსდგეს როგორც მოწმე ან მხარე სამოქალაქო სასამართლოს წინაშე;

2. სასულიერო პირები არ არიან ვალდებული მიაწოდონ სამოქალაქო ხელისუფლებას ღია ინფორმაცია პირებისა და სხვა საკითხების შესახებ, რომლებიც მათ მოიპოვეს თავისი მსახურების დროს.

მუხლი IX

1. კათოლიკურ ეკლესიას აქვს უფლება დააარსოს და მართოს თავისი სკოლები საეკლესიო სამართლისა და საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად;

2. კათოლიკე მოსწავლეებს, როგორც სახელმწიფო, ასევე არასახელმწიფო სკოლებში ექნებათ თავიანთი რელიგიის შესწავლის გარანტირებული უფლება;

3. კათოლიკური რელიგიის სწავლება საგანმანათლებლო დაწესებულებებში მიზნად ისახავს ეკუმენისტური სულისკვეთების განმტკიცებას და სხვადასხვა აღმსარებლობებს შორის ურთიერთპატივისცემის გაღრმავებას, რაც ამავე დროს გულისხმობს საქართველოს ისტორიასა და კულტურაში მართლმადიდებლური ეკლესიის როლის აღიარებას;

4. სწავლება ჩატარდება კათოლიკური ეკლესიის კომპეტენტური

ხელისუფლების მიერ დამტკიცებული პროგრამის საფუძველზე და მხოლოდ იმ კვალიფიცირებული პედაგოგების მიერ, რომლებსაც გააჩნიათ ამ ხელისუფლების მიერ გაცემული სერთიფიკატი;

5. კათოლიკური ეკლესია და საქართველო აღიარებენ დიპლომებს, ხარისხებსა და სხვა აკადემიურ კვალიფიკაციებს განათლების ყველა დონეზე.

მუხლი X

წმიდა საყდარი და საქართველო ადასტურებენ რა ორმხრივ დაინტერესებას, გააღრმავონ ურთიერთობები კულტურის სფეროში, ხელს შეუწყობენ კავშირების განმტკიცებას საქართველოში არსებულ დაწესებულებებსა და მთელ მსოფლიოში არსებულ კათოლიკურ ინსტიტუტებს შორის. ისინი ასევე ხელს შეუწყობენ სტუდენტთა გაცვლას საეკლესიო საგანმანათლებლო დაწესებულებებსა და კვლევით ცენტრებს შორის, ორივე მხარის კანონმდებლობის შესაბამისად.

მუხლი XI

საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისად, საეკლესიო ქორწინება, მისი რელიგიური წესით დღესასწაულობის მომენტიდან, წარმოშობს იურიდიულ შედეგებს სამოქალაქო ურთიერთობებში, იმ პირობით, რომ აღნიშნული არ ეწინააღმდეგება საქართველოს კანონით გათვალისწინებულ დებულებებს.

მუხლი XII

სემინარიის სტუდენტები და რელიგიური კონგრეგაციების მორჩილები თავისუფლდებიან სამხედრო სამსახურიდან. საყოველთაო მობილიზაციის შემთხვევაში, ამ სტუდენტებსა და მორჩილებს დაევალებათ ისეთი ოპერაციების შესრულება, რომელიც არ არის დაკავშირებული იარაღის გამოყენებასთან.

მუხლი XIII

საქართველო აღიარებს და უზრუნველყოფს კათოლიკური ეკლესიის უფლებას შესთავაზოს სულიერი დახმარება იმ მორწმუნე კათოლიკეებს, რომლებიც მსახურობენ ეროვნულ შეიარაღებულ ძალებში და პოლიციაში, იმყოფებიან სახელმწიფო ან კერძო სამედიცინო და გრძელვადიან დაწესებულებებში ან საპატიმროებში.

მუხლი XIV

1. საქართველო გადასახადებისაგან გაათავისუფლებს იმ კათოლიკური დაწესებულებების მიერ შემოტანილ ჰუმანიტარულ დახმარებას, რომლებიც საეკლესიო კანონმდებლობის შესაბამისად ოფიციალურად აღიარებულია კათოლიკური ეკლესიის მიერ და რეგისტრირებულია სამოქალაქო ორგანოების მიერ;

2. კათოლიკური ეკლესიისათვის განკუთვნილი სხვა იმპორტირებული ნივთები ასევე თავისუფლდება გადასახადისაგან.

მუხლი XV

იმ შემთხვევაში, თუ წარმოიშობა გარკვეული გადაუწყვეტელი და სადაო საკითხები ქონებრივ, ეკონომიკურ და ფისკალურ სფეროში, რომლებიც შეეხება კათოლიკურ ეკლესიას ზოგადად ან ცალკეულ კათოლიკურ თემებს, შენობებს ან დაწესებულებებს, კათოლიკური ეკლესია და საქართველოს კომპენტენტური ორგანო შექმნიან საგანგებო ერთობლივ კომისიას ორივე მხარისათვის მისაღები გადაწყვეტილების შემუშავების მიზნით.

მუხლი XVI

1. წინამდებარე შეთანხმებაში ცვლილებებისა და დამატების შეტანა დასაშვებია მხოლოდ შეთანხმებით;

2. წმ. საყდარი და საქართველო წინამდებარე დებულების განმარტებასთან ან გამოყენებასთან დაკავშირებით წარმოშობილ სირთულეებს გადაწყვეტენ მეგობრული ურთიერთშეთანხმების გზით.

მუხლი XVII

წინამდებარე შეთანხმება შესრულებულია ორ პირად – ინგლისურ და ქართულ ენებზე. ორივე ტექსტს თანაბარი ძალა აქვს. განსხვავების შემთხვევაში უპირატესობა ენიჭება ინგლისურ ტექსტს.

წმიდა საყდრის სახელით:

საქართველოს სახელით:,,

[2,132-138; 3,121-123; 4,218-226].

ხელშეკრულებაში საერთოდ იგნორირებული იყო საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია, ის თითქოს არც არსებობს და თუ არსებობს, არავითარი ფუნქცია არ გააჩნია. ვატიკანის მესვეურნი იმ ზომამდე მიდიოდნენ, რომ ამ ხელშეკრულებით თავიანთ თავზე იღებდნენ ჩვენი ქვეყნის ისეთი მნიშვნელოვანი სახელმწიფო დაწესებულებების მიხედვით.

სებულებების ფუნქციებს, როგორცაა: კულტურისა და სპორტის, განათლებისა და მეცნიერების სამინისტროები.

ამ საკითხზე არა თუ საზოგადოება, არამედ საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიაც კი არ იყო ინფორმირებული. სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა, უწმიდესმა და უნეტარესმა ილია მეორემ ამ გასაიდუმლოებული შეთანხმების მცდელობის შესახებ თავისი (საქართველოს ეკლესიის) პოზიცია დააფიქსირა და აღნიშნა: „როგორც ცნობილია, საქართველოში ვატიკანის წარმომადგენლობის ინიციატივით მომზადდა საქართველოს სახელმწიფოსა და ვატიკანს შორის რელიგიური ურთიერთობის განმსაზღვრელი საერთაშორისო ხელშეკრულება. საქართველოს საპატრიარქოსათვის სრულიად გაუგებარია, რატომ ხდება აღნიშნული დოკუმენტის გასაიდუმლოება, მაშინ, როდესაც სახელმწიფოსა და მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის დადებული კონსტიტუციური შეთანხმება საჯაროდ მუშავდებოდა წლების განმავლობაში და იგი არაერთგზის გახდა განხილვის საგანი როგორც საქართველოში, ისე უცხოეთში. ასევე აქტიურ მონაწილეობას იღებდნენ საქართველოში არსებული თითქმის ყველა რელიგიის წარმომადგენლები.

ჩვენ არაერთხელ დაგვიფიქსირებია მზადყოფნა როგორც კათოლიკეების, ისე საქართველოში არსებული სხვა რელიგიების სამართლებრივი სტატუსის განხილვისა და მისი ერთობლივი გადაწყვეტილების შესახებ. ამიტომაც ჩვენთვის სრულიად მოულოდნელი და ყოველად მიუღებელია ვატიკანის მხრიდან ამ სახით და ამ რანგში ხელშეკრულების გაფორმების მცდელობა“ [2, 130–131].

ჩვენს ქვეყანაში ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის მნიშვნელობისა და როლის დაკნინება-დამცრობას არა მარტო ვატიკანი, არამედ უცხოეთიდან ინსპირირებული და უხვად დაფინანსებული, საქართველოში სოკოებივით მომრავლებული სხვა რელიგიური კონფესიები და სექტებიც ცდილობენ.

ასე, მაგალითად: 2006 წლის 26 იანვარს საქართველოში მოქმედი სომხური ეპარქიის ეპისკოპოსის ვაზგენ მირზოხანიანის ინიციატივით საქართველოში არსებული ყველა რელიგიური კონფესიისა და სექტის წარმომადგენელთა შეხვედრა მოეწყო. შეხვედრის ძირითადი თემა იყო მათთვის სტატუსის მინიჭების საკითხი.

ამავე წლის 30 მარტს კონფლიქტებისა და მოლაპარაკებათა სტრატეგიის საერთაშორისო ცენტრში (ქ. თბილისი, ხელმძღვანელი გიორგი ხუციშვილი) და მაისში საქართველოში არსებული ყველა

რელიგიური კონფესიებისა და სექტების შეხვედრები კვლავ მოეწყო (რა თქმა უნდა, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის გვერდის ავლით). მასში მონაწილეობდნენ:

1. სუბსარქიის სომხური ტაძრის მოძღვარი – **ნორიკ კეშოანი**;
2. **ლევონ ისახანიანი** – საქართველოში არსებული სომხური ეპარქიის ხელმძღვანელის თანაშემწე იურიდიულ საკითხებში;
3. **ვან ბაიბურთი** – იმდროინდელი საქართველოს პარლამენტის წევრი;
4. **ბექა მინდიაშვილი** – საქართველოს სახალხო დამცველის აპარატის წარმომადგენელი;
5. **პაატა გაჩეჩილაძე** – არასამთავრობო ორგანიზაციის „21-ე საუკუნე“ წარმომადგენელი;
6. **ანდრეი შტოკალი** – საქართველოში არსებული ლუთერანული ეკლესიის ეპისკოპოსი.

შეხვედრის მონაწილეთა აზრით, საქართველოში მოქმედმა ყველა რელიგიურმა კონფესიამ თუ სექტამ (მნიშვნელობა არ აქვს, ის რეგისტრირებულია თუ არა) უნდა მიიღოს იურიდიული სტატუსი.

იგივე საკითხი დაისვა 2006 წლის 26 მაისს საქართველოს პრეზიდენტის ადმინისტრაციის იმდროინდელ ხელმძღვანელთან საქართველოში არსებული რელიგიური კონფესიებისა და სექტების ხელმძღვანელთა ერთობლივ შეხვედრაზეც. შეხვედრას ესწრებიდნენ:

1. **ვაზგენ მირზოხანიანი** – სომხური ეპარქიის ეპისკოპოსი;
2. **ჯუზუპე პაზოტო** – საქართველოში არსებული ლათინურ-კათოლიკური ეკლესიის ეპისკოპოსი;
3. **მალხაზ სონდულაშვილი** – საქართველოში არსებული ბაპტისტური ეკლესიის ეპისკოპოსი;
4. **გარიკ აზიკოვი** – საქართველოში არსებული გერმანულ-ლუთერანური ეკლესიის მღვდელი;
5. **გაზი ახუნდ ალი ალიევი** – მუსლიმანური რელიგიური საზოგადოების წინამძღოლი;
6. **აბრაამ მიქელაშვილი** – ებრაული რელიგიური საზოგადოების რაბინი.

მათ ადმინისტრაციის ხელმძღვანელს პრეზიდენტისადმი გადასაცემი ერთობლივი წერილი ჩააბარეს, რომელშიც იურიდიული სტატუსის მინიჭებას ითხოვდნენ. 2009 წელს სომხეთის პრეზიდენტმა **სერჟ სარქისიანი** ერთ-ერთ ოფიციალურ შეხვედრაზე განაცხადა: „მიმაჩნია, რომ საქართველოში სომხური ენისათვის რეგიონალური

სტატუსის მინიჭება, სომხური სამოციქულო ეკლესიის იურიდიული რეგისტრაცია, სომხური ძეგლების დაცვისაკენ გადადგმული ნაბიჯები ხელს შეუწყობს ქართულ-სომხური მეგობრობის გამყარებასა და ურთიერთნდობის განმტკიცებას“.

როგორც ვხედავთ, საქართველოში არსებული რელიგიური კონფესიები და სექტები მეზობელი ქვეყნების ოფიციალურ ხელისუფალთა აშკარა თუ ფარული მხარდაჭერით, საქართველოს დედა ეკლესიის გვერდის ავლით ცდილობდნენ, ჩვენი ვაიხელისუფლებისგან ოფიციალურად მიეღოთ სტატუსი და მიაღწიეს კიდევ. ამის ნათელი დასტურია 2011 წელს მიღებული კანონი რელიგიების შესახებ, რომლის ძალითაც ჩვენს ქვეყანაში არსებული სხვადასხვა კონფესია და სექტა უფლებრივად მართლმადიდებლობას გაუთანაბრეს.

2005 წელს 24–26 ნოემბერს თბილისში საპატრიარქოს თაოსნობით ჩატარებულ საერთაშორისო სამეცნიერო სიმპოზიუმზე „ქრისტიანობა ჩვენს ცხოვრებაში: წარსული, აწმყო, მომავალი“ ვინმე ლევონ ისახანაძე წარმოადგინა მოხსენება, სადაც შემდეგი მოთხოვნები იყო წამოყენებული:

- საქართველოს ეკლესიის მიერ კეთილი ნების გამოჩენა და მის ტერიტორიაზე არსებული 600-ზე მეტი სომხური ეკლესიის დაბრუნება ეჩმიაძინისთვის;
- საქართველოში სომეხთა წმიდა ეკლესიის ეპარქიის სათანადო სამართლებრივი სტატუსის განსაზღვრა;
- საქართველოში რელიგიის თავისუფლებისა და რელიგიური ორგანიზაციების საქმიანობის მარეგულირებელი კანონმდებლობის სრულყოფა;
- საქართველოში საუკუნეების განმავლობაში სომეხთა სამოციქულო წმინდა ეკლესიის ეპარქიის შემადგენლობაში შემავალი ეკლესიების ეპარქიისადმი გადაცემა.

იმდროინდელი სახალხო დამცველი ოპერატიულად გამოეხმაურა სიმპოზიუმზე წამოჭრილ ამ საჭირობოროტო საკითხს და ერთი თვის შემდეგ საქართველოს პარლამენტის სხდომაზე განაცხადა: „ამ ეტაპზე სომხეთის სამოციქულო ეკლესიის საქართველოს ეპარქია ყველაზე რადიკალურად თბილისში — ნორაშენისა და ახალციხეში – სურბშანის ტაძრების დაბრუნების საკითხს სვამს... საპატრიარქოს პოზიციას, ტაძრების ისტორიული მეპატრონის შესახებ, ანგარიშს უწევს ხელისუფლებას, რომელიც ცალმხრივად ვერ წყვეტს, დაუბრუნოს თუ არა ტაძრები თავის ისტორიულ მფლობელს.“ ამ

განცხადებით მან აშკარად მხარი დაუჭირა ისახანაძის თავხედურ გამონდომას.

იგივე პოზიცია დაიკავეს სახალხო დამცველის აპარატთან შექმნილი რელიგიათა საბჭოს წევრებმაც (თავისუფლების ინსტიტუტში გამონდომი ბასილ კობახიძე, ნოდარ ლადარია, ბექა მინდიაშვილი, თამარ შამილი და ძმანი მათნი).

2011 წლის ივნისში საქართველოში ოფიციალური ვიზიტით სომხეთის პატრიარქი გარეგინ II ორი ძირითადი მოთხოვნით ჩამოვიდა: 1) სომხური ეკლესიისათვის იურიდიული სტატუსის მინიჭება და 2) ვითომდა სადაო „სომხური ექვსი ეკლესიის“ ოფიციალურად სომხური ეპარქიისათვის გადაცემა. ორივე საკითხზე საქართველოს პატრიარქისაგან საკმაოდ ლოგიკურად დასაბუთებული პასუხი მიიღო.

მიუხედავად ამისა, 2011 წლის 5 ივლისს სასწრაფოდ მიღებული კანონით, უცხოეთიდან მართლმად საქართველოს პარლამენტმა და მთავრობამ, ქართველი ხალხისა და საქართველის მართლმადიდებელი ეკლესიის აზრის იგნორირებისა და გვერდის ავლით, არა მხოლოდ გარეგინ მეორის, არამედ საქართველოში არსებული სხვა რელიგიური კონფესიებისა და სექტების მოთხოვნები ერთი ხელის მოსმით დააკმაყოფილა და მათ საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსი მიანიჭა. ამ კანონს სასწრაფო წესით საქართველოს პრეზიდენტმაც ხელი მოაწერა.

აღნიშნული კანონის მიღებასთან დაკავშირებით სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქმა ილია მეორემ შემდეგი სახის განცხადება გააკეთა: „ჩვენი ეკლესიისთვისაც და სრულიად ხალხისთვისაც, საქართველოს პარლამენტმა სრულიად მოულოდნელად, 1 ივლისს პირველი მოსმენით მიიღო კანონი რამდენიმე რელიგიური ორგანიზაციისათვის საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსის მინიჭების შესახებ.“

საზოგადოებისათვის ცნობილია, რომ მართლმადიდებელი ეკლესიის სტატუსი და კონსტიტუციური შეთანხმება წლების განმავლობაში იყო ფართო განხილვის საგანი და მას საერთაშორისო ექსპერტიზაც ჩაუტარდა.

თავის მხრივ, ეკლესია არასოდეს წასულა წინააღმდეგი და ყოველთვის მხარს უჭერდა საქართველოში არსებული სხვა რელიგიებისადმი სტატუსის მინიჭებას და მათი უფლებების განხორციელებას, მაგრამ ამ პროცესს გაგრძელება არ მოჰყოლია, ანუ ხელისუფლების მხრიდან არ შექმნილა მრავალმხრივი სახელმწიფო კომისია, სადაც

საკითხი იქნებოდა შესწავლილი და შეჯერებული.

უნდა აღინიშნოს ისიც, რომ სხვა სახელმწიფოებში არც ქართული მართლმადიდებლური ტაძრების საკუთრებისა და მოვლა-პატრონობის საკითხი დასმულა დღემდე და არც ჩვენი ეკლესიის სტატუსის განხილვა დაწყებულია.

ამის ფონზე გაუგებარია ჩვენი ქვეყნის პარლამენტის მიერ ესოდენ მნიშვნელოვანი დოკუმენტის მიღება საჯარო განხილვის გარეშე და ასეთი აჩქარებული წესით.

მიგვაჩნია, რომ აუცილებელია შეჩერდეს კანონის მიღების პროცედურა (მეორე და მესამე მოსმენა) და აღნიშნულ საკითხზე გაიმართოს საჯარო დებატები, თუნდაც ტელევიზიის პირდაპირ ეთერში, რათა ჩამოყალიბდეს საერთო-საზოგადოებრივი აზრი და მოხდეს კონსენსუსი მართლმადიდებელ ეკლესიასთანაც, რადგან ქვეყნის მოსახლეობის უდიდესი უმრავლესობა მართლმადიდებელი ქრისტიანია.

ჩვენს მოქალაქებს კიდევ ერთხელ შევახსენებთ, რომ ეს საკითხი არის უმნიშვნელოვანესი, რადგან იგი არსებითად განსაზღვრავს სახელმწიფოს მოწყობის ძირითად პრინციპებს.

04.07. 2011.“

მეორე დღეს გამოქვეყნდა საქართველოს საპატრიარქოს განცხადება. მასში ნათქვამია:

„საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის მიერ 4 ივლისს გაკეთებული განცხადების შემდეგ საქართველოს საპატრიარქოში თავისი ინიციატივით მოვიდნენ საქართველოს პარლამენტის წარმომადგენლები, რათა შემოეთავაზებინათ პირველი მოსმენით მიღებული კანონ-პროექტის შეცვლილი ვარიანტი, სადაც კვლავ უპირობოდ იყო დაფიქსირებული რელიგიური გაერთიანებების საჯარო იურიდიულ პირად აღიარების საკითხი.

საპატრიარქო კვლავ აყენებდა წინადადებას კანონის მიღების პროცესის შეჩერების, მისი საჯარო განხილვისა და საზოგადოებრივი აზრის კონსენსუსის მიღწევის თაობაზე.

შემდეგ კი, საერთაშორისო გამოცდილების გათვალისწინებით, კომპრომისული ვარიანტიც შესთავაზა.

შეთანხმება ვერ შედგა, რაც მეტად სამწუხაროა, რადგან აწ უკვე მიღებული კანონი ეწინააღმდეგება როგორც ეკლესიის, ისე ქვეყნის ინტერესებს.

ვფიქრობთ, ეს კანონი თავის უარყოფით შედეგებს ახლო მო-

მავალშივე გამოიღებს, რაზეც პასუხისმგებლობა ხელისუფლებას ეკისრება.

05.07.2011“[6,3].

მიუხედავად საპატრიარქოს ამგვარი განცხადებისა, 2011 წლის 11 ივლისს ჩატარებული სინოდის სხდომაზე, სადაც საქართველოს პარლამენტის მიერ სხვადასხვა რელიგიური კონფესიებისადმი საჯარო სამართლის იურიდიული პირის სტატუსის მინიჭების შესახებ მიღებული კანონის სამართლიანობა თუ არასამართლიანობა განიხილებოდა, სინოდის წევრთა უმრავლესობის მიერ (20 ხმით 17-ის წინააღმდეგ) ამ კანონის შესახებ ხელისუფლების გადაწყვეტილება დადებითად შეფასდა. მაგრამ არ უნდა დავივიწყოთ ის, რომ სინოდი საერო ინსტიტუტი არ არის. კანონი საქართველოს ხელისუფლებამ მასთან კონსულტაციისა და შეთანხმების გარეშე ეკლესიის საქმეში უხეში ჩარევით დაამტკიცა და ის ფაქტის წინაშე დააყენა.

ამასთან დაკავშირებით, ქვეყნის იმდროინდელმა პირველმა პირმა მიხეილ სააკაშვილმა დაუფარავი ცინიზმითა და სიამაყით აღსავსემ საჯაროდ აღნიშნა: „ვატიკანთან მოლაპარაკება ჰქონდა შევარდნაძის მთავრობას, მაშინაც სწორედ ან კანონს იღებდნენ. რვა წლის წინ, 2003 წელს იგივე ხალხი მაშინაც იგივეს იმეორებდა – ხალხს არ გააგებინესო. ვატიკანი ძალიან გვჭირდება. ბევრ ქვეყანაში, სადაც საქართველო არ არის წარდგენილი, ვატიკანი იცავს ჩვენს პოზიციებს. ვატიკანის საგარეო საქმეთა მინისტრი ჩამოვიდა შევარდნაძესთან, მას ნახევარი საათით აღრე დაურეკეს. იმის გამო, რომ 100 სტუდენტი გამოიყვანეს ამ საკითხის საწინააღმდეგოდ ქუჩაში, კათოლიკეების საგარეო საქმეთა მინისტრს უარი უთხრეს, ბოდიში, მაგრამ ვერ მოვაწერთ ხელს ამ ხელშეკრულებასო და ეს კაცი უკან წავიდა. წასვლის წინ მან თქვა წინასწარმეტყველური ფრაზა – თუ მთავრობას ეშინია ქუჩაში გამოსული 100 კაცის და ვერ აცნობიერებს, რომ ფუნდამენტალურ ღირებულებებზეა ლაპარაკი, ამ მთავრობას დიდი დღე არ უწერია. ამიტომ 100 ათასი კაციც რომ გამოსულიყო ქუჩაში, მე მაინც ამას გავაკეთებდი“-ო.

არც დღევანდელი ხელისუფლება ჩამორჩა თავის წინამორბედს. სულ ახლახან ხალხისა და დედა ეკლესიის უკითხავად სხვადასხვა, კონკრეტულად, საქართველოში არსებული ოთხი რელიგიური კონფესია სახელმწიფო ბიუჯეტიდან დააფინანსა იმ საბაბით, რომ თურმე საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, ბოლშევიკებმა დიდი ზიანი მიაყენეს მათ და, თურმე, ქართველმა ხალხმა, როგორც

„იმ ბოლშევიკების მემკვიდრემ,“ უნდა აუნაზღაუროს.

ამასაც არ დასჯერდნენ, სახელმწიფოს მხრიდან ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის უკეთ გაკონტროლების მიზნით პრემიერის აპარატთან შექმნეს რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტო. ეს კი ნიშნავს იმას, რომ სახელმწიფო ზაწოლას ახდენს და უხეშად ერევა ეკლესიის საქმიანობაში. ამ ქმედებით ფაქტობრივად ჯვაროსნული ომი ღიად გამოუცხადეს ქართულ მართლმადიდებელ ეკლესიას, რაც მილიონობით მართლმადიდებელი ქართველის რელიგიური გრძნობების იგნორირებას, ზნეობრივ დაცემას, სულიერ გადაგვარებას ნიშნავს.

სულ ცოტა ხნის წინ ამ მთავრობის ერთ-ერთი ლიდერი სოფელ ჭელაში მინარეთის აღმართვასთან დაკავშირებით სამართლიანი საპროტესტო აქციის მონაწილეებს ამუხატებდა: „საქართველოში ეკლესია გამოყოფილია სახელმწიფოსაგან და ურთიერთობები სახელმწიფოსა და საქართველოს მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის რეგულირდება საკონსტიტუციო შეთანხმებითა და არსებული კანონმდებლობით. როგორც სახელმწიფოს არ აქვს უფლება ჩაერიოს ეკლესიის შიდა ცხოვრებაში, ისე ეკლესიას არ აქვს უფლება იტვირთოს სახელმწიფო ფუნქციები. საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია უდიდესი ავტორიტეტითა და ნდობით სარგებლობს ქართულ საზოგადოებაში, მაგრამ კონკრეტული მშენებლობის მიზანშეწონილობას მხოლოდ სახელმწიფო კანონმდებლობა განსაზღვრავს.“

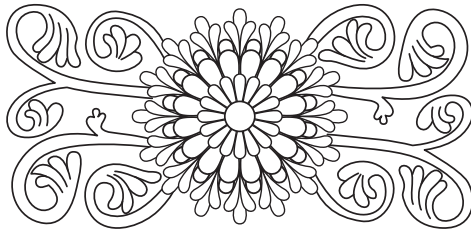
შეიძლება ითქვას, რომ საქართველოს აღნიშნული მთავრობების ზემოთ ჩამოთვლილი კანონები და დადგენილებანი — ეს არის მიზანმიმართული უმძიმესი დანაშაულებრივი ლაშქრობა ქართული სულის, ქართული რელიგიური რწმენის — მართლმადიდებლობის წინააღმდეგ. მათ ავიწყდებათ, ან არ უნდათ დაინახონ, ის რეალური გარემოება, რომ დავით აღმაშენებლის ოქროს ხანის გარანტი სწორედაც რომ მართლმადიდებლობის სახელმწიფო იდეოლოგიის რანგში აყვანა იყო. ქრისტიანობის მიღებისა და მისი სახელმწიფო რელიგიად გამოცხადების შემდეგ, საქართველოში უმძიმესი განსაცდელის ჟამსაც კი, ეკლესია ყოველთვის მოწოდების სიმაღლეზე იდგა, რადგან იგი არა მხოლოდ სარწმუნოება, არამედ ქვეყნის იდეოლოგიაც იყო.

როგორც ვხედავთ, „მსოფლიოს ახალი მოწყობის“ და „ახალი ადამიანის გამოყვანის“ ორგანიზატორებმა — გლობალისტებმა, ჩვენს ქვეყანაში არსებული სხვადასხვა კონფესიის გამოყენებით,

საქართველოს სახელმწიფოებრიობისა და, შესაბამისად, ქართველი ხალხის ეროვნული ინტერესების ძლიერი დამცველის, ქართული მართლმადიდებელი ეკლესიის დაქვეითება-დაკნინება ოფიციალურ დონეზე დაიწყო, რაც ბოლო ათწლეულში არსებული უცხოეთიდან მართული საქართველოს ხელისუფლებების მიერ საკუთარი ქვეყნის წინაშე ჩადენილ ამ საუკუნის ერთ-ერთ უდიდეს დანაშაულად უნდა ჩაითვალოს.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. დ. მელიქიშვილი, ქართული ენის მდგომარეობა დღეს, 2008 წლის 14 აპრილისათვის//კრ. „ქართველოლოგია“, 4, თბ., 2008.
2. მართლმადიდებლობასა და ლათინობაპიზმს (კათოლიციზმს) შორის არსებული განსხვავებანი, თბ., 2004.
3. ს. საჯაია, „დემოკრატიული“ გადაგვარებით — „ცივილური“ გადაშენებისაკენ, თბ., 2005.
4. თ. იველაშვილი, კათოლიკობა საქართველოში, თბ., 2009.
5. თ. იველაშვილი, ეთნიკური უმცირესობები და კონფლიქტური სიტუაციები სამცხე-ჯავახეთში//კრ. „ქართველოლოგია“, 6, თბ., 2010.
6. „საპატრიარქოს უწყებანი“, 26, 2011.

მამუკა ცუხიშვილი

**ქართველ მამულიშვილთა საქმის
ბამბრაქელუბლები სჭირდება**

წერილში წარმოდგენილი დოკუმენტური მასალის საფუძველზე შევეცადეთ, ფართო საზოგადოებისთვის გაგვეცნო XIX საუკუნის ოთხი უდიდესი ქართველი მოღვაწის შეხედულება საქართველოსა და რუსეთის ურთიერთობაზე.

დღევანდელ საქართველოში გავრცელებულია მრავალი მსოფლმხედველობრივი დაავადება, რომელთაგან განკურნება, ალბათ, პრაქტიკულად შეუძლებელიცაა. მათ შორის ერთი უკიდურესად მძიმე ტენდენცია გამოიკვეთა — რუსთმოდულობა.

რუსთმოდულობას ამჟღავნებენ ადამიანები, რომლებიც თავიანთ თავს უწოდებენ პროგრესულად მოაზროვნე ინტელიგენტებს, პოლიტიკოსებს, მეცნიერებს, მკვლევრებს... ისინი საზოგადოების ღირსეულ სახეებად გვეკვლინებიან და მაღალ მატერიებზე საუბრით იწონებენ თავს.

თავიდანვე აღვნიშნავთ, რომ ჩვენ სრულიად ვიზიარებთ XIX საუკუნის ყველაზე საღად და პროგრესულად მოაზროვნე ადამიანების პოზიციას რუსეთთან დაკავშირებით და მიგვაჩნია, რომ რუსეთის მიმართ დღევანდელი უსამართლო დამოკიდებულება პირდაპირ კავშირში არის საქართველოში ამერიკის შეერთებული შტატებისა და ევროპის ჰეგემონობის განმტკიცებასთან.

თავად ტერმინიდან გამომდინარე, ცნება ჰეგემონიისა გულისხმობს ისეთ სიტუაციას, რომელშიც გარკვეული სოციალური ჯგუფების კავშირი ტოტალური სოციალური ძალაუფლების მოპოვებას ცდილობს სხვა დაქვემდებარებულ ჯგუფებზე, არა მხოლოდ იძულების ან ცრუ იდეების პირდაპირი თავსმოხვევის გზით, არამედ

თანხმობის მოპოვებისა და საერთო შეხედულებების ფორმირების საშუალებით, ისე რომ, დომინანტური ჯგუფების ძალაუფლებას ლეგიტიმური და ბუნებრივი სახე ეძლევა. ჰეგემონიის შენარჩუნება შეიძლება მანამდე, სანამ დომინანტი კლასები წარმატებით ახერხებენ საკუთარ პოსტულატთა ძირითადი მნიშვნელობების განსაზღვრას ერთი მოცემული ჩარჩოს ფარგლებში, ისე რომ, დაქვემდებარებული ჯგუფები თუ სრულად არ კონტროლდებიან, ერთ იდეოლოგიურ სივრცეში მაინც არიან მოქცეულნი. გარეგნულად სივრცეს არა მკვეთრად იდეოლოგიური, არამედ მუდმივობისა და ბუნებრიობის სახე უნდა ჰქონდეს და არსებობდეს ისტორიის გარეთ, კონკრეტული ინტერესების მიღმა.

ფაქტია, ჩვენს ქვეყანაში მიმდინარე პროცესები სრულ უფლებას გვაძლევს გადაჭრით ვთქვათ, რომ ნელ-ნელა ასპარეზს ტოვებს ის ეროვნული ტრადიციები და ფასეულობები, რომლებმაც დღემდე მოგვიყვანა და გადაგვარჩინა. სამაგიეროდ, მათ ადგილს ურცხვად იკავებს ის, რაც უმსგავსოა, ამორალური და ანტიქართული, რასაც, სამწუხაროდ, თვით ჩვენი ხალხის ნაწილიც უწყობს ხელს.

ჯერ კიდევ ახალგაზრდა რომანტიკოსმა პოეტმა ნიკოლოზ ბარათაშვილმა დაუჭირა მხარი ერეკლე მეორის იმ უაღრესად მნიშვნელოვან და საქართველოსთვის ესოდენ ფასეულ გადაწყვეტილებას, რომელიც ცნობილია „გეორგიევსკის ტრაქტატის“ სახელით.¹

როგორც ვიცით, ერეკლე მეორეს გვერდით ჰყავდა გამორჩეული თანამოაზრე და საზოგადო მოღვაწე სოლომონ ლიონიძე. მისი უშუალო მონაწილეობით მომზადდა, გაფორმდა და ძალაში შევიდა გეორგიევსკის ტრაქტატი. ასევე, ს. ლიონიძემ მოამზადა 1790 წელს ივერიელ მეფე-მთავართა ტრაქტატი; ეს ტრაქტატი კი წარმოადგენდა მნიშვნელოვან ნაბიჯს დაშლილი ქვეყნის გაერთიანებისაკენ. 1790 წელს სოლომონ ლიონიძის აქტიური ჩარევით დაისვა და მუშავდა საკითხი საქართველოს დაქსაქსული სამეფო-სამთავროების შეკავშირება-შეერთებისა და დაიდო უზენაეს ხელისუფალთა მოკავშირეობის ხელშეკრულება. წარჩინებული კარისკაცის დიდმა წარმატებამ მეფის ირგვლივ შემოკრებილ ფეოდალთა წრეში ჯერ ფარული შური გამოიწვია, შემდეგ კი — აშკარა შუღლი და მტრო-

¹ ცნობისათვის, იხ.: ვალერიან მაჭარაძე, გეორგიევსკის ტრაქტატი, // ჟურ. „სამი საუნიჯე“ № 1(7), 2013.

ბა. ამ მტრობის შედეგად, როგორც ცნობილია, ერეკლესა და სოლომონს შორის 1796 წელს ჩამოვარდა უთანხმოება, რასაც მოჰყვა მათი გათიშვა. თუმცა იდეოლოგიური დაპირისპირება ხანგრძლივი არ აღმოჩნდა — მეფემ შეიცნო სოლომონის უანგარო ერთგულება და შეირიგა კიდევ.

ნიკოლოზ ბარათაშვილმა თავის უკვდავ პოემაში „ბედი ქართლისა“ ყოველგვარი მიკერძოების გარეშე აღწერა მეფისა და მსაჯულის დიალოგი.

მეფის გადაწყვეტილებით გაკვირვებული სოლომონის მხერა არ გამოპარვია ერეკლეს და უთხრა:

„აწ განთქმულია რუსთა სახელი,
ხელმწიფედ უვისთ ბრძენი და ქველი,
დიდი ხანია გვაქვს ჩვენ ერთობა,
მტკიცე კავშირი, სარწმუნოება, —
მას მსურს რომ მივსცე მემკვიდრეობა,
და მან მოსცეს ქართლს კეთილდღეობა“.²

სოლომონი არ ერიდება მეფეს და მეგობარს და პირდაპირ უსვამს კითხვას:

„ბატონო, ღმერთი გადღეგრძელებდეს,
ნუ გააგონებ მაგ ხმას ქართველთა,
ეზდენ შენზედა მსასოებელთა!
ჯერ სამაგისო რა გვემართება,
რომ განვისყიდოთ თავისუფლება?
იცი, მეფეო, რომე ივერნი
იქმნებიან რუსთ ხელთ ბედნიერნი?“³

მისი შეკითხვა ნამდვილად არ არის უადგილო, მაგრამ, მეფის პასუხიც სრულებით ამომწურავი და ერთმნიშვნელოვანია:

„მე ეგ ყოველივ არ ვიცი განა?
მაგრამ კეთილთა დღეთათვის ქართლის
რა მოვაგვარო უმჯობეს ამის?
მე არა ვფიქრობ, ვითარცა მეფე,
თვისს დიდებისთვის სისხლთა აღმჩქეფე;
არამედ ვითა მამა კეთილი,
რომელსა სურს რომ თავისი შვილი
თვის სიცოცხლეშივ დაასახლკაროს“.⁴

² ნ. ბარათაშვილი, ბედი ქართლისა, თბ., 1958, გვ. 21.

³ იქვე.

⁴ იქვე.

პატარა კანმა სრული გულწრფელობით და საფუძვლიანად დაუსვა წერტილი კითხვებს, რომლებიც იმთავითვე გაჩნდა საზოგადოების უმცირესობაში:

„ახლა კი დროა, სოლომონ, რომა,
მშვიდობა ნახოს საქართველომა“.

პოემის ბოლოს აღწერილი მშვიდი და ნათელი ღამე თითქოს მშობლიური ბუნების მოწონებასა და თანხმობაზე მეტყველებს მეფის გადაწყვეტილების მიმართ:

„ამ დროს აღმოხდა ბადრი მთოვარე,
და სიამითა მოფინა არე,
ცამ მოჭედელმა ვარსკვლავებითა
მთისა ჰაერმან, სავსემ შვებითა“.⁵

ნიკოლოზ ბარათაშვილმა ერეკლე მეორეს ასევე უძღვნა ლექსი „საფლავი მეფის ირაკლისა“ (1842 წ.), სადაც კიდევ ერთხელ ხმა-მაღლა განაცხადა:

„თავგანს ვსცემ შენსა ნაანდერძებს, წინასწარად თქმულს!
გახსოვს, სიკვდილისჟამს რომ უთხარ ქართლს დაობლებულს?
აჰა, აღსრულდა ხელმწიფური აწ ჰაზრი შენი,
და ვსჭამთ ნაყოფსა მისგან ტკბილსა აწ შენნი ძენი!“⁶

ცნობილი ლიტერატურათმცოდნე და მწერალი პავლე ინგოროყვა ამ სტროფს ასე განმარტავს: „ნ. ბარათაშვილი იზიარებს ირაკლი მეფის ანდერძ-ნამაგს; პოეტი ფიქრობს, რომ საქართველოს რუსეთთან დაახლოება იყო ისტორიულად გარდაუვალი აქტი და ერთადერთი სწორი გზა... პოეტს თავისი ქვეყნის ხსნად მიაჩნია, რომ საქართველომ გაარღვია რკალი ბარბაროსული ქვეყნების გარემოცვისა და აღადგინა კავშირი კულტურულ მსოფლიოსთან, რომელსაც საქართველო საუკუნეებით იყო მოწყვეტილი“.⁷

საქართველოს სსრ ცენტრალური კომიტეტის პირველი მდივანი (1972-1985 წწ.) ედუარდ შევარდნაძე ბრძანებს: „ნიკოლოზ ბარათაშვილის ისტორიული პოზიცია მით უფრო ღირებულება, რომ იგი უშუალოდ ერეკლე მეორის შემდგომი პერიოდის საქართველოს მოქალაქის მსოფლმხედველობის გამოხატულებაა, პოეტი ისტორიული მოწმეა იმ ძვრებისა, იმ სიკეთისა, რომელიც მოუტანა ქართველ ერს ორი ხალხის მეგობრობამ. ერეკლე მეორის გზამ

⁵ იქვე.

⁶ ნ. ბარათაშვილი, ლექსები, წერილები, თბ., 1968, გვ. 56.

⁷ დასხ. გამოცემა. გვ. 123.

მომავლისკენ“.⁸

სწორედ, რომ ნიკოლოზ ბარათაშვილი იყო პირველი პოეტი, რომელმაც აღიარა რუსეთთან საქართველოს შეერთების უდიდესი მნიშვნელობა.

მან თავისი ღრმა პატივისცემა ერეკლე მეფისადმი შემდეგნაირად გამოხატა:

„მშვიდობა შენსა წმიდას აჩრდილს, გმირო განთქმულო,

უკანასკნელი ივერიის სიმტკიცის სულო!

აწ მიხვდა ქართლი შენსა ქველსა ანდერძამაგსა

და თაყვანსა სცემს შენსა საფლავს, ცრემლით აღნაგსა“.⁹

წმინდა ილია მართალიც (ჭავჭავაძე) მხარს უჭერდა ერეკლე მეორეს მიერ გადადგმულ ნაბიჯს, რადგან მიხვდა, რომ იგი განპირობებული იყო მაშინდელი უმწვავესი პოლიტიკური ვითარებით. გამუდმებულმა ომებმა საქართველო ყოველმხრივ კატასტროფის წინაშე დააყენა, შესაბამისად, ასეთი ჩიხიდან საქართველოს გამოსვლისა და გადარჩენის ერთადერთი სწორი და მართებული გზა რუსეთთან შეერთება იყო.

„დასუსტებული საქართველო, რომელსაც მეფე ერეკლეს სიკვდილით „რკინის კარი შეეხსნა“, უფრო კარ-ღია შეექმნა და ადვილი საცილობელი გაუხდა გარს შემორტყმულ მტრებს. ცალკე სპარსეთი, ცალკე ოსმალეთი, ხმალამოდებულნი თავს ადგნენ დამარცხებულს საქართველოს და მუქარას მუქარაზე უთვლიდნენ. სპარსეთი უწყრებოდა საქართველოს, რატომ ჩემთან არ იჭერ საქმეს და ჩემს მფარველობას ქვეშ არ ეძიებ შენს დღეგრძელობას და კეთილდღეობასო. ამასვე უწყრებოდა ოსმალეთი და ახალციხი-დამ მოსვენებას არ აძლევდა ქართლს. ერთი სახელმწიფოც და მეორეც თავისთვის გამოელოდა საქართველოს. ერთსაც და მეორესაც ჰსურდათ საქართველო. თუ ხმლით არა, მფარველობის სახით მაინც ხელთ ეგდოთ, თავისი საკუთარი ჯარები შიგ ჩაეყენებინათ და მით მაგრა მოეკიდნათ აქ ფეხი. გაძლიერება რუსეთისა, რომელმაც მაშინ საქართველოს საზღვრამდე მოიწია ჩრდილოეთის მხრით, ერთსაც თავზარსა სცემდა და მეორესაც“.¹⁰

ილიას გული გრძნობდა იმ საფრთხეს, რომელიც ურუსეთოდ გვემუქრებოდა, ამიტომ მისი პოზიცია XIX საუკუნის შუაგულში ყველაზე ფასეული და საყურადღებო აღმოჩნდა.

⁸ გაზ. კომუნისტი, თბ., 1982 წლის 2 ნოემბერი.

⁹ ნ. ბარათაშვილი, დასხ. გამოც. გვ. 57.

¹⁰ ილია ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. 4. თბ., 1955, გვ. 207.

„წინათ ბევრჯერ ააოხრეს საქართველო, მიანგრმონგრეის, ჩამოათალეს სანაპირო ქვეყნები, ხოლო გული კი ვერ შეუნგრეის. საქართველო იბრძოდა, ჯვარს ეცმოდა და გულს კი არ იტეხდა. ამ ტანჯვა-წამებით მოაღწია ამ პატარა ქვეყანამ, ამ ერთმა მუჭა ერმა მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულამდე. შეინარჩუნა რჯული, ენა, თავისი ეროვნული ვინაობა და თავისი ქვეყანა. როცა გაძლიერებულმა რუსეთმა ფეხი მოაბჯინა ჩრდილოეთ კავკასიის მთებს და წამებულმა საქართველომ რუსეთისკენ მიიხედა და გული მიიბრუნა, მაშინ უფრო გაუმძვინვარდნენ მტრები და ნამეტნავად სპარსეთი“.¹¹

მას შემდეგ, რაც რუსეთმა საქართველო თავის მფარველობის ქვეშ აიყვანა და ქვეყნის გასაძლიერებლად ჯარები შემოვიდნენ, ი. ჭავჭავაძის გადასახედიდან ეს მოვლენა ასე შეფასდა: „ყველას, დიდიდამ პატარამდე, ქალით კაცამდე, გული აევესო იმ სანატრელ იმედითა, რომ რუსის მხედრობის დაბინავება საქართველოში საქართველოს მოუვლენს იმ მშვიდობიანობას, იმ მოსვენებას, იმ პატრონობასა და მფარველობას, იმ ბედნიერ და უტკივრად შინაურ ცხოვრებას, რომელთათვისაც ამდენს საუკუნეების განმავლობაში ასე თავგამეტებით, ასე თავდადებით იბრძოდა საქართველოს შვილი და თავისის სისხლით პრწყავდა ყოველს კუთხეს თავისის ქვეყნისას“.¹²

მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთთან საქართველოს შეერთების ისტორიული აუცილებლობა განმარტებას არ საჭიროებდა, ილიამ მაინც თქვა თავისი სათქმელი ღიად და მთელი სიზუსტით: „ბაბახანი შუშისა და განჯის ხანებს ზედ-მისეოდა, მათის სახანოების დაპყრობა უნდოდა და მერე აპირებდა საქართველოს თავს დასხმოდ, ოსმალეთიც ახალციხი-დამ იმუქრებოდა.“

სხვა გზა არ იყო, მეფე გიორგის ან ოსმალეთთან უნდა დაეჭირა საქმე, ან სპარსეთთან და ან რუსეთთან, რომ როგორმე გადაერჩინა საქართველო ამოდენ ერთად ზედმოსეული უბედურებისაგან.

ამ საქმეს აჩქარება უნდოდა. ღვთივ-მოსავმა და ღვთის-მოყვარე მეფე გიორგიმ, რა თქმა უნდა, ერთმორწმუნე რუსეთი ირჩია. ამას ეუბნებოდა წინაპართა ანდერძიცა, რადგან, მისდა მეფობის წინათაც, ჯერ კიდევ 1576 წლითგან, საქართველოს მეფენი ბევრჯერ გამოჰლაპარაკებინა რუსეთს და მისგან ხელშეწყობას და ხელის გამართვას მოჰლოდებინა. ქრისტეს ჯვრისათვის ჯვარცმულ

¹¹ იქვე, გვ. 209.

¹² იქვე, გვ. 216.

ერის მეფემ ქრისტეს ჯვარისვე მოსავი ერი მოიწვია საშველად და მფარველად“.¹³

საქართველო-რუსეთის ურთიერთობას იმთავითვე გამოუჩნდა მოწინააღმდეგეები, იყო დავა, კამათი, ბრძოლა, მაგრამ ერთიანობაში, რუსეთის მხრიდან საქართველოს მომავლის გადასარჩენად გადადგმული ეს ნაბიჯი განმსაზღვრელი აღმოჩნდა ერის სულიერი და დემოგრაფიული გადარჩენისათვის, რასაც დიდი ილია შემდეგი სიტყვებით აღნიშნავდა: „შიში მტრისა ერთმორწმუნე ერის მფარველობამ გაუფანტა. დამშვიდდა დიდი ხნის დაუმშვიდებელი, დაღალული ქვეყანა, დაწყნარდა აკლებისა და აოხრებისაგან. დასცხრა ომისა და ბრძოლისაგან, დადუმდა ჟღერა ხმლისა და მახვილისა, მტრისა ხელით მოღერება ჩვენზე და ჩვენს ცოლ-შვილებზე. დაუდგა ახალი ხანა, ხანა მოსვენებულის, უშიშარის ცხოვრებისა, სისხლდანთხეულ და ქრისტეს ჯვრისათვის ჯვარცმულ საქართველოს, რომელიც ღმერთმა სააქაო სამოთხედ გაუჩინა ადამიანს და კინაღამ ერთ დიდ სასაფლაოდ არ გადაექცა მისს თავდადებულ შვილებს, რომელნიც უმწედ, უნუგემ, ყველასაგან შორს, მარტომარტო იხოცებოდნენ ქრისტეს სარწმუნეობის სადიდებლად და თავისი ვინაობის გადასარჩენად“.¹⁴

თვით რუსეთშიც ბევრი იყო ისეთი, ვისაც რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა დანაშაულად მიაჩნდა და „ბოლმით, შურით და დამცირებით“ ცდილობდნენ ვითარების გამწვავებას, რასაც გონივრულ პასუხს სცემდნენ პროგრესულად მოაზროვნე რუსი და ქართველი მოაზროვნეები, რისი ნათელი გამოვლინებაცაა ილიას პასუხი კატკოვისადმი.

„ქართული დროშა ორი ათასის წლის განმავლობაში ქართველობას სახელით და დიდებით ხელში სჭერია, თავის სისხლში ამოუვლია და რუსეთისათვის შეუძწიკვლელად და უჩირქოდ გადაუცია; გაჭირვების დროს ქართული დროშა რუსეთის დროშასთან ერთად არა-ერთხელ გამოსულა საომარს ველზე და მის წინამძღვრობით და სახელით ქართველობას არა-ერთხელ დაუღვრია თავისი სისხლი რუსებთან ერთად.

ეგ დროშა, რომელიც ეგეთის სასოებით და პატივით უტარებია იმოდენა ხანს უწინდელს ქართველს, ეგ დროშა, რომელიც წინ დახვედრია მოზღვავებულს თათრობას და მუსულმანობას და ქრისტეს

¹³ გაზ. ივერია, 1899, 26 ნომბერი.

¹⁴ ილია ჭავჭავაძე, დასხ. გამოც. 217.

ჯვარი თამამად წინ წაუძღვარებია, ძლევა მოსილებით ომიდან გამოუტანია და დაუმკვიდრებია კავკასიაში, ეგ დროშა, რომელსაც აწინდელი ქართლი იმავე ვაჟკაცობით და თავგამომეტებით თან გაჰყოლია და რუსეთთან ერთად სისხლი უთხევია მამულისათვის. დღეს ეგ დროშა საცირკოდ გაგვიხადა ერთმა ვიღაცა კორესპონდენტმა და ბ-ნმა კატკოვმა ბანი მისცა“.¹⁵

ილია პირუთენელი და მიუკერძოებელი იყო და იმ სირთულეებსად კარგად ხედავდა, რომლის გადალახვაც უხდებოდა რუსულ პოლიტიკას ქვეყანაში მცხოვრებ სხვადასხვა ხალხსა და ტომთან ურთიერთობების მოსაგვარებლად და სამართლიანად აღნიშნავდა: „რუსეთი ერთი იმისთანა სახელმწიფოა, საცა სხვადასხვა ტომისა და ენის ერნი სცხოვრობენ, და მერე ისე, რომ თავიანთ მამა-პაპეულ მიწა-წყალზე შეჯგუფებულნი არიან და არა შიგა და შიგა გაფანტულნი. ამიტომაც ერთს უდიდესს საპოლიტიკო საგანს შეადგენს ჯერ ის, რომ სხვადასხვა ტომის ერნი როგორ უნდა მოეწყონ შინაობაში სათითაოდ, და მერე — როგორ უნდა მოთავსდენ სახელმწიფოსთან“.¹⁶

არა მარტო პოლიტიკური, სოციალური, დემოგრაფიული და სახელმწიფოებრივი, არამედ კულტურულ-საგანმანათლებლო პროცესები აღმოჩნდა გადამწყვეტი ორი ერისა და ქვეყნის დაახლოებისა და დამეგობრების საქმეში.

ილიას პოზიცია აქაც სამართლიანი და ერთმნიშვნელოვანია: „თქმა არ უნდა, რომ რუსულმა ლიტერატურამ დიდი ხელმძღვანელობა გაგვიწია წარმატების გზაზე და დიდი ზემოქმედება იქონია ყოველს მასზე, რაც ჩვენს სულიერს ძალღონეს შეადგენს და ჩვენს გონებას, ჩვენს აზრს, ჩვენს გრძნობას და ერთობ ჩვენს მიმართულეობას ზედ დააჩნია მან თავისი ავ-კარგიანობა. არ არის დღეს ჩვენში არც ერთი მოღვაწე და მომქმედი კაცი მწერლობაში, თუ საზოგადო საქმეთა სარბიელზე, რომ თავისუფალი იყოს ხსენებული ლიტერატურის ზეგავლენისაგან. რუსულმა სკოლამ — მეცნიერებამ გაგვიღო კარი განათლებისა და რუსულმავე ლიტერატურამ მოაწოდა საზრდო ჩვენს გონებასა და გამოჰკვება ჩვენი აზრი მოძრაობის გზაზე... ამიტომაც საბუთი გვაქვს ვსთქვათ, რომ თვითოეული ჩვენგანი რუსულის ლიტერატურით გაზრდილა, თითოეულ ჩვენგანს მის გამონარკვევზედ აუვია თავისი რწმენა, თავისი მოძღვრება და თა-

¹⁵ გაზ. დროშა, 1882, № 40.

¹⁶ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებთა სრული კრებული, ტ. 5, 1941, გვ. 20.

ვისი საგანი ცხოვრებისა საზოგადო საქმისათვის ამ განარკვევის მიხედვით გამოურჩევა“.¹⁷

რაც შეეხება ჩვენ დიდ პოეტს, აკაკი წერეთელს, მან, ჯერ კიდევ 19 წლის ჭაბუკმა უძღვნა ლექსი „ნავი“ საქართველო-რუსეთის ურთიერთობას, რომელშიც ნათლადაა გამოხატული რწმენა იმისა, რომ ურუსეთოდ უდავოდ განწირული იყო საქართველო ან დასაღუპავად ან კიდევ გადასაგვარებლად; მოგვაქვს სრულად:

„საშუალ ზღვასა სცურავდა ნავი,
ყოველის მხრიდან ჰქრიდა ნიავი.
ჰსჩანდა, რომ ნავი იღუპებოდა
და შემწედ არვინ ეგულებოდა.

ამ დროს ხვამალდმა გამოიარა,
ნავმა იხილა რა, გაიხარა;
გაჭირვებისგან სთხოვა გამოხსნა
ხვამალდს შეჰბედა, ეს საქმე რომ სცნა.

მოაბა ჯაჭვი, შველა ინება
და უთხრა „შიში ნულარ გექმნება!
ქარი ჩემს სივრცეს რომ შემოხედავს,
მერწმუნე, ქროლვას ველარ გაბედავს.

მალე მოვახდენ აქ მყუდროებას
და შენ მიიღებ თავისუფლებას!“
ნავს ეს ნუგეში დიდად იამა
და, რაც შეიძლო, მას ასიამა.

რა ნავი ნახა განსვენებული,
შეიქმნა ქარი გარისხებული:
დიდის დაკვეხით ხვამალდს შეჰბერა,
მაგრამ მის სივრცეს დააკლო ვერრა.

ჩადგა ნიავი ძალით, არ ნებით
და ზღვა დასტოვა მან განსვენებით.
ნავს ესე საქმე დიდად იამა,
სთქვა: გამომიჩნდა კეთილი მამა!

¹⁷ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. 2., თბ. 1941, გვ. 607.

და ესა მყავდეს და ეს მფარვიდეს,
მე ვერავინ ვერ მომერეოდეს“.
დაემორჩილა ხვამალდსა ნებით,
დიდის სურვილით და განსვენებით.

მას შემდეგ ვითომ აქვს მშვიდობა ნავს
და მავნებელიც არავინა ჰყავს...
გაძული არის გარეშე მტერი,
მოშორდა იმ ნავს, აღარსადა ჰყავს,
მაგრამ რაი, რომ თვით ეს ხვამალდი
მას თავზე აყრის მტვერსა და ნაგავს“.¹⁸

მიუხედავად იმისა, რომ აკაკიმ სრული სიმართლე აღწერა ნავისა და ხომალდის (ხვამალდის) ურთიერთდაკავშირებით, იქვე, თავისი ჩვეული, მწარე სიმართლით ანუ „თაფლში ნაღველის გარე-ვით“, დიდის მწუნარებითა და დანანებით თქვა, რომ XIX საუკუნის საქართველოში ზოგიერთი რუსი მოხელის და მაღალი თანამდებობის პირების თავგასულობა და თვითნებობა მთელს რუსეთს და რუს ერს აყენებდა შეურაცხყოფას.

„მაგრამ რაი, რომ თვით ეს ხვამალდი
მას თავზე აყრის მტვერსა და ნაგავს“.

როგორც ილიამ, ისე აკაკიმ და სხვა თერგდალეულებმა რუსეთში მიიღეს განათლება და არასოდეს არ დაუმაღავეთ თავიანთი უაღრესად დადებითი დამოკიდებულება მეზობელი ერთმორწმუნე ქვეყნისადმი, მაგრამ ასევე პირველები, შეუპოვრად ილაშქრებდნენ ყველა იმ მოვლენისა და ფაქტის წინააღმდეგ, რომელიც სახელმწიფოს მხრიდან პატარა ქვეყნის დაჩაგვრის მცდელობაზე მეტყველებდა.

აკაკიმ დაწერა ერთი პატარა მოთხრობა, რომელსაც უწოდა „ორი სიზმარი“ და სადაც აღწერილი აქვს ასეთი ვითარება: „იქაც და აქაც ერთი და იგივე მოვლინება! იქაც მოულოდნელად დაეცემიან იმათ თავზე თათრები და აქაც ჩვენ მოულოდნელად გვესხმიან. ერთსა და იმავე დროს რუსეთიც აკვნესდება თათრების უღელქვეშ და აქაც საქრისტიანო საქართველო მიიღებს მაჰმადიანისაგან „წმინდა“ მოწმობას! იქაც, ცხრა მთას იქით, და აქაც, ჩვენში, ერთმანე-

¹⁸ შ. ცისკარი, თბ., № 9, 1859, გვ. 4-5.

თის შეუტყობლად, ამბობდებო ხალხი და თათრების მტარვალობას იშორებენ თავიდან! იქ სერგი მეუდაბნოე ამხნევეებს ლოცვა-კურთხევით რუსის ჯარს და აქ, ქართველებს, — არსენ კათალიკოსი. აქაც და იქაც ორგანვე შენიშნავენ თეთრ ცხენზე მჯდომარე მეომარს, წმინდა გიორგის, და დასასრულს, იქაც დიმიტრი დონელი და აქაც, — დიმიტრი თავდადებულის მიხეზით აგზნებული გიორგი!.. ნუთუ ესეები ყველა არ ამტკიცებს, რომ განგებას წინაწინვე, იმთავითვე, მოუნდომებია ამ ორი სხვადასხვა ხალხის ქრისტიანულის კავშირით ერთმანეთზე გადაბმა?“¹⁹

აკაკის ხედვა სრულებით ემთხვევა ილიას ხედვას და ნააზრევს: „გარეშე მტრებისგან დაცვის გარდა, რომელიც იყო თავდაპირველი მიხეზი ჩვენი სამშობლოს რუსეთთან შეერთებისა, უკანასკნელის მოვალეობა მოითხოვდა შესდგომოდა ჩვენში მოქალაქეობისა და განათლების შემოტანას“. ეს ადგილი არ გვინდა ისე იქნეს გაგებული, თითქოს ქართველები სრულიად მოკლებულნი იყვნენ მოქალაქეობასა და განათლებას, უბრალოდ, აკაკის მიაჩნდა, რომ რუსეთს, გარდა საქართველოს დაცვისა, შემოჰქონდა მდიდარი რუსული კულტურა და განათლება უძველესი ქართული კულტურისა და ტრადიციების დაუზიანებლად, რაც, გარდა ცალკეული შემთხვევებისა, საზოგადოდ მართლაც ასე ხდებოდა.

იქვე აგრძელებს: „ჩვენმა სამშობლომ, მრავალი საუკუნის განმავლობაში მტერთან ბრძოლის, სისხლის ღვრის, ტანჯვის და ბევრი უბედურების გამოცდის შემდეგ, თავის დამოუკიდებლობისა და თავისუფლებისათვის, გადაწყვიტა თავისი ბედი მით, რომ მონახა სასურველი პატრონი, რომელსაც შეავედრა და მიანდო თავისი თავი. იმ ახალ პატრონს, ცხადია, იმ დროის საქართველოს სიკეთე ჰსურდა და მიტომ მიიღო ის თავისს მფარველობაში“.²⁰

მთელი საქართველო და, მეტადრე, სამხრეთ-დასავლეთი საქართველო დიდი სიხარულით და ყიჟინით შეხვდა რუსეთ-თურქეთის ომის დაწყებას, რადგან გადაჭრით იცოდნენ, რომ ოსმალეთის მიერ მითვისებული აჭარა დედასამშობლოს დაუბრუნდებოდა და საბოლოოდ განთავისუფლდებოდა აჭარელი ქართველები მტრის მონობისაგან.

„12-ს აპრილს ხელმწიფე იმპერატორმა კიშინიოვში მოაწერა ხელი უმაღლეს მანიფესტს, რომლითაც ომი გამოუცხადა ოსმა-

¹⁹ გაზ. ივერია, 1905, 6 მარტი, №18.

²⁰ ჟ. მნათობი, თბ., 1872, № 6-7.

ლეთს — ეს ხმა ელვანზე უმაღლეს მოედო მთელს ქალაქს... ორს საათზედ მთელი სიონის სობორო აივსო ხალხითა, კაცითა და ქალითა, ბანებზედ, ჩვეულებრივ ხალხი მოგროვდა“. წერილის დასასრულს მოწოდება გაისმა: „ჩვენც ხმალს ხელი უნდა ვიკრათ და ჩვენს ძმებთან ერთად სისხლი ვღვაროთ“.²¹

ხოლო მიხეილ ვორონცოვი ასე მიმართავდა აჭარის ქართველობას: „აჭარისა და ქობულეთის მცხოვრებნო! ჩვენმა კეთილსმყოფელმა და კაცთმოყვარე ხელმწიფემ ამოიღო ხმალი არა იმისათვის, რომ დაჰსჩაგროს მშვიდობისმოყვარე მცხოვრებნი... იგი გზავნის ჯარს ჩაგრულთა დასაფარველად და მჩაგვრელთა შესაკავებლად. ხელმწიფესა სურს დაიცვას სიმართლე და პატივი.. რუსის ჯარის ყოფნამ თქვენს ქვეყანაში უნდა გვაშოროს ერთმანეთის მტრობა-სიძულვილი და გულით შეგვათვისოს და დაგვაახლოვოს ჩვენ ძმებთან. ჰოი, ძენო კეთილშობილის ქართველის ტომისანო, ძმანო ყოველთვის ერთგულთა და საყვარელთა რუსის ქვეშევრდომთა რუსის იმპერატორისათა“.²²

რუსეთ-თურქეთის ომის შედეგებმა ცხადყო, რომ ჩვენი თანამომდინის გვერდით დგომა რომ არა, აჭარას სამუდამოდ დაუკარგავდით... ამ ომში ქართველთა თავგანწირვა სამაგალითოა. აკაკი წერეთელმა ამ ომს უძღვნა სტატია. სადაც ვკითხულობთ: „რუსული გაზეთები ცხადათ აღგვიარებენ, რომ რუსეთი შეძენისათვის არ იბრძვისო, იმას თავის სიგრძე და სიგანეც ეყოფაო. მაგრამ ისა ჰსურსო, რომ ქრისტიანები, როგორც სხვა ტომის ერი, თათრების მონობისაგან გაანთავისუფლოს და მათგან ტანჯვას გადაარჩინოს საუკუნოდ, რადგანაც დღევანდელი მათი მმართველობა დესპოტური და ხალხის მიძიმე უღელი რჩევით ვერ მოაშლევინა და დაპირებული ოსმალის მთავრობისაგან ხალხისადმი კონსტიტუცია სისრულეში ვერ მოიყვანაო!..“

კეთილი და პატიოსანი!... ღმერთმა გაუმარჯოს იმას, ვინც ხალხის კეთილ-დღეობისთვის იღვწოდეს! დღემდე ოსალეთის ქვეშევრდომნი ქრისტიანები, ისე სხვა ტომის პატარ-პატარა ხალხები, დიდს ტანჯვაში იმყოფებიან. იმათ ოსმალეობი ისე ექცევიან, როგორც დაპყრობილ და დასაჩაგრავ ხალხს. სტანჯავენ და წურბელასავით სწოვენ“.

აკაკი სწუხს და განიცდის ამ ყველაფერს, მაგრამ ასჯერ ტრავი-

²¹ გაზ. ივერია, №7, 16 აპრილი, 1877.

²² გაზ. ივერია, ახალი ამბები, № 8, 23 აპრილი, 1877.

კულად აღიქვამს გათათრებული ქართველობის საქციელს, რომელნიც მტრობით არაფრით არ ჩამოუვარდებიან თვით ოსმალთა დამპყრობლებს: „თვითონ იმ ხალხში, რომელსაც ჰმართავენ, ამოარჩევენ ხოლმე იმისთანა პირებს, რომელთაც გული გარყვნილი აქვსთ, სული მკვდარი, სინდისი შებღალული და ოღონდ თვითონ პირადათ კი კარგათ იყვნენ და ხალხის რა ჯავრი აქვსთ; — ამისთანაები უახლოვდებიან; აჰყავთ მაღალ ხარისხზე იმ პირობით, რომ ოსმალთა მმართველობას ყველაფერში მხარი აძლიონ და ეს უკანასკნელები პირობისამებრ ეხმარებიან ოსმალთებს ხალხის დატანჯვაში და მათ დაბეზღებაში.

რუსეთი სულტანისაგან ითხოვს, რომ კეთილდღეობა მიანიჭოს მის ქვეშევრდომებსაო, ამბობენ რუსული გაზეთები, და ჩვენც, ამ პაზრების თანამგრძნობელები, თამამად დავიძახებთ დღეს: ღმერთმა გაუძარჯოს იმას, ვინც ხალხის კეთილდღეობისთვის ზრუნავდეს“.²³

აკაკი წერეთლის პოემაში „თერთმეტი ენკენისთვე“ ასეთმა სიტყვებმა გაიჟღერა:

„კავშირი ძმური და მეგობრული...
და, ვინც იფიქროს იმის გაწყვეტა,
იყოს წყეული ღმრთისგან და კრული...
ასე ფიქრობდნენ, რომ გვიანდერძეს
მათი განზრახვა სახელმძღვანელოდ,
და მათი ღირსი აღარ ვიქნებით,
ეგ გრძნობა გულში რომ გავინელოთ“.²⁴

აკაკის დამოკიდებულება რუსეთთან დაკავშირებით იყო პირდაპირი, სამართლიანი და ობიექტური. არასოდეს არ ერიდებოდა იმის თქმა, რასაც ფიქრობდა და განიცდიდა. მასთან შეხვედრები მოსკოვში, პეტერბურგში, ყაზანში, ეკატერინებურგში ყოველთვის ხალხმრავლობითა და დიდი სიყვარულით გამოირჩეოდა. მუდამ ყურადღების ცენტრში იყო, რასაც ემატებოდა მისი პირადი დამოყვრება რუსეთის ერთ-ერთ ყველაზე გავლენიან ოჯახთან.

„ჩვენ დიდად ვაფასებთ ძმობას, ერთობას და მეგობრობას რუსეთთან და რუსეთში მცხოვრებ ხალხებთან. მართალია, რუსთა შორის ისეთებიც არიან, რომლებსაც ეჯავრებათ ჩვენი ასეთი ძმური კავშირი, მაგრამ არის სამაგიეროდ ახალგაზრდა რუსეთი, რომელთანაც ჩვენ გვსურს ხელიხელჩაკიდებული სიარული არა მარტო

²³ გაზ. დროება, თბ., 1877 წლის 20 აპრილი.

²⁴ დაწერილია 1895 წელს.

ეროვნული, არამედ საკაცობრიო იდეალების განსახორციელებლად, იმ იდეალებისა, რომელთაც ეწოდება ძმობა, ერთობა, თანასწორობა“. ეს სიტყვები ეკუთვნის აკაკის, რომელმაც ის წარმოთქვა 1913 წელს პეტერბურგში გამართულ ბანკეტზე, სადაც მიწვეული იყო რუსეთის ყველაზე გამორჩეული და პროგრესულად მოაზროვნე ინტელიგენცია და სამღვდლოება.

„როცა ჩვენმა წინაპრებმა თქვენი, რუსები, მოგიწვიეს, მაშინ ჩვენ, შვილიშვილებს გვიანდერძეს — არ დავივიწყოთ სტუმართმოყვარეობა, გვიყვარდეს რუსები, ვიმეგობროთ მათთან და განუყრელად ვიაროთ ერთი გზით — ქრისტეს გზით, რწმენის გზით“. — ამ სიტყვებით მიმართა აკაკიმ კონსტანტინე ბალმონტს (დიდი რუსი პოეტი, მწერალი, ფილოლოგი-თეორეტიკოსი და მთარგმნელი), ქუთაისში, მის საპატრივსაცემოდ გამართულ საზეიმო ვახშაშზე.

აკაკის სიზმრისეული ხედვა არის ნაყოფი მისი სულის ამონაკენისისა და არ გააქვს უფლება ამ სიზმრიდან ციტატას არ მოვუხმოთ: „მოსხივცისკარე სამოსით გაბრწყინებულ ტატხზე იჯდა ქრისტე, იმისკენ მიისწრაფვოდა ხალხიც. წინ მიუძლოდა მათ ორი გვირგვინოსანი: მეფე დიმიტრი თავდადებული და დიდი თავადი დიმიტრი დონელი. იმათ აეღოთ ჯვარი ორივე მხრით და მიჰქონდათ, რომ დაესვათ ქრისტეს ტახტის წინ და გაემადგინათ. იმათ მოსდევთ ჯარი, ერთის მხრით რუსის და მეორეთი ქართველები. „უფალი ჩემდა და მაცხოვარ ჩემი, ვისა მეშინოდეს მე?“, „უფალი მხსნელი ცხოვრებისა ჩემისა და ვისდა ვეკრძალოდე მე?“ გალობდნენ რუსები. — „აღსდევინ ღმერთი და განიბნინენ ყოველნი მტერნი მისნი პირისაგან ქვეყნისა“, — ეხმატკბილებიან ქართველები და ხმა უხილავი ბანს აძლევს მაღლიდამ. საკვირველია, რომ სხვადასხვა ენაზე გალობდნენ, სხვადასხვა კილოთი და ჰარმონია კი ერთია: ციური და მომხიბლავი! ქრისტე თანასწორად აკურთხებს ორივეს“.²⁵

ნიკოლოზ ბარათაშვილთან, ილიასთან და აკაკისთან ერთად რუსეთთან მეგობრობის მოსურნე გახლდათ ჩვენი ერის უპირველესი მასწავლებელი და განმანათლებელი იაკობ გოგებაშვილი, რომელმაც ქართველს მოსწავლეთათვის სპეციალურად შექმნა სახელმძღვანელო „რუსკოე სლოვო“.

„გასული საუკუნის დამდეგს ერთმორწმუნე რუსეთთან ნებაყოფლობით შეერთებით საქართველომ მოიპოვა სრული საგარეო უშიშროება, რასაც ის მოწყურებული იყო თამარ მეფის დროიდან

²⁵ იქვე.

ექვსი საუკუნის მანძილზე, რომლის განმავლობაში მას მოსვენება არ ჰქონდა არც დღისით, არც ღამით ყოველი მხრივ გარშემორტყმული მტრების განუწყვეტელი თავდასხმების გამო“.²⁶

ზაზგასმით უნდა აღინიშნოს იაკობ გოგებაშვილის სიტყვები: „ყოველი მხრივ გარშემორტყმული მტრები“ — იგულისხმება თურქეთი, სომხეთი და აზერბაიჯანი, ჩრდილოეთ კავკასიაში მცხოვრები მაჰმადიანი ტომები. შესაბამისად, აქტი, რომელიც განხორციელდა 1783-1801 წლებში, მიზნად ისახავდა საქართველოს გადარჩენას და ეროვნული კონსოლიდაციის აღდგენას, ვინაიდან თამარის შემდეგ საქართველო დასუსტდა, დაუძღურდა და მართო ვერ უძკლავდებოდა ამდენ უბედურებას, რასაც მოჰყვა დემოგრაფიული კრიზისი. რუსეთთან კავშირს ჩვენშიც ჰყავდა მოწინააღმდეგენი, ამის გამო გულდაწყვეტილი იაკობი ამბობდა; „ზოგიერთ სხვა ქვეყნებში, პატრიოტობა და უკანდახევის სურვილი, ძველი წესწყობილების აღდგინების წადილი, ახალი აზრების და მიმართულებების უარყოფა, ერთად არიან შეკავშირებულნი, ერთმანეთთან გადაბმულნი... ჩვენში ამგვარ პატრიოტებს წამითაც ვერ მოსძებნით. ძველებური საქართველოს აღდგენა, მეჩვიდმეტე-მეთვრამეტე საუკუნის დაწყობილებათა რესტავრაცია სიზმრადაც აღარავის ეჩვენება. უწინდელი საქართველო ჩვენში ყველას მიაჩნია სამუდამო წარსულ დროდ, რომლის დაბრუნება ისევე შეუძლებელია, როგორც ჩავლილი წლის უკანმოქცევა! ახლა საქართველო, რომელიც არის საგანი ჩვენი პატრიოტების მოქმედებისა და ნატურისა, მოქცეული უნდა იქნეს არა უკან, არამედ წინ!“²⁷

იაკობ გოგებაშვილი ძირითადად ქართული სკოლებიდან რუსული ენის სრული ან ნაწილობრივი განდევნის წინააღმდეგ გამოდიოდა და იცავდა იმ პოზიციას, რომელიც უმნიშვნელოვანესი იყო ორი ერის კიდევ მეტი დაახლოებისათვის.

„ქართული ენა მეტყველ და მსმენელ არსებად ჰხდის ქართველ გლეხსა და მუშას მართოდ ქართველთა შორის. ხოლო მათ იშვიათად არ აქვთ საქმე არა ქართველებთანაც, რომელთაც ქართული ენა არ იციან. ამ შემთხვევაში ჩვენი მუშა და გლეხი ხდებიან ყრუდ და მუნჯად. სხვებს მისი არაფერი ესმით და არც მას ესმის სხვისა. მათ ეს დიდ დაბრკოლებად მიაჩნიათ და უნდა თავიდან აიცილონ იგი. მაგრამ რა გზით? იმისთანა ენის საშუალებით, რომელიც მეტ-

²⁶ ი. გოგებაშვილი, თხზულებათა სრული კრებული, ტ. 3, თბ., 1940, გვ. 221.

²⁷ იქვე, გვ. 299.

ნაკლებად იციან სხვა კავკასიის ხალხებმაც და რომელიც ხალხთა შორის ენას წარმოადგენს, ამისთანა ენა, როგორც მკითხველს მოეხსენება, არის ახლანდელს პირობებში რუსული ენა. ჩვენებური გლეხი და მუშა გრძობს, რომ ამ უკანასკნელის ენის ცოდნა გამოიყვანს ვიწრო კალაპოტიდან, სარბიელს გაუფართოვებს, სხვა ხალხებთან დაახლოვებს და გაუხსნის დიდს ბაზარსა“.

დაახლოებით 120 წლის წინანდელი იაკობისეული დამოკიდებულება დღესაც დღის წესრიგშია. განათლებისა და მეცნიერების მესვეურთ მთავარ ენად ინგლისური მიაჩნიათ და ყველა ღონეს ხმარობენ, რათა რუსული განდევნონ ჩვენი ყოფიერებიდან... რა თქმა უნდა, ინგლისური ენის შესწავლაც საჭიროა და კიდევ სხვა ენებისაც, მაგრამ უწინარესად ერთმორწმუნე ერისა და უახლოესი მეზობლის. ისევე იაკობ გოგებაშვილს მოეუსმინოთ:

„გადავარდა ბატონ-ყმობა და იქითა საქართველომ²⁸ უფრო ადრე მოიფშენითა თვალები, გამოიღვიძა და უპირველეს ყოვლისა განათლების გზას დაადგა. დააარსა მრავალი სკოლა, შეისწავლა კარგად ქართული წიგნი, შეიძინა ცოდნა, გაიფართოვა ჰორიზონტი, გაიცნო ახლომდებარე ქვეყნები და ცოტაოდენი რუსული ლაპარაკიც რუსულ წერა-კითხვასთან ერთად შეისწავლა. ასე შეიარაღებული იგი გავიდა თავის ქვეყნიდან, სადაც მიწის სივიწროვე მას ახრჩობდა და ჯარისავით მოეფინა მთელს კავკასიას, შავი ზღვისა და კასპიის ზღვის პირებს, თვით სამხრეთ რუსეთს, — იგდო ხელში სხვა-და-სხვა სამუშაო, სხვა-და-სხვა საქმე, შეიძინა ქონება და წელში გასწორდა, გაღონიერდა და ამავე დროს არამცთუ გასწყვიტა კავშირი თავის სამშობლოსთან, არამედ შეძენილი ფულით მამულ-დედული მოიპოვა სრულ საკუთრებად და უფრო მკვიდრად გაიდგა ფეხები მის ნიადაგზე... განა ეს ცვლილება ერის ცხოვრებაში შესაძლებელი იქნებოდა, რომ სახალხო სკოლას კარგ ქართულ წიგნთან ერთად არ ესწავლებინა ხალხისათვის ცოტაოდენი რუსული ლაპარაკი და წიგნი? არა მგონია“.²⁹

იაკობ გოგებაშვილი ადარებდა ერთმანეთს საქართველოსა და მეზობელ ქვეყნებში რუსულის სწავლის ღონეს და გულისტკივილს ვერ მაღავდა ამის გამო: „ჩვენს მეზობლად სცხოვრობენ სომხები, თათრები და სხვები. მოითხოვეს მათ რუსული ენის გაუქმება სკოლებში? არა, არ მოუთხოვნიათ. ესენი ყველანი საჭიროდ სთვ-

²⁸ საუბრობს დასავლეთ საქართველოზე — მ.ც.

²⁹ ი. გოგებაშვილი, რჩეული ნაწერები, ტ. 2, თბ., 1940, გვ. 452.

ლიან ყველა საგნების სწავლებას მთელის კურსის განმავლობაში დედა-ენაზე; მაგრამ, ამავე დროს სურვილს აცხადებენ, რომ რუსულის ენასაც, როგორც კერძო საგანს ადგილი ჰქონდეს ჩვენს სკოლებში“.³⁰

იაკობის მოწოდება თანამედროვე საქართველოსთვისაც აქტუალურია და თუ კიდევ გვაქვს კეთილგონიერება, უნდა გამოვფხინდეთ: „გაგაცნოთ ჩვენი გაჭირვებული მდგომარეობა დაწინაურებულს დასს რუსეთისას, დავიხმართ იგი და დავიბრუნოთ ღირსეული სახელი და ადგილი კავკასიის ერთა შორის. დროა, დაბალი ღობის მდგომარეობა სამარცხვინოდ მივიჩნიოთ ყველამ და მაღალ ღობედ ჩვენს გადაქცევას მხნედ და გაბედვით ვემსახუროთ“.³¹

იაკობ გოგებაშვილის პოზიცია ისეთი გონივრული და გულწრფელია, რომ კომენტარს ნამდვილად აღარ საჭიროებს.

ისევ სულმნათ ილიას დავესესხები: „ღრმა მადლიერების გრძობა წარმოადგენს იმ დაუმრეტელ წყაროს, რომელსაც შეუძლია რუსეთისადმი კეთილგრძობათა ყლორტები გადააქციოს სიცოცხლის მშვენიერ ხედ, რომელიც ყველას და ყოველთვის გადააფარებს თავის გაშლილ რტოებს. დიდი რუსეთის გარეშე არ არის ხსნა საქართველოსა და ქართველებისათვის“.³²

1801 წლის 12 სექტემბერს გამოქვეყნებული მანიფესტი იუწყებოდა: „არა ძალთა შემატებისათვის, არა ანგარებისათვის, არა მსოფლიოში ისედაც უდიდესი იმპერიის გაფართოებისათვის ვღებულობთ ჩვენ საქართველოს სამეფოს მმართველობის ტვირთს, არამედ მხოლოდ ღირსება, პატიოსნება და ადამიანობა გვიკარნახებს ჩვენ საღმრთო მოვალეობას, რათა ყური მივაპყროთ ტანჯულთა ვედრებას და მათი გლოვის გასაქარვებლად დავამყაროთ საქართველოში ისეთი მმართველობა, რომელსაც შეეძლება განამტკიცოს მართლმსაჯულება, უზრუნველჰყოს პირადი და ქონებრივი უშიშროება და პიროვნების კანონისმიერი დაცვა“.³³

ეს იყო ერთადერთი გზა იმისა, რომ საქართველო და ქართველი ერი არ გამქრალიყო მსოფლიო ერებისა და ქვეყნების ჩამონათვალ-იდან, რაც აღსრულდა კიდევ.

თუმცა, აქვე დავსძენთ, რომ ყველაფერი ისე არ მომხდარა, როგორც ამას გეორგიევსკის ტრაქტატი და მანიფესტი გვპირდებოდა,

³⁰ იქვე, გვ. 453.

³¹ იქვე, გვ. 309.

³² ჟურ. მნათობი, 1957, № 9.

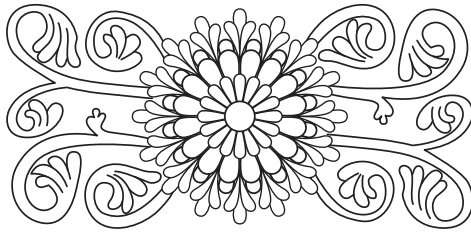
³³ საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. 5, თბ. 1979, გვ. 617.

დროდადრო ჩნდებოდა მიზეზებიც ხალხის გულისტკივილისა და უკმაყოფილებისა, მაგრამ ეს არ განაპირობებდა მთელი რუსეთის დამოკიდებულებას საქართველოსადმი, და პირიქით.

უმთავრესი პრობლემა დადებითად გადაიჭრა. საქართველო, დავითისა და თამარის შემდეგ, მხოლოდ რუსეთის შემადგენლობაში იყო ერთიანი და შედარებით ძლიერი, რაც რუსი ერის დამსახურებაა.

ამ წერილის დაწერის სურვილი კიდევ იმან განმიმტკიცა, რომ ევროპეიზაციისა და ამერიკანიზაციის საწინააღმდეგოდ ქართველ საზოგადოებაში არის მომწიფებული აზრი, რომ წარსულში უკვე ნაცადი, დახვეწილი და მოქნილი პოლიტიკის განახლების წყალობით ჩვენი გზა და ბედი დაუუკავშიროთ რუსეთს, მანამდე მაინც, ვიდრე არ გავძლიერდებით ისე, რომ სხვა ქვეყნების ხელის შემყურე არ ვიყოთ.

გვანცა კოკლატაძე

**სამცხე-ჯავახეთის საათაბაგო
XIX საუკუნის პირველ ნახევარში
ნაწილი II**

წმიდა ილია მართალი, დავით აღმაშენებლის ხსენების დღისათვის დაწერილ წერილში ისტორიის არსსა და მნიშვნელობას მოკლედ, მაგრამ ამომწურავად განმარტავს: „რა არის ისტორია? იგია მთხრობელი მისი, თუ რანი ვიყავით, რანი ვართ და რად შესაძლოა ვიყვნეთ კვლავადაც“.¹ მაშასადამე, ისტორიის ფუნქცია მხოლოდ წარსულის შესწავლით არ შემოიფარგლება, წარსულის ანალიტიკური ცოდნა, ერს და ქვეყანას წარსულში ჩადენილი შეცდომების განმეორებისაგან იცავს, რაც შედეგად აუცილებლად მოიტანს უკეთეს მომავალს.

ხალხებს, რომელთაც არ ჰქონიათ ისტორია, ანუ „იმისთანა ცნობიერი ცხოვრება, რომელიც გამოსახავს ხოლმე სულიერსა და ხორციელს ვინაობას ერთიანის კრებულისას“, წმ. ილია მართალი უბინაო კაცს ადარებს, რომელმაც არ იცის — ვინ არის, რისთვის არის, საიდან მოდის და სად მიდის. ასეთ ხალხებს, რომელნიც დიდად არ განირჩევიან პირუტყვთაგან, უღმობელი კანონი ისტორიისა ვერ დაინდობს, რომელიმე უფრო ძლიერი ისტორიის მქონე ერი გაანადგურებს და შეიწირავს. მაგრამ ამგვარ ხალხებზე დიდად მაღლა არც ის ერი დგას, რომელსაც ისტორია ჰქონდა, მაგრამ დაიფიცა. „ალარც ამისთანა ერსა აქვს მკვიდრად მოკიდებული ფეხი არსებობისათვის საჭიდაოდ, — წერს იგი წერილში „ერი და ისტორია“, — იმიტომ რომ, რა იყო — ის დაგიწყებული აქვს და, მაშასადამე, რა არის — არც ის იცის. არ იცის რა გაიმაგროს, რისთვის გაიწიროს თავი, რას გამოესარჩლოს და რას არა“.²

ი. ჭავჭავაძე მისი მშობელი ერის ამ უკანასკნელთა რიგებში ჩადგომის საფრთხეს ამკარად ხედავდა და იმიტომ მრავალ ასპარეზზე

თავდაუზოგავად იბრძოდა ქართველი ერის ისტორიული მეხსიერების გამოღვიძებისა და შენარჩუნებისათვის. დღეს, გლობალიზაციისა და ტექნოლოგიურ საშუალებათა არნახული განვითარების პირობებში, საფრთხე ისტორიული წარსულის დავიწყებისა, რაც ერს არსებობის გასაგრძელებლად ბრძოლისათვის ღონეს სრულიად აცლის და იმის მიმართ ვინ იქნება მომავალში, ინდიფერენტულად განაწყობს, ბევრად უფრო დიდია, ვიდრე ის ილია ჭავჭავაძის დროს იყო.

ასე რომ, ე. წ. ერთიანი ნაციონალური მოძრაობის თავგამოდებული მცდელობა არა მხოლოდ მსოფლიო, არამედ თვით ქართველი ხალხიც კი დაერწმუნებინა იმაში, რომ მისი ისტორია „ვარდების რევოლუციისგან“ იწყებოდა, არც მხოლოდ უვიცობითა და არც მხოლოდ თავქარიანობით იყო გამოწვეული; მას უფრო ღრმა და საფუძვლიანი მიზეზი ჰქონდა: მეხსიერებიდან ისტორიული წარსულის აღმოფხვრით ერის „სულითა და ხორციით“ მოშლა, დარღვევა და ბოლოს სულ გაქრობა

სამწუხაროდ, ე. წ. ეროვნული მოძრაობის აღმავლობის პერიოდთან — წინა საუკუნის 80-იანი წლების ბოლოდან მოყოლებული მხოლოდ იმის მოწმენი ვართ, რომ სამოქმედო ასპარეზზე გამოსულ არცერთ პოლიტიკურ ძალას არ გამოუმუდავებია ჩვენი ისტორიის საფუძვლიანი ცოდნა, რასაც ნათლად ამოწმებენ მათ მიერ წარმოდგენილი პროგრამები; არცერთი მათგანი არ ეყრდნობა და არ ითვალისწინებს ქართველი ერის არსებობის ხანგრძლივ ისტორიას და მის განმავლობაში შექმნილ გამოცდილებას. ისინი ტყუპის ცალებივით ისე ჰგვანან ერთმანეთს, გაგვიკვირდება, რა საჭიროა ქვეყანაში ამდენი პარტიის არსებობა, როცა სამოქმედო პროგრამები ერთმანეთს თითქმის ზუსტად იმეორებენ. მაგრამ მიზეზი მათ არსებობასაც აქვს: ჩვენთვის დამახასიათებელი ამპარტავნობა საუკეთესო საშუალება გამოდგა ფასადური დემოკრატიის შესაქმნელად, თორემ სინამდვილეში რა დემოკრატიაც არსებობს, მაშინვე ჩნდება, როგორც კი ვინმე გაბედავს და ქვეყნის გადასარჩენად იმ გზას და საშუალებებს დასახავს, რომელიც საუკლებულოდ ქცეულ საყოველთაო პროგრამაში წარმოდგენილ გზასა და საშუალებებს არ ემთხვევა; იგი მყისვე ხდება ყველა ტელე-რადიო არხისა და ჟურნალ-გაზეთების მხრიდან ხმაშეწყობილი ლანძღვისა და თავდასხმის ობიექტი და თანაც, რაც მთავარია, სამშობლოსა და ქართველი ხალხის დაღატაკის ბრალდებით, ხალხისა, რომლის არსებობაც მხოლოდ ამგვარ შემთხვევებსა და არჩევნების ჟამს ახსენდებათ.

წინა წერილში „სამცხე-ჯავახეთის საათაბაგო XIX საუკუნის პი-

¹ ი. ჭავჭავაძე, თხზულებათა სრული კრებული ათ ტომად, ტ. IV, თბ., 1955, გვ. 179.

² იქვე, გვ. 201.

რველ ნახევარში“³, მოკლედ გადმოვეცით ის მიზეზები, რომელმაც ისტორიული მესხეთი დაგვაკარგინა და „ოსმალის საქართველოდ“ აქცია. გავიხსენეთ, აგრეთვე, მეფე ერეკლეს მცდელობანი მისი დაბრუნებისათვის, რასაც მართალია, თავად დიდი მეფე ვერ მოესწრო, მაგრამ სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს თურქეთის ტყვეობიდან გამოხსნა და შემოერთება სწორედ იმ გზით მოხდა, რომელიც მან აირჩია.

როცა ერეკლეს მიერ 1783 წელს რუსეთთან დადებულ ტრაქტატსა და მის შედეგებს განვიხილავთ, ჩვეულებრივ, მხოლოდ საქართველოში მეფობის გაუქმებასა და ქართული სახელმწიფოს მოშლას ვიხსენებთ, მაგრამ ვერაფრით შემთხვევაში ვერ ვიქნებით ობიექტურნი, თუ ამავდროულად ისიც არ გავიხსენებთ, როგორ მოხდა სამცხე-საათაბაგოს დაბრუნება და რა მნიშვნელობა ჰქონდა ამ ფაქტს არა მხოლოდ მისი, არამედ საერთოდ საქართველოს გადარჩენისთვის.

1802 წლის 16 აპრილს, ოთხი დღის შემდეგ საქართველოს რუსეთთან შეერთების შესახებ იმპერატორი ალექსანდრე I-ის მიერ ხელმოწერილი მანიფესტის სიონში წაკითხვიდან, მთავარმართებელმა გენერალმა კნორინგმა ახალციხის გამგებელს, შერიფ-ფაშას შეატყობინა, რომ ამიერიდან მისი მეზობელი ქვეყანა არა ქართლ-კახეთის სამეფო, არამედ რუსეთი იქნებოდა. მანიფესტში აღნიშნული იყო, რომ ალექსანდრე მეფე ვალდებული იყო იღებდა ქვეყანაში მშვიდობის დამყარებასა და მის დაცვას გარეშე მტრების თავდასხმებისაგან. მიუხედავად ამისა, ყოველდღიური თავდასხმებით გაწამებულ ქვეყანაში დიდი ხნის ნანატრი მშვიდობის დამყარება კიდევ კარგა ხანს ვერ მოხერხდა. არც თურქები და არც მათი მოკავშირე ლეკები არ აპირებდნენ დათმობას შემოსავლის იმ წყაროს, რომელიც მათ მრავალი წლის განმავლობაში ქართული სოფლების რბევა-აწიოკებითა და გატაცებული ტყვეების გაყიდვით ჰქონდათ. საქართველოს ახალი მმართველობის გაფრთხილება საფაშოს მიმართ და კონსტანტინეპოლში რუსეთის ელჩის იტალინსკის მრავალგზისი თხოვნა, შეწყვეტილიყო თავდასხმები ახალციხის მხრიდან, ხმად მღალადებელისა უდაბნოსა შინა რჩებოდა. ლეკთა განუწყვეტელი შემოსევებისაგან ქართლ-კახეთში ყოველწლიურად სამასამდე კომლი ან ნადგურდებოდა, ან ახალციხეში ტყვეებად იყიდებოდა. ხშირად მათ ბედს რუსი ჯარისკაცებიც იზიარებდნენ. ტყუილად შერიფ-ფაშა, როცა თავს იმართლებდა, რომ ლეკები არაფერს ეკითხებოდნენ; სიმართლე ის იყო, რომ მას, ისევე როგორც მის წინამორბედებს, ლეკთა რაზმები მოკავშირეებად ეგულებოდათ. 1802 წლის აგვისტოში ახალციხეში ოთხი ათასი ლეკი

³ „სამი საუნჯე“, №3, 2013

იყო (!), რომელთაც ფაშა ხელფასს უხდიდა (დღეში ერთ ყურუმს).

ლეკი აბრაგები ახალციხიდან ქართლში შემოსატყველად სექტემბერში ემზადებოდნენ. რუსეთის სარდლობამ მათთვის გზის გადაკეტვა გადაწყვიტა. გენერალი ლაზარევი ორი ბატალიონით, 75 კაზაკითა და ორასი ქართველით საზღვართან მივიდა და შერიფ-ფაშას შეუთვალა, თუ ლეკების განდევნაში არ მიეშველებოდა, თავშესაფარს მაინც ნუ მისცემდა მათ. ვიდრე იგი პასუხს ელოდებოდა, 600 ლეკი 12 სექტემბერს ფარულად დაესხა დამით თავს სოფელ ალაიანს, ხოლო 23 სექტემბერს სოფელ კავთისხევს და გატაცებული ტყვეებითა და საქონლით ახალციხეს მიაშურა.

ამ ფაქტების გაცნობის შემდეგ ძნელია გაიზიარო ის აღტაცება, რომელსაც ჩვენი ისტორიკოსები და მათგან განსწავლული საზოგადოება იმ ბატონიშვილების მიმართ გამოხატავენ, რომელთაც რუსეთის მართლმადიდებლური იმპერიის ქვეშევრდომობას ლეკების, თურქებისა და ირანელების მფარველობითა და დახმარებით ტახტისთვის ბრძოლა ამჯობინეს.

რადგან ლაზარევი და კნორინგმა ქრისტიანული მოსახლეობის მშვიდობიანი ცხოვრება ვერ უზრუნველყვეს, ალექსანდრე პირველმა საქართველოში მთავარმართებლად გარუსებული ქართველი, პავლე ციციანოვი გამოგზავნა. ციციანოვმა სტრატეგია შეცვალა და ბრძოლის დაწყება ჭარ-ბელაქნიდან გადაწყვიტა, რომელიც იმ ბუდედ იყო გადაქცეული, საიდანაც ლეკები ქართული სოფლების ასაწიოკებად მოდიოდნენ, მაგრამ ამან საქმეს ვერ უშველა; როცა იგი ჭარ-ბელაქანსა და განჯას უტევდა, ლეკი აბრაგები ქართლს ჯავახეთიდან შემოესივნენ, სოფლებს მოედვნენ და გაანადგურეს. მაშინ ციციანოვმა პეტერბურგს ლეკების თვით ახალციხის საფაშოში დევნის უფლება სთხოვა და მიიღო კიდევ, ოღონდ იმ პირობით, რომ ყოველი ასეთი შემთხვევის შესახებ კონსტანტინეპოლში რუსეთის ელჩს აცნობებდა. ამან შედეგი მართლაც გამოიღო. 600 განიარაღებული ლეკი პირობისამებრ უვნებლად გაატარეს ახალციხიდან დაღესტანში გადასასვლელად.

31 ივლისს გენერალი დ. ორბელიანი, რომელსაც ლეკების საქართველოდან განდევნა ჰქონდა დაჟალებული, სამი ასეულით, 135 კაზაკით, მოხალისეებითა და 14 ზარბაზნით ახალციხის საფაშოს საზღვრებს მიადგა. პირველ ივლისს საზღვარი გადალახა და ტაბაწყურში დაბანაკდა, საიდანაც კაცი გაუგზავნა ფაშას და შესთავაზა, რომ ისიც შეერთებოდა თავისი ჯარით და ლეკების წინააღმდეგ ერთად ემოქმედათ. შეშინებული ფაშა თანხმობა განაცხადა, ოღონდ იმ პირობით,

თუ რუსეთის არმია თავის საზღვრებში დაიხვედა.⁴ როცა რუსებმა წყენებული მოთხოვნა შეასრულეს, რაჯაბ ფაშა და სელიმ ხიმშიაშვილი ერთი პირობა მართლაც დევნიდნენ ლეკებს და შედეგად ბევრად უკეთესი იყო, ვიდრე წინა წლებში. 1803 წლის იანვრიდან ივნისამდე ტყვედ მხოლოდ ოცი კაცი იქნა გატაცებული.

მტრებისათვის გათამამების საშუალება რომ არ მიეცა, ციციანოვი საზღვარზე პატარა დარღვევასაც კი არ ტოვებდა უყურადღებოდ. 1804 წლის აპრილს იგი ახალციხის ფაშას, სელიმ ხიმშიაშვილს სწერდა: 7 აპრილს შემატყობინეს, რომ ატენის ხეობაში ცხრა შეიარაღებული ლეკი შეიჭრა, ორი მწყემსი დაატყვევა და ახალციხეში გადმოიყვანა. იძულებული ვარ გითხრათ: თქვენი ამდენი დაპირების შემდეგ, ამას არ მოველოდი. ეს იმას ხომ არ ნიშნავს, რომ სიტყვით ერთგულებას გვეფიცებით, საქმით კი გემტრობთო. გთხოვთ, ის ორი კაცი მომიძებნოთ და წერილის მომტან კაცს გამოატანოთო. ფაშამ მართლაც მოძებნა ისინი და უკან დააბრუნა. ეს უკვე დიდი წარმატება იყო.

1804 წლის 30 აპრილს ციციანოვი ხიმშიაშვილს ოფიციალურად აცნობებდა, რომ იმერეთი და გურია რუსეთის მფარველობაში შევიდნენ და ფაშებს იქ ტყვეების შესყიდვა ეკრძალებოდათ. მთავარმართებელი ცდილობდა, გამაჰმადიანებულ ქართველზე გავლენა ადამიანური ურთერთობებითაც მოეხდინა და ამ გზით კეთილი საქმეებისათვის წაქეზებინა. მაგალითად, როცა სელიმმა ლეკი აბრაგების მიერ სოფელ ქვეშედან გატაცებული ტყვეები მონახა და დააბრუნა, მადლობა გულწრფელად შეუთვალა. მაგრამ კეთილი საქმის სამსახურში მუდმივად ჩადგომის საშუალებას ფაშას თავისი მდგომარეობა არ აძლევდა, თურქეთის ცენტრალურ ხელისუფლებას, ვისაც იგი ემორჩილებოდა და ემსახურებოდა, ახალციხეში ლეკთა რაზმების ყოფნა ხელს აძლევდა, რადგან ეს საშუალებას აძლევდა, ამ საზღვრისპირა რეგიონში სამხედრო ძალები თვითონ აღარ გამოეგზავნა. გარდა ამისა, ლეკთა თარეშს ქართულ სოფლებში სელიმ ფაშა თუნდაც იმ მიზეზითაც ვერ აკრძალავდა, რომ ამ გზით მათი შესანახი თანხების გაღებისაგან თავისუფლდებოდა.

ციციანოვმა მიზანს, რომელიც მთავარმართებლად დანიშვნისთანავე დაისახა და რომელიც ახალციხის საფაშოს, როგორც უძველესი ქართული მიწა-წყლის დიპლომატიური გზით შემოერთებას გულისხმობდა, ვერ მიაღწია; ვერც მიაღწევდა, რადგან ამისთვის ადგილობრივი მმართველობისა და მოსახლეობის მხარდაჭერა იყო

⁴ Н. Дубровин, История войны и владычества русских на Кавказе, т. IV, стр. 130, Петербург, 1886.

აუცილებელი, რისი სურვილიც არც გადაგვარებულ დიდკაცობას გამოუჩენია და არც გამაჰმადიანებულ დაბალ ფენას, რომლის უმეტესობას უკვე დავიწყებული ჰქონდა, რომ ჭეშმარიტი სარწმუნოება მტრებმა ტანჯვა-წამების და სიცოცხლის შენარჩუნების ფასად დაათმობინეს. ისლამური რელიგიისათვის დამახასიათებელი ფანატიზმით შეპყრობილნი მის დასაცავად მზად იყვნენ თანამომეებსაც კი შეებმოდნენ. ამის ნათელი დადასტურება იყო ასპინძის ბრძოლა, სადაც მაჰმადიანმა მესხებმა მთელი საქართველოსთვის სათაყვანებელი მეფე ერეკლე ალყაში მოაქციეს და სასიკვდილოდ გაწირეს. საბედნიეროდ, ამ საშინელი ცოდვის ჩადენისაგან ისინი თვითონ მეფე ერეკლემ იხსნა გენიალური სამხედრო ნიჭის წყალობით, როცა ეს უიმედო ბრძოლა მოიგო. უფრო სამართლიანი და ტაქტით აღსავსე შეფასება ამ ბრძოლისა, ვიდრე ეს სამცხე-ჯავახეთის ისტორიის მკვლევარმა შოთა ლომსაძემ გააკეთა, შეუძლებელია: „ეთნიკური იერით იგი ქართველების ომს ჰგავდა, პოლიტიკური თვალსაზრისით კი — ორ სხვადასხვა სახელმწიფოსა და ორ რელიგიას შორის ბრძოლას. მართალია, მესხი მაჰმადიანები საკუთარ ქვეყანაში იბრძოდნენ თავიანთი ქართველი მოძმეების წინააღმდეგ, მაგრამ მათი მხრიდან ეს მაინც უსამართლო ბრძოლა იყო, რადგან მათგან დამოუკიდებლად, მათი ქმედება მიმართული იყო მესხეთის საბოლოო გადაგვარების, უძველესი კულტურის მოსპობის, ქართული სარწმუნოებისა და ენის მოსპობისაკენ, რეალურად მესხეთის კულტურის, ენის, სარწმუნოების ნამდვილ დამცველად და ერთადერთ მემკვიდრედ ქართლ-კახეთის სამეფო, ამ შემთხვევაში ერეკლე გამოდიოდა და ამ თვალსაზრისით ქვეყანაც მისი იყო“⁵.

საქმეს ართულებდა დასავლეთ ევროპის ქვეყნების დამოკიდებულებაც რუსეთთან. ჯერ კიდევ 1796 წლის აგვისტოში საფრანგეთის მთავრობამ თურქეთში გაგზავნა მისია ოლივერის ხელმძღვანელობით. მისიის მიზანი იყო თურქეთის წაქეზება რუსეთთან ომის დაწყებისათვის, მაგრამ ამჯერად იგი უშედეგო გამოდგა. ოლივერი ახალციხესაც სტუმრობდა. რამდენიმე წლის შემდეგ კონსტანტინეპოლში ნაპოლეონის წარმომადგენელი სებასტიანი ჩავიდა, რომელმაც სულთანი სელიმი დაარწმუნა, რომ თუ რუსეთთან ომს დაიწყებდა, საფრანგეთი მხარს მას დაუჭერდა და დაკარგულ ყირიმს დაიბრუნებდა. ამ დაპირებებითა და ნაპოლეონის სამხედრო წარმატებებით გულმოცემულმა თურქეთმა ომის დაწყება გადაწყვიტა. იგი 1806 წლის 18 დეკემბერს დაიწყო. გაიხსნა ორი ფრონტი:

⁵ შ. ლომსაძე, სამცხე-ჯავახეთი. თბ., 1975, გვ. 78.

ვეროპასა და კავკასიაში. კავკასიის ფრონტზე მებრძოლი რუსეთის ორი დივიზიის მთავარსარდლად გენერალი გუდოვიჩი დაინიშნა. მთავარი ბრძოლა ახალქალაქთან გაიმართა. რადგან ციხის კომენდანტმა, სელიმ ხიმშიაშვილის ძმისშვილმა უბრძოლველად დანებების წინადადება არ მიიღო, ციხის აღება იერიშის გზით გადაწყდა, რომელიც 8 მაისს დაიწყო. მართალია, მამაცმა სალდათებმა ერთი კოშკის აღება შეძლეს და მტრის ზარბაზანიც ჩაიგდეს ხელში, მაგრამ რადგან დახმარება ვერ მიიღეს, მტრებმა შეაფიწროვეს და კოშკი-ანად ააფეთქეს. ახალქალაქთან განცდილი მარცხის შემდეგ, კავკასიის კორპუსმა უკან დაიხია. სელიმ ხიმშიაშვილი ბრძოლით მიჰყვამას განძამდე (ფარავნის ტბასთან), სადაც წინააღმდეგობა გენერალ პორტნიაგინის ნაწილებმა გაუწიეს და დაამარცხეს.

ბუნებრივია, მოვლენათა ასე განვითარების გამო, დროებით ზავში, რომელიც 1807 წელს რუსეთსა და თურქეთს შორის უზუნკალიშში დაიდო, სამცხე-ჯავახეთის შემოერთების საკითხი ნახსენებიც კი არ იყო.

კავკასიის ფრონტის მთავარსარდალი გუდოვიჩი ბევრად უფრო ენერგიულმა ტორმასოვმა შეცვალა. სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს შემოერთებისათვის ზრუნვა მან ფოთით დაიწყო, რომელიც ახალციხის მსგავსად ტყვეთა სყიდვის ბაზრად იყო ქცეული. ფარული მოლაპარაკება აფხაზეთის მთავართა სახლის შვილთან, ქუჩუკ ბეი შერვაშიძესთან, რომელიც ქალაქს განაგებდა, ფოთის მშვიდობიანი გზით გადმოცემის შესახებ, უშედეგოდ დამთავრდა, ამიტომ 1809 წლის 15 ნოემბერს იგი ბრძოლით იქნა აღებული. ამის შემდეგ ტორმასოვი შეეცადა, ახალციხის ფაშა სელიმ ხიმშიაშვილი რუსეთის მფარველობის ქვეშ შესვლაზე დაეთანხმებინა, რისთვისაც ტრაქტატიც კი შეადგინა, რომლის მიხედვითაც, მართალია, ახალციხეში რუსეთის გარნიზონი ჩადგებოდა, მაგრამ ფაშას უფლებები და შემოსავალი შეუნარჩუნდებოდა და გენერალ-ლეიტენანტის ჩინს მიიღებდა. სელიმი გამოკვეთილად არც თანხმობას აცხადებდა და არც უარს, რაც მოლაპარაკებას აჭიანურებდა. ამასობაში, 1809 წლის ბოლოს, იგი ტახტიდან შერიფ-ფაშამ (ჯაყელმა) ჩამოაგდო. გაქცეულმა სელიმმა თავი აჭარას შეაფარა. ტორმასოვმა მოლაპარაკება შერიფთან გააგრძელა, მაგრამ მისი წინამორბედის მსგავსად, გადაწყვეტილების მიღებას არც ის ჩქარობდა. ამასობაში ახალციხეში იმერეთის მეფე სოლომონი, ქართლ-კახეთის ტახტის მაძიებელი — ალექსანდრე და ლევან იულონის ძე ბატონიშვილები ჩავიდნენ. მათი ჩასვლით, რამდენადაც ისინი მზად იყვნენ კავკასიიდან რუსეთის გასაძევებლად კავშირი თურქებთან შეეკრათ, შერიფ-ფაშას გული მოეცა; ან რატომღა უნდა მოესურვე-

ბინა რუსეთის მფარველობაში შესვლა და მისი მორჩილება, როცა ქართულ სამეფოთა ტახტის მემკვიდრენი, ოსმალეთის სახელმწიფოს ქვეშევრდომობას იქით ჰპირდებოდნენ, თუკი მისი დახმარებით საქართველოს ხელისუფლებაში მოვიდოდნენ.

ახალციხეში ჩავიდნენ დაღესტნელი ფეოდალები, ფაშას ხშირად სტუმრობდნენ ირანის შაჰის წარმომადგენლებიც. ასე რომ, ახალციხე კავკასიაში რუსთა წინააღმდეგ ბრძოლის პლაცდარმად იქცა. ამ ბრძოლაში რუსეთი რომ მართლაც დამარცხებულიყო და კავკასიიდან გასულიყო, მაჰმადიანიური ქვეყნებისა და ხალხებისაგან ყოველმხრივ ალყაში მოქცეულ საქართველოს, ისედაც ტერიტორიებწაგლეჯილსა და დაპატარავებულს, და ფიზიკური განადგურების პირამდე მისულ ერთ მუჭა ქართველობას სრული გაქრობა და გადაგვარება ელოდებოდა და, სამწუხაროდ, ამაში დიდი წვლილი ექნებოდა შეტანილი ტახტისა და ხელისუფლების მაძიებელ ქართველ ბატონიშვილებსა და მათ მხარდამჭერ ქართველ ფეოდალებსაც.

როგორც ვნახეთ, უმნიშვნელო როლი მათ არც ახალციხის საფაშოს მშვიდობიანი გზით შემოერთებისათვის გამართულ მოლაპარაკების ჩაშლაში შეუსრულებიათ, რის შემდეგაც საქართველოს ისტორიული მიწა-წყლის დასაბრუნებლად რუსეთს მხოლოდ ბრძოლის გზაღა რჩებოდა, მაგრამ ბრძოლა ერთდროულად ორ ფრონტზე: თურქეთთან და ირანთან ძნელი იყო; ამიტომ რუსეთი ირანთან ზავის დადებას შეეცადა. ზავის პირობებზე მოლაპარაკება 1809 წელს დაიწყო, მაგრამ ისიც ჩაიშალა, ამჯერად ინგლისის ზემოქმედების შედეგად. იგი არწმუნებდა აბას მირზას, რომ თუკი რუსეთთან ზავის დადების ნაცვლად მის წინააღმდეგ თურქეთთან ერთად გამოვიდოდა, გამარჯვების შემთხვევაში (და მისი მიღწევისათვის თვითონ ფინანსურსა და დიპლომატიურ დახმარებას ჰპირდებოდა), მას საბატონოდ აღმოსავლეთ საქართველო დარჩებოდა, ხოლო თურქეთს — დასავლეთი. მოკავშირეებმა დაღესტნელი ფეოდალების გააქტიურებისა და ოსების მისამზრობადაც იზრუნეს. მთავარი მოქმედი პირები უნდა ყოფილიყვნენ ქართლ-კახეთის ტახტის მემკვიდრე ალექსანდრე ბატონიშვილი და იმერეთის ემიგრანტი მეფე სოლომონ II. მათი მონაწილეობა თურქეთსა და ირანს, ისევე როგორც მათ ზურგს უკან მდგარ ინგლისს, საშუალებას აძლევდა ნამდვილი მიზანი დაეფარათ და ქართველი ხალხის მხარდაჭერის მოსაპოვებლად საქმე ისე წარმოედგინათ, რომ თითქოს საქართველოში მეფობის გაუქმებით აღმფოთებულნი რუსეთს სამართლიანობის აღდგენისათვის ებრძოდნენ. ალექსანდრე ბატონიშვილი ქართველი თავადანაზნაურობისა და ეკლესიისადმი მიწერილ მიმართვაში წერდა, რომ საქართველოში

მოდოდა და მოქონდა „სამთა ძლიერთა და დიდთა ხელმწიფეთა ძალი და ხაზინა სრულიად ირანისა, ოსმანთა და ინგლისისა, გამოსხნად თქუენდა ხელთაგან უცხოთასა“ (АКТЫ, т. IV გვ. 127) ⁶.

შეუძლებელია ალექსანდრე ბატონიშვილს არ სცოდნოდა, რომ საქართველოსთან იდეოლოგიურად დაპირისპირებული უცხო ქვეყნების ძალითა და ფულით ქვეყანას თავისუფლების მოპოვების ნაცვლად ერთმორწმუნე რუსეთის ქვემეგრდომობიდან ირან-თურქეთის მონობაში ჩააგდებდა, ხოლო მათი ბატონობა ქართველ ხალხს რასაც მოუტანდა, ამის მაგალითი თვალწინ ჰქონდა; გამაჰმადიანებული მესხეთი, რომელსაც სარწმუნოებასთან ერთად ეროვნული თვითშეგნებაც დაკარგული ჰქონდა და იმ დიდებული კულტურისაგანაც გაუცხოებული იყო, რომელიც მისი ქრისტიანი წინაპრების დახვეწილი გემოვნებითა და მაღალი ოსტატობით იყო შექმნილი.

მომდევნო 1809 წლის 28 სექტემბერს მიწერილ წერილში ალექსანდრე ბატონიშვილი ირწმუნებოდა, რომ შაჰისა და მის მოკავშირეთა ძლიერი ლაშქარი 1810 წლის მარტში თბილისში შევიდოდა⁷. როგორ შეიძლება ვიფიქროთ, რომ თუნდაც ისტორიული გამოცდილების, ქართლ-კახეთის უახლესი წარსულისა და მისი იმჟამიდელო მდგომარეობის გათვალისწინებით, ბატონიშვილს არ სცოდნოდა, რა შედეგი მოჰყვებოდა საქართველოში მაჰმადიანთა კოალიციური ჯარის შესვლას მათგან მრავალგზის აწიოკებული ქართლის სოფლების მცხოვრებთა და თბილისის მოსახლეობისათვის, მაგრამ, როგორც ჩანს, სამეფო ტანტზე ასვლის ვნებით შეპყრობილს, თანამემამულეთა ბედზე დაფიქრების არც ძალა და არც სურვილი არ ჰქონდა. სამწუხაროდ, ალექსანდრე ბატონიშვილი თავისი მეფური წარმომავლობისა და იმის გამო, რომ საკუთარ დიდებისმოყვარეობას საშობლოს განთავისუფლებისათვის უშიშარი მებრძოლის ნიღბით მოსაუდა, დიდი ავტორიტეტით სარგებლობდა როგორც ქართლ-კახეთის, ისე ლეკ ფეოდალთა შორის.

იგივე ითქმის სოლომონ II-ის შესახებაც, რომელიც სამეფო გვირგვინის დაკარგვამ ისე გაამწარა, რომ მისი ქვეყნის დაუძინებელ მტრებს დაუკავშირდა. ახალციხეში გადახვეწილმა სოლომონმა 1810 წლის იმერეთის აჯანყების თავის სასარგებლოდ გამოყენება მოინდომა და ქვეყანაში საფაშოს ჯარით შეიჭრა. 21 ივლისს საქართველოს საზღვრებს ირანის ჯარი მოადგა ერევნის ხანის ჰუსეინ-ყულის სარდლობით და საფაშოსკენ დაიძრა. გზადაგზა მას თურქმანული ტომები, ყარს-ახალქალაქის მხარეში ჩასახლებული ყარაფხელები

⁶ მოტანილია შ. ლომსაძის დასახელებული წიგნიდან.

⁷ იქვე, გვ. 128.

(თარაქამები) შეუერთდნენ და ახალქალაქს ათიათასი კაცი მიადგა. ერევნის ხანი ახალქალაქში ალექსანდრე ბატონიშვილს შეხვდა, მასთან ჰქონდა მოტანილი დიდძალი ფული ჯამშუშობისა და დივერსიისათვის ქართველი ხალხის მისამხრობად და ასაჯანყებლად.⁸

შექმნილი მძიმე ვითარებიდან, რომლის შედეგებიც ქართველი ხალხის ბედზე ბევრად უფრო ტრაგიკულად აისახებოდა, ვიდრე რუსეთისა, ჩვენი ქვეყანა გენერალ-მაიორის მარკიზ პაულიჩის სამხედრო ნიჭმა და რუსი სალდათების გამბედაობამ და სიმამაცემ იხსნა. გენერალ-მაიორმა რუსთა გაძლიერებული რაზმები ახალქალაქის ციხემდე შეუმჩნევლად მიიყვანა და ღამით იერიშით აიღო. ბაგრატ ბატონიშვილის ცნობით, რუსებმა „აოტნეს სპარსნი, თურქნი და ლეკნი ვიდრე თექვსმეტი ათას კაცამდე“.⁹

მდგომარეობა რუსეთის სასარგებლოდ კიდევ უფრო საიმედო გახდა 1810 წლის ივლისში სოხუმის განთავისუფლებამ, რომელიც რუსებმა 18-საათიანი მძიმე ბრძოლის შედეგად აიღეს. „მამის მკვლეელი ასლან ბეგ სირცხვილეული წავიდა ჯიქეთს“ და აფხაზეთის მთავარი ქრისტიანი გიორგი შერვაშიძე გახდა.¹⁰ სოხუმის აღება იმას ნიშნავდა, რომ რუსეთი თურქეთის ბატონობას ბოლოს არა მხოლოდ ბალკანეთის ნახევარკუნძულზე, არამედ კავკასიაშიც უღებდა. არანაკლები მნიშვნელობა ჰქონდა ამ ფაქტს აფხაზეთის ქრისტიანი ქართველებისა და საერთოდ საქრისტიანო საქართველოსთვის.

მაგრამ ბრძოლის ბოლომდე მისაყვანად აუცილებელი იყო კავკასიაში თურქეთის მთავარი დასაყრდენის — ახალციხის განთავისუფლება. მის ასაღებად ტორმასოვმა შეადგინა გეგმა, რომლის მიხედვითაც ქალაქისკენ სამხედრო ნაწილები სამი მხრიდან უნდა დაეძრათ: გენერალი პორტნიაგინი წალკა-ჯავახეთის გზით წავიდოდა, გენერალი სიმონოვიჩი იმერეთიდან ზეკარის უღელტეხილით გადმოვიდოდა, ხოლო მთავარი ნაწილი, რომელსაც სათავეში ბარონ როზენთან ერთად თავად მთავარსარდალი ტორმასოვიც ედგა, ახალციხეს ბორჯომის გზით მიუახლოვდებოდა. ახალციხის ასაღებად ბრძოლაში მონაწილეობა უნდა მიეღო ქართული მილიციის ორ ბრიგადას — კონსტანტინე ბაგრატიონისა და ვახტანგ ორბელიანის მეთაურობით. სიმონოვიჩს გურია-სამეგრელოდან რაზმების გამოყვანის ორგანიზაცია დაევალა. იმედი ჰქონდათ, აგრეთვე, სელიმ ხიმშიაშვილისა, რომელიც რუსთა მხარეზე თავისი ლაშქრით უნდა გადმოსულიყო, მაგრამ მან თავისი დაპირება არ

⁸ იქვე, გვ. 113.

⁹ ბაგრატ ბატონიშვილი, „ახალი მოთხრობა“, გვ. 113.

¹⁰ ნ. დადიანი, ქართველთა ცხოვრება, თბ., 1962, გვ. 202.

შეასრულა და მიუსვლელობის მიზეზად უქეიფობა დაასახელა.

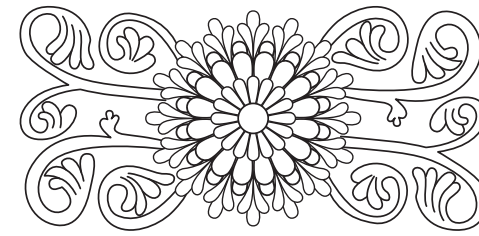
25 ოქტომბერს ტორმასოვმა ახალციხის საფაშოს მოსახლეობას პროკლამაციით მიმართა. მასში განმარტებული იყო ბრძოლის მიზანი, კერძოდ, საქართველოს ისტორიული მიწა-წყლის განთავისუფლება და რეგიონში წესრიგის დამყარება. მთავარსარდალი ხაზგასმით აღნიშნა, რომ მიდიოდა არა მოსახლეობის დასარბევად და ასაწიოკებლად, არამედ შერიფ ფაშას დასასჯელად, რომელმაც სიტყვა გატეხა, მშვიდობა დაარღვია და ქვეყანაში ირანის ჯარი შემოიყვანა.

14 ნოემბერს წალკა-ჯავახეთის გზით, მცირე წინააღმდეგობათა გადალახვის შემდეგ, ახალციხეს გენერალი პორტნიაგინი და ქართლის მილიცია მიადგა. დიდთოვლობის მიუხედავად, ზეკარის უღელტეხილი სიმონოვიჩმაც გადმოლახა, რომელსაც თან მეგრულეზი, აფხაზნი და ლეჩხუმელები ახლდნენ ლევან დადიანთან ერთად. უღელტეხილის გადალახვისთანავე მაჭას წყალთან მათ ლეკ-ოსმალთა ორიათასკაციანი ჩასაფრებული ჯარი დაამარცხეს და 12 ნოემბერს ახალციხესთან მივიდნენ.

აღსანიშნავია, რომ რუსთა სამხედრო ნაწილებს ახალციხისკენ მოძრაობა დიდი სირთულეების გადალახვით უხდებოდა. გზების უვარვისობისა და ხიდების არარსებობის გამო, ისინი იძულებულნი ხდებოდნენ, დრო და ენერგია გზების შეკეთებისა და ხიდების ასაგებადაც დაეხარჯათ. ბორჯომის გზით მიმავალმა მთავარმა ნაწილმა გზადაგზა ლეკებისა და თურქებისაგან სადგერისა და აწყურის ციხეები გაწმინდა, შემხვედრი რაზმებიც დაამარცხა, 19 ნოემბერს კი ყაია-ფაშას სიმაღლეც აიღო, რომელსაც უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა ახალციხის დასაკავებლად.

26 ნოემბერს, მაშინ, როცა „რუსთა გამარჯვება ეჭვს არ იწვევდა“¹¹, ტორმასოვი იძულებული გახდა, ალყა მოეხსნა შავი ჭირის გამო, რომელიც ახალციხეში უკვე ათი დღე იყო, რაც მძვინვარებდა და ქართულ მილიციასა და რეგულარულ ჯარშიც იჩინა თავი, რასაც შედეგად შეიძლებოდა მთელი სამხედრო კორპუსის განადგურება მოჰყოლოდა. შავმა ჭირმა იმსხვერპლა საქართველოს უკანასკნელი კანცლერი სოლომონ ლიონიძე და პატრი ნიკოლა, რომელნიც სოლომონ მეორესთან ერთად ახალციხეში ქუთაისიდან გადმოიხვეწნენ. ალყის მოხსნის შემდეგ სოლომონი, რომელმაც საბრძოლო ოპერაციების დაწყებისას ახალციხე დატოვა და არტაანის გზით ერევანში გადავიდა, ისევ ახალციხეში დაბრუნდა.

¹¹ შ. ლომსაძე, სამცხე-ჯავახეთი, გვ. 136.

გულზაათი რცხილაძე

რატომ ეწინააღმდეგება დასავლეთი უკრაინისგან ყირიმის გამოყოფას?

დასავლეთი მთელი ძალით ეწინააღმდეგება უკრაინისგან ყირიმის ჩამოცილებას. რა თქმა უნდა, დასავლეთისთვის უფრო მომგებიანია, რომ უკრაინა დარჩეს ერთიან და უნიტარულ სახელმწიფოდ, რადგან იგი კიევში თავისთვის და თავისი მარიონეტებისათვის სახეს შეინარჩუნებს. ასევე, როგორც ცნობილია, ყირიმი წარმოადგენს რუსეთის შავი ზღვის ფლოტის დასაყრდენს. ყირიმის დაუფლებით, რუსეთი უფლებას იბევეს, მუდმივად გამოიყენოს სევასტოპოლის ბაზა. რა თქმა უნდა, გეოპოლიტიკურად ყირიმი მნიშვნელოვანია, მაგრამ არასგზით არ შეიძლება მისი მნიშვნელობის გადაჭარბება, რადგან ევროკავშირისა და ნატოზე ორიენტირებულ უკრაინას, თეორიულად, სავსებით ძალუძს ყირიმის გარეშე არსებობა. უკრაინისთვის ყირიმი იგივე არ არის, რაც საქართველოსთვის „სამზრეთ ოსეთი“, ანუ შიდა ქართლის რაიონებია — ოდითგანვე ქართული მიწები, თითქმის გული საქართველოსი. საქართველოში უამრავი ლტოლვილია აფხაზეთიდან და სამაჩაბლოდან, ხოლო ლტოლვილების მოზღვაება უკრაინაში, ყირიმის რუსეთის შემადგენლობაში გადასვლის გამო, მოსალოდნელი არ არის. ასეც რომ იყოს, უზარმაზარ უკრაინაში ეს ნაკლებად შესამჩნევი იქნებოდა. ყირიმი მხოლოდ პერიფერიაა უკრაინის რუკაზე, რომელსაც არ შეუძლია, ხელი შეუშალოს უკრაინის განვითარებას დასავლეთის ფრთის ქვეშ.

გარდა ამისა, ყირიმი რუსეთის კიდევ ერთ დოტაციურ რეგიონად იქცევა, ეს კი ნიშნავს, რომ წნეხი რუსეთის ბიუჯეტზე გაიზრდება. ეს ასევე დასავლეთისთვის სასურველია.

ყოველივე ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე, დასავლელი პოლიტიკოსების გააფთრება ყირიმის გამო არაბუნებრივად გამოიყურება

— დასავლეთი თავის კონტროლს უქვემდებარებს მთელ უკრაინას, ხოლო რუსეთი იერთებს მხოლოდ ნახევარკუნძულს, სადაც არ არის არანაირი სასარგებლო წიაღისეული, სამაგიეროდ არის რუსული ქალაქი სევასტოპოლი, რუსთა ისტორიული მითოლოგიით გარემოცული. მაშ, რაში მდგომარეობს საქმის არსი? რატომ წავიდა დასავლეთი ასე შორს და რატომ რისკავს, რუსეთთან კონფრონტაციის შედეგად ძალზე ბევრი დაკარგოს როგორც პოლიტიკურად, ისე ეკონომიკურად? განა არ სჯობს, „რუს დათვს“ ნადავლის ერთი ლუკმა გადაუგდონ, ყირიმის სახით, დაამშვიდონ იგი, ხოლო თავად კი გამარჯვებით დატკბნენ? თავად უკრაინელები, თვით რადიკალებიც, ასე თუ ისე შეეგუებიან ყირიმის დაკარგვას; დაკარგული ყირიმი რადიკალებს უფრო აწყობთ, რათა საზოგადოებაში რუსეთისგან „მტრის“ სახე მუდმივად შენარჩუნდეს.

მაგრამ საქმე ისაა, რომ ყირიმი დასავლეთისთვის იმდენად გეოგრაფიულად კი არ არის მნიშვნელოვანი, არამედ უფრო მნიშვნელოვანია, როგორც **პრეცედენტი. რუსეთი, რომელიც დახმარებას უწევს ყირიმის მოსახლეობას, უფლებას იტოვებს, ჩაერიოს უკრაინის სხვა მხარეებში მიმდინარე პროცესებშიც, მაგალითად, დონბასში (ქვეყნის აღმოსავლეთი), დონბასის გარეშე კი უკრაინა ეკონომიკური კრაზისთვის არის განწირული.** ყირიმი, შესაძლოა, უკრაინის სხვა რეგიონებისთვის მაგალითი გახდეს. უეჭველია, რომ ნახევარკუნძული რუსეთის პრიორიტეტული რეგიონი იქნება, სადაც ცენტრალური ბიუჯეტიდან დიდი თანხები გადმოიქაჩება, ამ დროს კი უკრაინაში მკაცრი ეკონომია და ეკონომიკის პერმანენტული დაქვეითება იქნება ფაქტი. დონეცკსა და ხარკოვში არ წყდება მიტინგები რუსეთის ჩარევის მოთხოვნებით, მაგრამ როგორც სავსებით სწორად ივარაუდა როსტოვის პრეს-კონფერენციაზე ბანდერელების მიერ გაძევებულმა უკრაინის პრეზიდენტმა ვ. იანუკოვიჩმა, დონბასი ფეხზე დადგება, როდესაც გაჩერდება შახტები და ქარხნები, როდესაც ხალხი უმუშევარი დარჩება. მოვლენათა ასეთი განვითარება მოსალოდნელია, რადგან დასავლეთი არ არის იმ მდგომარეობაში, რომ უკრაინას საკმარისი დახმარება აღმოუჩინოს, რათა მან რუსეთისგან მოსალოდნელ ეკონომიკურ ბლოკადას გაუძლოს. ეკონომიკის გაჩერების შედეგად უკრაინის აღმოსავლეთში პროტესტი ბევრად უფრო დიდი ძალით იფეთქებს, ვიდრე ახლა, ხოლო რუსეთს საფუძვლიანი მიზეზი მიეცემა, დაეხმაროს მოსახლეობას და შეიყვანოს ჯარები, კიევიდან მოვლენილი დამსჯელებისაგან ადამიან-

ების დასაცავად. სწორედ ამის ეშინია დასავლეთს და სურს, რომ რუსეთმა არა მხოლოდ არ შეიერთოს (დაიბრუნოს) ყირიმი, არამედ ნახევარკუნძულიდან გაიყვანოს ყველა შეიარაღებული შენაერთი, რომლებიც იქ არაოფიციალურად მოქმედებენ. ყირიმის პრეცედენტი არ უნდა შედგეს, რადგან იგი თითქმის აუცილებლად განმეორდება უკრაინის სხვა ნაწილებში. მაგრამ, როგორც იტყვიან, მატარებელი უკვე წავიდა, თავისი უპასუხისმგებლო ქმედებებით, ბანდერელთა მფარველობითა და 21 თებერვლის შეთანხმების შეუსრულებლობით დასავლეთმა თავად უბიძგა ყირიმელებს, რუსეთისგან პირდაპირი დაცვა მოეთხოვათ, უკრაინის ტერიტორიული ერთიანობის ხარჯზე. მეტიც, 16 მარტის რეფერენდუმმა უკვე ყველა კითხვა მოხსნა და ყირიმი რუსეთის შემადგენლობაში დაბრუნდა, ზუსტად 60-წლიანი განშორების შემდეგ.

ალბათ, ყველა მოაზროვნე ქართველი ხვდება, რომ ყირიმის პრეცედენტს საქართველოსთვისაც სერიოზული მნიშვნელობა აქვს, მისი ტერიტორიული პრობლემებიდან გამომდინარე. ბუნებრივია, კიდევ ერთი სეპარატისტული რეგიონის წარმოშობა ზოგადად არ არის საქართველოსთვის სასურველი, თუმცა არც ამ ფაქტის ზედმეტად დრამატიზება შეიძლება. სწორი საგარეო კურსის გატარების შემთხვევაში, და ეს კურსი, რა თქმა უნდა, არ უნდა გულისხმობდეს რადიკალურ „დასავლეთუმეობას“, ნატოში საქართველოს ჩათრევის დაუოკებელ ჟინს და ევროკავშირისკენ ბრმად სწრაფვას, საქართველოს შეუძლია, კონსტრუქციულად ააწყოს ურთიერთობები რუსეთთან და შემდგომ ეტაპზე დიალოგი აწარმოოს აფხაზებთან და ოსებთან. რუსეთისთვის არც აფხაზეთი და არც სამაჩაბლოა ემოციურად ისე ახლოს, როგორც ყირიმი. **ასე რომ, რუსეთის მხრიდან აფხაზეთის ან სამაჩაბლოს ანექსიის მცდელობა თავისით არ წარმოიშობა, ეს მხოლოდ საქართველოს მხრიდან უხეში შეცდომების ჩადენის შემთხვევაში შეიძლება, რომ მოხდეს.**

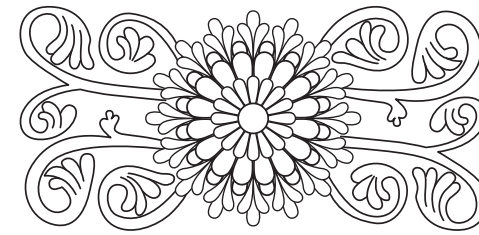
დაბოლოს, გავანალიზოთ, რა განსხვავებაა ყირიმსა და აფხაზეთ-“სამხრეთ ოსეთს“ შორის. სამწუხაროდ, ამ კითხვას არავინ სვამს საქართველოში, სატელევიზიო „ექსპერტების“ მხრიდან. არადა, მეტად მნიშვნელოვანია არსებული სხვაობის დანახვა, რათა მომავალში ეს ფაქტორი ქართულმა დიპლომატიამ გამოიყენოს.

რუსეთის შემადგენლობაში ყირიმის გადასვლის ფაქტის ლეგიტიმურობა მთელ მსოფლიოში იწვევს კითხვებს, სავარაუდოდ, ბევრი არავინ ცნობს ამგვარ ტერიტორიულ ცვლილებებს, საკუთრივ

რუსეთის გარდა, მაგრამ რუსულ მხარესაც აქვს არგუმენტები თავის სასარგებლოდ — როგორც სამართლებრივი, ისე წმინდა ისტორიული, რომლებიც „ისტორიული სამართლიანობის აღდგენაზე“ მიანიშნებენ. მაგრამ მოვანდინოთ ყურადღების ფოკუსირება დამულ კონკრეტულ კითხვაზე — რით განსხვავდება ყირიმის პრეცედენტი აფხაზეთის პრეცედენტისაგან.

საერთაშორისო სამართალი ორ მთავარ პრინციპს ეყრდნობა, თუმცა ისინი ერთმანეთთან წინააღმდეგობაში მოდიან — ესენია: სახელმწიფოთა ტერიტორიული ურღვევობის (საზღვრების ურღვევობის) პრინციპი და ხალხთა თვითგამორკვევის უფლება. მოცემულ შემთხვევაში რუსეთი პრიორიტეტს ანიჭებს ყირიმის მცხოვრებთა უფლებას თვითგამორკვევაზე, ხოლო დასავლური სახელმწიფოები ამოდიან არსებული საზღვრების ურღვევობის პრინციპიდან. როგორც არ უნდა იყოს, ფაქტია, რომ ყირიმში პროცესები თუმცა და დაძაბულ ვითარებაში მიმდინარეობს, მაგრამ მშვიდობიანად, უმცირესობათა უფლებების დარღვევის გარეშე. რუსების გარდა, გარანტირებულია ნახევარკუნძულზე მცხოვრები უკრაინელებისა და თათრების უფლებებიც. აფხაზეთში (ისევე, როგორც „სამხრეთ ოსეთში“) ყველაფერი სხვანაირად იყო: რეფერენდუმები ჩატარდა ეთნიკური ქართველების მონაწილეობის გარეშე, რომელთაგან უმრავლესობა იძულებული იყო, თავისი მშობლიური მხარე დაეტოვებინა. აფხაზი ხალხის თვითგამორკვევაზე საუბარი არ შეიძლება, რადგან სამართლებრივად „აფხაზი ხალხი“ არ არის ეთნიკური ცნება, არამედ სახელმწიფოებრივი. ანუ აფხაზეთის (და „სამხრეთ ოსეთის“) ყველა მცხოვრები, თავისი ეთნიკური წარმოშობისგან დამოუკიდებლად, არის სახელმწიფოს ფუძემდებელი და, შესაბამისად, ყველა მათგანის აზრი უნდა ყოფილიყო გათვალისწინებული რეფერენდუმზე, რაც არ მოხდა. ამიტომ აფხაზეთსა და სამხრეთ ოსეთში „ხალხის ნების გამოხატვის“ არგუმენტი ძალზე საეჭვოა — გავიმეორებთ, ყირიმისაგან განსხვავებით.

შესაბამისად, ყირიმის რეფერენდუმს ბევრად უფრო მაღალი ლეგიტიმურობის ხარისხი აქვს, ვიდრე აფხაზეთ-ოსურს.

შოთა აფხანიძე

„უკრაინული მაიდნის“ თავიდან აცილების გზა

უკრაინაში ბოლო დროს განვითარებულმა მოვლენებმა ნათლად დაგვანახა, რომ დასავლეთი, ამერიკის დომინირებით, თავისი გეოპოლიტიკური გავლენის არეალის გასაფართოებლად მკვეთრად ფორმულირებული და ურყევი სტრატეგიით მოქმედებს. მინდა მოკლე ანალიზი გავაკეთო, თუ როგორ განვითარდება პოლიტიკური პროცესები „მაიდნის“ შემდეგ საქართველოში.

რამ შეუწყო ხელი უკრაინაში სახელმწიფო გადატრიალების ასეთ წარმატებას?

1) უკრაინის მოქალაქეებს მართლაც ჰქონდათ ობიექტური მიზეზები ხელისუფლების ცვლილების მოთხოვნისა, რადგან რეალურად უკრაინაში იანუკოვიჩის მთავრობის პირობებში იყო კორუფცია, ნეპოტიზმი, კლანურობა და დაუსჯელობის სინდრომი. მაგრამ ამ ყველაფრის ცვლილება მათ მხოლოდ დემოკრატიული გზით უნდა მოეხდინათ. სწორედ ზემოთ ჩამოთვლილმა ნეგატიურმა მიზეზებმა მოუშადა ნოყიერი ნიადაგი ერთი დასავლური სახელმწიფოს (აშშ) დამანგრეველ გეგმას, უკრაინაში სწრაფად და ეფექტურად მოეხდინა სახელმწიფო გადატრიალება.

2) ამას დაემატა მახინჯი იდეოლოგიური ფაქტორი — უკრაინელი ნაციონალისტების რუსოფობიული და ზოგადად ფაშისტური განწყობა. ულტრამემარჯვენე ნაციონალისტების ფრონტი — „მემარჯვენე სექტორი“ დიმიტრი იაროშის ხელმძღვანელობით „მაიდნის“ დამრტყმელ ძალად იქცა, ამავდროულად თვითონ ოპოზიციური სპექტრის და ზოგადად მთელი უკრაინის ჟანდარმის ფუნქციაც კარგად შეითავსა. უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ძალა ძალიან ორგანიზებული, დისციპლინირებული, იერარქიულად სტრუქტურირებული,

იდეოლოგიურად მოტივირებულია და, ამასთან, კარგად კოორდინირებულია აშშ-სთან. აქ უკვე ნათელია „ცივილიზებული სამყაროს“, ანუ დასავლეთის ორმაგი სტანდარტების სახე — დემოკრატიული რიტორიკის ფონზე ძალადობის და ფაშისმის მხარდაჭერა.

უკრაინა დღეს უმძიმეს მდგომარეობაში აღმოჩნდა. ამკარაა როგორც პოლიტიკური, ასევე ეკონომიკური კრიზისი. შექმნილი კრიზისი უკრაინის, როგორც სახელმწიფოს კრახს გამოიწვევს, ეს გარდაუვალია. დასავლური კრედიტები ვერ იხსნის უკრაინას. უფრო მნიშვნელოვანი კი ისაა, რომ უკრაინას ვერ ეყოლება ერთი ხელისუფლება ამ ოპოზიციური ელიტის პირობებში, ის ძალიან ჭრელია და ყველას აქვს ამბიცია პირველობაზე. ჩვენ ვხედავთ მხოლოდ ერთ რელობას: პოლიტიკურ ძალთა დაქსაქსულობის ფონზე უკრაინაში ადგილი აქვს ფაშისტური დიქტატურის დამყარების მცდელობას.

როგორ განვითარდება მოვლენები უკრაინის სამხრეთ-აღმოსავლეთ რეგიონებში? უდავოა, რომ იქ მცხოვრებმა რუსულენოვანმა მოსახლეობამ ქაოსის პირობებში თვითმობილიზაცია დაიწყო. რეგიონების პარტიის დეპუტატთა დიდი ნაწილი იუდას გზას დაადგა და თავის ხალხს უღალატა, ისევე, როგორც სამხრეთ-აღმოსავლეთი რეგიონების ადგილობრივი თვითმმართველობის ხელმძღვანელთა უმრავლესობა. მათ ფინანსური კეთილდღეობა არჩიეს სიმართლეს. მაგრამ მოსახლეობამ თვითორგანიზების რეჟიმში გადაიყვანა არსებული რეალობა. აქ მცხოვრები ხალხის წინააღმდეგობა არის პროტესტი და ამავდროულად თავდაცვა იდეური ფაშისტებისგან, რის საფუძველზეც დღეს უკრაინას მართავენ. სამხრეთ-აღმოსავლეთი მენტალურად და კულტურულად სრულიად სხვა სამყაროს წარმოადგენს, აქაურები არ დაუშვებენ რუსული ენის აკრძალვას (საჯარო სფეროდან განდევნას), რადგან ეს ენა საუკუნეებია არის კომუნიკაციის ერთადერთი ენა რეგიონში. ისინი არ დაუშვებენ ბანდერას, მელნიკის და მათი იდეური მემკვიდრეების და მოკავშირეების დომინირება-გაფეხტიშებას რეგიონზე. მართლმადიდებელი აღმოსავლეთისა და სამხრეთისათვის კატეგორიულად მიუღებელია უნიატებისა და კათოლიკეების მხრიდან მართლმადიდებლური ტაძრების დაპატრონების მცდელობებიც. გარდა ამისა, სამხრეთ-აღმოსავლეთი არ დაუშვებს, რომ „სოციალურად იმპოტენტმა“ და პარაზიტმა დასავლეთმა უკრაინამ გამოიწვიოს მთელი რიგი საწარმო ობიექტების კვლევა, რასაც რეგიონის და მთლიანად უკრაინის

გაღარიბება მოყვება (უკრაინის ეკონომიკა დგას აღმოსავლეთის რეგიონზე, დასავლეთი 80%-ით დოტაციას). სამხრეთ-აღმოსავლეთი არ დაუშვებს თავის რეგიონებში იმას, რაც დღეს ხდება დასავლეთ უკრაინაში: მოროდინობა, ვანდალიზმი, ძარცვა-გლეჯა და ა.შ. ასე რომ, ამ ნაწილში კონფლიქტის ესკალაცია გარდაუვალია, რომელიც დასავლეთის მარცხით დამთავრდება.

იგივე ძალები, ვინც სახელმწიფო გადატრიალება მოაწყო უკრაინაში, შემდეგი დარტყმის განხორციელებას შეეცდებიან საქართველოში. სცენარი თითქმის იდენტური იქნება, მიუხედავად იმისა, რომ საქართველოს რეალობა — მასშტაბები, პოლიტიკური სისტემა, ეკონომიკის განვითარების დონე, საზოგადოება და კიდევ ბევრი სხვა ასპექტი — სერიოზულად განსხვავდება უკრაინულიდან.

მიხეილ სააკაშვილმა და „ნაციონალურმა მოძრაობამ“ „მაიდნის“ მოვლენების საშუალებით თავიანთი თავის პოლიტიკური რეაბილიტაცია სცადეს, რაც, ჩემი აზრით, საკმაოდ წარუმატებელი ნაბიჯი იყო. დასავლელმა ლობისტებმა სააკაშვილის იმიჯის გასასუსუფთავებლად მისთვის უკრაინული პიარ-აქცია მოიფიქრეს. საქართველოს მოსახლეობის უდიდესი ნაწილისთვის ის მაინც ისეთივე მიუღებელ პერსონად რჩება, როგორც მაიდნის მოვლენებამდე იყო. მან და მისმა გუნდმა ამ საქციელით კიდევ ერთხელ დაამტკიცეს, რომ ასრულებენ ამერიკელი ნეოკონსერვატორების და ოდიოზური დასავლელი რეაქციულ-მილიტარისტული ძალების შეკვეთებს. „ნაციონალებისა“ და უკრაინელი ფაშისტების „მეგობრობას“ საფუძვლად ანტირუსული განწყობა და პროვოკაციების დაუოკებელი სურვილი უდევს საფუძვლად — საკუთარი ერების ინტერესების საზიანოდ. მათ კიდევ ერთხელ დაამტკიცეს, რომ ნებისმიერ ავანტიურაზე წავლენ, ოღონდ მსოფლიოს დაანახონ, რომ რუსეთი „აგრესორია“ და ისინი — მის წინააღმდეგ მებრძოლი „გმირები“. სწორედ ეს ძალა შეეცდება, თავისი დასავლელი პარტნიორების მხარდაჭერით, რევანშის გზით დაბრუნდეს საქართველოს ხელისუფლებაში. ამ პროცესის განხორციელება უახლოეს თვეებში დაიწყება. უკვე „ნაციონალური მოძრაობის“ ლიდერების და მათი იდეოლოგიების მხრიდან სახეზე გვაქვს მეტად აგრესიული და მუქარის შემცველი მესიჯები, სადაც ისინი ამბობენ, რომ ივანიშვილის მთავრობა „პრორუსულია“, ისევე, როგორც იანუკოვიჩის მთავრობა; რომ ივანიშვილი გაიზიარებს მის ბედს და ვანო მერაბიშვილი ისევე იქნება გათავისუფლებული პატიმრობიდან, როგორც იულია

ტიმოშენკო... ანუ ეს არის აშკარა პარალელის გავლება უკრაინულ და ქართულ სცენარებს შორის.

საქმეს ართულებს დასავლელი დიპლომატების განცხადებები საქართველოში მიმდინარე პოლიტიკურ პროცესებზე, მაგალითად: ევროკავშირის ელჩმა ფილიპ დიმიტროვმა სააკაშვილის რეჟიმის ჯალათის, გოგა ონიანის დაკავებას პოლიტიკური დევნა უწოდა წინასწარჩვენო პერიოდში. ასევე არაერთი უსაფუძვლო კრიტიკა მოვისმინეთ ბოლო თვეების განმავლობაში ევროპის საბჭოს და ევროპის კავშირის საპარლამენტო ასამბლეებზე საქართველოს დღევანდელი ხელისუფლების მიმართ.

დაბოლოს, ამერიკაში ჩასულ პრემიერს და ქართულ დელეგაციას პირდაპირ უთხრეს, რომ დამნაშავე რეჟიმი მიხეილ სააკაშვილის ხელმძღვანელობით უნდა გახდეს ხელისუფლების პარტნიორი, როგორც ოპოზიციური ძალა. აშკარაა, რომ ეს ყველაფერი ემსახურება დეზინფორმაციული ფონის შექმნას და ცრუ საზოგადოებრივი აზრის ფორმირებას საქართველოს დღევანდელი ხელისუფლების გადატრიალების მიზნით. დასავლეთის რეაქციული ძალები დეკლარირებულად მხარს უჭერენ და დაუჭერენ საქართველოში მსგავსი ძალადობრივი სცენარის განვითარებას.

საქართველოს ხელისუფლებამ როგორ უნდა აიცილოს რევანში თავიდან?

1) საქართველოს პრემიერმა და მინისტრთა კაბინეტმა სასწრაფოდ უნდა გაატაროს საკადრო ცვლილებები და, უპირველეს ყოვლისა, თავიდან მოიშოროს ძალოვან სტრუქტურებში დარჩენილი დამნაშავე რეჟიმის კადრები. ასევე უნდა მოხდეს წმენდა სხვა სტრუქტურებშიც.

2) უნდა სასწრაფოდ გამოძიებულ იქნას დამნაშავე რეჟიმის მიერ ჩადენილი აბსოლუტურად ყველა დანაშაული და უმკაცრესად დაისაჯონ დამნაშავე პირები, და არა ისე, როგორც ეს დღეს ხდება (ვანო მერაბიშვილს მიესაჯა მხოლოდ 4 წელი და 6 თვე), არამედ მათ პასუხი უნდა აგონ კანონის სრული სიმკაცრით და დაუწესდეთ მაქსიმალური სანქციები.

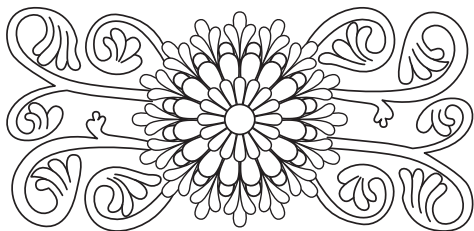
3) საქართველოს მთავრობამ სასწრაფოდ უნდა გააუმჯობესოს მოსახლეობის სოციალური მდგომარეობა, შექმნას შესაძლებლობიდან გამომდინარე მაქსიმალურად უკეთესი ეკონომიკური ფონი, ამის საშუალება არის სოფლის მეურნეობაში სუბსიდირებით და რუსეთთან სავაჭრო-ეკონომიკური ურთიერთობების გაღრმავებით.

4) რუსეთთან ურთიერთობების ნორმალიზება გამოიწვევს საქართველოს ეკონომიკის მკვეთრ გაუმჯობესებას და პოლიტიკურ სტაბილიზაციას. არის დიდი ალბათობა, რომ რუსეთმა გადახედოს გაზის და სხვა ენერგომომცველების ტარიფებს და საქართველოსთვის შედავათიანი ფასები დააწესოს. ასევე ქართულ პროდუქციას და ქართველ მუშახელს მიანიჭოს გარკვეული პრივილეგიები, კარი გაუხსნას რუსულ ბიზნესს საქართველოში (მსხვილ რუსულ ინვესტიციებს). ყოველივე ეს საგრძნობლად გაზრდის სახელმწიფო ბიუჯეტს და ქვეყანა აღარ იქნება დამოკიდებული მხოლოდ დასავლურ კრედიტებსა და გრანტებზე, შემცირდება დასავლეთის მიერ პოლიტიკური მანიპულაციის ბერკეტებიც. სუვერენიტეტის ინდექსიც შესაბამისად გაიზრდება.

5) მკვეთრად შეკვეცოს მაღალი თანამდებობის პირებზე გასაწევი სახელმწიფო ხარჯები — პირველ ყოვლისა, დაწესდეს ლიმიტი სამსახურებრივი მანქანების შეძენაზე. არც ერთი მინისტრი არ უნდა დადიოდეს 20-25 ათას დოლარზე უფრო ძვირი ავტომანქანით. ავტომანქანის გამოცვლა უნდა მოხდეს მინიმუმ 3 წელიწადში ერთხელ.

6) ჩანასახშივე მოსპოს კლანურობა ხელისუფლებაში, ბიზნესში და მთლიანად ქვეყანაში.

ზემოთ ჩამოთვლილი პუნქტების შესრულების შემთხვევაში საქართველოს დღევანდელი ხელისუფლება მოიპოვებს ქვეყნის მოსახლეობის უპრეცედენტო მხარდაჭერას, რაც გაამყარებს მის პოლიტიკურ პოზიციებს და შეუძლებელს გახდის სააკაშვილის ბანდის მიერ მის დისკრედიტაციას. მაგრამ საქართველოს არსებული ხელისუფლება მაინც ვერ მოიპოვებს ისეთ მხარდაჭერას დასავლეთიდან, როგორც მიხეილ სააკაშვილის რეჟიმს ჰქონდა, რადგან დღევანდელი ხელისუფლება, მაღლობა ღმერთს, არასოდეს წავა ისეთ ავანტიურაზე და არ მოაწყობს ისეთ პროვოკაციებს, როგორსაც სააკაშვილი და მისი ბანდა დასავლელი მილიტარისტების დაკვეთით აწყობდა.

პონდო არველაძე

კათალიკოს დომენტი III ეპიტაფიის ბაგო

ქართველოლოგმა პარუირ მურადიანმა 1985 წელს გამოსცა მონოგრაფია — «Армянская эпиграфика Грузии» (Картли, Кахети). ამ წიგნის ავ-კარგის განსჯას არ ვაპირებ მაგრამ მასში დაშვებული ერთი უხეში შეცდომის შესახებ კი შეუძლებელია არ ითქვას. შეცდომა შეეხება აღმოსავლეთ საქართველოს კათალიკოსის დომენტი III-ის ეპიტაფიას. დომენტი III ზეობდა 1660-1676 წწ-ში. ამ ხანებში მეფე იყო ვახტანგ V (შაჰნავაზი — 1660-1675), მემატინის გადმოცემით — „დასუა მეფემან ბიძაშვილი თვისი დომენტი, კაცი ღირსი საყდრისა“.¹ ეს ის პერიოდია, როცა როსტომ-ხანის „წყალობით“ ქვეყანაში მაჰმადიანური ადათ-წესები დაინერგა, რამაც ქრისტიანული რწმენის საფუძვლები შეარყია. ამის შესახებ ვახუშტი გვაუწყებს — როსტომ-ხანის მეფობის დროს: „ზიარება სისხლისა და ხორცისა უფლისა ჩუენისა სირცხვილად უჩნდათ, ამან (ვახტანგ V) კათალიკოზის დომენტით კუალად შემოიყუანნა აღსარებად და ზიარებად“.²

კათალიკოსი დომენტი III იყო მეფის პოლიტიკის განუხრელი გამტარებელი. ენერგიულად მოკიდა ხელი საეკლესიო მართვა-გამგეობას, აღწერა და მოაწესრიგა საეკლესიო ქონება. მისი ინიციატივით აიგო „მჭადიჯვრის ცენტრალურ-გუმბათოვანი ეკლესია, რომელიც ერთადერთი უდიდესია გვიანდელი შუა საუკუნეების ტაძართა შორის“.³ მან განაახლა ანჩისხატის „შემუსრული“ ეკლესია, 1675 წელს ააგო მისი სამრეკლო და საკათალიკოსო ტაძრად გადააქცია.

¹ ბერი ვენატაშვილი, ახალი ქართლის ცხოვრება // „ქართლის ცხოვრება“, ს. ვაუხნიშვილის გამოც., ტ. IV 1973, გვ. 161.

² ვახუშტი ბაგრატიონი, აღწერა სამეფოსა საქართველოსა // „ქართლის ცხოვრება“, ს. ვაუხნიშვილის გამოცემა, ტ. IV 1973, გვ. 301.

³ იქვე, გვ. 301.

დიდი ამაგი დასდო სვეტიცხოველს; შეიძინა ყმა-მამულები და შეწირა ამ ტაძარს. გულანთებული მამულიშვილი ენერგიულად იბრძოდა ტყვეთა სყიდვის და მაჰმადიანური წეს-ჩვეულებების აღსაკვეთად.

კათალიკოს დომენტი III-ის წყალობით გადაურჩა ანჩის ხატი სამუდამო დაკარგვას. ამის შესახებ გვაუწყებს საარქივო დოკუმენტზე დაყრდნობით მოსე ჯანაშვილი: „...გუჯარი 352(1664 წ.). ამ გუჯარიდამ სჩანს, რომ თბილისის ვაჭარს ამირჯანს და მისთა ძეთა: ზურაბას, მელქომსო და დავით ევანგულაშვილთ მოუტანიათ კეისრის იმპერიიდან, ესე იგი საბერძნეთიდან, 10 ხატი: ანჩისა, მთავარანგელოზისა, იოანე ღვთის-მეტყველისა, იოანე ნათლისმცემელისა და სხვ. ამ ხატების შესყიდვა მოუნდომებია კათალიკოზს დომენტი III-ს. მეფის შაჰნავაზის მეზარაფხანეთ ყველა ხატები დაუფასებიათ 1800 მარჩილი (ერთი მარჩილი — სამი აბაზი), ესე იგი 1080 მანეთად, მაგრამ ევანგულაშვილებს დაუფასებიათ 2000 მარჩილად და გინა კათალიკოზს ეს ფული არ მიუცია“.⁴

მაგრამ გარეგება მაინც შემდგარა და კათალიკოს დომენტი III-ს ანჩის ხატი შეუძენია და დაუსვენებია თბილისის უძველესი საკათალიკოსო ღვთისმშობლის ეკლესიაში. მას ზარის ეკლესიას უწოდებდნენ. ზარის ეკლესიას იმიტომ ეძახდნენ, რომ თბილისში არაბების ბატონობის დროს მართო ამ ეკლესიას ჰქონდა უფლება ზარის დარეკვისა. ამის შემდეგ თბილისის ღვთისმშობლის ეკლესიას ანჩისხატის ტაძარი ეწოდა.

როგორც აღვნიშნეთ, კათალიკოსი დომენტი III გარდაიცვალა 1676 წ. დაკრძალულია სვეტიცხოველში, რომლის დასავლეთის შესასვლელის მარცხენა კედელზე არის კათალიკოს დომენტი III-ის ეპიტაფია:

**ბაგრატიონთა ძე
ბატონი კ(ა)თ(ოლიკო)ზი დომენტი. მიიცვალა
სეკტემბერის კბ გასულსა,
ქ(რონი)კ(ონსა ტნიდ.). 1676.**

„ბაგრატიონთა ძე ბატონი კათალიკოსი დომენტი მიიცვალა სეკტემბერის 22 გასულსა ქორონიკონით 364, 1125=1676 წ.“

შემდეგ, გვერდით, გარდაცვალების თარიღი სომხურად არის ამოკვეთილი: 1676.

ამ ეპიტაფიის ქვეშ ამოკვეთილია ოსტატის მოსახსენებე-

⁴ მ. ჯანაშვილი, ანჩის-ხატის ეკლესია // ვახ. „დროება“, 1884, №83, 1 მარტი.

ლი: „ფრიად ცოდვილის ასლამაზ ყარაშვილის დანაწერია, ვინც წაიკითხოთ, ღ(მერ)თ(მან)...“

კათალიკოს დომენტი III-ის ეპიტაფია პირველად ნახა მ. ბროსემ, მაგრამ ქართული ქორონიკონის გვერდით სომხური თარიღის არსებობის ფაქტი მხოლოდ დააფიქსირა, კომენტარი არ გაუკეთებია.⁵ ეს ეპიტაფია მონახულა სომეხმა სწავლულმა მ. სმბატიანცმა, რომელმაც ამომკვეთი ოსტატი სომხად მიიჩნია.⁶

პ. მურადიანი წერს: «Видимо происхождение каталикоса из Мухрани, где проживало немало армян, его принадлежность к роду Багратиони (Багратидам), которых армяне считали носителями и своих национальных интересов, побудили составителя эпитафии приложить и армянскую дату».⁷

ეს არის ამ ნაშრომის ძირითადი დასკვნა. ვნახოთ, რა კონკრეტულ ფაქტებსა და წყაროებზე არის იგი დაფუძნებული. ქართველი ბაგრატიონები რომ დამოუკიდებელი სამეფო გვარია, ეს დიდი ხანია დამტკიცებულია მეცნიერებაში და ღია კარის მტკრევას არ შევუდგები.

პ. მურადიანმა «армяноязычные читатели» რომ მოუძებნოს აღნიშნულ სომხურ თარიღს: აურაცხელი სომხებით გაავსო XVII ს-ის შუა წლების დროინდელი მცხეთა, მუხრანი და მათი მიმდებარე ქართული სოფლები. «Как бы то ни было наличие этой даты подразумевает и наличие армяноязычных читателей... на это указывает и то обстоятельство, что грузинские священники, сопровождающие М. Смбагянца в 1892 г., восприняли армянскую дату как орнамент (нахша)».⁸

ქართველ მღვდელს «армянская дата» ორნამენტად რომ მიუჩნევია, გაუგებარია, ეს რატომ მოწმობს «армяноязычный читатель»-ის არსებობას მცხეთაში. პირიქით, ქართველი სასულიერო პირი ვერც წარმოდგენდა ბაგრატიონის საფლაგზე სომხური წარწერის არსებობას და, შესაბამისად, კათალიკოს დომენტი III-ის გარდაცვალების ქორონიკონის გვერდით სომხურ თარიღს. ამიტომ უწოდა მას ორნამენტი.

⁵ Brosset M. - F., Rapports sur un voyage archeologique dans la Georgie et dans l'Arménie, II I, St. Peterbourg, 1850 ciguime, rapport, გვ. 31.

⁶ გელაქუნის (ახლა ქოლგა ახალი ბაიაზეთი) მახრის „მაცნე“, ეჯიმიანი, 1896, გვ. 368 (სომხ. ენაზე).

⁷ Армянская эпиграфика Грузии, 1975. გვ. 30.

⁸ იქვე, 1975. გვ. 38.

მართო საქართველოში კი არა, დედამიწის ზურგზე ანალოგიური ფაქტი არ მოიპოვება. ყველგან ბაგრატიონთა სასულიერო თუ საერო პირების გარდაცვალების ქორონიკონი მხოლოდ ქართულად არის შესრულებული, გამონაკლისს მართო დომენტი III-ის ეპიტაფია წარმოადგენს და მისგან განმარტავებული დასკვნის გამოტანა სწორი არ არის, რასაც პ. მურადიანი აკეთებს.

ამ ეპიგრაფიის ამომკვეთი ოსტატის ასლამაზ ყარაშვილის გასომხება ყოველგვარი მტკიცებულების გარეშე არ შეიძლება (გვ. 39). ამ გვარის ეტიმოლოგიას თუ მივყვებით — ყარ თურქულია და ნიშნავს — შავს. არსებობს მისი შესატყვისი ქართულძირიანი გვარებიც — შავიშვილი, შავიძე და ა. შ. (შეადარეთ ყარა-ჩოხელ — შავ-ჩოხელი). ხოლო თუ ასლამაზ ყარაშვილი ქართველი მონოფიზიტი ჰგონია მურადიანს, ამის საბუთი მას არ წარმოუდგენია და ამიტომ ვერ ვირწმუნებთ. ყარაშვილები არიან როგორც მართლმადიდებელი ქართველები, ისე — ქართული რიტის კათოლიკენი. სახელის მიხედვით ძალიან სცდება. ეს სახელი ქართულია და გავრცელებულია საქართველოში. მისგან არის ნაწარმოები ქართული გვარი — ასლამაზიშვილი.⁹ ასევე ჰაი-ჰარად გაასომეხა — ბიჭიაშვილი, ჩეკურაშვილი, გაბრიელაშვილი, მუსხელიშვილი.¹⁰

ქართული გვარების სომხურად წარმოჩენა მას სჭირდება იმისთვის, რომ რამენაირად დაამტკიცოს მცხეთაში სომხური მოსახლეობის არსებობა. XVII ს-ის შუა წლებში და ამით გაამართლოს დომენტი III-ის ეპიტაფიაში სომხური თარიღის არსებობა — «армяноязычный читатель»-თვის. მართალია, აცხადებს, რომ არ არის ცნობა მცხეთაში სომეხთა VIII-XVIII სს-ში არსებობის შესახებ, მაგრამ ეს არ უშლის ხელს, XIX ს-ის მონაცემებით ამტკიცოს, თითქოს XVII ს-ში მცხეთაში სომხური მოსახლეობა იყო. ამისთვის იმოწმებს მ. ბროსეს, რომელსაც 1848 წელს მოუნახულებია მცხეთა. ბროსე წერს: „ქალაქში (მცხეთა) 80 ოჯახი იყო ქართული, ხოლო 40 სომხური“.¹¹

განა იმით, რომ 40 სომხური ოჯახი ცხოვრობდა 1848 წელს მცხეთაში, ამით მტკიცდება XVII ს-ში აქ «армяноязычный читатель»-ის არსებობა?!

ეს კიდევ არაფერი, შემდეგ მოაქვს «ქვის გამხეთქავი» საბუთი:

⁹ ი. ახუაშვილი, ქართველი გვარ-სახელები, 1994, გვ. 570.

¹⁰ Brosset M.-F., Rapports sur un voyage archeologique dans la Georgie et dans l'Arménie, II I, St. Peterbourg, 1850 ciguime, rapport, გვ. 31.

¹¹ იქვე.

1851 წელს მცხეთაში ღვთისმშობლის სომხური ეკლესია ყოფილა, მაგრამ არ შემორჩენილა, თუმცა ფოტოგრაფ ს. დარჩინიანს სვეტიცხოველის ეზოში 1976 წელს უნახავს ქვის ფილა, რომელზეც სომხური და ქართული სააღმშენებლო წარწერა ყოფილა ამოკვეთილი. ვინაიდან სომხური ქართულის იდენტურია, მოვიტან მხოლოდ ქართულ ტექსტს:

წელსა 1851

ნებითა და შეწვენითა ღუთისათა

მე იოსებ ოპანენას ძე ედენდიევმან

აღვაშენე ესე ყ(ოვლა)დ წმინდა ღ(უთ)ის

მშობელისა მოსახსენებელი ჩემი და

მეუღლისა ჩემისა ნინოსი და ჩვენთა

წინაპართა გარდაცვალებულთა, ხოლო შესაწვენად სომეხთა გვართა მცხეთისათა.¹²

ს. დარჩინიანმა ეს ორენოვანი წარწერიანი ქვის ფილა თუ მართლა სვეტიცხოვლის ეზოში ნახა, მაშინ გამოდის, ეს სომხური ეკლესია სვეტიცხოვლის ეზოში იდგა, მაგრამ არსად არც ქართულ და არც უცხოურ წყაროებში არ დასტურდება სვეტიცხოვლის ეზოში სომხური ეკლესიის არსებობა. ესეც არ იყოს, ქართველთა უძველესი დედაქალაქის და, რაც მთავარია, საკათალიკოსო ტაძრის ეზოში, ბაგრატიონთა საგვარეულო განსასვენებელთან, სომხურ-მონოთეოზიტური, მკრეხელური ეკლესიის აშენება გამორიცხულია. ამდენად, საფუძველი გვაქვს ვიფიქროთ — ეს წარწერიანი ორენოვანი ქვა სპეციალურად არის მიტანილი გასაგები მიზნით სვეტიცხოვლის ეზოში. ეს, საგარაუდოა, მოხდა XIX ს-ის შუა ხანებში, როცა სომეხთა გარკვეული რაოდენობა ჩანს მცხეთაში.

პ. მურადიანს დამოწმებული აქვს, აგრეთვე, თურქი ავტორი გურჯიზადე, რომელიც წერს: „როცა იბრაჰიმ-ფაშას აცნობეს, რომ აბუ-მუჰამედ-ყულიხანი გამგებლად დასვეს, განჯიდან თბილისისკენ მოაბრუნა სადავე, დამორჩილებულ და დაქვემდებარებულ სომეხთა ტომიდან 3000 რედა წამოიყვანა და დაასახლა თბილისში“.¹³ ეს ხდე-

¹² Армянская эпиграфика Грузии, 1985, გვ. 40.

¹³ გურჯიზადე, „თბილისის დაპყრობის წიგნი“, თბილისი, 1975, გვ. 51, თურქული ტექსტი ქართული თარგმანით, შესავლითა და შენიშვნებით გამოსცა ცისანა აბულაძემ. პროფ. ცისანა აბულაძე შენიშნავს: „ეს ცნობა სხვა წყაროებში ვერ დაუდასტურეთო“ (გვ. 71). მაგრამ პ. მურადიანს ეს არ აღარდებს, მთავარია, მის სასურველ ინფორმაციას ზომ მიაგნო, ნამდვილია თუ ყალბი, ამას არ დაევიწყებ.

„რედათი ერქვა ყველა მიწერილ გლეხს, XVII ს-ის შუა წლებიდან, რედად იწოდებოდნენ მხოლოდ არამაჰმადიანები“ (გვ. 71).

ბა XVIII ს-ის 30-იან წლებში. ამ საეჭვო ცნობაში ლაპარაკია სომეხთა გადმოსახლებაზე თბილისში. რა შუაშია მცხეთა?

კიდევ მეტი. მან ერეკლე II-ის დროინდელი თითქმის მთელი ქართლი სომეხებით გაავსო, რათა «армяноязычный читатель» მოუძებნოს ხსენებულ სომხურ თარიღს. მაგრამ წყაროები სხვას მეტყველებენ. მაგალითად, „მუხრანის ნაპიე 1728 წლის დიდი დავთრის“ მიხედვით მუხრანში და მის მიმდებარე სოფლებში მცხოვრებთა სახელების 90 პროცენტი ქართულია — XVII ს-ის დასასრულისა და XVIII ს-ის დასაწყისში.¹⁴ ე. ი. მცხეთა და მისი ირგვლივ მდებარე სოფლების მოსახლეობა «армяноязычный» კი არა, ქართული ყოფილა.

პ. მურადიანს ბოლოს დამოწმებული აქვს XVIII ს-ის დასასრულის და XIX ს-ის დასაწყისის საეჭვო ავტორი არტემ არარატიანი, რომელიც წერს: აღა-მაჰმად-ხანის ურდოებმა (1795) „Цхета“ სულ გადაწვეს, აახორეს, ხოლო სასულიერო პირებმა გაქცევით უშველეს თავსო.¹⁵ ბევრი კვლევა-ძიება არ არის საჭირო, რომ არტემ არარატიანის ამ ცნობით არ მტკიცდება «армяноязычный читатель»-ის არსებობა მცხეთაში, თუმცა მაინც ცდილობს XVIII ს-ის 70-იან წლების მცხეთაში სომეხთა მოუხსენებლობა გაამართლოს იმით, რომ თითქოს მცხეთა „დაბა“ იყო. ვეკითხები მას: სხვა დაბები რომ არის აღნუსხული „დემოგრაფიულ უწყებებში“ — სურამი, ხაშური, მცხეთამ რა დააშაჟა?

საქმე ისაა, რომ მცხეთაში არ იყო «армяноязычный читатель» (აქ არ ცხოვრობდნენ სომეხები), ამიტომ არ არიან აღნუსხულნი და არა იმიტომ, რომ დაბა იყო. მაგრამ ამის აღიარება მურადიანს არ უნდა, რადგან მის „თეორიას“ მაშინ საფუძველი ეცლება. მის ამ მანიპულაციას მეცნიერებაში ეწოდება — ფაქტების ტენდენციური ანალიზი. უფრო ზუსტად კი, ფაქტებზე ძალდატანება ჰქვია, რასაც ობიექტური, აკადემიური მეცნიერი არავითარ შემთხვევაში არ იკადრებს.

მაგრამ უფრო დიდი სიურპრიზი წინ გველოდება. პ. მურადიანი წერს: «О том, что происходило в те годы в Мцхета, и как вереломно поступил католикос Доментии III, подробно рассказывает Абраам Ереванец».¹⁶

¹⁴ ნოდარ შენგელია, „მუხრანის ნაპიე 1728 წლის თბილისის დიდი დავთარი“, კრებ. სამეცნიერო პარადიგმები“, თბილისი, 2000, გვ. 521-544.

¹⁵ «Жизнь Артемя Араратского», издания подготовил К. Н. Григорьян при участии Р. Орбели, М. 1981, с. 102.

¹⁶ Армянская эпиграфика Грузии, 1985, с. 39, სქოლიო 51.

კათალიკოს დომენტი III-ის უანგარო მოღვაწეობასა და მამუ-
ლიშვილობაზე უკვე ვილაპარაკე და აღარ გავიმეორებ, მხოლოდ ვი-
ტყვი: კათალიკოს დომენტი III-ეს მურადიანისეული დახასიათება,
თითქოს «ВЕРЕЛОМНО» დაიკავა საკათალიკოსო ტახტი, გაუგებრო-
ბაა. და აი, რატომ. პ. მურადიანი ერთმანეთში ურევს კათალიკოს
დომენტი III-სა და კათალიკოს დომენტი IV-ს.

კათალიკოს დომენტი IV-ს (1705-1741) მართლაც არაერთი და-
ნაშაული ჩაუდენია, მისი ძმის, მეფე ვახტანგ VI-ის მიმართ. ამასზე
მოგვითხრობს არა მარტო აბრაამ ერევანეცი, არამედ ქართული წყ-
აროებიც.

აბრაამ ერევანეცი (XVIII) მოგვითხრობს: „მაჰმად-ყული-
ხანი, რომელიც ლეკეთს გადავიდა, იქიდან წამოიყვანა ექვსი ათა-
სი მეომარი, ხელმეორედ თავდასხმის დროს — 1723 წლის მაისში
კათალიკოსის (დომენტი IV — ბ. ა.) დახმარებით ადვილად აიღო
ქალაქი“.¹⁷ ამ დალატის საფასურად მაჰმად-ყული-ხანი კათალიკოსს,
დომენტი IV-ს კახეთის მხარის მიცემას წერილობით დაჰპირებია.¹⁸

დომენტი IV-ს მეფე ვახტანგ VI-თვის ადრეც უღალატნია.
1713 წელს, როცა შაჰის მიერ თბილისში გამოგზავნილ იქნა ვინმე
ხოლოფა, რათა შეერჩია მეფობის კანდიდატურა, დომენტი IV-ს თა-
ვის მომხრეებთან ერთად ვახტანგ VI-ის საწინააღმდეგო პოზიციის
დაუკავებია.

კათალიკოს დომენტი IV-ს ცოლის შერთვა მოუსურვებია და
სამეფო ტახტის მოპოვების მიზნით გამაჰმადიანებაც მოუნდომებია,
რასაც მოჰყოლია მამამისის უკმაყოფილება, ამიტომ იძულებული
გამხდარა, განზრახვასზე ხელი აეღო.¹⁹

კათალიკოს დომენტი IV-ის მძიმე დანაშაულზე მიანიშნებს ვახ-
უშტი: „შეიპყრა სვიმეონ კათალიკოსმა (დომენტი IV — ბ. ა.). ზაკ-
ვით და წამოუვლინა ბაქარს, რათა აღმოხადოს თუალნი“.²⁰

რუსუდან დედოფლის წყალობით კათალიკოსი სასჯელს გადარ-
ჩენილა.

მიუხედავად აღნიშნულისა, დომენტი IV აღმოსავლეთ საქართ-
ველოს კათალიკოსია 1705-1745 წლებში. მას გარკვეული სამეც-

¹⁷ აბრაამ ერევანეცი, „ომების ისტორია“, 1976, გვ. 8. სომხურიდან ქართულად თარგმნა და
შენიშვნები დაურთო ლიანა დავლიანიძემ.

¹⁸ იქვე.

¹⁹ ვ. ღონდუა, საისტორიო ძიებანი, თბილისი, 1967, გვ. 152: „ვახტანგ VI-ის დროინდელი
საქართველოს პოლიტიკური ისტორიიდან (1712-1745)“.

²⁰ ვახუშტი, ქართლის ცხოვრება ტ. IV, გვ. 49.

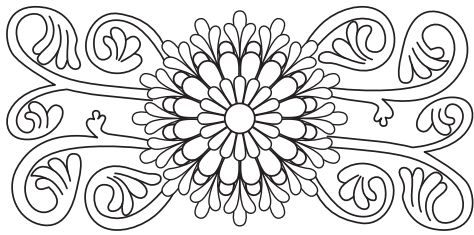
ნიერო და საგანმანათლებლო სამუშაო ჩაუტარებია — შეუკრებია
ქართული საერო და საეკლესიო მოღვაწეთა ცხოვრება-წამების აღ-
წერილობანი და შეუდგენია ჰაგიოგრაფიული კრებული; აგრეთვე,
შეუგროვებია ილარიონ ქართველის და სხვათა საგალობლები. დო-
მენტი IV-ს საკუთარი ხარჯით შეუსრულებია სვეტიცხოველის, ან-
ჩისხატის, მეტეხისა და სხვა ეკლესიების სარესტავრაციო სამუშ-
აოები.²¹

პ. მურადიანმა ეს ორი კათალიკოსი — დომენტი III (1660-1676)
და დომენტი IV (1705-1741) ერთმანეთში რომ აურია, არ ვიცი,
უცოდინრობით მოუვიდა, თუ მისთვის ჩვეული საკითხის ზერელე
კვლევის გამო, მაგრამ შედეგი ერთია — საქმე გვაქვს უხეშ, მიუტე-
ვებელ შეცდომასთან. მას ამ შეცდომაზე აქვს აგებული ხსენებული
ნაშრომი. აქედან გამომდინარე, მისი აღნიშნული დასკვნებიც უს-
აფუძვლო და მიუღებელია.

ვფიქრობთ, კათალიკოს დომენტი III-ის გარდაცვალების ქა-
რთული ქორონიკონის გვერდით სომხური თარიღი (იმავე 1676 წ.
იმეორებს) შემთხვევითია. როგორც აღვნიშნეთ, ბაგრატიონთა სასუ-
ლიერო თუ საერო პირების გარდაცვალებათა ქართული თარიღების
გვერდით არცერთი უცხოენოვანი თარიღი არ დასტურდება და მათ
შორის — არც სომხური.

ეს სომხური თარიღი გამონაკლისია. ასოთა მოხაზულობის მიხ-
ედვით ასლამაზ ყარაშვილი მისი ამომკვეთი არ არის. იგი მოგვიან-
ებით ვილაც სომეხი ოსტატის მიერ არის შესრულებული. ეს, ალბათ,
მოხდა XIX ს-ის შუა წლებში, როცა მცხეთაში სომეხთა გარკვეული
რიცხვი ჩნდება. ეს კი სომეხთა მხრიდან მოულოდნელი არ არის.
ანალოგიური ცუდლუტური ფაქტების მოტანა შეიძლება და არც თუ
მცირე რაოდენობით.

²¹ საქართველოს კათალიკოს-პატრიარქები, 2000, გვ. 117-119.

ბრიგოლ რუხაძე

კონტრაცეფციის, აბორტისა და სურობაციის რელიგიური შეფასება

სათაურში გამოტანილი საკითხის გადაწყვეტის აუცილებლობა საზოგადოებაში შექმნილმა გაუგებრობამ განაპირობა, რასაც უმეტესწილად თვით სპეციალისტები წარმოშობენ ხოლმე. რელიგიური მოძღვრებას თავისი კანონები აქვს და თუ ვინმეს მათი გამოყენება სურს, კეთილი უნდა ინებოს და საფუძვლიანად შეისწავლოს ისინი. სამწუხაროდ, ათეისტური ეპოქის დამთავრების მიუხედავად, ქართულმა ინტელიგენციამ ვერა და ვერ გააცნობიერა, რომ გარდა მართლმადიდებლური ეკლესიისადმი პატივისცემის გამოხატვისა, საჭიროა მასში რეალურად გაერთიანება და თეოლოგიური განათლების შექმნა; სხვაგვარად, სულიერი და ეთიკური გაჯანსაღების გარეშე, ქვეყნის წინსვლაზე ლაპარაკი ოცნების საზღვრებს ვერ გასცდება.

ვფიქრობთ, დასმულ საკითხს მეტ სიცხადეს შევძენთ, თუ კრიტიკულად განვიხილავთ უკვე გამოთქმულ შეხედულებებს რეპროდუქტოლოგიის ინსტიტუტის ხელმძღვანელის, პროფ. არჩილ ხომასურიძისა, რადგან იგი „საქართველოს რესპუბლიკისთვის“ მიცემულ სამ ინტერვიუში¹ ჩვენ მიერ გამოყოფილ სამივე პრობლემაზე პრაქტიკოსი ექიმისა და, ამასთანავე, ქრისტიანი მედიცინის მუშაკის პოზიციას აფიქსირებს.

კონტრაცეფცია – კულტურული გენოციდი

ჯერ კიდევ 14 წლის წინ, კონტრაცეფციის რეკლამირების საწინააღმდეგოდ, ჩვენი უშუალო მონაწილეობითა და საპატრიარქოს

¹ 22 მაისი და 18 ივნისი 2013 წ., 23 იანვარი 2014 წ. ესაუბრა თეა მოსია.

კონტრაცეფციის, აბორტისა და სურობაციის შესახებ 91 რამდენიმე დაწესებულების სახელით გამოქვეყნდა განცხადება სათაურით «კულტურული გენოციდი» („საქ. რესპ.“ 4 ნოემბერი, 2000 წ.), რომლითაც საზოგადოება გავაფრთხილეთ, რომ ჩასახვის საწინააღმდეგო უფასო აბების გამაგრებელი უცხოელი ადებტები, მოჩვენებითი უანგარობით, სინამდვილეში კი ანტისახელმწიფოებრივი პროპაგანდით, ქართველებს უშვილობით, გარყვნილებით, ოჯახის ამოგდებითა და საბოლოო გადაშენებით ემუქრებოდნენ.

განვმარტეთ, რომ წმ. ექვთიმე მთაწმიდელმა «მცირე სჯულისკანონში» (1972, გვ. 110) წმ. იოვანე მმარხველის განწესებათაგან ის კანონიც შეიტანა, რომელიც უშუალოდ კონტრაცეფციას, ანუ ადამიანთა გამრავლების წინააღმდეგ ორგანიზმის მოწამვლას უკავშირდება, რათა ვინმეს არ ჰკონებოდა, რომ მუცლადღებამდე (ჩასახვამდე) საშოს განრყვნა (წახდენა) თითქოს მკვლელობა არ ყოფილიყო. კანონში ობიექტური სინამდვილეა ასახული, რადგან ამ შემთხვევაშიც, ისევე როგორც აბორტის დროს, შემოქმედის მიმართ საწინააღმდეგო ნება ვლინდება: არ დაიბადოს ის, ვისი გაჩენაც განგებით არის განსაზღვრული: «კაცისკვლათა მრავალფერთა იქმან მუცლადღებასა შინა. რომელნიმე პირველ მუცლადღებისა განირყვნინან საშოთა მწამლველობითა შესუმითა წამალთადათ, რათა არა მუცლად იღებდნენ. რომელნიმე შემდგომად მუცლადღებისა სუმენ წამალსა მოკლვად ჩრვილისა. სხუანი სრულსა ყრმასა შობილსა თვისითა ხელითა ანუ სხვისითა მოჰკლვენ და ბოროტსა კაცისა კლვასა თვისთა შვილთასა აღასრულებენ». ამასთანავე, როგორც «სოციალურ კონცეფციაში» არის აღნიშნული: «ჩასახვის ზოგიერთ საწინააღმდეგო საშუალებას ფაქტობრივად აბორტული ქმედება აქვს, რადგან იგი ყველაზე ადრეულ სტადიებზე ხელოვნურად წყვეტს ემბრიონის სიცოცხლეს. ამიტომ მათ ხმარებასაც იგივე შეფასებანი ეძლევა, რაც აბორტის მიმართ არის მიღებული» (გაზ. „მადლი“ №3-4, 2007).

აქედან გამომდინარე, ბ-ნი ა. ხომასურიძის თვითნებური დასკვნა მხოლოდ აბნევს საზოგადოებას და შეცდომაში შეჰყავს იგი: «სამღვდელოებისგან იმის აღიარებას მივადწიე, რომ ეს ნაკლები ცოდვაა, ვიდრე აბორტი. მაგრამ თუკი შეიძლება კონტრაცეფციამ გადაარჩინოს ადამიანი აბორტისგან, დაე, იყოს ნაკლები ცოდვა».

— უკვე ვთქვით, რომ საეკლესიო განჩინებით აბორტიცა და კონტრაცეფციაც მკვლელობის სახეობებს წარმოადგენენ, ხოლო ცოდვის ზომასთან დაკავშირებით შევნიშნავთ, რომ ქრისტიანობას

ცოდვის მეტ-ნაკლებობის ზღვარი არ დაუდგენია. ყოველი ცოდვა, დიდიცა და მცირეც, მომაკვდინებელია, თუ ადამიანი მას არ მოინანიებს. იეზუიტური პრინციპისგან განსხვავებით, ქრისტიანობა მიზნის მისაღწევად ირჩევს მხოლოდ და მხოლოდ იმ გზას, რომელიც არც მორალურად და არც დოგმატურად ჭეშმარიტების საწინააღმდეგო არ არის.

სიცოცხლის ხელოვნურად შეფუჭვითა მკვლევობაა

ჯერ ბ-ნ ა. ხომასურიძეს მოვუსმინოთ: «პატრიარქს უდიდეს პატივს ვცემ. ის არის ქვეყნის სულიერი მამა და რასაც იტყვის, კომენტარი კი არ სჭირდება, შესრულება უნდა. ამიტომაც ამ თემაზე საუბარს თავს ვარიდებდი. თუმცა, საადღგომო ეპისტოლეში გამოთქმულმა ლოზუნგმა, რომ ქვეყანაში აბორტი უნდა აიკრძალოს, ძალიან შემაშფოთა. პატრიარქიც ადამიანია, ჰყვანან მრჩეველები, რომლებმაც, აგრეთვე, კარგად იმუშავეს ეპისტოლეს მომზადების დროს ყველა საკითხზე, გარდა აკრძალვისა. საქმე ის არის, რომ აკრძალვას არსად, არც ერთ საზოგადოებაში სარგებელი არ მოუტანია»;

«ძალიან დიდხანს ვფიქრობდი, არის თუ არა მკვლევობა. ჩემი მიდგომა ასეთია: აბორტი, დიახ, ეს არის სიცოცხლის ხელოვნური შეწყვეტა. მაგრამ აი, აქ არის ერთი მაგრამ... ის სიცოცხლე, რომელიც ქალის ორგანიზმშია ნაყოფის სახით, ხარისხობრივად განსხვავებულია იმ სიცოცხლისგან, რომელიც იქმნება დაბადების შემდეგ, ანუ, როცა ნაყოფი დედას განეშორება. დედის ორგანიზმში მყოფი ნაყოფი დედის სრული საკუთრებაა როგორც ბიოლოგიურად, ისე იურიდიულად. და ის არის უფრო „განსხვავებული“ სიცოცხლე. ამდენად, დედას აქვს უფლება თავად განკარგოს, რა უყოს ამ სიცოცხლეს, თუნდაც იმიტომ, რომ არ ავნოს საკუთარ სიცოცხლეს»;

«დედა თუ იკეთებს აბორტს, ის დამნაშავე არ არის. მან უკეთ იცის, რა არის საჭირო მისი ჯანმრთელობისა და ოჯახისთვის, მისი არსებობისთვის, რა უფლებით ვერცერთ მის პირად ცხოვრებაში?!... ეკლესიის საქმე არ უნდა იყოს აკრძალვა, არამედ მისი წმინდა ვალია, ჩვენი საზოგადოების სულიერი აღზრდა, რასაც მიუძღვნა მთელი ცხოვრება მისმა სულიერმა მამამ».

სამწუხარო რეალობაა. უნდა ვადიარო, ამდენი სოფისტური და დემაგოგიური აზრი ერეტიკოსებთანაც კი არ შემხვედრია. ბუნე-

ბრვია, ათეისტი მედიკოსის თვალსაზრისს რომ განვიხილავდეთ, მიდგომაც სხვაგვარი გვექნებოდა, მაგრამ ეს კაცი თავის თავზე ამბობს: «მე ვცხოვრობ იმ კოდექსით, რომელსაც ქადაგებს ჩვენი პატრიარქი და რასაც მირჩევს ჩემი სულიერი მამა რევან სინარულიძე». — არ გეკადრებათ, ბ-ნო პროფესორო! ყველა გამოთქმულ აზრზე პასუხისმგებლობა მხოლოდ თქვენ გეკისრებათ და ქვემოთ მოყვანილ წმიდა მამათა დადგენილებებს თუ გაითვალისწინებთ, ეს მხოლოდ წაადგება თქვენს მომავალ ცხოვრებას. გულწრფელი სინანული არასდროს არის გვიან; თანაც, ის იმდენად უებარი წამალია, რომელსაც ვერავითარი სამედიცინო პრეპარატი ვერ შეცვლის.

დაუბრუნდეთ ჩვენს თემას და ზემოთ მოყვანილ ციტატებში გადმოცემული აზრები ქრისტიანული მოძღვრების მიხედვით განვიხილოთ.

1. ეკლესიის საქმე კერძო პირების შეხედულებისამებრ არ წყდება. უპირველეს ყოვლისა, მის უფლება-მოვალეობებს მსოფლიო საეკლესიო კრებათა დადგენილებანი განსაზღვრვენ, რომელნიც დიდი სჯულისკანონში არის შეტანილი. ეკლესიის ერთ-ერთი მისია, იზრუნოს საზოგადოების სულიერ აღზრდაზე, ჩვენს კონკრეტულ შემთხვევაში ნიშნავს, ქრისტიანული მოძღვრების საფუძველზე თავის სამწყსოს განუმარტოს არსი იმ პრობლემისა, რომელიც საზოგადოებაში აზრთა სხვადასხვაობას ბადებს.

2. გუმბადის VI მსოფლიო კრების მამათა 91-ე კანონი: «**დედანი, რომელნი ჩვილთა საკლავსა წამალსა მისცემენ და რომელნი მიიღებენ მოსარყუნელთა მათ სამსალათა, კანონითა კაცისმკვლელთათა განუკანონებთ**».

წმ. ექვთიმე მთაწმინდელის მიერ მცირე სჯულისკანონში გუმბადის კრების აღნიშნული კანონი ასე იკითხება: «**რომელნი მისცემენ დედათა წამალსა შვილის მკვლელსა საშოსა შინა, და დედანი, რომელნი მიიღებენ ესევეთართა მათ წამალთა და საშოსა შინა მოაკუდინებენ მუცლადღებულთა მათ შვილთა, კაცისკვლისა კანონსა ქვეშე არიან**» (კან. 77).

წმ. ბასილი კესარი-კაბადოკიელის მე-8 კანონი: «**რომელნი მუცელქმულთა ჩწვილთა საკლავთა წამალსა მისცემენ, კაცისმკვლელნი არიან იგინიცა და მიმღებელნიცა და მხუმველნი მათ მიერ შემზადებულთა მათ სამსალათანი**».

არცერთი განსაზღვრება ორაზროვანი არ არის და კომენტარს არ სჭიროებს. აბორტი, ანუ სიცოცხლის ხელოვნურად შეწყვეტა, ადა-

მიანის მკვლევლობას ნიშნავს. ამასთან, ისინიც, რომელნიც მუცლის მოწყვეტისთვის დედას საწამლავს აძლევენ, მკვლევლობის სასჯელს ექვემდებარებიან.

3. ქრისტიანული სწავლებით, შემოქმედის მიერ დედის წიაღში სულიცა და ხორციც ერთდროულად იქმნება. ზუსტი მნიშვნელობით, ცალ-ცალკე, მარტო სული ან მარტო ხორცი ადამიანი არ არის. ამიტომ ჩანასახი (ემბრიონი) უკვე სრულყოფილი ადამიანია და თუ იგი ჯერ კიდევ არ დაბადებულა, ან ასაკით ჩამორჩება ახალშობილს, ეს სრულიადაც არ ნიშნავს «ხარისხობრივ განსხვავებას» და იმას, რომ მის ყოფნა-არყოფნაზე ვინმეს არჩევანის უფლება მიეცეს. წმ. ბასილი დიდი მე-2 კანონში აზუსტებს, რომ **დანაშაულის სიმძიმე ფეხმძიმობის ხანდაზმულობაზე დამოკიდებული არ არის:** «რამეთუ არა არს ჩუენ შორის გამოწულილვით გამოძიებაჲ დასახულობისა გინა დაუხატველობისა მოწყუედილთა მათ ჩხვლთაჲსა».

ამიტომ, რაც ეკლესიის მიერ უკვე განსაზღვრულია, მორწმუნე მას მორჩილებით უნდა იღებდეს, თორემ შეიძლება გაუჩნდეს ილ-უზია წინასწარ განჭვრუტისა, რომელი ადამიანის დაბადება არის მიზანშეწონილი და რომლისა არა.

4. მტკიცება იმისა, რომ დედას თავის ორგანიზმში მყოფი ნაყოფის სიცოცხლე თავად შეუძლია განკარგოს, ერთი მხრივ ნიშნავს, რომ მას მივანიჭოთ მეორე სიცოცხლის ხელყოფის, ანუ მკვლევლობის უფლება, მეორე მხრივ კი, ამგვარი მტკიცება სრული უღმერთობის შედეგია, ვინაიდან «ნაყოფი დედის სრული საკუთრება» როგორ შეიძლება იყოს, როცა, მამას რომ თავი დევნებოთ, მასზე აღმატებული მშობელი თვით ყოვლის შემოქმედი უფალია?! — აბორტის გამკეთებელი დედა არა მარტო საკუთარ, არამედ იმავდროულად უფლის შვილსაც კლავს. უფალი რომ ყოველი კაცის გამჩენი მამაა, მხოლოდ იობის ღმრთისადმი მიმართული სიტყვებით დავამოწმებთ: «ველთა შენთა შემქმნეს მე და დამბადეს მე» (იობ. 10,8). ზემოთ დასახელებული «სოციალური კონცეფციის» საფუძველზე კი მოკლედ დავასკენით: «კაცობრივი სიცოცხლის ფასდაუდებლობისა და სიწმინდის შესახებ ბიბლიური და წმიდა მამათა სწავლება თვით სათავეშივე შეუსაბამოა იმ აღიარებისა, რომლის მიხედვითაც ქალს ნაყოფის ბედის გამგებლობა „არჩევანის თავისუფლებით“ აქვს მიცემული».

ვფიქრობთ, აღნიშნულ საკითხებზე პასუხები გარკვევით არის გაცემული, მაგრამ გარდა თეოლოგიურისა, მორალური ფაქტორიც

კონტრაცეფციის, აბორტისა და სურობაციის შესახებ 95 შეფასებას საჭიროებს. პიროვნება ჯერ ქვეყნის სულიერ მამად მოიხსენო, ხოლო შემდეგ მოვალეობა შეახსენო და მის მიერ გამოთქმულ აზრს სისულელე უწოდო, როგორც ამას ბ-ნი ა. ზომასურიძე იქმს (მისი აზრით, აბორტის აკრძალვაზე საუბარი სისულელეა!), მეტი რომ არაფერი ვთქვათ, ორმაგი სტანდარტის ცრუ საფუძველზე მიუთითებს. როცა პროდუქცია მდარეა, მისი რეპროდუქცია ხარისხს ვერ აამაღლებს.

რეპროდუქტივობის ინსტიტუტი ამორალური ინდუსტრიის დამფუძნებელია

ჯერ ისევ ა. ზომასურიძის და, მისივე დახასიათებით, ახალგაზრდა და პერსპექტიული რეპროდუქტივობის ლუდმილა ბარბაქაძის მოსაზრებებს გავეცნოთ.

«რასაც ამბობს ჩვენი პატრიარქი, იმას არ სჭირდება კომენტარი, არამედ შესრულება უნდა! თუმცა, პატრიარქი, რომელსაც მე უდიდეს პატივს ვცემ, აგრეთვე არის ადამიანი. მას ჰყავს მრჩველთა მთელი ჯგუფი, რომლებიც ძირითადად კარგად ართმევენ თავს მათ საპატიო მოვალეობას, თუმცა, ისეთ **საჩოთირო სფეროში**,² როგორც რეპროდუქტიული ჯანმრთელობაა, როგორც სჩანს, **მრჩველები ვერ გაერკვნენ არსში** და ინფორმაციაც არასწორად მიაწოდეს.

შეცდომის მთავარი მიზეზი გახლავთ იმის გაუთვითცნობიერებლობა, რომ **სუროგაცია და ხელოვნურ განაყოფიერებას ერთმანეთთან არაფერი საერთო არა აქვთ**. ეპისტოლეში კი ეს ორი მეთოდი გაიგივებულია, რაც იმთავითვე მიუღებელია. ასეთმა არასწორმა მიდგომამ წარმოშვა გაუგებრობა თვით პატრიარქის მიმართ და ასევე ჩემს მიერ დაარსებული უმვილობის მკურნალობის ულტრათანამედროვე მეთოდის — ე. წ. **ინ ვიტრო** განაყოფიერების მიმართაც»;

«**სუროგაციასთან მიმართებაში, მორალური თვალსაზრისით, ჩვენც ეკლესიის მსგავსად, ვფიქრობთ, რომ თემა საჩოთიროა.** სუროგაცია არის რეპროდუქციული ჯანმრთელობის ერთ-ერთი სფერო, მაგრამ ის არაფერ განსაკუთრებულს არ წარმოადგენს და არც ჩვენთვის არ არის საინტერესო. ჩვენ ამ კუთხით არც ვმუშაობთ» (ა. ზომასურიძე);

«სუროგატული დედობა — დამხმარე რეპროდუქციული ტექნო-

² ხაზი ყველგან ჩვენია.

ლოგიაა, რომლის დროსაც ქალი ნებაყოფლობით თანხმდება ორსულობაზე იმ მიზნით, რომ ატაროს და გააჩინოს ბიოლოგიურად სხვისი ბავშვი, რომელიც შემდგომში გადაეცემა გენეტიკურ მშობლებს. უხეშად თუ ვიტყვით, ქალი საშვილოსნოს აქირავებს. ამიტომაც არის, რომ თანამედროვე მსოფლიოში ფეხს უფრო მეტად იკიდებს ხელოვნური განაყოფიერების თანამედროვე მეთოდი, ანუ ინ ვიტრო განაყოფიერება... განაყოფიერების პროცედურა შემდგომში მდგომარეობს: კვერცხუჯრედის მიღება დედის ორგანიზმიდან ხდება. ხოლო მისი განაყოფიერება გენეტიკური მამის სპერმით ხდება ორგანიზმს გარეთ — სტერილურ პირობებში. მიღებული ემბრიონი ინკუბატორში ვითარდება 2-5 დღის განმავლობაში, რის შედეგადაც ხდება მისი გადატანა გენეტიკური დედის საშვილოსნოს ღრუში შემდგომი განვითარებისთვის. დღეისათვის მსოფლიოს წამყვანი კლინიკები ორიენტირებულნი არიან, მიიღონ კვერცხუჯრედების ის აუცილებელი რაოდენობა, რომელიც საკმარისი იქნება ერთი გადატანისთვის. თუკი მოხდა საჭიროზე მეტი რაოდენობის კვერცხუჯრედის მიღება, **ხდება მათი გაყინვა**. იმ შემთხვევაში, თუ საჭირო გახდება განმეორებითი გადატანის ჩატარება ან წყვილმა მოინდომა მეორე შვილის გაჩენა, **ხდება შენახული კვერცხუჯრედების გაღობა**. ანუ **დღეისათვის ემბრიონის განადგურება პრაქტიკულად არ ხდება**. ძველი, ვერცხვით წოდებული „რედუქციის“ მეთოდი ჩვენ არასოდეს გამოგვიყენებია.

ჩატარებული კვლევები ადასტურებს, რომ ინ ვიტრო განაყოფიერების შემდეგ დაბადებული ბავშვები არ განსხვავდებიან ჩვეულებრივი ბავშვებისაგან, ისინი იბადებიან ჯანმრთელები, იზრდებიან ბედნიერები, ვინაიდან ნანატრი შვილები არიან, ამასთანავე **გამოირჩვიან მაღალი გონებრივი განვითარებით**» (ლ. ბარბაქაძე).

— ზემოთ მოყვანილი აზრების ავტორები სიცრუის დეტექტორთან რომ მიგვეერთებინა, ალბათ, მოწყობილობა ციმციმს დაიწყებდა, რადგან ნახევარსიმართლეთა აღქმისათვის ტექნიკური შესაძლებლობები საკმარისი არ არის. ამიტომ ჩვენ მათ წინააღმდეგ მხოლოდ შესაბამისი სფეროდან მოპოვებულ ინტელექტუალურ ცოდნას გამოვიყენებთ და ტყუილ-მართალს ერთმანეთისაგან გავმიჯნავთ. ამასთან, ბ-ნ ხომასურიძეს საშუალებას არ მივცემთ «მრჩევლებით» მანიპულირებისა, რომელსაც მან კათოლიკოს-პატრიარქის მოწოდებათა გასაქარწყლებლად მიმართა. ამ შემთხვევაშიც ცალკეულ საკითხებს პუნქტობრივად განვიხილავთ.

1. საერთოდ, სოფისტური მსჯელობისთვის ბუნდოვანება დამახასიათებელია, მაგრამ ხომ უნდა გავერკვეთ იმ «საჩოთირო სფეროში», რომლის არსშიც, ოპონენტის აზრით, ეპისტოლეს ავტორი და მრჩევლები ვერ გაერკვნენ? — სიტყვა **საჩოთირო** ქართულად ნიშნავს სათაკილოს, სასირცხოს, დასაძრახს; ძირი სიტყვისა არის **ჩოთირო** — სათაკილი, უხერხულობა, რომლის მეორე მნიშვნელობა იგივეა, რაც ღიტიანი. რამდენადაც ჯანმრთელობა არც **სადიტირო** სფეროს განეკუთვნება, აღნიშნული სიტყვის ვერცხვით დეფინიციას კონტექსტს ვერ შევეუსაბამებთ.

ანალოგიური უაზრობაა მეორე ფრაზაშიც: ა. ხომასურიძე თურმე ეკლესიის მსგავსად ფიქრობს, რომ თემა სუროგაციის შესახებ «საჩოთიროა». — რა თქმა უნდა, სიტყვის სწორად შერჩევა ყველას მოეთხოვება, მაგრამ სპეციალისტი, რომელიც სხვას საკითხის არსში გაურკვევლობისთვის ადანაშაულებს, მით უმეტეს, თვითონ უშინაარსო განსაზღვრებებს არ უნდა იძლეოდეს. ხოლო, რაც შეეხება თვით სუროგაციის თემას, მასზე ქვემოთ ვისაუბრებთ.

2. განსახილველი საკითხები სპეციფიკურია. ამიტომ იძულებული ვართ, ტერმინთა მნიშვნელობანი ისე განვსაზღვროთ, როგორც სამედიცინო დარგში არის მიღებული. თორემ, პირდაპირი მნიშვნელობით, იმას, რასაც რეპროდუქტოლოგები უშვილობის მკურნალობას უწოდებენ, სინამდვილეში ტექნოლოგიური ტრიუკია, რომელიც არავითარ მკურნალობას, ანუ გამოჯანმრთელებას არ გულისხმობს. პირიქით, «ინ ვიტრო», ანუ «ექსტრაკორპორალურ განაყოფიერებას ქალის ჯანმრთელობისთვის სარგებელი არ მოაქვს, ხოლო ალბათობა გართულებისა საკმაოდ დიდია».³ მაგალითად, აღნიშნული მეთოდის გამოყენებისას ერთ-ერთ ეტაპზე (საკვერცხეების ჰიპერსტიმულაცია) მძიმე, მათ შორის ლეტალურ, შემთხვევათა რაოდენობა 10%-ს აღწევს (იქვე).

დაავადებათა კონტროლისა და პროფილაქტიკის ამერიკულმა ცენტრებმა (CDC) გამოიკვლიეს, რომ ლაბორატორიულ პირობებში, ქალის სხეულის გარეთ, ანუ სინჯარაში ჩასახული ბავშვები 2,4-ჯერ უფრო ხშირად იბადებოდნენ კურდღლის ტუჩით, ვიდრე ბუნებრივად ჩასახულნი. ასევე, მათ შორის 3-4-ჯერ უფრო მეტს აღენიშნებოდა

³ Перомонах Димитрий (Першин), Экстракорпоральное оплодотворение: от медицины к биоэтике, 2010. ინტერნეტიდან დამოწმებულ წყაროზე გვერდს არ ვუთითებთ, ვინაიდან შრიფტის ზომას მომხმარებელი ირჩევს და, ბუნებრივია, ამონაბეჭდების ნუმერაცია ერთმანეთს არ დაემთხვევა.

გულის, კუჭისა და ნაწლავების დაავადებანი (იქვე). ამიტომ მტკიცება იმისა, რომ «ინ ვიტრო», ანუ ხელოვნური განაყოფიერების გზით დაბადებული ბავშვები «გამოირჩევიან მაღალი გონებრივი განვითარებით», სიცრუეა და რეპროდუქტოლოგიის ინსტიტუტის რეკლამირებისთვის არის გამიზნული.

3. ჩვენთვის არცთუ სანაქებო საქმედ ჩაითვლებოდა ე. წ. ინ ვიტრო მეთოდის გამოგონება, მაგრამ რეპროდუქტოლოგიის ინსტიტუტის ხელმძღვანელის მტკიცება, ჩემ მიერ არის «დაარსებული» უშვილობის მკურნალობის ეს ულტრათანამედროვე მეთოდი, უბრალოდ, დიდი გაუგებრობაა. ჯერ ერთი, რაიმე მეთოდი შესაძლოა ვინმემ შეიმუშავოს, ან დანერგოს, და არა — დააარსოს, მეორეც, როგორც სპეციალური ლიტერატურიდან ვიგებთ, პირველად ისტორიაში 1967 წელს ბრიტანელმა ემბრიოლოგმა რობერტ ედვარდსმა შეძლო ლაბორატორიულ პირობებში ადამიანის კვერცხუჯრედის განაყოფიერება, ხოლო 1976 წელს მან და პატრიკ სტეპტონი შეიმუშავეს ქალის ხელოვნურად დაორსულების მეთოდი, რომლის გამოყენებითაც სამი წლის შემდეგ სინჯარიდან გამოყვანილი პირველი ბავშვი, ლუიზა ბრაუნი დაიბადა.

4. თურმე ყველა გაუგებრობის სათავე, ა. ხომასურიძის მიხედვით, არის ის, რომ ეპისტოლეში სუროგაცია და ხელოვნური განაყოფიერება გაიგივებულია, ხოლო ამ მეთოდებს ერთმანეთთან საერთო არაფერი აქვთ. — ჯერ ერთი, ეპისტოლეში სუროგატი დედის მიერ დაბადებული ბავშვის მიმე ხვედრზე საუბრის შემდეგ აღნიშნულია, რომ «პრობლემატურნი იქნებიან ის ბავშვებიც, რომლებიც ხელოვნური განაყოფიერებით დაიბადნენ და მათი სიცოცხლე მრავალი ემბრიონის განადგურების შედეგად განვითარდა». ე. ი. კათოლიკოს-პატრიარქი მიუღებლად მიიჩნევს როგორც სუროგაციის, ისე «ინ ვიტრო» განაყოფიერების საშუალებით ბავშვის გაჩენას და აქცენტი ამ მეთოდების გაიგივებაზე საერთოდ არ გადააქვს.

მეორეც, ეპისტოლეში ეს ორი მეთოდი გაიგივებულიც რომ იყოს, არც სამედიცინო და არც მორალური თვალსაზრისით ცნებათა სინუსტე პრინციპულად არ დაირღვეოდა, რადგან ორივე ხელოვნური მეთოდი, მიუხედავად მათ შორის არსებული სპეციფიკური განსხვავებისა. ძნელი მისახვედრი არ არის, რომ რეპროდუქტოლოგიის ინსტიტუტის ხელმძღვანელმა საკუთარი ამორალური ინდუსტრიის პრესტიჟის გადასარჩენად თვით საქართველოს ეკლესიის საჭეთმპრობელის დამცირებაც არ ითაკილა, მაგრამ მისი ხელოვნურად

გამოგონილი არგუმენტი მეცნიერულადაც და ზნეობრივადაც უსუსური აღმოჩნდა. ამაში მომდევნო მსჯელობა უფრო დაგვარწმუნებს.

5. ეკლესიის მსგავსად ვერ იფიქრებს ის კაცი, რომლისთვისაც სუროგაცია «არაფერ განსაკუთრებულს არ წარმოადგენს»; მით უმეტეს, როცა ჩვენთვის ცნობილია მისი დამოკიდებულება კონტრაცეფციისა და აბორტის მიმართ. ბუნებრივია, სუროგაცია საყურადღებო და პრობლემატური თემა რომ არ იყოს დღევანდელი კაცობრიობისთვის, კომერციულ საფუძველზე მისი ორგანიზება და განხორციელება მსოფლიოს ბევრ სახელმწიფოში, მათ შორის აშშ-ის მრავალ შტატში, აკრძალული არ იქნებოდა.

სუროგაციის შეფასებას, პირველ ყოვლისა, სოციალური კონცეფციის მიხედვით გავცნოთ: **«შვილიერების გზებს, რომელნიც არ თანხვდებიან განზრახვას სიცოცხლის შემოქმედისა, ეკლესია ზნეობრივად ვერ გაამართლებს.** თუ ქმარი ან ცოლი შვილის გაჩენის უნარს მოკლებულია, ხოლო მკურნალობის თერაპიული და ქირურგიული მეთოდები მათ უნაყოფობას ვერ შველიან, მაშინ ცოლ-ქმარმა თავიანთი უშვილობა, როგორც განსაკუთრებული ცხოვრებისეული მოწოდება, თავმდაბლობითა და მორჩილებით უნდა მიიღოს. მსგავს შემთხვევებში მოძღვართა რეკომენდაციები, ცოლ-ქმრის ორმხრივი თანხმობით, უნდა ითვალისწინებდეს ბავშვის აყვანის შესაძლებლობას.

სამედიცინო დახმარების დასაშვებ საშუალებას შეიძლება მიეკუთვნოს ქმრის სქესობრივი უჯრედებით ხელოვნური განაყოფიერება, რადგან იგი საქორწინო კავშირის ერთიანობას არ არღვევს, ბუნებრივი ჩასახვისგან პრინციპულად არ განსხვავდება და ცოლქმრული ურთიერთობების ფარგლებს არ სცდება.

სქესობრივი უჯრედების დონორობასთან დაკავშირებული მანიპულაციები კი არღვევენ პიროვნების მთლიანობასა და საქორწინო ურთიერთობათა განსაკუთრებულობას, აძლევენ რა საშუალებას მესამე მხარეს მათში შეჭრისა. გარდა ამისა, ასეთი პრაქტიკა უპასუხისმგებლო მამობისა ან დედობის წახალისებას ახდენს და მათ ყოველგვარი მოვალეობისგან აშკარად ათავისუფლებს იმათ მიმართ, რომელნიც ანონიმ დონორთა „ხორცს ხორცთაგანს“ წარმოადგენენ. დონორთა მასალის გამოყენება ოჯახურ ურთიერთკავშირს საძირკველს უთხრის, ვინაიდან ბავშვის მშობლებად, გარდა „სოციალურისა“, ე.წ. ბიოლოგიური მშობლების არსებობაც ივარაუდება. „სუროგატული დედობა“, ანუ ქალის მიერ განაყოფიერებული

კვერცხუჯრედის ტარება და მშობიარობის შემდეგ ბავშვის „შემკვეთათვის“ დაბრუნება, არაბუნებრივი და მორალურად დაუშვებელია იმ შემთხვევაშიც კი, როდესაც იგი კომერციულ საფუძველზე ხორციელდება. ამ მეთოდიკაში წინასწარვე ივარაუდება ნგრევა იმ ღრმა ემოციური და სულიერი ახლობლობისა, რომელიც ჯერ კიდევ ორსულობის დროს დედასა და შვილს შორის ყალიბდება. **„სუროგატული დედობა“** ზიანს აყენებს როგორც ბავშვის მატარებელ (გამომყვან) ქალს, რომლის დედობრივი გრძნობა იქელება, ასევე ბავშვსაც, რომელმაც შემდგომ შესაძლებელია თვითშეგნების კრიზისი განიცადოს. მართლმადიდებლური თვალსაზრისით, ასევე **ზნეობრივად დაუშვებელია ყველა სახესხვაობა ექსტრაკორპორალური (სხეულის გარეთ) განაყოფიერებისა, რომელშიც „ჭარბი“ ემბრიონების მომარაგება, კონსერვაცია და განზრახ განადგურება იგულისხმება.** სწორედ იმის აღიარებაზე, რომ კაცობრივი ღირსება ემბრიონსაც აქვს, არის დაფუძნებული მორალური შეფასება აბორტისა, რომელსაც გმობს ეკლესია.

მარტოხელა ქალების განაყოფიერება დონორის სქესობრივი უჯრედების გამოყენებით, ან მარტოხელა მამაკაცების და, აგრეთვე, ე. წ. არასტანდარტული სექსუალური ორიენტაციის მქონე პირების, „რეპროდუქციული უფლებების“ რეალიზაცია, მომავალ ბავშვს დედისა და მამის ყოლის უფლებას ართმევს. **ღმრთის მიერ კურთხეული ოჯახის კონტექსტის გარეთ რეპროდუქციული მეთოდების გამოყენება ღმრთისმბრძოლობის ფორმას იღებს, რომელიც ადამიანის ავტონომიისა და უკუღმართად გაგებული პიროვნების თავისუფლების დაცვის საფარველით ხორციელდება»** (12,4).

ჩვენი აზრით, გადახედვას საჭიროებს მოყვანილი პუნქტის მარტო მეორე აბზაცი, რადგან დასაშვებად შეიძლება ჩაითვალოს მხოლოდ ის ქმედება, რომელიც თავის თავში ცოდვას გამორიცხავს. აქ კი, მიუხედავად იმისა, რომ დონორის მონაწილეობა და სხეულის გარეთ (in vitro) ჩასახვა არ იგულისხმება, გათვალისწინებული არ არის ხელოვნური განაყოფიერებისთვის საჭირო სპერმის მიღების მეთოდი — მასტურბაცია, რომელსაც გმობს ეკლესია და შესაბამის ეპიტიმიასაც განაჩინებს. საერთოდ, კანონების ენაზეც რომ არ ვილაპარაკოთ, განა რომელი მამა იამაყებს ონანიზმის გზით გაჩენილი შვილით? ანდა თავის შვილს ამ «საგმირო» საქმეს გაუმხელს და ღირსებას შემატებს მის წარმომავლობას?

შეიძლება ვინმემ მიგვითითოს კიდევ ერთ ხელოვნურ მეთოდზე,

რომელიც ცვედანი მამაკაცებისთვის გამოიყენება. ამ დროს ექიმი ნარკოზით გრძნობადაკარგულ მამაკაცს პუნქციის ან ოპერაციის საშუალებით სპერმას უღებს. როგორც იურიდიული, ისე ფიზიოლოგიური თვალსაზრისით, ფაქტია, რომ ეს უმოქმედო მამა არაფრით განსხვავდება საიქიოში მყოფი მამისაგან, რომლის კრიოკონსერვირებული სპერმით, ანუ მამა-დონორის გარდაცვალების შემდეგ, ახალ ემბრიონს ქმნიან. თანამედროვე ბიოლოგიკომპლექსების გაუგონარი და ტრაგიკული პარადოქსია: ჩანასახს ქმნიან მომავალი ადამიანისა, რომლის მამაც მიწაში წვეს! სწორედ, რომ „ყოველი სოფელი ბოროტსა ზედა დგას“ (1 ინ. 5,19).

6. მართალია, ჩვენი რეპროდუქტოლოგები ექსტრაკორპორალური, ანუ in vitro განაყოფიერების (მკბ) მეთოდის დიდ პროპაგანდას ქწვეიან, მაგრამ რუსი მართლმადიდებელი სპეციალისტები, საბედნიეროდ, საკითხის არსში გვახედებენ. ერთ-ერთი მათგანია ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, რუსეთის სამედიცინო უნივერსიტეტის პროფესორი ირინა სილუიანოვა. მისი შეფასება ასეთია: **«პირველი. სუროგატულ დედობას უშუალო კავშირი აქვს მკბ, ანუ ექსტრაკორპორალური განაყოფიერების მეთოდთან. მკბ — ეს არის ადამიანის ემბრიონების ხელოვნურად, დედის სხეულის გარეთ (in vitro), წარმოქმნის პროცედურა. რომლის შემდეგ «ზედმეტ» ემბრიონებს ანადგურებენ, ან იყენებენ «ნედლეულად» ახალი პრეპარატებისთვის და ა. შ., რომლის წინააღმდეგაც გამოდის ასევე ეკლესია.**

მეორე. სდ (სუროგატული დედობა) და *მკბ* სულ უფრო ხშირად საშუალება და თავისებური «სივრცე» ხდება ადამიანის ბუნებაზე ჩატარებული მრავალრიცხოვანი ექსპერიმენტისთვის. კერძოდ, ლაპარაკია გენური ინჟინერიის დახმარებით გონებრივად და ფიზიკურად სრულყოფილი ადამიანის შესაქმნელ პროექტებზე, რომლებიც ადამიანის ემბრიონის მანიპულაციებთან არის დაკავშირებული... ეს არის პირდაპირ ანტიქრისტიანული იდეოლოგია. ჯერჯერობით ეს უფრო ადამიანთა პატარა ჯგუფის (ტრანსჰუმანისტების) თეორიული მრწამსია, ვიდრე რეალური სამეცნიერო პრაქტიკა, მაგრამ ამ იდეოლოგიას თუ წინ არ აღვუდექით, სრულიად დასაშვებია, რომ იგი კონკრეტული საქმეებით შემოგვიბრუნდეს.

ნამდვილმა დედამ საეჭვოა, რომ თავის ბავშვზე ექსპერიმენტების ჩატარება დაუშვას, სუროგატი დედისთვის კი ეს დასაშვებია. აქ შეიძლება გავიხსენოთ არქეტეპული ისტორია ჭეშმარიტ დედობრივ სიყვარულზე, რომელიც დაკავშირებულია სოლომონის

იმ გადაწყვეტილებასთან, რომელიც მან ორი ქალიდან ნამდვილი დედის ამოცნობის დროს მიიღო (3 მეფ. 3,16-27). ნამდვილი დედისთვის ბავშვის დალუპვა დაუშვებელია, იგი ნებისმიერ პირობაზე დათანხმდება, რომ მას სიცოცხლე შეუნარჩუნოს, სუროგატისთვის კი — პირიქით. აი, რატომ არის სწორი «საშუალება» ადამიანსა და მის ბუნებაზე ექსპერიმენტების ჩატარებისთვის...

მესამე. კიდევ ერთი საშიშროება სუროგატული დედობისა ისაა, რომ სწორი სოციალური ლეგალიზაციის დახმარებით ხდება დასაჭურისება ქრისტიანობის ერთ-ერთი მთავარი ფასეულობის — თავგანწირული სიყვარულისა, როგორც ზნეობრივი ურთიერთობისა ადამიანებს შორის, რომლის ნამდვილობისა და ფასეულობის რეალურ მოწმობას სწორედ დედობრივი სიყვარული წარმოადგენს.

სუროგატი დედა, წინასწარი შეთანხმების საფუძველზე, დაბადებულ ბავშვზე ნებაყოფლობით ამბობს უარს, პრაქტიკულად ყიდის მას. იგი თავის სხეულს «იჯარით» იძლევა... სწორედ დედობრივი სიყვარული შვილისადმი «აქვითკირებს» კაცობრივ ურთიერთობებს, იცავს საზოგადოებას თვითნაგრებისა და განადგურებისგან, იგია თავსაკიდური ლოდი სოციალურ ურთიერთობათა სტაბილურობისა. როცა დეობა სუროგატული ხდება, მორალურ ფასეულობათა გაცამტვერებისგან თავის დაღწევა შეუძლებელია».⁴

როგორც ვხედავთ, ბ-მა ზომასურიძემ სუროგაციისა და *in vitro* განაყოფიერების მეთოდების დაშორებობაზე განგაში ტყუილად ატყბა, სინამდვილეში მათ სულ არ უდევთ დიდი ზღვარი, რადგან ინკუბატორიდან ემბრიონების იმპლანტაციის წესი ორივე მეთოდისთვის საერთოა და ორივე ერთნაირად ამორალურია.

7. ჩვენ, რასაკვირველია, ხელოვნური მეთოდების თანამდევ ყველა უარყოფით პროცესზე ვერ შევჩერდებით, მაგრამ ქ-ნ ლ. ბარბაქაძის მტკიცება აუცილებლად უნდა იქნეს მხილებული. გვარწმუნებენ, რომ თბილისის რეპროდუქტოლოგიის ინსტიტუტში რედუქციის მეთოდი არასდროს გამოუყენებიათ და ემბრიონებს პრაქტიკულად არ ანადგურებენ. ქართველი რეპროდუქტოლოგები ისეთ ფანტასტიკურ სურათს გვიხატავენ, რომ მისი ფერთა გამა მსოფლიოში ცნობილ ემბრიოლოგებსაც კი შეშურდებოდათ.

საქმე ისაა, რომ თანამედროვე გენეტიკური ტექნოლოგიების დახმარებით შესაძლებელია გამოკვლევა ემბრიონისა, რომელიც

⁴ Ирина Силуянова, Суррогатное материнство как выхланивание материнской любви, 2012.

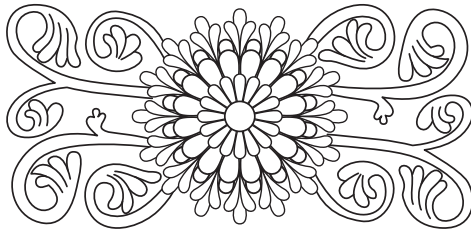
სულ რაღაც 4-8 უჯრედისგან შედგება. დიაგნოსტიკის ამ მეთოდს, რედუქციის მიზნით, მიმართავენ ემბრიონების იმპლანტაციამდე, რათა გამოავლინონ ის ქრომოსომული დაავადებანი, რომელნიც ემბრიონებში შესაძლოა შემკვიდრობით იყოს გადასული. ამავე მეთოდით მომავალი ბავშვის სქესსაც ადგენენ.⁵

მკბ-ის პირველივე ცდაზე ქალების 30-35% ფეხმძიმდება. ამიტომ მთელი პროცედურა, ცხადია, ემბრიონების დალუპვის გამო, შეიძლება მრავალჯერ განმეორდეს. წინასწარ გარანტიებს კლინიკები არ იძლევიან. აქედან გამომდინარე, არავისთვის დაფარული არ არის, რომ მკბ-ის პროცედურა ემბრიონების გარკვეულ მარაგს საჭიროებს, რომელთა ჭარბი რაოდენობა ბოლოს და ბოლოს, შენახვის ვადის ამოწურვის შემდეგ (განსაზღვრულია 55 წ.), სრულიად ნადგურდება.

ამრიგად, ქრისტიანული სჯულის კანონის მიხედვით, მკვლელთა სტატუსის მქონე პირებმა უნდა იცოდნენ, რომ ქრისტეს მეთოდს მოსვლამდე მართლმადიდებელი ეკლესია მათ მხილებას არ შეწყვეტს.

⁵ Экстракорпоральное оплодотворение. MedPortal.ru.

ვალერიან მაჭარაძე

თეიმურაზ მეორის ელჩობა რუსეთში

XVIII ს-ის მეორე ნახევრის რუსეთ-საქართველოს
საერთაშორისო ისტორიისთვის, ნაწ. II, თბ., 1968

თეზისები

წიგნში გაშუქებულია ქართლისა და კახეთის სამეფოების გაერთიანებული ელჩობის ისტორია რუსეთში 1760-1762 წლებში თეიმურაზ მეორის მეთაურობით. ამასთან ერთად ავტორი მოკლედ ეხება რუსეთის ქართული კოლონიის საკითხებსაც. შრომას დართული აქვს ავტორის მიერ საბჭოთა კავშირის ქალაქების (მოსკოვი, ლენინგრადი, ასტრახანი, ერევანი) არქივებში მოპოვებული მდიდარი მასალები საქართველოს ისტორიის ამ საინტერესო პერიოდის შესახებ.

XVIII ს-ის 40-50-იან წლებში აღმოსავლეთმა საქართველომ, რომელმაც ვახტანგ VI მარცხის შემდეგ «ოსმალთა» და «ყიზილბაშთა» გადაიტანა, ერეკლე II და თეიმურაზ II მეთაურობით კვლავ წელში გასწორება იწყო. ერეკლე მეფემ მარჯვედ ისარგებლა ნადირ-შაჰის მოკვლის (1747 წ.) შემდეგ ირანში შექმნილი ვითარებით, ირანელთა გარნიზონები თბილისიდან განდევნა და ქართლსა და კახეთს ფაქტობრივი დამოუკიდებლობა მოუპოვა, ხოლო მეზობელი სახანოები ქართლ-კახეთის ხელდებული გახდა. ამ გამარჯვების დამკვიდრებისა და ირანის ბატონობისაგან ქვეყნისთვის საბოლოო და სრული დამოუკიდებლობის მოპოვების მიზნით, მეფეებმა ელჩობა მიახლოეს რუსეთს ათანასე თბილელისა და სვიმონ მაყაშვილის მეთაურობით, ხოლო ხსენებული ელჩობის უშედეგოდ დამთავრების შემდეგ, 1760 წელს, ქართლისა და კახეთის სამეფოების გაერთიანებული დიდი ელჩობა კვლავ გაგზავნეს რუსეთს. ელჩობას

სათავეში თვით ქართლის მეფე თეიმურაზ II ჩაუდგა. ელჩობამ რუსეთში ორ წელზე მეტი დაჰყო.

ამ უკანასკნელი ელჩობის ამოცანას შეადგენდა: რუსეთიდან დამხმარე ჯარის, ან ჯარის დასაქირავებლად ფულის სესხად მიღება, ქართლ-კახეთისა და დამხმარე ჯარით ლეკთა თარეშის ალაგმვა, ირანში შეჭრა, იქ შინაბრძოლებისთვის ბოლოს მოღება, ირანის შაჰის ტახტზე ქართველ პოლიტიკოსთა კანდიდატის, რუსეთისთვისაც მისაღები პირის დასმა და აღმოსავლეთ საქართველოს სამშვიდობოს გამოყვანა.

XVIII ს-ის შუა ხანებში სამეფო-სამთავროებად დაქუცმაცებული საქართველო მტრებით იყო გარემოცული. დასავლეთიდან და სამხრეთ-დასავლეთიდან საქართველოს თურქები უტყველენ, სამხრეთ-აღმოსავლეთიდან — ირანელები, ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან — ლეკები. მაჰმადიანი ქვეყნების ჭარბი ძალებით გარშემორტყმული ქვეყანა ფიზიკური განაგდურებისა და ეროვნული თვითმყოფობის დაკარგვის საფრთხის წინაშე იდგა. თურქებმა XVI ს. მესხეთი მიიტაცეს, შემდეგ აჭარა, ხოლო XVIII ს-ში გურიის, სამეგრელოს, აფხაზეთის სამთავროებისა და იმერეთის სამეფოს დაპყრობას შეუდგნენ.

XVIII ს. 50-იან წლებში დასავლეთ საქართველოს ციხეებში (გონიოს, ბათუმის, ფოთის, ანაკლიის, რუხის, სუხუმის, შორაპნის, ბაღდადის, ცუცხვათის, ქუთაისის) თურქები იდგნენ. ამ ციხეებზე დაყრდნობით თურქები აიძულებდნენ დასავლეთ საქართველოს, როგორც ვასალს, ხარკად ქალ-ვაჟები ეძლია, ან — ფული და ტილო. გარდა ამისა, ქვეყანა ვალდებული იყო თურქებთან ადამიანებით (ტყვეებით) ევაჭრა. «ოსმალთა ხელში ეს ციხეები ტყვის მსყიდველთა ბუნაგებად იქცნენ. ციხისა და მის გარშემო მდებარე სოფლების მოსახლეობა თანდათან მაჰმადიანდებოდა. ოსმალები ამ ციხეებიდან ადვილად ერეოდნენ ფეოდალების ურთიერთობაში და ქვეყნის საბოლოოდ დასაპყრობად თანდათან გზას იკვლევდნენ», — წერდა აკად. ნ. ბერძენიშვილი.

ასეთ რთულ ვითარებაში მთავრები (დადიანი და გურიელი) მეფისაგან დამოუკიდებელნი იყვნენ, ხოლო იმერეთის ძლიერი თავადები — როსტომ რაჭის ერისთავი და ლევან აბაშიძე «მთავრობას იჩემებდნენ». ამ ფეოდალური არევ-დარევის დროს «წესიერების წარმომადგენელი» — «მეფის ხელისუფლება უკიდურესად დაცემული იყო». ასეთი მემკვიდრეობა მიიღო ახალგაზრდა **სოლომონ I**,

როცა იგი მამის (ალექსანდრე V) გარდაცვალების შემდეგ ტახტზე ავიდა (1752 წ.).

ტყვის სყიდვის აკრძალვისა და მაჰმადიანობის გავრცელების წინააღმდეგ ენერგიული ბრძოლის გარეშე ქვეყანას დაღუპვა ელოდა: პირველი მას მოსახლეობიდან ცლიდა, მეორე ეროვნული თვითმყოფადობის დაკარგვას უქადდა. ახლადგამეფებულ სოლომონ I-ს ეს ორი ამოცანა უნდა გადაეჭრა. მაგრამ სოლომონ I-ის ხელისუფლება 1752 წელსვე აჯანყების მსხვერპლი გახდა. აჯანყებას მეთაურობდნენ მეფის ბიძები, **მამუკა** და **გიორგი ბაგრატიონები**, და მეფის დედა. აჯანყებაში აქტიურად მონაწილეობდნენ **როსტომ რაჭის ერისთავი** და **ლევან აბაშიძე**.

სოლომონ I-მა აჯანყების მეთაურები დასაჯა: მამუკა ბაგრატიონი «გარდმოაგდეს», მამია გურიელი გააძევეს და გურიელობა მამიას უმცროს ძმას — გიორგის უბოძეს. სოლომონ მეფემ არ დაინდო საკუთარი დედაც კი, რომელიც 1770 წელსაც, იმერეთიდან გაძევებული, სამეგრელოში ცხოვრობდა. გარდა ამისა, მეფემ «დაამდაბლა სახლი აბაშიძეთა», მაგრამ «შეიწყნარა ერისთავი როსტომ და დაადგინა ერისთავად».

ტახტის დაბრუნების შემდეგ მეფემ თავისი მოღვაწეობა «მაჰმადიანობის გავრცელებისა და ტყვის-სყიდვის წინააღმდეგ ბრძოლით დაიწყო», რითაც თავის მოღვაწეობას «მტკიცე იდეური დასაყრდენი მოუპოვა: ის ქართველობისთვის ბრძოლის მეთაურად გამოდიოდა». სოლომონ მეფის პოლიტიკა შეუთავსებელი იყო თურქეთის მთავრობის პროგრამასთან, რომელიც მიზნად ისახავდა ქვეყნის საბოლოოდ დაპყრობას. იგი მიუღებელი იყო აგრეთვე თავადებისთვისაც, რადგან ასეთი პოლიტიკა ამაღლებდა მეფის ავტორიტეტს, ხელს უწყობდა ცენტრალური ხელისუფლების ზრდას; გარდა ამისა, ტყვეებით ვაჭრობის აკრძალვით შემოსავალი აკლდებოდა გადაგვარებულ თავადაზნაურობას. ამიტომ ეს ორი რეაქციული ძალა — შინაური და გარეშე — გაერთიანდა მეფის წინააღმდეგ.

ახალციხის ფაშა, რომელიც ადრე დაეხმარა მეფეს ტახტის დაბრუნებაში, ამჯერად სოლომონ I-ის მოწინააღმდეგეთა მხარეზე დადგა. პ. ორბელიანის ცნობით, «წარვიდა ლეონ აბაშიძე ახალციხეს და მოიცა ძალი ოსმალთაგან და მივიდა აბაშიძე იმერეთს დიდითა სერესკლებითა». აბაშიძესთან ერთად ფაშის ჯარებთან ყოფილა რაჭის ერისთავიც. მტრის ჯარი იმერეთში შეიჭრა და ხრესილის მინდორზე დაბანაკდა. სოლომონ მეფემ გაიმარჯვა. ხრესილის ომი,

როგორც შ. ბურჯანაძემ დაადგინა, 1756 წელს მოხდა. იგი «დასაწყისი იყო დასავლეთ საქართველოს გამათავისუფლებელი ომისა» თურქი დამპყრობლების წინააღმდეგ. ხრესილის ომის შემდეგ დიდად ამაღლდა სოლომონ მეფის ავტორიტეტი. 1758 წელს იმერეთის, ქართლისა და კახეთის მეფეებმა თავდაცვითი კავშირი შექმნეს.

სოლომონ მეფეს კარგად ესმოდა, რომ ეკლესიის დასუსტება ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობას სცემდა. თურქები გამაჰმადიანების გზით ცდილობდნენ ქვეყნის საბოლოო დაპყრობას. საჭირო იყო ეკლესიის გაძლიერება, რათა ეს უკანასკნელი აქტიურად ამოსდგომოდა მხარში ქვეყნის დამოუკიდებლობისთვის მებრძოლ მეფეს. ეკლესიის ეკონომიკური და პოლიტიკური გაძლიერების მიზნით სოლომონ I-მა 1759 წლის 7 დეკემბერს მოიწვია დასავლეთ საქართველოს **საეკლესიო კრება**, რომელმაც საქუთათლო ადადგინა, მამული და მიმოხეული მრევლი დაუბრუნა და ქუთათულად **მაქსიმე აბაშიძე** დასვა. ამას მოჰყვა სხვა ანალოგიური ღონისძიებანიც. კერძოდ, ადადგინეს ხონის ტაძარი, მოაწესრიგეს საგადასახადო სისტემა მრევლში; მეფემ საეკლესიო ყმებს ვალდებულებანი შეუმცირა.

ბუნებრივია, ეკონომიკურად და პოლიტიკურად მომძლავრებულ ეკლესიას მეტი შესაძლებლობა ექნებოდა მხარში ამოსდგომოდა ცენტრალურ ხელისუფლებას, რადგან ეკლესიის მტრები იყვნენ თურქები და საეკლესიო ყმა-მამულის მიმტაცებელი ფეოდალები, რომელთა წინააღმდეგ აქტიურად იბრძოდა სოლომონ I; ხოლო სოლომონ I საეკლესიო პოლიტიკა, რამდენადაც იგი ხელს უწყობდა ცენტრალური ხელისუფლებისა და ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის გამტკიცებას, პროგრესული იყო.

1759 წლის 30 დეკემბერს სოლომონ მეფემ მოიწვია დასავლეთ საქართველოს **საეკლესიო პირებისა და საერო ფეოდალების კრება**, რომელსაც ახალციხის ფაშის «სასმენლად საზარო სიტყვის» («ტყვეს თუ არ გაყიდით, არ იქნებაო») პასუხად დაუდგენია: «სანამდის სული გვედგას, ეს საქმე (ტყვის სყიდვა — ვ. მ.) ჩუწნგან არ იქნეს, არც ამაშიდ ერთმანეთს უსუსტოთ, კიდევ ერთმანეთს მიუდგეთ, კიდევ მეფე სოლომონის მორჩილი და ბრძანების აღმასრულებელი ვიქნეთ... ამ საქმეზედ ჩუწნი თავი არ დავიშუროთ და ამ საქმეშიდ ჩუწნს ხელმწიფეს მეფე სოლომონს არ გისუსტოთ და არც ამისთანა საშინელი ცოდვა ჩუწნგან იქნეს»...

ტყვის გაყიდვის აკრძალვის ზემოხსენებული დადგენილება, სადაც ეკლესია შეჩვენებით ემუქრებოდა მის დამრღვევს, საინტერესოა

იმითაც, რომ სოლომონ მეფეს, როგორც დასავლეთ საქართველოს ხელმწიფეს, მის შესრულებაზე პირობას აძლევდნენ არა მარტო იმერეთის თავადები, არამედ სამეგრელოსა და გურიის მთავრები და თავადებიც, რაც ცენტრალური ხელისუფლების განმტკიცების მომასწავებელი იყო. იმერეთის მეფე დასავლეთ საქართველოს უმაღლესი ხელისუფლის როლში გამოდიოდა და ქვეყნისთვის ყველაზე მტკიცენიული საკითხის გადაჭრას კისრულობდა.

ყურადღებას იქცევს ის გარემოებაც, რომ დადგენილება მიღებულ იქნა ახალციხის ფაშის მოთხოვნის წინააღმდეგ, რაც თურქების გამოწვევასაც ნიშნავდა.

ამ ნაბიჯიდან ძალიან მალე უმაღლეს სოლომონ მეფე ქართლისა და კახეთის მეფეებს შეხვდა ცხინვალში (1769 წლის 15 იანვარს) და რუსეთში **ბესარიონ კათალიკოსის** გაგზავნა გადაწყვიტა, რათა, თურქეთის მხრიდან, მის წინააღმდეგ ამხედრებამდე, რუსეთიდან დახმარება მიეღო (ქართლ-კახეთის დახმარება საკმარისი არ იყო თურქების შესაკავებლად); მაგრამ ბესარიონ კათალიკოსის რუსეთში გამგზავრების საკითხი მოიხსნა. თურქეთის მთავრობამ ზემოხსენებული კრების დადგენილების გაუქმება და ტყვის ყიდვა-გაყიდვის დაშვება მოითხოვა და, რადგან სოლომონ მეფისგან უარი მიიღო, უმაღლეს (1760 წელს) დიდი ჯარი დაძრა დასავლეთ საქართველოს ასაოხრებლად მოლა აბდულა ფაშას სარდლობით.

ვახტანგ VI მარცხის შემდეგ აღმოსავლეთ საქართველო თურქთა ბატონობის (1723-1735) მძიმე უღელქვეშ აღმოჩნდა («**ოსმალობა**»), რომელიც შემდეგ ირანელთა არანაკლებ აუტანელი ბატონობით («**ყიზილბაშობა**») შეიცვალა. მაგრამ დამპყრობლებმა ვერ შეძლეს თავისუფლებისმოყვარე ქართველი ხალხის წელში გატეხა. ქართველების გმირულმა ბრძოლამ და კახი ბაგრატიონების (**თეიმურაზ II, ერეკლე II**) მოხერხებულმა პოლიტიკამ აიძულა ნადირ-შაჰი დათმობაზე წასულიყო: 1744 წელს ნადირ-შაჰმა კახეთის მეფე თეიმურაზ II ქართლის მეფედ დანიშნა, ხოლო მისი შვილი ერეკლე II — კახეთის მეფედ; ამასთან, ირანის მბრძანებელმა ხელი აიღო ქართლის გამაჰმადიანების პოლიტიკაზე (1745 წელს თეიმურაზ II-ს ნება დართო, ქრისტიანული წესით ასულიყო ტახტზე) და ქართლს დაუბრუნა შაჰ-აბასის მიერ მიტაცებული ღორე, ბორჩალო და ბაიდარი. ცხადია, «ეს ნადირ-შაჰის წყალობა როდი იყო. ეს იყო

ქართველთა ასორმოცდაათწლოვანი მედგარი ბრძოლით მონაპოვარი უფლება», — წერდა აკად. ნ. ბერძენიშვილი.

1747 წელს **ნადირ-შაჰმა** მთელ ირანსა და აღმოსავლეთ საქართველოსაც, როგორც საყმომ ქვეყანას, დიდი გადასახადები შეაწერა. ქართველმა პოლიტიკოსებმა აჯანყება გადაწყვიტეს. მოსახლეობა დახიზნეს და ციხე-სიმაგრეებში ჯარების თავმოყრას შეუდგნენ; ქართველები ბრძოლისთვის ემზადებოდნენ.

განრისხებულმა შაჰმა აჯანყებული ქართველების დასჯა **გივი ამილახვარს** დაავალა და 34 ათასიანი ჯარიც ჩააბარა, მაგრამ იგრძნო, რომ გაერთიანებულ ქართლ-კახეთთან ბრძოლა ადვილი საქმე არ იყო, ამიტომ დამსჯელი ჯარი უკან დააბრუნა და ქვეყანას საგადასახადო ტვირთი შეუმსუბუქა, ხოლო მეფეებს «სიტკობებისა და წყალობის» რაყამი მოსწერა; გარდა ამისა, შაჰმა ერეკლე მეფე თავისთან დაიბარა. თეიმურაზ მეფემ იცოდა, რომ «სიამტკბილობით» ირანს დაბარებული ქართველი პოლიტიკოსი შეიძლებოდა შაჰის რისხვის მსხვერპლი გამხდარიყო, ამიტომ შვილის მაგოვრად თვითონ წავიდა. მაგრამ მეფე ჯერ კიდევ გზაში იყო, როდესაც ნადირ-შაჰი შეთქმულებმა მოკლეს (1747 წლის მაისი). ირანის შაჰის ტახტს შეთქმულების მეთაური, ნადირის ძმისშვილი **ალი-ყული-ხანი** დაეუფლა ადილ-შაჰის (სამართლიანის) სახელწოდებით.

ირანში დაიწყო ბრძოლა ტახტის მამიებელთა შორის.

აბდულა-ბეგი (გამაჰმადიანებული არჩილ იესეს ძე), რომელიც თეიმურაზ II-მ ირანს გამგზავრების წინ საბარათიანოს გამგედ დატოვა, შეეცადა, ირანში შექმნილი მდგომარეობა და იქ თეიმურაზ მეფის გამგზავრება თავის სასარგებლოდ გამოეყენებინა. აბდულა-ბეგმა ყიზილბაშ სარდლებთან კავშირი გააბა და ქართლის დაჭერა გადაწყვიტა. ამ მიზნით ჯერ საბარათიანოს თავადები შემოიფიცა, სამშვილდის ციხეს ორი დიდი ბურჯი მიამენა, ციხეში წყლის აუზი მოაწყო, ორი წლის მარაგიც დააგროვა და ერეკლეს მოსწერა: «მეფე არჩილობით ქართლი ჩემია, დამანებე და შენ კახეთს მიეპატრონეო». ამასობაში აზერბაიჯანში მყოფი ირანელი სარდლისგანაც ჯარი მიიღო და თბილისის ციხის ყიზილბაშური გარნიზონის დახმარების იმედით თბილისს მოადგა. აბდულა-ბეგმა ერეკლეს წინადადება მისცა, დაეცალა თბილისი.

«განვიდა მეფე ირაკლი მცირედითა მკედრობითა, ვინაითგან მაშინ მცირე ჰყვა მკედრობაჲ. განვიდნენ ერთისა უკუ მკრითაცა მოქალაქენიცა, რომელთაცა ბრძოლეს ფრიად მკნედ. იძლივნენ

მკვდრობანი სპარსთა და ბარათიანთანი... და უკუნ იქცნენ სირცხვილელნი». დამარცხებულმა აბდულა-ბეგმა სამშვილდეს შეაფარა თავი.

ერეკლე მეფის მდგომარეობას ის ართულებდა, რომ თბილისის ციხეების ყიზილბაშთა გარნიზონი აბდულა-ბეგს უჭერდა მხარს. ამიტომ აბდულა-ბეგის წინააღმდეგ ბრძოლა თბილისის ციხეებიდან უნდა დაწყებულიყო. ერეკლე მეფე ციხეების გათავისუფლებას შეუდგა. თაბორის კოშკის წინასწარ დაკავების შემდეგ «დიდის ცდით ტფილისის ციხე აიღო მეფე ერეკლემ 436 (1748 წ.) ივლისს 22».

თბილისის ციხეების ყიზილბაშური გარნიზონი ქართველმა მეციხოვნეებმა შეცვალეს. დედაქალაქის ციხეები ქართველობის სამსახურში ჩადგა. აბდულა-ბეგმა ერთი მოკავშირე დაკარგა თბილისის ციხეების გარნიზონის სახით. მალე ხელიდან გამოეცალა მეორე მოკავშირეც — ირანელი სარდალი ამირ-ასლან-ხანი (იგი 1748 წელს იბრეიმ-ხანთან ერთად ებრძოდა ადილ-შაჰს; ადილ-შაჰი დაღუპეს, მაგრამ იბრეიმ-ხანმა თავისი მოკავშირეც არ დაინდო, ამირ-ასლან-ხანი გზიდან ჩამოიცილა და თავი შაჰად გამოაცხადა). მოკავშირის გარეშე დარჩენილმა აბდულა-ბეგმა ფარ-ხმალღი დაყარა. ერეკლე სამშვილდესაც დაეუფლა.

1749 წელს ირანიდან დაბრუნებულ თეიმურაზ II-ს ქართლი და კახეთი ერეკლეს გარჯით ირანელთა ბატონობისაგან ფაქტობრივად გათავისუფლებული დახვდა.

ირანში კვლავ გრძელდებოდა ტახტის მაძიებელთა შორის ბრძოლა. 1749 წ. იბრეიმ-შაჰი ნადირის შვილიშვილმა შაჰ-როჰმა შეცვალა. ირანის პროვინციების მმართველებმა და სარდლებმა მარჯვე ღრო ნახეს თავიანთი სამფლობელოების გასაფართოებლად. ერთი მათგანი, მაჰმად-ხანი, ერევანს მოადგა. ერევნელებმა ქართველ მეფეებს მოსწერეს: «მაჰმად-ხან ამ ქვეყანას აოხრებს, თქვენ მოგვეშველენით, ამას მოგვარჩინეთ და თქვენ გმსახურებთო».

ყველაფერი ეს საქართველოს საზღვარზე ხდებოდა. ქართველი პოლიტიკოსები მაყურებლის როლში ვერ დარჩებოდნენ. ქართლ-კახეთის ჯარი ერევნისაკენ დაიძრა, მაჰმად-ხანი დამარცხდა. მეფეებმა, დახმარების პირობის თანახმად, ერევნის სახანოს, როგორც საყმო ქვეყანას, ხარკი დაადეს. ჯერ კიდევ ერევნისკენ მიმავალმა ქართველმა მეფეებმა გზაში განჯის ხანისაგან ცნობა მიიღეს, რომ ფანა-ხანს «შეეყარა ჯარი და გლეჯდა განჯა-ყარაბაღის ქვეყნებსა». განჯელებიც დახმარებას ითხოვდნენ. ამიტომ ერევნიდან ქართველ-

თა ჯარი განჯისაკენ წავიდა. ფანა-ხანი განჯას გაეცალა და განჯის სახანოც საქართველოს საყმო გახდა (1749). ამ ხანებში ნახჭევნის ხანსაც გაუჭირდა და ქართველი მეფეებისაგან მაშველი ჯარი ითხოვა; ამის გამო ქართლისა და კახეთის გავლენა ნახჭევნის სახანოზეც გაზრდილა.

ფანა-ხანმა ზავი მალე დაარღვია და 1750 წელს განჯას მოადგა. მეფეებმა ჩრდილო კავკასიიდან ოსები და ჩერქეზები გადმოიყვანეს, რათა საბოლოოდ შეემუსრათ ფანა-ხანი. მეფეების სერიოზული სამზადისის მიზეზი პ. ორბელიანს ასე აქვს ახსნილი: «ჯერ პირი მოეცა ფანა-ხანს: «ჩემს ელს დაუჯერდეთ და არას ქვეყანას არა უმტერო რაო». ეს პირი გაუტეხა, მერე თუ განჯას ძალით დაიჭერდა, ყახაზ-ბორჩაღუსაც მოინდომებდა: ყაენი აღარსად იჯდა მას ჟამში და ამით ბევრს შფოთებს აშლიდა, მერე ქართველნი ყიზილბაშთა საომრად დიდად აღლესილ-იყვნეს»... აქ საკმაოდ მკვეთრადაა ხაზგასმული ის საშიშროება, რაც მოსალოდნელი იყო ფანა-ხანის გაძლიერების შემთხვევაში, მაგრამ ისტორიკოსი არ იფიქრებს იმასაც, რომ პირველი გამარჯვებით წახალისებულ ქართველთა საბრძოლო განწყობილება მაღალი იყო და რომ ქართველი პოლიტიკოსებიც ამიერიდან აღარ ფიქრობდნენ, ვინმესთვის დაეთმთ უპირატესობა აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში. ასე იბადებოდა ის პირველობა, რაც ქართლ-კახეთმა XVIII ს-ის 50-იან წლებში მოიპოვა აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში და რომელსაც 80-იან წლებამდე წარმატებით ინარჩუნებდა.

1750 წლის თებერვალში მეფეები განჯისკენ გაეშურნენ. ფანა-ხანმა განჯას ალყა მოხსნა და ყარაბაღისკენ წავიდა. ქართველი მეფეები მისკენ დაიძრნენ. მათ ფანა-ხანი დაამარცხეს, განჯის სახანოს, ფანა-ხანის წინააღმდეგ გაწეული დახმარების გამო, ხარკი გაუდიდეს (ხანმა ხარკის ანგარიშში დათმო შამშადილო, რომელიც ქართლს შემოუერთდა) და გამარჯვებული მეფეები 16 აპრილს თბილისს დაბრუნდნენ.

ქართლისა და კახეთის სამეფოები ირანისაგან ფაქტობრივად დამოუკიდებელნი გახდნენ, ხოლო ირანის ყოფილი პროვინციების ნაწილი ქართლის მორჩილი და მოხარკე გახდა. იმ დროს, როცა ქართველი მეფეები აღმოსავლეთ ამიერკავკასიის საქმეებს აწესრიგებდნენ და გარკვეულ წარმატებებსაც აღწევდნენ, საკუთარი ქვეყნის მეტად მტიკნეული საკითხი გადაუჭრელი რჩებოდათ.

ის-ის იყო ქართველი მეფეები განჯიდან დაბრუნდნენ, რომ ქვეყა-

ნაში ლეკთა შემოჭრის ამბავი შეიტყვეს. ქართველმა პოლიტიკოსებმა იცოდნენ, რომ ლეკთა თარეშის ალაგმვა შეუძლებელი იყო ჭარბელაქნის დაპყრობის გარეშე, ამიტომ «მოინდომეს ქართველთა და კახთა ჩინებულთა კაცთა ჭარხე მისვლა, მეფემან თეიმურაზ და ძემან მისმან მეფემ ერეკლემ დაამტკიცეს რჩევა ესე...»

მეფეებმა ქართლ-კახეთისა და ყაზახ-ბორჩალოს ჯარები შემოყარეს, განჯის ხანიც დაიბარეს, შაქი-შირვანის ხანი აჯი-ჩალაბიც ჰპირდებოდა ქართველ მეფეებს მეგობრობას, მაგრამ ამ უკანასკნელმა მეფეებს უღალატა (რადგან მისთვის ძლიერი ქრისტიანი მეზობელი სასურველი არ იყო). 1751 წლის 11 თებერვალს ქართველებმა აჯი-ჩალაბთან ომი წააგეს. ლეკთა საკითხი რთული გადასაჭრელი გამოდგა.

ამასობაში საქართველოს კვლავ ახალი საშიში მტერი მოველინა — სარდალი აზატ-ხან ავღანი, რომელიც ავღანელთა და უზბეკთა ჯარით თავრიზს დაეუფლა და აღმოსავლეთ ამიერკავკასიის დაპყრობას შეუდგა. მან ერევნის დასაპყრობად დიდი ჯარი გაგზავნა. ერეკლე ქართველთა ლაშქრით ერევნისაკენ დაიძრა. აზატ-ხანის სარდალმა ერევნის ციხეს ალყა მოხსნა და უკან დაიხია. ერეკლეს ლაშქარი ყირხბულახთან (ერევნიდან 12 ვერსზე) დაბანაკდა. აზატ-ხანი დიდი ჯარით (18-40 ათასი კაცით) მისკენ დაიძრა.

ქართველთა ლაშქრის მცირერიცხოვნობით შეშინებულ დიდებულებს ერეკლე მეორისთვის ურჩევიათ, გასცლოდნენ მრავალრიცხოვან მტერს, მაგრამ მეფეს მათთვის ასეთი პასუხი მიუცია: «იცოდეთ, მე აზატ-ხანის შეუბმელი არ დავსდგები, ამაღამ რომ გავიქცეთ, ზვალ გზაზედ მოგვეწვიან და უნამუსოდ სიკვდილს ნამუსიანად სიკვდილი სჯობსო»... მტრის უზარმაზარი არმია ქართველთა ჯარის ირგვლივ რკალს ავიწროებდა. ერეკლე მეფემ თავის ჯარს ჩამოქვეითება უბრძანა და მტრის ძლიერი რაზმისკენ წაიყვანა, თან წინადადება მისცა, ბრძანების გარეშე თოფი არ გაესროლათ და ცხენებზე არავინ შემჯდარიყო. როცა მტერი ახლოს მოვიდა, ქართველებმა მეფის ნიშანზე მათ ტყვია დაუშინეს, შემდეგ კი ცხენებზე შესხდნენ და მტრის კაფუა დაიწყეს. სამარცხვინოდ დამარცხებული მტერი გაიქცა, ხოლო გამარჯვებულ ქართველებს დარჩათ «24 ზარბაზანი, 200 ზამბულაკი თავისის ასის აქლემით და დროშა მრავალი და ორი ათას ხუთასი კარავი...» ეს ბრძოლა მოხდა 1751 წლის ივლისში.

ირანის ტახტის მაძიებელმა აზატ-ხანმა თავს გაქცევით უშველა, ხოლო გამარჯვებულ ერეკლეს «დაუდგეს აზატ-ხანის კარავი,

დაბრძანდა მეფე ერეკლე მას შინა». ქართველ მეფეს აღმოსავლეთ ამიერკავკასიის ხანები გამარჯვებას ულოცავდნენ. საქართველომ შეინარჩუნა თავისი უპირატესობა აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში. ერეკლეს სახელი დიდებით შეიმოსა.

აზატ-ხანის დამარცხების შემდეგ ქართველ მეფეებს ისევ ლეკთა საკითხისთვის უნდა მიეხედათ, მაგრამ გამოცდილებით იცოდნენ, რომ ეს საქმე აჯი-ჩალაბიდან უნდა დაეწყოთ. 1752 წლის იანვარში ერეკლე და თეიმურაზი განჯას წავიდნენ. შაქი-შირვანის ხანს აჯი-ჩალაბს ერთმორწმუნე ხანები გადაებირებინა. მეფეებმა შეიტყვეს ეს და მოღალატეები დააპატიმრეს, მაგრამ თვით ღალატის ფაქტმა ქართველთა ჯარში დისციპლინა და ბრძოლის უნარი დააქვეითა, რის გამო ქართველები დამარცხდნენ.

აჯი-ჩალაბმა განჯა აიღო, თავისი ერთგული ხანები გაათავისუფლა და ყაზახ-ბორჩალოს თათრებთანაც კავშირი დაამყარა. აჯი-ჩალაბის შვილმა ალა-ქიშმა შაქი-შირვანის, განჯა-ყარაბაღის, ერევნის და ლეკთა ჯარები შემოიკრიბა და 1752 წლის მაისში დადგა ბაილარში, რომელიც ავზაკთა ბრბოების სადგურად იქცა. ბაილარიდან გამოგზავნილი რაზმები აოხრებდნენ სომხით-საბარათიანოს, ხოლო ქართლ-კახეთის სოფლებში ლეკთა ბრბოები დათარეშობდნენ.

მეფეები მოზღვაებულ მტერთან შესაბამელად მზადებას შეუდგნენ: რევაზ სარდალს სამშვილდეს გამაგრება ებრძანა, თბილისს მოსალოდნელი თავდასხმისაგან მოქალაქეთა სამათასიანი რაზმი იცავდა, ზედგენიძე ჩერქეზეთს გაიგზავნა ჯარის დასაქირავებლად, მეფემ საკუთარი სალაროდან განძეულობა გამოიტანა და ზარაფხანას გადასცა ფულის მოსაჭრელად, რათა ამით მეტი ჯარის დაქირავების საშუალება ჰქონოდა; ათანასე თბილელი რუსეთს გაიგზავნა.

ერეკლე თვით მიეგება ჩრდილოეთ კავკასიიდან მომავალ ჩერქეზთა რაზმს, მას სათავეში ჯიმშერ ერისთავი და გივი ამილახვარი ჩაუყენა და თიღვის მისაშველელად გაგზავნა (თიღვს ლეკები შემოსდგომოდნენ), თვითონ ერეკლე კი კახეთს წავიდა ჯარის გამოსაყვანად. ერისთავმა და ამილახვარმა ლეკები დაამარცხეს და ჩერქეზთა რაზმით თბილისს ჩამოვიდნენ. ერეკლე მეფეც კახეთის ჯარით თბილისს მოვიდა.

1752 წლის 1 სექტემბერს თეიმურაზი და ერეკლე ქართლ-კახეთის ჯარითა და დაქირავებული რაზმებით ალა-ქიშის წინააღმდეგ დაიძრნენ. მტერმა გაცლა ამჯობინა, მაგრამ ქართველები მათ ყაზახ-შამშადილის საზღვარზე დაეწიენ და სასტიკად დაამარცხეს

(ალა-ქიში შაქს გაიქცა, განჯის ხანი — განჯას), მეფეები ყაზახ-ბორჩალუს საქმეების მოწესრიგებას შეუდგნენ.

შაქის ხანზე გამარჯვებას მნიშვნელოვანი შედეგები მოჰყვა: საქართველოს წინააღმდეგ გაერთიანებულ მაჰმადიან სახანოთა კავშირი დაიშალა, ხანები ქართველი მეფეების მიმართ მორჩილების გზას დაადგნენ, აზატ-ხანმაც ზავი ითხოვა. ხუთი წლის განუწყვეტელი ბრძოლის შედეგად ქართლ-კახეთმა უკუაგდო აზატ-ხანი, წარმატებით მოიგერია მეზობელი ხანების გაერთიანებული შემოტევა და უდავოდ ცხადყო თავისი უპირატესობა აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში.

ამ გამარჯვების შემდეგ ქვეყნის სამხრეთ-აღმოსავლეთ საზღვარზე კარგა ხნით მშვიდობიანობა დამყარდა (ირანში ჯერ კიდევ გრძელდებოდა ტახტისთვის ბრძოლა, ამიტომ გართულებას კვლავაც ელოდნენ), მაგრამ ქვეყნის ჩრდილო-აღმოსავლეთის საზღვარი დაცული არ იყო: ლეკთა საკითხი, იმ დროის ურთულესი საკითხი, კვლავ გადაუჭრელი რჩებოდა.

კახეთის მეზობლად მცხოვრები დაღესტნის მთიელი ტომები თავიანთი ყაჩაღური თავდასხმებით ქვეყანას განადგურებას უქადდნენ. ლეკი აბრაგების რაზმები ქურდულად იჭრებოდნენ სოფლებში, იტაცებდნენ ადამიანებს, საქონელს, ნივთებს და კვლავ მთებს აფარებდნენ თავს. უცხოელთა ბატონობის შედეგად გაძვალტყავებული და ქანცგამოლეული მშრომელი მოსახლეობისთვის, რომელსაც ფეოდალური ექსპლოატაციის მძიმე უღელი ედგა კისერზე, ეს დამღუპველი იყო.

მთიელ ყაჩაღთა თარეშის შედეგად მარტო ინტენსიური მეურნეობა კი არ ირღვეოდა, ქართველობას გადაშენება ელოდა. ავაზაკებს ამ მხრივ ხელს უწყობდა სამხედრო-ფეოდალური თურქეთი, რომელიც მონათა ბაზარს წარმოადგენდა. ავაზაკები თურქეთის მონათა ბაზრებს ორი გზით უკავშირდებოდნენ: ჩრდილო-კავკასიიდან — ყირიმის, ხოლო სამხრეთით — ახალციხის საფაშოს გზით. ყირიმის სახანო და ახალციხის საფაშო, თურქეთის აგრესიის ბაზები, წარმოადგენდნენ მონათა ბაზრებსაც და ძირითად კომუნიკაციებსაც შიდა თურქეთის მონათა ბაზრებისაკენ. სანამ თურქეთი ზემოხსენებულ «სავაჭრო» კომუნიკაციებს ინარჩუნებდა და მონათა ბაზრად რჩებოდა, ტყვეების მტაცებლობა, ბუნებრივია, ძნელი ასალაგმავი იყო (მხედველობაში გვაქვს ის ფაქტი, რომ ლეკებისთვის ტყვე ძირითადად გაცვლა-გამოცვლის საგანი იყო).

მართალია, სახელდახელოდ შეყრილი ქართული ფეოდალური ლაშქარი ამარცხებდა ავაზაკებს, მაგრამ ყაჩაღთა თარეშის საბოლოოდ ალაგმვა ვერ ხერხდებოდა. ავაზაკთა რაზმები ღრმა რეიდებს აწყობდნენ ქვეყანაში, სერაფდნენ მას ჩრდილო-აღმოსავლეთი საზღვრიდან სამხრეთ-დასავლეთ საზღვრამდე. წყაროები და თანამედროვენი (პ. ორბელიანი, ო. თუმანოვი) მოწმობენ, რომ XVIII ს. 50-იან წლებში ქვეყანას არც ერთი მშვიდობიანი წელი არ ჰქონია.

ქვეყნის საგარეო მდგომარეობის გართულების პირობებში მათი თარეში ჩვეულებრივ ძლიერდებოდა. უცხოელთა ხანგრძლივი ბატონობის შედეგად ეკონომიკურად დასუსტებულ ქვეყანას, რომელსაც მუდმივი ჯარისა და კორდონების შექმნის შესაძლებლობა არ ჰქონდა, საკითხის მოგვარება არ შეეძლო. გარდა წვრილი ყაჩაღური თარეშებისა, ლეკებმა მე-18 ს-ის 50-იან წლებში მოაწყვეს მსხვილი ლაშქრობებიც, რომლებიც, — აკად. ნ. ბერძენიშვილის გამოთქმა რომ ვინმაროთ, — «ლეკიანობის» «ჩვეულებრივი» ხასიათისგან განსხვავდებიან.

1754 წელს ხუნძახის ბატონი **ნურსალ-ბეგი** ლეკთა დიდი ჯარით შილდის თავს მოვიდა, თან «მუქარა მოეთხოვა, ქართლსა და კახეთს დავიჭერო». მეფეებმა მოსახლეობა ციხესიმაგრეებში დახიზნეს. ერეკლემ კახეთის ჯარი შემოიკრიბა და თელავის ციხეში დადგა. ნურსალ-ბეგი კახეთში შეიჭრა, «გამოიარა ქუნძახის ბატონმა გაღმა-მხარზე, დაწვა ზოგიერთი ალაგები, გამოვიდა ალაზანს, მოვიდა, დაწვა რიუს-პირი, აიყარა, ავიდა, დაწვა ახმეტა, გაიარა, ავიდა გაგნაკორას. ქართველი ბატონი ჯერ არ მიბძანებულყო და მარტო კახეთის ჯარით კახი ბატონი ვერ შეება». მტერმა გადალახა არაგვი, «შემოუშვა ჯარი არაგვის ერისთვის მამულში, დაწვეს, აიკლეს, ააოხრეს, ანანურს აქეთ აღარსად-რა გაუშვეს-რა წაუხდენელი: მივიდნენ ღუშეთს, დაწვეს სასახლე ერისთვისა, შებილწეს მონასტერი, ჩამოხდნენ იქ დიდი ნაშოვრით... აიყარა ხუნძახის ბატონი ღუშეთიდან თვესა აგვისტოსა ი(10), გარდმოვიდა, შემოაყენა ჯარი ციხესა მჭადიჯვრისასა... ქართული წყაროები ნურსალ-გების ჯარის რიცხვს არ ასახელებენ. მიუთითებენ მხოლოდ, რომ «ხუნძახის ბატონი კაის დიდებით წამოსულიყო, რაც ლეკობას გაეწყობოდა».

ყიზლარის მცხოვრები ქართველი (?) თამაზოვი, რომელიც გარემოცვის დროს მჭადიჯვრის ციხეში ყოფილა, იუწყებოდა, რომ ლეკებს 6 ათასი კაცი ჰყავდათ და ციხე 8 დღეს ჰქონდათ გარემოცული; მათ სცადეს ციხის კედლების აფეთქება, რათა ციხეში

შეჭრილიყვნენ, ორ ადგილას საამისო ცდა კიდევ ჩაატარეს, მაგრამ მეციხოვნეებმა რამდენჯერმე გამოხდომა მოაწყვეს და 200-მდე კაცი მოუკლეს. ამასობაში ერეკლე და თეიმურაზი 5 ათასი ჯარით მოეშველნენ ციხესო.

კაპიტან ოთარ თუმანოვის ცნობით, ხუნძახის ბატონი, რომელსაც «სამი ათასამდე ლეკნი ჰყვანდა», 12 აგვისტოს დუშეთსა და ბახალეთს მიხდომია, შემდეგ მჭადიჯვრის ციხეს შემოდგომია; 16 აგვისტოს ერეკლე კახეთიდან 2.000 კაცით მოსულა და თეიმურაზ მეფესთან ერთად 19 აგვისტოს შებმია ხუნძახელებს. 460-მდე კაცი მოუკლავთ ლეკებისა. პ. ორბელიანის ცნობით, ერეკლემ ჯარჯით დატვირთული ურმები გაუშვა წინ, ამ საფარით მტერს მიუახლოვდა და სასტიკად დაამარცხა. რუსული წყაროების ჩვენებით, ლეკებმა ბრძოლაში 500-ზე მეტი კაცი დაკარგეს, ხოლო ქართველების დანაკარგი უმნიშვნელო ყოფილა. მოტანილი ცნობები ძირითადად ემთხვევა და ავსებს ერთმანეთს.

დამარცხებულ ნურსალ-ბეგს გზადაგზა კახელებიც დაესხნენ თავს და სარდალი შერცხვენილი დააბრუნეს დაღესტანს. ამ დიდ გამარჯვებას ლეკთა თარეში არ აულაგმაგს. «გარნა არა დასცხრნენ ლეკნი კუალად ქურდულად რბევად ქართლისა და კახეთისაო», — წერს ო. ხერხეულიძე. ოთარ თუმანოვიც ამასვე გვაუწყებს.

1755 წელს ნურსალ-ბეგი კვლავ დიდი ჯარით მოადგა საქართველოს, ყვარლის მთაზე დადგა და ამიერკავკასიის ხანებსა და ჭარელებს დახმარება სთხოვა. აჯი-ჩალაბის შვილი და კაკის სულთანი თავიანთი ჯარებით მოვიდნენ, ჭარელებიც იყვნენ, განჯის ხანმაც ჯარი გამოუგზავნა და ეს უზარმაზარი ჯარი ყვარლის ციხისკენ დაიძრა. ო. ხერხეულიძე გვაუწყებს, რომ ყვარლის ციხესთან მტერმა 20 ათასი კაცი მოიყვანაო. ო. თუმანოვის ცნობით კი, ყვარლის ციხეს ლეკები 18 ათასი კაცით შემოდგომიან 30 აგვისტოს.

სანამ ნურსალ-ბეგს მოკავშირეები შეუერთდებოდნენ, მეფეებს სამზადისი ჩაუტარებიათ. მოსახლეობა ციხეებში დაუხიზნავთ ოთხი თვის მარაგით. ერეკლეს კახეთის ჯარი თელავს მიუყვანია. თეიმურაზი კი, როგორც წყაროები მოწმობს, ზემო ქართლში წასულა, იქ «შემოიყარა ჯარი ქართველთა, რომ იარაღის ამღები აღარავინ დააგდო შინა»; მივიდა ახალგორს, სადაც ქსნის ერისთავი და ბართაშვილი შეუერთდნენ, და წავიდა ანანურისკენ, სადაც ერეკლეს ცნობას უნდა დალოდებოდა.

მეფეები ჩერქეზებისგან დამხმარე ჯარს ელოდნენ, მაგრამ ჯარი

ვერ მიიღეს, ამიტომ მრავალრიცხოვან მტერთან პირისპირ შებმა მიზანშეუწონლად ჩათვალეს. ამავე დროს ლეკებმა ყვარლის ციხეს ისეთი «მაღალი საფრები შეუკრეს გარედან, რომ შიგ ციხეში თოფს ჩაისროდნენ». მეციხოვნე ჯარს უჭირდა, ამიტომ აუცილებელი იყო მათი სურსათითა და საჭურველით მომარაგება და გამხნეება, რომ წინააღმდეგობა გაეგრძელებინათ, რადგან ყვარლის ციხის დაკარგვით ხომ ქვეყანას «გაღმა-მხარი» ეკარგებოდა, რაც მთელ კახეთს საფრთხეს უქმნიდა.

ერეკლე მეფემ წინადადებით მიმართა ჯარს და გულოვნობისთვის «სამუქფო» წყალობასაც დაჰპირდა. გამოვიდნენ ვაჟკაცები და მეფის დაუალება ბრწყინვალედ შეასრულეს — მაშველი ჯარი ალყაშემორტყმულ ციხეში შევიდა. გარდა ამისა, მეფემ ქიზიყში მარჯვე ცხენოსნები შეარჩია და ჭარს შეუსია. ამის გამო ნურსალ-ბეგს ჭარელები ჩამოსცილდნენ. ქართველთა შიშით კაკის სულთანიც მათ გაჰყვა. მალე თვით ლეკებს შორის ჩამოვარდა უთანხმოება და ყვარლის ალყაც მოიშალა. ნურსალ-ბეგმა ომი წააგო და ისევ ძველ ნაცად გზას დაადგა — სოფლებს საძარცვაად ავაზაკთა რაზმები შეუსია.

ლეკთა თარეშები მომდევნო წლებშიც ინტენსიური ჩანს. მართალია, ლეკებს «საქართველოს ერთი დაკვრით გაოხრება» არ შეეძლოთ, მაგრამ «ლეკიანობა მისი ჩვეულებრივი სახით მართლაც რომ მოთხრას უქადდა ქვეყანას».

აქ მოტანილი ცნობები ნათლად მეტყველებს, თუ როგორი დაძაბული ვითარება იყო საქართველოში XVIII ს-ის 50-იან წლებში, რამდენი მძიმე ბრძოლის გადატანა მოუხდა ქართველ ხალხს. ცხადია, უცხო მოძალადეთა წინააღმდეგ ბრძოლა ქვეყნის მთელ ძალებს ნთქავდა და შეუძლებელს ხდიდა საშინაო პოლიტიკის დარგში დიდი ღონისძიებების გატარებას ქვეყნის ეკონომიკური და კულტურული აღორძინების ხაზით. ძალაუნებურად საშინაო პრობლემები უკანა პლანზე დგებოდა. მიუხედავად ამისა, კულტურული საქმიანობა ქვეყანაში ამ ძნელ პირობებშიც არ წყდებოდა. ამის უტყუარი საბუთია 1756 წელს **თბილისის სემინარიის დაარსება**.

ქართველმა სახელმწიფო მოღვაწეებმა კარგად იცოდნენ, რომ ქვეყნის «აღდგომისა და გამოსწისთვის» საჭირო იყო მისი გაერთიანება, ცენტრალური ხელისუფლების გაძლიერება და ეკონომიური ხასიათის ფართო ღონისძიებანი. მაგრამ საგარეო ფაქტორი პირუკუ მოქმედებდა: ჯერ ერთი, წარმოების განვითარებისა და

ქვეყნის ბუნებრივი სიმდიდრის ასათვისებლად XVIII ს-ის 50-იან წლებში არც კადრები იყო, არც მატერიალური რესურსები და არც ხელსაყრელი საგარეო პირობები (60-80-იანი წლების ამბები მოწმობს, თუ რა სიძნელეს ქმნიდა საგარეო პირობები ქვეყნის ეკონომიური აღორძინების გზაზე).

მეორე, ცენტრალური ხელისუფლების წინააღმდეგ მებრძოლი ძალების დასაყრდენს უცხო ქვეყნები წარმოადგენდა (ამაზე მეტყველებს მთელი გვიან-ფეოდალური ხანის საქართველოს ისტორია).

მესამე, საქართველოს გაერთიანება, სოციალ-ეკონომიკურ ფაქტორებს თავი რომ დაჰანებოთ, საგარეო პირობების მიზეზითაც შეუძლებელი იყო: აღმოსავლეთი საქართველო ირანის გავლენის სფეროს ეკუთვნოდა, დასავლეთი საქართველო კი თურქეთის სავასალო ქვეყანა იყო.

დასასრულ, არც ის უნდა დავივიწყოთ, რომ საქართველოს გაერთიანების შემთხვევაშიც კი მისი მოსახლეობა, 1770 წლის მონაცემებით, 1/2 მილიონზე ნაკლები იყო, მაშინ როცა ამავე პერიოდში მარტო თურქეთი ახერხებდა 1/2 მილიონიანი არმიის გამოყვანას. ლეკები ზომ თურქეთისთვის დიდ რეზერვს შეადგენდნენ. გარდა ამისა, შინაპოლიტიკური ბრძოლის მიუხედავად, ირანსაც დიდი რეზერვები გააჩნდა. ამიტომ საქართველოს ძლიერი მოკავშირე და მფარველი ესაჭიროებოდა.

XVIII ს-ის 50-60-იან წლებში რუსეთი მსოფლიო მასშტაბის ერთ-ერთი მძლავრი სახელმწიფო იყო. პეტრე I დროს გატარებულმა რეფორმებმა და ბალტიის ზღვით ვეროპასთან დაკავშირებამ ისეთი ბიძგი მისცა რუსეთის შემდგომ დაწინაურებას, რომ აღნიშნულ პერიოდში მანუფაქტურული წარმოება საკმაოდ წინ წავიდა. განსაკუთრებით საყურადღებოა რუსეთის წარმატებანი მეტალურგიის დარგში (რკინისა და თუჯის წარმოება), რომელზედაც დიდად იყო დამოკიდებული ქვეყნის სამხედრო პოტენციალი. რუსეთის საგარეო ვაჭრობის მოცულობაც საკმაოდ დიდი იყო. რუსეთს ჰყავდა კარგად შეიარაღებული რეგულარული არმია, რომელიც შიშის ზარს ჰგვრიდა ვეროპის დიდ სახელმწიფოებს, რაც ნათლად გამოჩნდა შვიდწლიან ომში.

XVII ს-ის II ნახევარში, რუსეთთან უკრაინის შეერთების შემდეგ, რუსეთის სახელმწიფო საზღვარი შავი ზღვის სანაპიროებს მიუახ-

ლოდა, მაგრამ რუსეთი შავ ზღვას მოწყვეტილი იყო, რადგან უშუალოდ შავი და აზოვის ზღვების სანაპირო ზოლი თურქეთსა და მის სავასალო ყირიმის სახანოს ეჭირა, რომლებიც რუსეთს შავ ზღვაზე გასასვლელს არ აძლევდნენ. გარდა ამისა, რუსეთის სამხრეთი საზღვარი ღია ველზე გადიოდა, ბუნებრივი პირობებით დაუცველი იყო, ამიტომ რუსეთსა და უკრაინაზე თათართა ყაჩაღური თავდასხმები არ წყდებოდა. რუსეთის უზარმაზარ სახელმწიფოს არ შეეძლო თავისი მდინარეების შესართავებსა და ზღვაზე გასასვლელს მოწყვეტილი დარჩენილიყო, დაეტოვებინა იგი მომთაბარე თათართა ხელში.

შავ ზღვაზე გასვლის პრობლემა XVIII ს. II ნახევრის რუსეთის საგარეო პოლიტიკის უმთავრეს პრობლემად რჩებოდა. რა თქმა უნდა, შავი ზღვის პრობლემის დღის წესრიგში დასმა ნაკარნახევი იყო არა მარტო ქვეყნის თავდაცვისუნარიანობის განმტკიცებისა და ნორმალური ეკონომიკური განვითარების ამოცანებით, არამედ, აგრეთვე, გაბატონებული კლასის მისწრაფებითაც — ხელში ჩაეგდო ახალი მიწები.

არანაკლებ მნიშვნელოვანი იყო რუსეთისთვის კასპიის ზღვის პრობლემა. მართალია, XVI ს-ის II ნახევარში რუსეთმა შეძლო კასპიის ზღვის ჩრდილო-დასავლეთ სანაპიროზე დამკვიდრება, რაც რუსეთს ირანთან და ინდოეთთან ურთიერთობისთვის გზას უხსნიდა, მაგრამ ირანში მიმდინარე გაუთავებელი შინა ფეოდალური ომები საგრძნობლად აფერხებდა რუსეთის ვაჭრობას როგორც ირანთან და კავკასიის ქვეყნებთან, ისე ინდოეთთან; ამიტომ რუსეთი მიისწრაფოდა კასპიის ზღვის დასავლეთ და სამხრეთ სანაპიროებზე დასამკვიდრებლად.

კასპიისა და შავი ზღვის სანაპიროებზე დაკვიდრებისთვის რუსეთს კავკასიაში სტრატეგიული პლაცდარმი და ერთგული მოკავშირე ესაჭიროებოდა, ასეთს კი იგი ქრისტიანულ საქართველოში ხედავდა. ამიტომ იყო, რომ XVI ს-დან მოყოლებული, თვით რუსეთი არაერთგზის გამოსულა ქართულ სამეფოებთან კავშირის დამყარების ინიციატორად.

ქართველი სახელმწიფო მოღვაწეებისთვის კარგად იყო ცნობილი, რომ XVIII ს-ის II ნახევარში მძლავრ და იმ დროის კვალობაზე კულტურულად დაწინაურებულ რუსეთს კავკასიაში თავისი პოლიტიკური ინტერესები გააჩნდა, ამიტომ მათ ორიენტაცია კვლავ რუსეთზე აიღეს. კახი ბაგრატიონებისთვის (ერეკლე, თეიმურაზი) ისიც კარგად იყო ცნობილი, რომ ქართველ პოლიტიკოსთა რუსულ ორი-

ენტაცია (XVI ს-დან დაწყებული) არაერთგზის მოჰყოლია მძიმე შედეგები (ალექსანდრე კახთა მეფის ტრაგედიას რომ თავი დაჰანებოთ, თეიმურაზ II ქართლის ტახტზე ხომ ვახტანგ VI-ის რუსული ორიენტაციის მარცხის წყალობით აღმოჩნდა). მაგრამ მტრული ძალებით გარშემორტყმულ ქვეყანას ხსნის სხვა გზა არ ჰქონდა, როგორი საზიფათოც უნდა ყოფილიყო იგი. ამიტომ, როგორც კი ნადირ-შაჰის მოკვლის შემდეგ საქართველოდან ირანელები განდევნეს და მეზობლები დააწყნარეს, ერეკლე II-მ და თეიმურაზ II-მ 1752 წელს საგანგებო ელჩობა გაგზავნეს რუსეთს ათანასე თბილელისა და სიმონ მაყაშვილის მეთაურობით.

სიმონ მაყაშვილის მოხსენებით ბარათში ქართველ მეფეთა თხოვნა ასეა ჩამოყალიბებული: 1. ქართველი მეფეები რუსეთისაგან ითხოვენ დამხმარე ჯარს, რათა ისარგებლონ შექმნილი ვითარებით და სპარსეთის ქალაქები დაიჭირონ; 2. მეფეები ითხოვენ ფულს საკუთარი ჯარის შესანახად, ან — საჭირო შემთხვევაში ჯარის დასაქირავებლად; 3. ქართველი მეფეები რუსეთის მთავრობას სთხოვენ, გააფრთხილოს ლეკები, არ დაესხნენ თავს საქართველოს.

როგორც ვხედავთ, ქართველ მეფეებს გადაწყვეტილი ჰქონიათ ესარგებლათ ირანში შექმნილი ვითარებით და რუსეთის დახმარებით «გამოეხსნათ» და «აღედგინათ» საქართველო. მაგრამ მაშინ რუსეთის მთავრობის ყურადღების ცენტრში დასავლეთის პრობლემა იდგა. ცენტრალურ ევროპაში გაძლიერებული პრუსიის მეფე ფრიდრიხ II ფართო მტაცებლური გეგმით გამოდიოდა. რუსეთის დასავლეთ საზღვარზე საშიში ვითარება იქმნებოდა. რუსეთის კანცლერი ა. პ. ბესტუჟევი-რიუმინი პრუსიაში რუსეთისთვის ყველაზე საშიშ ძალას ხედავდა და მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი, ფრთები შეეკვეცა პრუსიის მტაცებლური გეგმებისთვის. ასეთ ვითარებაში ქართველი მეფეების თხოვნას ვერ გამოეხმაურნენ, რადგან კავკასიაში წარმატებისთვის სპარსეთის სისუსტე საკმარისი არ იყო, რუსეთის გამოსვლას (როგორც გამოცდილებამ ეს ცხადყო) თურქეთი გულგრილად ვერ შეხედებოდა, ხოლო თურქეთთან დაპირისპირების დრო, რუსეთის მთავრობის აზრით, ჯერ არ დამდგარიყო.

ელჩობა უშედეგოდ დამთავრდა. ქართველ მეფეებს მცირე საჩუქრები გამოუგზავნეს და მომავალში დახმარებით დააიმედეს. მართალია, ქართველ მეფეებს თხოვნაზე უარს უთვლიდნენ, მაგრამ ეს როდი ნიშნავდა, რომ რუსეთის ინტერესი საქართველოსადმი შენელებული იყო. რუსეთს საქართველოს დაკარგვა და თურქეთის გა-

ძლიერება აშინებდა, მაგრამ დასავლეთის ამბები წინა პლანზე წამოიწია და ამიტომ საქართველოსთვის დროებით არ ეცალა.

ელჩობის საქართველოდან გამგზავრების ზუსტი თარიღის დადგენა პირდაპირი დოკუმენტებით არ ხერხდება, მაგრამ ჩვენს ხელთ არსებული მასალებით, 1760 წლის აპრილის შუა რიცხვებში უნდა მომხდარიყო. საქართველოდან თეიმურაზ მეფეს გაჰყოლია 72 კაცი, ხოლო მეფითურთ ელჩობა 73 კაცს ითვლიდა: მეფე, თავადი — 13, აზნაური — 10, სასულიერო პირი — 7, თბილისელი ქეთხუდა — 3, მსახური — 39.

1760 წლის 28 აპრილს თეიმურაზ II ყიზლარის კომენდანტს გენერალ ფრაუნდორფს სწერდა: «ყოვლად მოწყალის ჯელმწიფის თაყვანის საცემლად მოვალთ. დღეს რომ აპრილის ოცდარვა არის, აქ ყაზახის ყარაულებთან გიახელით. ხვალ ორუზღალას გიახლებით. თქვენი ხლება დიად გვეშურება. ამას მოველით თქვენი ბრწყინვალის თავისაგან, რომ თქვენი შეყრა არ დაგვიგვიანოთ, ამის ამბავი მალე გვაცნობოთ». ყიზლარის კომენდანტი საგონებელში ჩავარდა. გვირგვინოსანი სტუმარი კარს მოადგა, მთავრობა და ასტრახანის გუბერნატორი კი არაფერს აცნობებდნენ, თუ როგორ მოქცეულიყო.

1760 წლის 16 ივნისს კანცლერ მ. ვორონცოვს თეიმურაზის რუსეთში მიღების თაობაზე მისი უმაღლესობის კარის კონფერენციისთვის მოსახსენებლად შეუდგენია რელაცია, რომლითაც იგი ხარჯების გამო ზედმეტად მიიჩნევდა ქართველი მეფის მიღებას. როგორც რუსეთის საგარეო საქმეთა კოლეგიის ბრძანებიდან ჩანს, თეიმურაზის გამოჩენას თერგის ხაზზე რუსეთის მთავრობა გულგრილად შეხვდა. მ. ვორონცოვის მოხსენება, ერთი შეხედვით, ისეთ შთაბეჭდილებას ტოვებს, თითქოს საქმე ხარჯებს ეხებოდა, მაგრამ, სინამდვილეში, ხარჯები მთავარი როდი იყო. რუსეთის მთავრობის პოზიცია საერთაშორისო ვითარებამ განსაზღვრა.

ქართლ-კახეთის ელჩობა რუსეთის სახელმწიფო საზღვარზე რუსეთისთვის არასასურველ ვითარებაში გამოჩნდა. როგორც ცნობილია, რუსეთი 1756 წლიდან შვიდწლიან ომში იყო ჩაბმული. მართალია, რუსეთის ჯარებმა 1757-1759 წლებში რამდენიმე ბრწყინვალე ბრძოლა გადაიხადეს, მაგრამ რუსეთის მოკავშირეების (ავსტრიისა და საფრანგეთის) უღიმღამო მოქმედების, მოკავშირეთა შორის ინტერესთა წინააღმდეგობისა (ავსტრიას ემინოდა რუსეთის მეტის-

მეტი გაძლიერებისა) და ინგლისის სუბსიდიების წყალობით, ფრიდრიხ II კვლავ ახერხებდა, გაეგრძელებინა აქტიური წინააღმდეგობა.

გარდა ამისა, ძლიერი მოწინააღმდეგის — რუსეთის ჩამოშორების მიზნით ფრიდრიხ II-მ, ერთი მხრივ, სეპარატიული ზავი შესთავაზა რუსეთს, ხოლო მეორე მხრივ, თავისი ემისრები გაგზავნა თურქეთს, რათა თურქები აემხედრებინა რუსეთის წინააღმდეგ.

ელისაბედ პეტრეს ასულის მთავრობამ, რაკი მტკიცედ ჰქონდა გადაწყვეტილი, საბოლოოდ შეემუსრა მტაცებელი პრუსია, უარყო ფრიდრიხ II წინადადება სეპარატიული ზავის დადების თაობაზე ისე, რომ მსჯელობის საგნადაც კი არ გაუხდია. ხოლო თურქეთში პრუსიის ემისრების საქმიანობის ჩაშლის მიზნით იგი ყოველ ღონეს ხმარობდა ეჩვენებინა თურქეთის მთავრობისთვის, რომ რუსეთი თურქეთთან დადებულ ხელშეკრულებას მტკიცედ იცავდა. თავისთავად ცხადია, პრუსიის წინააღმდეგ აქტიური მოქმედების გაგრძელება სამხრეთ საზღვარზე — თურქეთთან (სპარსეთში მამინ არეულობა გრძელდებოდა) მშვიდობის შენარჩუნების გარეშე შეუძლებელი იქნებოდა. მით უმეტეს, რომ ყირიმელი თათრების პოლიტიკა ჩრდილოეთ კავკასიაში და მათი მტრული დამოკიდებულება კაზაკებთან რუსეთ-თურქეთის კონფლიქტისთვის ისედაც საკმაო საფუძველს ქმნიდა.

რუსეთის მთავრობა განსაკუთრებით ადევნებდა თვალყურს პრუსიის ემისრების საქმიანობას თურქეთში. 1759 წლის 24 მარტს რუსეთის რეზიდენტი ა. ობრესკოვი კონსტანტინოპოლიდან იუწყებოდა პრუსიის მეფის ემისრების გამოჩენას თურქეთში და ყირიმის ხანის განზრახვას, ჩარეულიყო ყაბარდო-ჩერქეზეთის საქმეებში, რაც ართულებდა რუსეთ-თურქეთის ურთიერთობას.

1759 წლის 4 აპრილს ა. ობრესკოვი აცნობებდა რუსეთის მთავრობას, რომ პრუსიის მეფეს თურქეთთან ურთიერთობის მოგვარებაში ეხმარება ინგლისის ელჩი, მაგრამ თურქეთს არ სურს პრუსიასთან კავშირი. 1759 წლის 1 მაისს ობრესკოვი ისევ პრუსიის მეფის აგენტების თურქეთში საქმიანობას იუწყებოდა. 1759 წლის 2 ივნისს ობრესკოვი მოახსენებდა რუსეთის მთავრობას, რომ ყირიმის ხანი სულთანს სთხოვს ყუბანში შეჭრის ნებართვას, მაგრამ თურქეთის მთავრობას განზრახული აქვს რუსეთთან მეგობრობა შეინარჩუნოს. 1759 წლის 2 სექტემბრის მოხსენებით ობრესკოვი კვლავ იტყობინება, რომ პრუსიის ემისრები თურქეთის მიმხრობას ცდილობენო. ხოლო 1759 წლის 1 ოქტომბერს იგი აუწყებდა მთავრობას: მოკავშირეთა (იგულისხმე-

ბიან რუსეთის მოკავშირეები შვიდწლიან ომში) მინისტრების თხოვნის მიუხედავად, პორტა არ ფიქრობს პრუსიის მეფის ემისრების გაძევებასო. 1759 წლის 4 დეკემბერს ობრესკოვი იუწყებოდა: ინგლისის ელჩი ურჩევს თურქებს, დადონ სამოკავშირეო ხელშეკრულება პრუსიასთან, თურქები უპასუხებენ — თანახმა ვართ, მაგრამ არ არის «გარანტი»; არც ერთი ქვეყანა, გარდა ინგლისისა, ამის მომხრე არააო. ობრესკოვს არ სჯეროდა, რომ თურქეთი ომს წამოიწყებდა, მაგრამ ესმოდა, რომ ზაპოროჟიელ კაზაკებთან ყირიმელი თათრების უთანხმოება (რაც ამ პერიოდში გამწვავებული იყო) და საზღვრისპირა სიმაგრეებზე დაზარადასურველ ვითარებას ქმნიდა.

რუსეთის მთავრობა პრუსიის ემისრების საქმიანობას თურქეთში დიდ მნიშვნელობას აძლევდა და ჯერ კიდევ 1759 წლის 23 იანვრის რესკრიპტით ა. ობრესკოვს საგანგებო ზომების მიღებას აუბრუნებდა. 1759 წლის 28 სექტემბრის რესკრიპტით რუსეთის მთავრობა ობრესკოვს უბრძანებდა: წინადადება მიეცა თურქეთისთვის, გაეწყვიტა ურთიერთობა პრუსიის მეფესთან. რუსეთის მთავრობა არიგებს თავის ელჩს, ზუსტად გაიგოს თურქეთის განზრახვა, რადგან მას ამჯერად მშვიდობა სჭირდება, და ეცადოს გულისყურით მოეპყრას ყოველ უმნიშვნელო წვრილმანსაც კი, რასაც შეუძლია თურქეთთან ურთიერთობის გაუარესება.

არანაკლებ საინტერესოა 1760 წლის 8 ივნისის რესკრიპტი ობრესკოვისადმი, სადაც ნათქვამია: ყირიმის ხანი ცდილობს წაგვანახუბოს თურქეთთან; თათრების საქციელი იძულებულს გვზღვის გავგზავნოთ იქ დამატებითი ჯარები, ჩვენი საზღვრები გაგაძლიეროთ. თურქეთის მთავრობა რომ არ დააეჭვოს ჩვენი ჯარების მოძრაობამ, საჭიროა სულთანმა წინასწარ იცოდეს ჩვენი ნამდვილი განზრახვა: უნდა ეცნობოს თურქეთის მთავრობას, რომ, როგორც კი ხანი ყირიმში დაბრუნდება, ჩვენი ჯარები საზღვრიდან უკანვე დაბრუნდებიანო.

ზემოთ მოტანილი მასალების შუქზე უნდა იქნეს გაგებული აღნიშნულ პერიოდში (1759-1760 წლებში) რუსეთის პოზიცია საქართველოს საკითხისადმი და რუსეთ-თურქეთის ურთიერთობა. თეიმურაზ II რუსეთის საზღვარზე გამოჩენა რომ არ ესაიმოვნათ, ეს შემთხვევითი როდი იყო: რუსეთს, პრუსიის მეფის გვემები რომ ჩაეშალა, ადრევე ჰქონდა მიცემული «ვექსილი» თურქეთის მთავრობისთვის, რომ იგი საქართველოს საქმეებში არ ერეოდა და არც ჩაერეოდა.

ამ ამბების შემდეგ მიიღეს ცნობა — იმერეთის კათალიკოსი ბესარიონი და ქართლის მეფე თეიმურაზ II მოდიანო რუსეთს — და რა გასაკვირია, თუ არ ესიამოვნებოდათ. მართალია, იმერეთის კათალიკოსის რუსეთში გამგზავრების შესახებ ხმები არ გამართლდა, მაგრამ ქართლის მეფის რუსეთის საზღვარზე გამოჩენაც ნაკლებ საშიში როდი იყო, რაკი წინასწარ მისცეს «ვექსილი» თურქებს საქართველოს საქმეებში ჩაურევლობის თაობაზე. ცხადია, კანცლერ ვორონცოვსა და მისი უდიდებულესობის კარის კონფერენციას (საბჭოს) 1760 წლის ივნისში სხვა არაფერი რჩებოდათ, თუ არ ის, რომ წინადადება მიეცათ საგარეო საქმეთა კოლეგიისთვის, რათა ამ უკანასკნელს ებრძანებინა ყიზლარის კომენდანტისთვის: თეიმურაზ მეფე იმ შემთხვევაში გაეტარებინათ, თუ იგი საცხოვრებლად მოდიოდა რუსეთში და თანაც თავისი ხარჯით შეინახავდა თავს; ასევე უნდა მოქცეოდნენ სხვებსაც, ვინც საქართველოდან წამოვიდოდა.

ვიდრე პეტერბურგიდან 1760 წლის 30 ივნისის ბრძანებას (რომლითაც თეიმურაზ II-ს რუსეთში მხოლოდ საცხოვრებლად წასვლის ნებას რთავდნენ — თავისი ხარჯით) ყიზლარში მიიღებდნენ, თეიმურაზ II დიდი ხნით ადრე (1760 წლის 2 ივნისს) ამალითურთ უკვე ჩავიდა იქ. იგი ყიზლარამდე მიაცილეს კომენდანტის ბრძანებით მის შესახვედრად გაგზავნილმა პოლკ. დე ბოგსბერნმა, ტიტულარულმა მრჩვეულმა აშხარუმოვმა და თურგის კაზაკთა ატამანებმა კაზაკებიტურთ. მეფემ თვეზე მეტს დაყო კარანტინში (1760 წლის 29 აპრილიდან 30 მაისამდე). კარანტინის საბაბით საზღვარზე მეტი დაკავება წინასწარი განცხადების გამო აღარ შეიძლებოდა.

რაკი მთავრობისგან პასუხი არ ჰქონდა მიღებული და არც ასტრახანის გუბერნატორისგან ელოდა მხარდაჭერას, ყიზლარის კომენდანტმა ვერ გაბედა, სამხედრო წესდების შესაბამისად სალუტი მიეცა მეფისთვის. იგი მეფეს დოლის ცემით მიესალმა, ბინა მისცა, მცველად ასეული გამოუყო; მეფის მომსახურებაზე ხელმძღვანელობისთვის სომეხთა ესკადრონის პოდპოლკოვნიკი პეტრე კასპაროვი მიამაგრა, დღიური ულუფა 30 მანეთით განსაზღვრა, ხოლო 11 ივნისიდან მთელს ამაღლას თვიურ საზრდოდ 420 მანეთი დაუნიშნა.

აუწყებდა რა თეიმურაზის ყიზლარში მიღების ამბავს, ყიზლარის კომენდანტი 1760 წლის 19 ივნისის მოხსენებით რუსეთის საგარეო საქმეთა კოლეგიას აცნობებდა: თეიმურაზის მოსვლის მიზეზი ისაა, რომ მას რაღაც სათხოვარი აქვს იმპერატორთან, მაგრამ კონკრეტულად რა, არ ამბობსო; დასასრულ, კომენდანტი ითხოვდა, გვაც-

ნობეთ: გამოვუშვათ თუ არა მეფე, რამდენი კაცი, სახარჯოდ რამდენი მიეცეთ, წამოსვლის შემთხვევაში სალუტი საჭიროა თუ არაო.

ეს მოხსენება პეტერბურგში 1760 წლის 29 ივლისს მიუღიათ. მინაწერები მოწმობს, თუ როგორი რეაგირება მოუხდენია მას. პირველ მინაწერში აღნიშნულია, რომ კონფერენციის რესკრიპტის საფუძველზე ბრძანება 30 ივნისს გაიგზავნა; მეორე მინაწერში, რომელიც ფანქრითაა შესრულებული, შიშშიც კია გამოთქმული: თეიმურაზისთვის ახლანდელ ვითარებაში დოლის ცემით მისაღება და ისიც ზედ საზღვარზე, ზედმეტი იყოო.

თეიმურაზ მეფეს უგრძობია, რომ რუსეთში მას გულლიად ვერ ხვდებოდნენ, მოსალოდნელი იყო მისი გამგზავრების დაყოვნება. ამასთან, როგორც ჩანს, შეფერხების მიზეზად ვახტანგის მემკვიდრეთა პოზიციაც მიუჩნევია (ათანასე თბილელისა და სიმონ მაყაშვილის ელჩობის ისტორია ასეთი ეჭვის საფუძველს ქმნიდა) და გადაუწყვეტია, თავისი კაცი გაეგზავნა წინასწარ პეტერბურგს, რათა ქართლის ტახტის პრეტენდენტთა ინტრიგები ჩაეშალა და პეტერბურგში ჩასვლის ნებართვა მიეღო. ამიტომ, ყიზლარს ჩასულა თუ არა, მეფეს თავ. შ. ტუსიშვილი, ნათესავების ნახვის საბაბით, წინასწარ გაუგზავნია პეტერბურგს, მაგრამ ისე, რომ რუსეთის მთავრობისთვის ტუსიშვილის მისიის ნამდვილი მიზანი წინასწარ ცნობილი არ უნდა ყოფილიყო.

თავად შიო ტუსიშვილი პეტერბურგში ხელცარიელი როდი მიდიოდა. მას მიჰქონდა თეიმურაზ მეფის წერილები ბაქარის ქვრივთან — დედოფალ ანასთან, ბაქარის ვაჟებთან — ლევანთან და ალექსანდრესთან, აგრეთვე, რუსეთის სამსახურში მყოფ თავად ამილახვრებთან. ამ წერილების გაცნობით ნათელი ხდება, რომ თეიმურაზ მეფე ცდილობს, თვალი აუხვიოს ვახტანგის მემკვიდრეებს, რომ ხელი არ შეუშალონ მას პეტერბურგში ჩასვლისა და რუსეთთან ურთიერთობის საქმეში. საყურადღებოა ერთი გარემობაც. როგორც ჩანს, ვახტანგის მემკვიდრეების მხრით ხელშეშლისა ადრევე შინები-ათ და სათანადო თადარიგიც დაუჭერიათ; თეიმურაზს ერეკლე მეფის წერილიც კი ჰქონია თან წამოღებული საქართველოდან ვახტანგის მემკვიდრეებთან (რომელიც ტუსიშვილისთვის გაუტანებია პეტერბურგში).

1760 წლის ივლისში თავ. ტუსიშვილი უკვე პეტერბურგს იყო. მას შემდეგი წერილები ჩაუტანია: 1) ერეკლე მეფის წერილი თავ. ეგორ (გიორგი) ამილახვრისადმი, დათარიღებული 1760 წლის 1 აპრილ-

ით, რომლითაც ერეკლე მეფე აუწყებდა ადრესატს, რომ მტრების მიერ ჩვენი ქვეყანა ოდიტგან შეწუხებულია. რაკი სხვა მფარველი არა გვყავს, ამის გამო მამაჩვენი წამოვიდა იმპერატორთან; 2.) ერეკლე მეფის წერილი ალექსანდრე ბაქარის ძისადმი (ქართლის ტახტის პირდაპირი მემკვიდრე-პრეტენდენტისადმი), დათარიღებული 1760 წლის 9 აპრილით, სადაც მეფე იუწყება მტრების მიერ ქვეყნის შვეიწროებასა და წერს: «მამაჩემი წამოვიდა მისის იმპერატორობის დიდებულების წინაშე ამ ქვეყნებისა უსჯულოთაგან შვიწროების მიზეზისთვის სავედრებელადო» და იქვე განაგრძობს: «ამას მოველი თქვენის კეთილ მეცნიერებისაგან, რათა შეეწიო და წარმართებულყო ამის და ამ ქვეყნების საქმე, რომლისაც შემძლებელობა გაქვენდეს, რომელიც დიდი ღმრთის მსახურება და საქებელია, რაც შეწვენა იქნებოდეს, შეეწიოთო»; 3) ერეკლე მეფის წერილი ლევან ბაქარის ძისადმი, დათარიღებული 1760 წლის 11 აპრილით, სადაც მეფე ერეკლე ისევ ქვეყნის გაჭირვებას უჩივის; 4) თეიმურაზ II წერილი დედოფალ ანასადმი, დათარიღებული 1760 წლის 11 ივნისით; 5) თეიმურაზ მეფის წერილი ლევან და ალექსანდრე ბაქარის ძეთ, დათარიღებული 1760 წლის 11 ივნისით; 6) თეიმურაზ მეფის წერილი თავ. ეგორ (გიორგი) ამილახვრისადმი, დათარიღებული 1760 წლის 11 ივნისით; 7) თეიმურაზ მეფის წერილი ელენე ამილახვრისადმი, დათარიღებული 1760 წლის 11 ივნისით, სადაც მეფე წერს: დარწმუნებული ვარ, რომ მთელი თქვენი სახლი ჩვენი ერთგულია ისევე, როგორც მამათქვენი იყო, თქვენ გიყურებთ როგორც დას, ხოლო თქვენი შვილები ისევე მიყვარს, როგორც საკუთარი შვილები.

როგორც წარმოდგენილი დოკუმენტები მოწმობს, თეიმურაზს თავისი მისიის წარმატების მიზნით გაუგზავნია თავ. შ. ტუსიშვილი პეტერბურგს და არა ნათესავების სანახავად, როგორც ყიზლარის კომენდანტსა და ასტრახანის გუბერნატორს სწერდა.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ, რაკი თეიმურაზის პეტერბურგში ჩასვლამდე არ იყო ნავარაუდები მათი განხმარება, ერეკლეს წერილებში არის პირდაპირი მითითება, რომ თეიმურაზი საქვენო საქმეზე მიდის რუსეთს და არა იმპერატორის თაყვანისსაცემად; რაც შეეხება თეიმურაზის წერილებს, ისინი სხვა ფორმითაა შედგენილი, რაკი თეიმურაზს საზღვარზევე უგრძენია, რომ რუსეთში მისი მიღება არ სურდათ; იგი თავის წერილებში საგანგებოდ გახაზავს: იმპერატორის თაყვანისსაცემად მივდივარო. ცხადია, ერეკლეს წერილები გარკვეულ დრომდე რუსეთის სამეფო კარზე გამოსაჩენი არ

იყო, რაკი თეიმურაზი თავის მისიას საიდუმლოდ ინახავდა. თუმცა თეიმურაზს არ შეეძლო ევარაუდა, რომ ერეკლეს წერილებს უეჭველად კანცლერს გადასცემდნენ, მაგრამ, რადგან საქმე ფერხდებოდა, თეიმურაზ მეფე იძულებული გამხდარა, მისი პეტერბურგში გამგზავრების დაჩქარების მიზნით ერეკლეს წერილები გამოეყენებინა: ისინი მას ტუსიშვილისთვის გაუტანებია, როგორც თავისებური «გარანტია» ვახტანგის ოჯახის წევრებისა და მასთან დაახლოებული პირების დასამშვიდებლად.

ზემოხსენებული წერილებით თავ. შიო ტუსიშვილი 1760 წლის 11 ივნისს ყიზლარიდან გამგზავრებულია, 17 ივნისს ასტრახანში იყო, ხოლო 22 ივლისისთვის უკვე პეტერბურგს ჩასულა.

ჩვენ არ ვიცით, რა განუცხადა შ. ტუსიშვილმა ვახტანგის შთამომავლებს, არც ვახტანგის მემკვიდრეთა თავგამოდება ჩანს თეიმურაზის მიღების სასარგებლოდ, მაგრამ შ. ტუსიშვილს რომ მათი განეიტრალება მოუხდენია, ეს სადავო არ უნდა იყოს. რაც შეეხება თავ. ამილახვარს, არც მისი აქტიურობა ჩანს, მაგრამ არაპირდაპირი მასალები გვაფიქრებინებს, რომ თავ. ტუსიშვილი მისი ხელშეწყობით მოქმედებდა.

1760 წლის 11 აგვისტოს თავ. შიო ტუსიშვილმა კანცლერ მ. ვორონცოვს წარუდგინა ბარათი, სადაც წერს: ჩვენს მეფეს «მათის იმპერატორობის დიდებულობის კარზედ მოსვლა და თაყვანისცემა მათის იმპერატორობის დიდებულობისა ეღირსოს»; ამას თქვენს გრაფობის ბრწყინვალეობას «ვედრებით მოგახსენებ და თქვენს ბრძანებას ველი». შ. ტუსიშვილის ბარათი კანცლერს ყოველგვარი რეზოლუციის გარეშე იმავე დღეს (11 აგვისტოს) დაუბრუნებია საგარეო საქმეთა კოლეგიაში. 1760 წლის 5 ოქტომბერს შ. ტუსიშვილი გაისტუმრეს ასტრახანისკენ. რა თქმა უნდა, ტუსიშვილის მისია უშედეგოდ არ დამთავრებულა. იგი იმედმოცემული გაემგზავრა, მაგრამ ამაზე ქვემოთ.

რუსეთის საგარეო საქმეთა კოლეგიის 1760 წლის 30 ივნისის ბრძანება ყიზლარის კომენდანტ გენ. ფრაუნდორფისადმი 1760 წლის 30 ივლისს მიუღია ფრაუნდორფის შემცვლელს, პოლკოვნიკ დე ბოგსბერგს. იგი 7 აგვისტოს მეფეს შეხვედრია და, თანახმად ბრძანებისა, გამოუკითხავს რუსეთში წასვლის მიზეზი, თანაც უცნობებია, რომ, თუ საცხოვრებლად მოდიოდა რუსეთს და შეძლებდა

(თავისი სახსრებით) ამაღლის შენახვას, გაუშვებდნენ, წინააღმდეგ შემთხვევაში უკან დაბრუნებას ურჩევდა. პოლკოვნიკს უთქვამს: თუ რამ მოსახსენებელი გაქვს იმპერატორთან, მე მაცნობე და თვით კი პასუხს აქ დაელოდეთ.

თეიმურაზ II-ს პასუხად ასე მოუხსენებია: «პირველყოფილნი ნათესავნი ჩვენი, სრულიად რუსეთისა მპყრობელთა, ვითარცა ქრისტიანეთა, მპყრობელად მბძანებელად და უფლებელად თვისით ჰყურობდნენ და მიაჩნდათ და ამისთვის თაყვანის საცემად თავისი ქვეყნიდამ რუსეთს მოვიდოდნენ, ხოლო მე... აღუძარ წადილი ჩემი, რომ ღირს ვიქმნა ხილვასა ყოვლად განათლებულისა სახისა მისის იმპერატორობის დიდებულობისა და მივსცეთ წესისაებრ ყოვლად ქებულისა ქრისტიანობისა, ვითარცა ჭეშმარიტად ჩვენს მბრძანებელს და უფლებელს, თაყვანისცემა და ესე არს ჩემი პირველი მიზენი მოსვლისა ჩვენის ქვეყნიდგან და არცა გვწადს აქ რუსეთს ცხოვრება და როგორც მსწრაფლ ღირს ვიქმნებით მისის იმპერატორობის დიდებისა და მაღლისა მისის დიდებულობის ფამილის თაყვანისცემასა, ეგრეთ მსწრაფლ გამოვბრუნდები ჩვენს ქვეყანასა და ამისთვის, როგორც მისვლა, აგრეთვე ჩემის ქვეყნისაკენ გამოვბრუნება არ დამიგვიანდეს, მცირე კრებული გვახლავს თან».

თეიმურაზის პასუხის ერთი ნაწილი (რომ იგი რუსეთში საცხოვრებლად არ მიდიოდა და რომ მას სასწრაფოდ სამშობლოში დაბრუნება ჰქონდა გადაწყვეტილი) სადავო არაა. რაც შეეხება მეფის პასუხის მეორე ნაწილს (რომ თითქოს იგი რუსეთის იმპერატორთან მხოლოდ თაყვანისსაცემად მიდიოდა), სინამდვილეს არ შეეფერება. დე ბოგსბერგისთვის ასეთი პასუხის მიცემა შემდეგი გარემოებით იყო გაპირობებული: ჯერ ერთი, თეიმურაზის ჩასვლის ნამდვილი მიზნის (რომელიც ფართო საგარეო პოლიტიკურ გეგმებს მოიცავდა) წინასწარ გამხელას შეიძლებოდა ვახტანგის მემკვიდრეთა რეაქცია გამოეწვია; მეორე, ეს გეგმა აგენტების მეშვეობით შეიძლებოდა თურქეთსა და ირანის სახანოებშიც შეეტყვოთ, რასაც, ალბათ, საწინააღმდეგო ღონისძიებები მოჰყვებოდა; მესამე, თეიმურაზ მეფეს ადრევე უგრძობია, ხოლო დე ბოგსბერგის განცხადებით საბოლოოდ დარწმუნებულა, რომ არახელსაყრელი პირობების გამო მისი ჩასვლა რუსეთში არ სურდათ, ამიტომ ჩასვლის მიზნის წინასწარ გამხელას კატეგორიული უარი მოჰყვებოდა.

აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ თეიმურაზ მეფემ ელჩობის მიზანი მხოლოდ ერთადერთ სანდო კაცს — ამილახვარს გაანდო, ისიც

მოსკოვში, როცა დარწმუნდა, რომ მისი პეტერბურგში ჩასვლა გადაწყვეტილი იყო და მას ველარაფერი შეაფერხებდა.

თეიმურაზ მეფე მეტად მძიმე მდგომარეობაში ჩაუყენებია დე ბოგსბერგის პასუხს, — თუ საცხოვრებლად არ მოდიხარ რუსეთში, სჯობს უკან დაბრუნდეთ. ასეთი პასუხი მართო დამამცირებელი როდი იყო, იგი მეზობლების თვალში სახელს გაუტეხდა მეფეს. როგორც ჩანს, რუსეთის დიპლომატიას უგრძობია, რომ თეიმურაზს შეეძლო ესარგებლა 30 ივნისის ბრძანებით და პეტერბურგს წასულიყო, ყიზლარის კომენდანტი მას ველარ შეაკავებდა; ამიტომ შეცდომის გამოსწორების მიზნით მისთვის უბრძანებიათ: ახალი ბრძანების მიღებამდე თეიმურაზ II სხვადასხვა საბაბით როგორმე ასტრახანში მაინც შეაკავეთო.

მეორე დოკუმენტი, რომელიც დე ბოგსბერგს 20 სექტემბერს მიუღია, წარმოადგენდა ასტრახანის გუბერნატორის ბრძანებას, რომელიც გამომდინარეობდა საგარეო საქმეთა კოლეგიის 2 აგვისტოს ბრძანებიდან და თავისებურ რჩევას აძლევდა ყიზლარის კომენდანტს. ამ უკანასკნელი ბრძანების მიღებამდე პოლკოვნიკი დე ბოგსბერგი შეხვედრია თეიმურაზ მეფეს. ამ შეხვედრის შედეგები მან დაუყოვნებლივ, 1760 წლის 20 სექტემბრის პატაკით მოახსენა ასტრახანის გუბერნატორს: 1) მეფეს აუხსენი ამ მხარეში ჯარის საჭიროება და ყარაული ისე შევამცირე, რომ მეფის უკმაყოფილება არ გამოუწვევია, შევეცდები კიდევ შევამცირო; 2) მეფემ, წინა (30 ივნისის) ბრძანების საფუძველზე, რომელიც მას ეცნობა, გამოთქვა ასტრახანსა და მოსკოვს თავისი ხარჯით გამგზავრების სურვილიო.

1760 წლის 6 ოქტომბერს თეიმურაზ II ამაღლითურთ ასტრახანისკენ გამგზავრებულა. როგორც ვხედავთ, 4 თვეზე მეტი დაყო თეიმურაზმა ყიზლარს (1760 წლის 2 ივნისიდან 6 ოქტომბრამდე). მას დიდი დიპლომატიური ბრძოლა დასჭირდა, რომ ასტრახანში წასვლა მოეხერხებინა.

1760 წლის 16 ოქტომბერს თეიმურაზ II ამაღლითურთ ასტრახანის მისადგომებთან, ბანგუშევსკის ფორპოსტთან მივიდა. 17 ოქტომბერს ფორპოსტში მიიღეს საგუბერნიო კანცელარიის ბრძანება — სათანადო განკარგულების მიღებამდე ელჩობა ადგილზე შეეჩერებინათ. მეფე შეუწუხებია ამ ამბავს და ქართველი თარჯიმნის, ვინმე ივანე პეტროვის (?) მეშვეობით პოდპოლკოვნიკ კოპიტოვსკისთვის განუცხადებია: ჩვენ კარანტინის მიზენით ყიზლარშიც საკმაოდ გვალოდინეს, აქ, როგორც ამბობენ, კიდევ 40 დღეს გვიპირებენ

შეჩერებას, ვაჭრები კი შეუფერხებლად გაატარესო; კოპიტოვსკის სათქმელი არაფერი ჰქონია და ისღა განუცხადებია, რომ ფორპოსტიდან გამოგზავნილ კაპრალს ყველა არ გაუსინჯავსო.

19 ოქტომბერს კოპიტოვსკის აცნობეს, რომ მეფის ამაღლა კარანტინში მხოლოდ 8 დღეს დარჩებოდა, 23 ოქტომბერს შეეძლო შესულიყო ასტრახანში და მისთვის გამოყოფილ სასტუმროში დაბინავებულიყო. თეიმურაზი უკმაყოფილო დარჩენილა, მაგრამ სხვა გზა არ ჰქონდა.

1760 წლის 23 ოქტომბერს თეიმურაზ II-ეს წინასწარ გაუგზავნია ასტრახანის ნაზირი გიორგი ციციშვილი, რათა ასტრახანის გუბერნატორი მოეკითხა და ამაღლისთვის განკუთვნილი ბინები შეემოწმებინა. იმავე დღეს მეფე ვოლგას მიდგომა; წინა დღით გამოყოფილი ნაგებით მეფის ამაღლა ვოლგაზე გადაუყვანიათ. მართალია, ქალაქში შესვლისას სალუტი არ მიუციათ, მაგრამ ნაგებისადგომთან მეფეს უფროსი ოფიცრები დახვედრიან ვიცე-გუბერნატორის მეთაურობით და მეფე თავისი ამაღლით ბინამდე მიუცილებიათ. ასტრახანში მეფეს დიდი პატივით ეკიდებოდნენ: გუბერნატორმა მეფეს საჩუქრები მიართვა; მას გაუმასპინძლდნენ გუბერნატორი, ვიცე-გუბერნატორი და ასტრახანის ეპისკოპოსი; 24 ოქტომბერს საკრებულო ტაძარში მეფის მისვლისას წირვა თვითონ ეპისკოპოსმა მეთოდემ გადაიხადა; 30 ოქტომბერს მეფე არტილერიის პოლიგონზე წაიყვანეს. თეიმურაზი რუსი არტილერიისტების ოსტატობით განცვიფრებულა. აღსანიშნავია, რომ მეფესა და მის ამაღლას ასტრახანში საცხოვრებლად მიუჩინეს სომხებით დასახლებული უბანი (სულ 27 სახლი გამოუყვიათ); ასეთი არჩევანი იმას განუპირობებია, რომ მეზობელი ხალხებია და ერთმანეთს უკეთ გაუგებენო. ასტრახანის საოლქო არქივში შემონახულია იმ სახლების მფლობელთა სია, სადაც მეფესა და ელჩებს უხდებოდათ ცხოვრება.

1760 წლის 28 ოქტომბერს პეტერბურგიდან დაბრუნდა შიო ტუ-სიშვილი, ხოლო 30 ოქტომბრიდან მეფემ საქმიანი მოლაპარაკება დაიწყო ასტრახანის ვიცე-გუბერნატორ ბეკლემიშევთან პეტერბურგს გაშვების თაობაზე, რამაც თითქმის 3 თვეს გასტანა, მაგრამ ამაზე ქვემოთ.

ასტრახანის ხელისუფალნი, თანახმად მთავრობის დავალებისა, გზის უვარგისობის მომიხეზებით ცდილობდნენ მეფე შეეჩერებინათ

და თანაც შეეტყობთ თეიმურაზ მეფის რუსეთში გამგზავრების ნამდვილი მიზანი. 1760 წლის 6 ნოემბერს ასტრახანს ჩავიდა ახალი გუბერნატორი ნერონოვი, რომელმაც 10 ნოემბერს მეფესთან შეხვედრისას განსაკუთრებით გაუსვა ხაზი გზის სიძნელეს. თეიმურაზ მეფეს კიდევ უფრო ენერგიულად დაუწყია მოთხოვნა ასტრახანის ახალ გუბერნატორ ვ. ნერონოვისთვის — პეტერბურგს გამიშვითო. რაკი დაუნახავს, რომ ტალახი და გზის სიძნელე არ ჭირდა, ნერონოვს ახალი «მოტივები» გამოუნახავს: ამ უვარგის გზაზე შეიძლება ახლა ხიფათი გადაგეყაროსო.

როგორც ზემოთ დავინახეთ, თეიმურაზ I სამეფო კარზე მიღების საქმეს პრუსიასთან ომის დროს თურქეთის პოზიცია აფერხებდა. 1760 წ. სექტემბრის ბოლოს რუსეთის ჯარებს გარკვეული წარმატება ჰქონდათ: აღებულ იქნა ბერლინი. 1760 წლის 13 ოქტომბერს რუსეთის მთავრობამ საგანგებოდ გაუგზავნა რუსეთის რეზიდენტ ა. ობრესკოვს გენერალ ფერმორის 28 სექტემბრის რელაცია ბერლინის აღების შესახებ, რათა იგი კონსტანტინოპოლში გაეხმაურებინა და თურქეთის მთავრობა ჩაეფიქრებინა. 30 ოქტომბრის რესკრიპტით ობრესკოვს საგანგებოდ ავალებდნენ: მოკავშირე მინისტრების დახმარებით ეცადე, დაითანხმო თურქეთის მთავრობა, რომ პრუსიის ემისარი გაუდენი თურქეთიდან გააძევესო. მართალია, ობრესკოვის მიერ 1760 წელს გამოგზავნილ მოხსენებებში აღნიშნულია, რომ პრუსიის მეფის ემისრები ცდილობენ, აამხედრონ თურქეთი რუსეთის წინააღმდეგ, რომ ყირიმის ხანი ყველაფერს აკეთებს, რათა თურქეთი რუსეთს დაუპირისპიროსო და სხვა, მაგრამ იმავე მოხსენებებში საკმაროდ ნათლადაა წარმოდგენილი თურქეთის რთული საშინაო ვითარებაც, რაც რუსეთის მთავრობისთვის ცნობილი იყო.

1760 წლის დეკემბრის პირველ რიცხვებში, როცა პეტერბურგში თეიმურაზის მიღების საკითხი საბოლოოდ წყდებოდა, რუსეთის მთავრობას საკმაო ცნობები ჰქონდა მიღებული ასტრახანიდან (1 და 4 ნოემბრის პატაკი ჟურნალითურთ), ბერლინიდან (რელაცია ბერლინის აღების შესახებ) და კონსტანტინოპოლიდან (ობრესკოვის 4 ოქტომბრის რელაცია თურქეთის სამხედრო უძღურების შესახებ).

1760 წლის 2 დეკემბერს კანცლერმა მ. ვორონცოვმა მისი იმპერატორობითი უდიდებულესობის კარის კონფერენციას მოახსენა იმპერატორის გადაწყვეტილება თეიმურაზ მეფის სამეფო კარზე მიღებასთან დაკავშირებით, რის საფუძველზეც მიღებულ იქნა სათანადო გადაწყვეტილებანი საგარეო საქმეთა კოლეგიასა და სენატში

გასაგზავნად. ამის შემდეგ დაიგზავნა სათანადო განკარგულებანი.

1760 წლის 3 დეკემბერს სენატს გაეგზავნა მიწერილობა, სადაც ნათქვამი იყო, რომ იმპერატორმა თეიმურაზს თავისი ამალით სამეფო კარზე ჩამოსვლის ნება დართო და სარჩოდ თვეში 500 მანეთი დაუნიშნა.

23 იანვარს, ნაშუადღევს, ქართლ-კახეთის ელჩობა ასტრახანიდან მოსკოვისაკენ დაიძრა. 1761 წლის 25 თებერვლიდან 8 მარტამდე თეიმურაზ მეფე მოსკოვში დარჩა. იქ ჩასვლის პირველსავე დღეს (25 თებერვალს) თეიმურაზ II-თან მოსულა შტაბს-ოფიცერი, რომელსაც ვიცე-გუბერნატორის სახელით მეფისთვის მიულოცავს მოსკოვს მშვიდობით ჩასვლა. იმავე დღეს მეფესთან მისულან გენერალ-ლეიტენანტი გიორგი ბატონიშვილი (ვახტანგ VI-ის ძე) და მოსკოვს მყოფი სხვა ქართველები, რომლებიც მეფეს კმაყოფილებით მიუღია. 26 თებერვალს მეფესთან მისულა მოსკოვის კომენდანტი, გენერალ-მაიორი ათანასე ბატონიშვილი თავისი პოლკების ოფიცრების თანხლებით და მშვიდობით მობრძანება მიულოცავს; 3 მარტს მეფე ინახულა მოსკოვის ვიცე-გუბერნატორმა ჟერეპცოვმა, რომელსაც ახლდნენ: პოლკოვნიკი კისელევი, რევიზიის კოლეგიის პროკურორი ტუტოლმინი, იუსტიციის კოლეგიის წევრი პოხვინები, ჰერალდმაისტერი ოგარევი. მათაც მეფისთვის მშვიდობით მობრძანება მიულოცავთ. მეფეც, თავის მხრივ, თავაზიანად და თბილად მისაღმებია და გამასპინძლებია. საუბრისას მეფეს განუცხადებია, რომ სურდა ჩქარა გამგზავრებულიყო პეტერბურგს.

თავად ე. ამილახვრის ჩანაწერების ჟურნალი მოწმობს, რომ მეფეს გულთბილად იღებდა და უმასპინძლდებოდა მოსკოვს მყოფი ყველა უმაღლესი მოხელე. ამასთან, მეფეს კარგი ურთიერთობა დაუმყარებია ვახტანგის შთამომავლებთან (თავის ცოლის ძმებთან) და სხვა ქართველ თავადებთან. იგრძნობა, რომ მეფეს მათთან საერთო ენა გამოუნახავს (აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ქართლის ტახტის უშუალო პრეტენდენტი ალექსანდრე ბაქარის ძე იმ დროს მოსკოვში არ ყოფილა და მეფეს არ შეხვედრია). ერთი სიტყვით, მეფე ყურადღების გარეშე არც ერთ დღეს არ ყოფილა. 26 თებერვლიდან 2 მარტამდე (ჩათვლით) ვიზიტები არ ჩანს, მაგრამ ეს იმიტომ, რომ დიდი მარხვის პირველი კვირა ყოფილა.

თეიმურაზ მეფეს მოსკოვში საქმიანი მოლაპარაკებაც ჰქონია კარის მრჩეველ თავად ე. ამილახვართან. რაკი მეფემ იცოდა, რომ პეტერბურგში მის ჩასვლას არაფერი აბრკოლებდა, თანაც ე. ამი-

ლახვარი სანდო კაცად მიუჩნევია, აღარ დაუმაღავს რუსეთში გამგზავრების ნამდვილი მიზეზი.

ქართველ სახელმწიფო მოღვაწეთათვის ცნობილი იყო, რომ რუსეთს ირანში თავისი ინტერესები გააჩნდა და დახმარებას სთხოვდა არა შეწყალებისთვის, არამედ თვით რუსეთის სასარგებლოდაც. ქართველმა სახელმწიფო მოღვაწეებმა ისიც იცოდნენ (და ეს თეიმურაზს მხოლოდ რუსეთში არ უნდა შეეტყო), რომ შეიძლება რუსეთს ჯარით დახმარება ვერ გაეხდებოდა. ამიტომ აცხადებდა იგი, რომ, თუ სხვადასხვა გარემოების გამო ჯარით შემწეობა არ მოხერხდება, უკიდურეს შემთხვევაში ფულით მაინც დაგვეხმარეო.

მეფის განცხადებიდან ყურადღებას იქცევს კიდევ ერთი მომენტიც. ქართველ სახელმწიფო მოღვაწეებს განზრახული აქვთ ჯარით ირანში შეჭრა და იქ ტახტზე თავისი კაცის (რუსეთისთვის მისაღები კანდიდატის) დასმა, ამიტომ სჭირდებოდათ რუსეთის მთავრობის სათანადო დასტური («е. и. в. апробации»). ასეთ დიდ ნაბიჯს რუსეთთან წინასწარი შეთანხმებისა და დასტურის გარეშე ვერ გადადგამდნენ.

მეფე მოსკოვში მიღებით კმაყოფილი დარჩენილა, მაგრამ რუსეთის მოხელეებთან მოლაპარაკებისას პეტერბურგს დაუყოვნებლივ გამგზავრების სურვილი გამოუთქვამს. როგორც ჩანს, მეფეს ყიზლარისა და ასტრახანის გაკვეთილები აშინებდა, მაგრამ საშიში არაფერი იყო. პირიქით, რუსეთის მთავრობა ცდილობდა დაეჩქარებინა თეიმურაზის მოსკოვიდან გამგზავრება, რადგან მარტი დადგა და გზის გაფუჭებისა ეშინოდა, მ. ვორონცოვი საგანგებოდ ავალეხდა საგარეო საქმეთა კოლეგიის მოსკოვის კანტორის უფროსს მ. სობაკინსა და ამილახვარს: ზრდილობიანი ფორმით ჩააგონეთ თეიმურაზს, რომ წამოსვლა დააჩქაროსო.

1761 წლის 8 მარტს ქართლ-კახეთის ელჩობამ მოსკოვი დატოვა და პეტერბურგისკენ გამგზავრა. ოფიციალურ გამცილებელთა (რუსეთის მოხელეები, სამხედრო რაზმი) გარდა, თეიმურაზ მეფე სოფელ ვსესვიატსკოემდე გენერალ-პორუჩიკ გიორგი ბატონიშვილსა (ვახტანგის ძე) და მოსკოვს მყოფ ქართველ თავად-აზნაურობას გაუცილებია. 19 მარტს ელჩობა პეტერბურგისკენ დაძრულა და დღის 12 საათზე მისულა ელჩობისთვის მომზადებულ ბინაში — «ვოლონთა» თავადის კანტეპირის სახლში, სადაც მიუღია სტატს კანტორის მრჩეველს თავ. ეგორ (გიორგი) ამილახვარს.

1761 წლის 21 მარტს მეფეს პირველი ოფიციალური შეხვედრა ჰქონდა კანცლერ მ. ვორონცოვთან, ხოლო 25 მარტს კანცლერმა

მეფე სადილზე მიიწვია. ფაქტობრივად ამ შეხვედრებით დაიწყო საქმიანი მოლაპარაკება.

პეტერბურგში ჩასვლისთანავე მეფეს უახლესი ცნობები მიუღია საქართველოდან. კერძოდ, 1761 წლის 26 მარტს თეიმურაზ მეფეს წერილი მიუღია ერეკლე მეფისაგან. წერილი 1760 წლის 25 დეკემბერსაა გამოგზავნილი. თეიმურაზ მეფემ შეიტყო, რომ 1761 წლის დეკემბერში ერეკლემ ფანა-ხანი დაამარცხა, განჯის ტახტზე თავისი ერთგული შაჰ-ვერდი-ხანი აღადგინა, რომ განჯა და ერევანი ერეკლეს ემორჩილებოდა და აზახ-ხანიც შეპყრობილი ჰყავდა მას.

ამ ამბებს მოლაპარაკების მსვლელობისთვის გარკვეული მნიშვნელობა ჰქონდა. თეიმურაზ მეფე რუსეთის მთავრობას ამყავდა აცნობებდა ერეკლეს წარმატებებს, რუსეთის მთავრობას კი, კონსტანტინეპოლიდან ა. ობრესკოვის მიერ გამოგზავნილი რელაციების საფუძველზე (მისთვის უცნობი იყო საქართველოს ამბები), ამ წარმატებისა არ სჯეროდა და მათ ყალბად მიიჩნევდა.

1761 წლის 8 აპრილს მეფეს აუდიენცია ჰქონდა იმპერატორის ოჯახის წევრებთან. რუსეთის საიმპერატორო კარზე ქართველი მეფის მიღებას რომ თურქეთში მითქმა-მოთქმა არ გამოეწვია, რუსეთის მთავრობას დაუყოვნებლივ, 1761 წლის 12 აპრილს, რესკრიპტი გაუგზავნია კონსტანტინეპოლში ა. ობრესკოვისთვის, რომლითაც რეზიდენტს აცნობებდა, რომ 19 მარტს პეტერბურგს ჩამოვიდა თეიმურაზი 76 კაციით, რათა წინაპრების მაგალითისამებრ თავყვანი სცეს იმპერატორსო.

ერთი სიტყვით, ობრესკოვს უნდა ეპასუხა თურქეთის მთავრობისთვის: როგორც თქვენ არ ერევით სპარსეთის საქმეებში, მაგრამ ერთმორწმუნეობის გულისთვის თავშესაფარს აძლევთ აზახ-ხანს და ახლაც მანდ გყავთ, ჩვენ კი ამაზე არაფერს ვამბობთ, ასევე ჩვენც მივიღეთ, ერთმორწმუნეობის გულისთვის, ქართველი მფლობელი და არც თქვენ უნდა თქვათ რაიმე, მით უმეტეს, რომ სპარსეთში არეულობის დაწყების დროიდან ჩვენ მასში არავითარ მონაწილეობას არ ვიღებთ და ჩაურევლობის პოზიციის შენარჩუნება გვსურსო.

საქმიანი მოლაპარაკების დაწყებამდე თეიმურაზ მეფეს საქართველოდან ახალი ცნობა (ერეკლე მეფის 1761 წლის 23 იანვრის წერილი) მიუღია, რომელიც 21 აპრილს კანცელარიისთვის გადაუცია. ამ წერილის მიღებას ის მნიშვნელობა ჰქონდა, რომ მას ნაწილობრივ უნდა გაეფანტა ის ეჭვები, რომელიც აზახ-ხანის შეპყრობის საკითხზე რუსეთის მთავრობას შეუქმნა ობრესკოვის რელაციამ კონ-

სტანტინოპოლიდან.

ერეკლე მეფე წერილით ატყობინებდა, რომ ფანა-ხანს უთხოვია, აზახ-ხანი მისთვის გაეგზავნა, მაგრამ ერეკლეს უარი შეუთვლია. განჯიდან გაქცეულან აზახ-ხანის ჯარისკაცები. ფათალი-ხანი ყარაბაღში ყოფილა, ხოლო ქართველთა მამველი ჯარი — შაჰ-ვერდი-ხანთან; ეს ხანები, ქართველების მამველი რაზმით, ბარდავისა და შუშის ასაღებად იბრძოდნენ თურმე. ერეკლეს ჭარულეთან ხელშეკრულება დაუღვია («და ჯერჯერობით ზავს არ არღვევენო»). ერევანი ერეკლეს მფარველობაში ყოფილა და 10.000 მანეთს უხდიდა მას. ქერიმ-ხანსა და ფათალი-ხანს შორის დაჟა გრძელდებოდა. ამბობენ, ქერიმ-ხანს სპარსელები აუჯანყდნენო. ლეკების ამკარა გამოსვლას დიდი ძალებით ადგილი არ ჰქონია — ცალკეული ქურდული თავდასხმებია, რომელსაც დიდი ზარალი არ მოუტანიაო.

ასე რომ, თეიმურაზ მეფე, საქმიანი მოლაპარაკების წინ საქართველოსა და კავკასიაში არსებულ ვითარებას კარგად იცნობდა, თანაც, ერეკლეს წარმატებანი თეიმურაზ მეფეს საშუალებას აძლევდა მნიშვნელოვანი საკითხები გაბედულად დაესვა რუსეთის მთავრობის წინაშე.

1761 წლის 28 აპრილს დაიწყო საქმიანი მოლაპარაკება თეიმურაზ II-სა და რუსეთის იმპერიის კანცლერ მ. ვორონცოვს შორის. მეფეს კანცლერისთვის გადაუცია ქართულად დაწერილი ბარათი და უთხოვია, მოხერხებულ დროს გადაეცა იგი იმპერატორისთვის. მასში ზოგადად გაშუქებულია საქართველოს პოლიტიკური ვითარება და ჩამოყალიბებულია ძირითადი მოთხოვნები: 1) ლეკთა ყაჩაღური თავდასხმები საქართველოს აოხრებს, მამველი ჯარი ამიტომ გვჭირდება, მაგრამ «შემცირება შემოსავლისა ნებას არ გვრთავს» «ჯამაგირით სამხედროსა მსახურებასა მოსამატათ ქართველთა თანა სომეხთაგან და ყაბარდოთაგან შემრავლებასო»; ამიტომ «ესრეთ დამხობით წინაშე ფერხთა თქუენისა ყოვლად უგანათლებულობისა იმპერატორობის დიდებულობისა უმდაბლესად და მონებრივ მოვივედრებ უუმაღლესს შემწეობასა ჯარითა გინა ყოვლად უუმოწყალესის შეწყნარებით მერაოდენისამე წელით გამოჩინებულთ თეთრის ხაზინით, რომელსა უკვე პირველსა კვლის გამართვას ჩემსა დადგინებასა ყოვლად უმდაბლესის მაღლობით ხაზინასა შინა თქუენის იმპერატორობის დიდებულობისა მოქცევას ვითანამდებებ». 2) როცა ქართლსა და კახეთს მტერთაგან სიმშვიდეს მოვუპოვებ, «საქართველოსა და კახეთსა სამედლოთი შეიარაღებულის ერთთა

მწადის გამორჩეულის დასით სპარსეთში შევიდეთ, რათა მოყუანებად ერთხმობით ჩინებულთა სპარსთა შეკრებანი ვინათგან მით შევიძლო შემოკლება შფოთისა და ვეცადო მოგროვებულის ძალით ყვენი კეთილმოსურნე, რუსეთის შესამატათ, ერანის ტახტზე აღვიყვანო».

განსაკუთრებით საინტერესოა მეფის მეორე წინადადება, რომლითაც ნავარაუდევია ირანის ბატონობისაგან საქართველოს საბოლოო გამოხსნის საკითხის გადაწყვეტა. ქართველ მეფეებს გადაუწყვეტიათ, რომ, როგორც კი ლეკთა საკითხს მოაგვარებდნენ, ქართლ-კახეთის ჯარით ირანში შეჭრილიყვნენ, არეულობისთვის ზღვარი დაედოთ და ირანის ტახტზე თავიანთი კანდიდატი დაესვათ. რუსეთს დაინტერესების მიზნით პირდებიან: თქვენთვის სასურველ პირს ავიყვანთ ირანის ტახტზეო.

თეიმურაზ მეფის წინადადებანი 1761 წლის 30 აპრილს კანცლერს იმპერატორისთვის მოუხსენებია, მაგრამ თეიმურაზ მეფის წინადადებაზე რუსეთის მთავრობა პასუხს რომ არ ჩქარობდა, ეს შემთხვევითი არ უნდა იყოს. როგორც ჩანს, რუსეთის მთავრობას ვეროპაში არახელსაყრელი ვითარების მიუხედავად არ სურდა ქართველი მეფის ხელცარიელი გამოსტუმრება და კავკასიაში ფეხის მოკიდების მარჯვე შემთხვევის ხელიდან გაშვება. სხვა რომ არა იყოს რა, ხელცარიელი გამოსტუმრება ერთგულ კავკასიელ მოკავშირეს რუსეთზე გულს აუცრუებდა, რაც არ შეიძლებოდა მისთვის სასურველი ყოფილიყო. ერთი სიტყვით, რუსეთის მთავრობა ვეროპაში ვითარების შეცვლას ელოდებოდა, თეიმურაზ მეფე — რუსეთის მთავრობის პასუხს.

რუსეთის მთავრობა მეორე ფრონტის შიშით ცდილობდა ჩაეშალა თურქეთ-პრუსიის კავშირი, არ დაემზა თურქეთის ჩარევა სპარსეთის საქმეებში, ვიდრე რუსეთი პრუსიასთან ომით იყო დაკავებული. რუსეთის დიპლომატიამ თურქეთის შინაგანი სისუსტის ვითარებაში ფრთხილი პოლიტიკით ორივე ამოცანის განხორციელება შეძლო. მაგრამ სწორედ ეს ფრთხილი პოლიტიკა აფერხებდა ქართველი მეფისთვის გარკვეული პასუხის მიცემას და თეიმურაზი პასუხის მოლოდინში პეტერბურგში რჩებოდა. რუსეთის მთავრობას კავკასიის საკითხში ნაბიჯის გადადგმა მხოლოდ პრუსიასთან ომის დამთავრების შემთხვევაში შეეძლო, წინააღმდეგ შემთხვევაში თურქეთ-პრუსიის სამეგობრო და კომერციული ხელშეკრულება შეიძლებოდა თურქეთ-პრუსიის სამხედრო კავშირად გადაქცეულიყო.

ასე რომ, 1762 წლიდან რუსეთს კავკასიაში სამოქმედოდ ხელე-

ბი უნდა გახსნოდა, რასაც ელოდებოდნენ რუსეთის მთავრობა და თეიმურაზ II. მაგრამ მოხდა მოულოდნელი რამ: 1761 წლის 25 დეკემბერს გარდაიცვალა ელისაბედ პეტრეს ასული, ტახტზე ავიდა პეტრე III, რასაც მოჰყვა მკვეთრი მობრუნება რუსეთის საგარეო პოლიტიკაში. რუსეთი ყოფილი მოკავშირეების წინააღმდეგ ბრძოლის სამზადისს შეუდგა ფრიდრიხ II-ის გადასარჩენად, რამაც საქართველოს საკითხი უკანა პლანზე გადაწია.

ელისაბედ პეტრეს ასულის გარდაცვალებიდან 2 დღის შემდეგ, 1761 წლის 27 დეკემბერს, ფაქტობრივად გადაწყდა თეიმურაზ მეფის სამშობლოში ხელცარიელი გამოსტუმრების საკითხი. ამჯერად, რაკი ახალი იმპერატორი პრუსიული ორიენტაციისა იყო, ალბათ, კარისკაცებს აღარ ეეჭვებოდათ, რომ ვეროპაში საქმეებს შემდგომი გართულება ელოდა და ქართველი მეფისთვის სხვა პასუხის მიცემა, გარდა სიტყვიერი დაპირებით გამოსტუმრებისა, გამორიცხული იყო. თუმცა ახალ იმპერატორს გადაწყვეტილების მიღება დიდად არ დაუყოვნებია, მაგრამ 1762 წლის 8 იანვარს, საღამოს 6 საათზე, გარდაიცვალა თეიმურაზ II.

საქართველოში ელჩობის დაბრუნება და ერეკლესათვის მხოლოდ იმედიანი სიტყვის შემოთვლა საბოლოოდ გადაწყდა. რაც შეეხება თეიმურაზ მეფის მიერ რუსეთის მთავრობისთვის წაყენებულ ძირითად მოთხოვნებს, ისინი შეუსრულებელი დარჩა.

1762 წლის 8 (19) თებერვალს გამოქვეყნდა დეკლარაცია პრუსიასთან საომარი მოქმედების შეწყვეტის შესახებ. 5 (16) მარტს იმპერატორმა ხელი მოაწერა პრუსიასთან დროებით ზავს, ხოლო 24 აპრილს (6 მაისს) — სამშვიდობო ხელშეკრულებას, რომლითაც რუსეთმა მთელი დაპყრობილი ტერიტორია საზღაურის გარეშე დაუბრუნა პრუსიას; კიდევ მეტი, რუსეთის 20 ათასიანი არმია გადასცა ფრიდრიხ II-ის განკარგულებაში და ყოფილი მოკავშირეების წინააღმდეგ საომარი მოქმედების დაწყება უბრძანა.

აღსანიშნავია, რომ 1762 წლის 31 იანვარს ერეკლესათვის გასაგზავნი საჩუქრების სია შეუდგენიათ, სადაც ერეკლე გაერთიანებული ქართლისა და კახეთის მეფედ იხსენიება, რაც მის ოფიციალურ ცნობასაც ნიშნავდა (ვახტანგის მემკვიდრეთა სურვილის საწინააღმდეგოდ). ასე რომ, რუსეთმა აღრევე მისცა ოფიციალური სანქცია იმას, რაც ერეკლემ შემდეგ განახორციელა.

მართალია, ამას თავისთავად დიდი მნიშვნელობა არ ჰქონდა, მაგრამ რუსეთის დიპლომატიის ეს უკანდახევა და საჩუქრები, დაპირ-

ებასთან ერთად, ერეკლე-თეიმურაზის წინადადების უპასუხოდ დატოვების თავისებური კომპენსაცია იყო.

1762 წლის 18 (თუ 20) თებერვალს ქართლ-კახეთის ელჩობა პეტერბურგიდან გამოსულა. ხოლო 26 თებერვალს იგი უკვე მოსკოვს ჩასულა. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ პეტერბურგიდან ქართლ-კახეთის ელჩობა სრული შემადგენლობით არ გამოსულა, როგორც ეს სიებშია მოხსენიებული (მას აკლდა რუსთავის ეპისკოპოსი იოანე და თავ. გ. ციციშვილი, მსახურებითურთ). არქივებისკოპოსი იოანე თავისი ნებით დარჩენილა რუსეთში, ხოლო გ. ციციშვილს ვალის უმაღლ დაფარვა ვერ მოუხერხებია და დროებით დარჩენილა პეტერბურგში.

1762 წელს 4 მარტს ელჩობა მოსკოვიდან გასულა და 19 მარტს ჩასულა ყაზანში, სადაც 26 აპრილამდე დარჩენილა.

მოსკოვში ქართველებს შეუტყვიათ, რომ სახმელეთო გზით ყაზანამდე გზავნიდნენ, ხოლო ყაზანიდან ვოლგით უნდა გამგზავრებულიყვნენ, რაც ყინულის გაღობამდე (გაზაფხულამდე) შეუძლებელი იქნებოდა; ასეთი მგზავრობით გზაში ძალზე დაუგვიანდებოდათ, ზაფხული მოუსწრებდათ და ცხედრის საქართველოში ჩამოსვენება შეუძლებელი იქნებოდა. ამიტომ მოსკოვიდან გასვლის წინა დღეს, 1762 წლის 3 მარტს, საგარეო საქმეთა კოლეგიის მოსკოვის კანტორისთვის გადასაცემად ქართველ თავადებს ასეთი თხოვნა შეუდგენიათ: «о погребени тела его светлости покойного владетеля нашего в Астрахани, где погребен и покойный грузинской царь Вахтанг Леонович». საგარეო საქმეთა კოლეგიას ზემოაღნიშნული თხოვნა ძალე მიუღია და დათანხმებულია.

1762 წლის 26 აპრილს ქართლ-კახეთის ელჩობა გავიდა ყაზანიდან და 26 მაისს ასტრახანს ჩავიდა. 4 ივნისს თეიმურაზ მეფე «по отправлении литургии с отпевом по обыкновению с подобающею по церковному чиноположению честию, при нем губернаторе и протчих штап и обер офицерах и при множестве народа погребен с звоном». ასე დაასრულა თავისი სიცოცხლე XVIII ს-ის ცნობილმა პოეტმა და დიდმა სახელმწიფო მოღვაწემ თეიმურაზ II-მ.

1762 წლის 20 ივნისს ქართლ-კახეთის ელჩობა ასტრახანიდან ყიზლარისკენ წამოვიდა. მას მოაცილებდა პრაპორშჩიკი დ. მანლოვი, რომელსაც თან მოჰქონდა ასტრახანის გუბერნატორ ვ. ნერონოვის წერილი ერეკლე მეფესთან. ვ. ნერონოვის წერილში (რომელიც 1762 წლის 13 ივნისითაა დათარიღებული) სამხედრო გამოთქმული თეიმურაზ მეფის გარდაცვალების გამო, შემდეგ ლაპარაკია იმაზე,

თუ როგორი პატივით იქნა გამოცილებული ელჩობა პეტერბურგიდან და როგორ დაასაფლავეს თეიმურაზი ასტრახანში; გუბერნატორი საგანგებოდ ჩერდება რუსეთის მთავრობის მხრივ ერეკლესადმი გამოჩენილ ყურადღებაზე და გაკვრით იხსენიებს საჩუქრებს, რომელთა ჩამოთვლა ზედმეტად მიუჩნევია (მასზე კანცლერი წერს); ბოლოს, გუბერნატორი აღნიშნავს, რომ, როგორც კი ამაღლა ჩამოვა, პრაპორშჩიკი მანლოვი, რომელიც ელჩობის უკეთ გაცილების მიზნით გამოგზავნე, სასწრაფოთ უკანვე დააბრუნე საპასუხო წერილით.

ელჩობა 1762 წლის 28 ივნისს ყიზლარს ჩასულა, ხოლო 20 აგვისტოს თბილისს დაბრუნდა.

ქართველი კოლონისტები, საქართველოსთან დამოკიდებულების თვალსაზრისით, პირობით შეიძლება დავყოთ სამ ძირითადად ჯგუფად:

პირველი ჯგუფი, რომელსაც ალექსანდრე ბაქარის ძე ბატონიშვილი მეთაურობდა, ქართლის ტახტისთვის იბრძოდა და კახი ბაგრატიონისადმი მტრულად იყო განწყობილი. ეს ჯგუფი ძალზე სუსტი და მცირერიცხოვანი იყო, რაც იმითაც უნდა იყოს გაპირობებული, რომ მას რუსეთის მთავრობა მხარს არ უჭერდა.

მეორე ჯგუფი, რომელიც კოლონისტების უმრავლესობას შეადგენდა, კმაყოფილი იყო რუსეთში მიღებული ყმა-მამულით, მტკიცედ იდგა რუსეთის სამსახურში, სამშობლოში დაბრუნებაზე აღარ ფიქრობდა, ქართლის ტახტის გარშემო წარმოებული ბრძოლისაგან თავი შორს ეჭირა (უთუოდ იცოდა რუსეთის პოზიცია) და ერეკლე-თეიმურაზის მიმართ ლოიალური იყო (ამ ჯგუფს ეკუთვნოდა ბატონიშვილების ნაწილიც, რომელთაც ქართლის ტახტზე პრეტენზია არ ჰქონიათ). ამ ჯგუფიდან ზოგიერთმა იმდენად დაუკავშირა თავისი ბედი რუსეთს, რომ საქართველოში რუსეთის დაზვერვის აგენტობაც კი იკისრა (ო. თუმანოვი).

მესამე ჯგუფი კოლონისტთა პატრიოტულად განწყობილი ნაწილი იყო, რომელსაც სამშობლო მიწის სურნელი ეწეოდა და, როგორც ჩანს, ისევე უკან დაბრუნებაზე ოცნებობდა, ამიტომ ერეკლე-თეიმურაზთან ახლო ურთიერთობაში იყო.

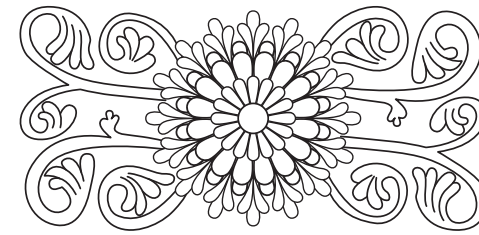
ქართველი კოლონისტების ასეთი დაყოფა იმით იყო გაპირობებული, რომ XVIII ს. 50-60-იან წლებში დასავლეთის ამბებით დაკა-

ვებული რუსეთი საქართველოს საქმეებში არ ერეოდა, ცდილობდა კავკასიაში სიმშვიდე შეენარჩუნებინა, რომ თურქეთისთვის არ მიეცა ირანის საქმეებში ჩარევის საბაბი. ამიტომ რუსეთი ქართლის ტახტის მაძიებლებს არა თუ არ სწყალობდა, 50-60-იან წლებში საქართველოში წამოსვლის ნებასაც არ აძლევდა, რითაც ფაქტობრივად ერეკლე-თეიმურაზის მხარდამჭერის როლში გამოდიოდა.

რაც შეეხება ერეკლესა და თეიმურაზს, ისინი ქართველ კოლონისტთა პატრიოტულ ნაწილთან მჭიდრო ურთიერთობაში იყვნენ, წყალობას პირდებოდნენ და მათი მეშვეობით საჭირო ინფორმაციას აგროვებდნენ; მათივე მეშვეობით ქართლის ტახტისთვის მებრძოლთა რიგებს თიშავდნენ და ამ უკანასკნელთა პოზიციებს ასუსტებდნენ. ისიც შეინიშნება, რომ თეიმურაზი და ერეკლე დიპლომატიურად ელოლიაუბოდნენ თვით ვახტანგ VI-ის შთამომავლობას და ცდილობდნენ «დაემტკიცებინათ» ბატონიშვილებისთვის, რომ ერეკლე-თეიმურაზის წარმატებანი მათთვის «უსარგებლო» არ იქნებოდა.

ვახტანგის შთამომავალთა ერთი ნაწილი, რომელსაც ესმოდა, რომ ერეკლესა და თეიმურაზს ქართლი საკმაოდ მაგრად ეჭირათ ხელში და რუსეთის მთავრობაც საქართველოს საქმეებში ჩარევას არ ფიქრობდა, გრძობდა — ქართლში დაბრუნებაზე ფიქრი ფუჭი ოცნება იყო. ამიტომ ისინი საბოლოოდ შეურიგდნენ მომხდარ ფაქტს და თეიმურაზს ისე შეხვდნენ რუსეთში, როგორც ნათესავს. მხოლოდ ალექსანდრე ბაქარის ძე და მისი თანამოაზრე რამდენიმე თავადი, რომელნიც რეალურ ვითარებას ჯეროვნად ვერ აფასებდნენ, ერეკლესადმი მტრობაზე ხელს კვლავ არ იღებდნენ.

მოამზადა გრიგოლ რუხაძემ.

მამულითა მოსახსენებელი

რაფიელ ერისთავი — 180 (1824-1901, თელავი), ქართველი პოეტი, დრამატურგი, ლექსიკოლოგი, პუბლიცისტი, ისტორიკოსი, ეთნოგრაფი. ბავშვობა და ცხოვრების საუკეთესო წლები რ. ერისთავმა გაატარა კახეთის სოფელ ქისტაურში. ქართული წერა-კითხვა მას დედამ ასწავლა, ხოლო რუსული ენა — საგანგებოდ მოწვეულმა მასწავლებელმა. 7 წლის რაფიელი თელავის სამაზრო სასწავლებელში შეუყვანიათ, მაგრამ რაფიელის მამას არ მოსწონებია იქაური სწავლების რეჟიმი (ქართული ენის უგულვებლყოფა) და 1831 წელს თავისი ვაჟი შუამთის მონასტრის წინამძღვარ ფილადელფოს კენაძისთვის მიუბარებია. ერთი წლის შემდეგ ფილადელფოსი 1832 წლის შეთქმულებაში მონაწილეობისთვის დააპატიმრეს. 1833 წელს რაფიელი მშობლებმა გორში გადაიყვანეს სასწავლებლად. 1836 წლიდან რაფიელი თბილისში ცხოვრობს, სადაც 1845 წელს წარმატებით ამთავრებს გიმნაზიას.

სწავლის გაგრძელება რ. ერისთავმა უსახსრობის გამო ვერ მოახერხა და 1847 წელს თარჯიმნად დაიწყო მუშაობა თუშ-ფშავ-ხევსურეთში. 1849 წელს იგი გადაიყვანეს სამუშაოდ ამიერკავკასიის მთავარი სამმართველოს კანცელარიაში, სადაც 1851 წელს უფროსის თანაშემწედ დანიშნეს.

რ. ერისთავი გიმნაზიის დამთავრებისთანავე ჩაება საზოგადოებრივ მოღვაწეობაში. მისი ლიტერატურული ურთიერთობა ქართველოლოგ, აკადემიკოს მარი ბროსესთან, ჯერ კიდევ მწერლის სიჭაბუკის წლებში, ქართული კულტურის სიყვარულით იყო შთაგონებული. მარი ბროსესა და რ. ერისთავის მიმოწერა მეტად საინტერესოა XIX ს-ის 50-იანი წლების საზოგადოებრივი ცხოვრებისა და საქართველოს კულტურული ვითარების შესწავლის თვალსაზრისით.

1852 წლის „ცისკარში“ (№7) დაიბეჭდა ახალგაზრდა პოეტის პირველი ლექსები — „დარიგება“ და „ყვავილს“. რაფიელ ერისთავი

აქტიურად თანამშრომლობდა გაზეთ „კავკასში“. გაზეთის ფურცლებზე იბეჭდებოდა მისი მიმოხილვები, ეთნოგრაფიულ-ისტორიული წერილები.

1855 წელს რ. ერისთავი ქუთაისში გადაიყვანეს განსაკუთრებულ დაავალებათა უფროს მოხელედ. 1857 წლიდან 1867 წლამდე იგი ზუგდიდის მაზრის უფროსად მუშაობდა და ხელმძღვანელობდა სამეგრელოში საგლეხო რეფორმის გატარებას. თბილისიდან ქუთაისამდე მგზავრობისას და იმერეთში მიღებული შთაბეჭდილებანი რ. ერისთავმა აღწერა სტატიების სერიაში „წერილები იმერეთიდან“ („კავკასი“, 1857 წ.).

1889 წლის მარტიდან 1896 წლის ოქტომბრამდე რ. ერისთავი კვლავ სახელმწიფო სამსახურში, კავკასიის საცენზურო კომიტეტში იმყოფებოდა ცენზორის თანამდებობაზე.

1896 წელს რ. ერისთავმა დაასრულა თავისი შრომა სვანეთის შესახებ, რომელიც „ნოვოე ობოზრენიეში“ დაიბეჭდა. იმავე წელს მან თავი დაანება სამსახურს და ცხოვრების უკანასკნელი წლები თავის მშობლიურ კუთხეში გაატარა.

მიუხედავად მოხუცებულობისა, რაფიელ ერისთავი სიცოცხლის უკანასკნელ დღეებამდე განაგრძობდა შემოქმედებითს მუშაობას. ბოლო ხანებში იგი მუშაობდა ოპერის („ნუგზარ“) ლიბრეტოზე, რომელიც დაუმთავრებელი დარჩა.

რაფ. ერისთავის მოღვაწეობის 50 წლის იუბილე დიდი ზეიმით იქნა გადახდილი 1895 წლის ოქტომბერში. 1899 წლიდან რაფიელი ხშირად ავადმყოფობდა.

1901 წლის იანვარში რ. ერისთავის ჯანმრთელობა გაუარესდა და 4 მარტს იგი 77 წლის ასაკში გარდაიცვალა. თელავიდან პოეტის ნეშტი წაასვენეს სოფ. ქისტაურში. მიცვალებულის კუბოს ზღვა ხალხი აცილებდა. პროცესიას წინ მიუძღვებოდნენ ძაძებით შემოსილი ხევსური ცხენოსნები. მთელი გზა მოფენილი ყოფილა ღვით, დაფნით და სუროთი. გზის გაყოლებით მარჯვნივ და მარცხნივ შუამთაში, იყალთოში, ალავერდში გამუდმებით რეკავდნენ ზარები. ქისტაურში პოეტის ნეშტი დაიტირა მისმა საყვარელმა გლეხობამ და მოწიწებით მიაბარა მშობლიურ მიწას.

1911 წელს აკაკი წერეთელმა და სასულიერო პირებმა ინახულეს რაფიელ ერისთავის საფლავი ქისტაურში და პანაშვიდი გადაუხადეს. 1938 წელს რაფიელ ერისთავის ნეშტი თელავის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის ეზოში გადაასვენეს. ამჟამად

სოფელ ქისტაურში მოქმედებს პოეტის სახელობის სახლ-მუზეუმი.

თავად რაფიელ ერისთავს

როს მშრომელ გლეხთა ვაებით
საბრალოდ აცრემლებული,
ზეცას შეჰკენესდი, მგოსანო,
ერისთავის თავდადებული;
როს ერის კეთილდღეობით
საამოდ აღტაცებული,
სიმთ აჟღერებდი ტკბილ-ხმაზედ,
ვით ზეცით მოვლინებული;
როს დაჰგალობდი სამშობლოს,
ის იყო შენი ტრფიალი,
მისთვის გაჰქონდა შენს ჩანგსა
გულის წარმტაცი წკრიალი...

მაშინ, მგოსანო, ქართველი
თურმე ციურ ძეგლს გიგებდა
და წარსულ შრომას, ვაებას
აწმყოთი აგვირგვინებდა.
შენმა სიტყვებმა მის გულში
უკვე გაიდგა ფესვია,
მოიმკე, წმინდა მსცოვანო,
რაც სიყრმით დაგითვისია;
ნამგლად იხმარე ერისგან
გრძნობით ჰაერში ძახილი:
„ვაშა, რაფიელ, გამრავლდეს
მამულში შენებრი შვილი!“

**სოსელი, 16 წლის
(იოსებ სტალინი), 1895წ.**

ივანე მაჩაბელი — 160 (1854 — დაიკარგა 1898), ქართველი მწერალი, მთარგმნელი და საზოგადო მოღვაწე. დაიბადა გაღარიბებული მემამულის, გიორგი მაჩაბლის ოჯახში. ბავშვობა მან უკიდურეს გაჭირვებაში გაატარა. ივანე აღზარდა პაპიძამ, ელენე დიასამიძემ. ივანე მაჩაბელი 14-15 წლის ასაკში იწყებს ლექსების წერას. საშუალო ცოდნას იგი თბილისის გიმნაზიაში იღებს. ჭაბუკი გატაცებით ეწაფება ქართულ და რუსულ ლიტერატურას, ბეჯითად სწავლობს უცხო ენებს. გიმნაზიის კურსის დასრულებიდან ერთი წლის შემდეგ, 1871 წელს, მიემგზავრება პეტერბურგში, თავის ძმასთან — ვასილთან, რომელიც უნივერსიტეტში იურიდიულ ფაკულტეტზე სწავლობდა.

ივანე მაჩაბელი ამ დროს ბუნებისმეტყველებით იყო გატაცებული და სწორედ ამ დარგზე შევიდა პეტერბურგის უნივერსიტეტში. მალე, ძმის ზეგავლენით, იგი დაინტერესდა იურიდიული მეცნიერებით და ეს ფაკულტეტიც დაასრულა. პეტერბურგის უნივერსიტეტში ორ ფაკულტეტზე სწავლას ი. მაჩაბლისათვის ხელი არ შეუშლია, გაედრმაგებინა თავისი ერუდიცია ლიტერატურისა და ხელოვნების სფეროში. იგი გაუტაცნია პროგრესულ საზოგადოებრივ იდეებს.

ივანე მაჩაბლის მსოფლმხედველობაზე მნიშვნელოვანი ზეგავლენა მოახდინეს 60-70-იანი წლების რუსეთის რევოლუციონერ-დემოკრატებმა. ამ დროს რუსეთის რევოლუციურ-ხალხოსურ მოძრაობაში მონაწილეობას იღებდნენ მოწინავე ქართველი ახალგაზრდებიც. აღსანიშნავია, რომ ქართველ რევოლუციონერ ხალხოსნებს სამშობლოში დაბრუნებისას დაუკავშირდა ივანე მაჩაბელი.

1873 წლის ზაფხულში, ბანკის საქმეების გამო, პეტერბურგში ჩავიდა ილია ჭავჭავაძე, რომელიც ახლო ურთიერთობაში იყო ვასილ მაჩაბელთან. ივანე მაჩაბელმა ილიას გაუზიარა თავისი განზრახვა და სთხოვა ერთად ეთარგმნათ შექსპირი. 1873 წლის „კრებულის“ მეათე ნომერში დაიბეჭდა „მეფე ლირის“ პირველი მოქმედების თარგმანი. 1874 წელს ივ. მაჩაბელი სამშობლოში დაბრუნდა და იმავე წლის ბოლოს, აგრონომიულ მეცნიერებათა შესწავლის მიზნით, გაემგზავრა ოპენჰაიმის აკადემიაში (შტუტგარტის მახლობლად), სადაც ორი წელი დაჰყო.

1878 წელს ივ. მაჩაბელი საფრანგეთიდან პეტერბურგს გაემგზავრა, სადაც ქართველ სტუდენტთა წრეში მოხსენებებს კითხულობდა ლიტერატურულ თემებზე. ერთი წლის შემდეგ იგი საბოლოოდ დაბრუნდა საქართველოში და ლიტერატურულ-პუბლიცისტურ მოღვაწეობას მიჰყო ხელი. 1883 წელს იგი გაზეთ „დროების“ რედაქტორი ხდება. მაგრამ 1885 წლის სექტემბერში, გაზეთი დახურულ იქნა მთავრობის მიერ მეფის ხელისუფლების საწინააღმდეგო წერილების სისტემატურად ბეჭდვის გამო, გაზეთის რედაქტორი კი პასუხისგებაში მისცეს და სამუდამოდ აუკრძალეს ნებისმიერი გამოცემის რედაქტორობა.

ქართული კულტურისათვის ყველაზე ფასეული გამოდგა ვანო მაჩაბლისეული გენიალური თარგმანები შექსპირის ტრაგედიებისა: „მეფე ლირი“ (ი. ჭავჭავაძესთან ერთად), „ოტელო“, „ჰამლეტი“.

1897 წლის მაისში იგი მძიმედ გახდა ავად ჩირქოვანი პლევრიტიით. 1898 წლის 26 ივნისს ივანე მაჩაბელი უგზო-უკვლოდ გაუჩინარდა.

მელიტონ კელმენჯიძე — 150 (1864 — 1942), ქართველი საზოგადო მოღვაწე, პედაგოგი, ფოლკლორისტი. სწავლობდა თბილისის სასულიერო სემინარიაში. 1894 წელს კიევის სასულიერო აკადემიის დამთავრების შემდეგ მუშაობდა მასწავლებლად ქუთაისსა და ფოთში. იკვლევდა ხალხური ზეპირსიტყვიერების საკითხებს, კრებდა და აქვეყნებდა ფოლკლორულ ნიმუშებს. 1893-1894 წლებში ჟურნალ „მოამბეში“ დაიბეჭდა მისი ნაშრომი „სახალხო პოეზია

და მისი საპედაგოგო, საესტეტიკო და სამეცნიერო მნიშვნელობა“ (ცალკე წიგნად — 1896, ქუთაისი). 1915 წელს გამოსცა ხალხური ზღაპრების, აფორიზმებისა და გამოცანების კრებული.

შეადგინა სახელმძღვანელოები სკოლებისათვის: „სიტყვიერების თეორია“, „ქართული ქრესტომათია“, „ქართული ენის გრამატიკა“ და სხვ. მელიტონ კელმენჯიძე ავტორია გამოკვლევებისა ქართული ეკლესიის ისტორიიდან: „გაბრიელი, ეპისკოპოსი იმერეთისა“ (1913), „საქართველოს საკათალიკოსო ეკლესიის მოკლე ისტორია“ (1918), „სიმართლე ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიაზე“ (რუსულ ენაზე, 1906) და სხვ.

მრავალმხრივ განსწავლული მოღვაწე და მეცნიერი თავის სიტყვას ამბობდა ფოლკლორისტიკაში, თეოლოგიაში, სიტყვიერების თეორიაში. დაუღალავად ქეოდა ქვეყანაში კულტურულ-საგანმანათლებლო საქმიანობას.

შალვა დადიანი — 140 (1874 — 1959), ქართველი მწერალი, დრამატურგი, მსახიობი, თეატრის მოღვაწე; საქართველოს სახალხო არტისტი (1923). დაიბადა ცნობილი მწერლისა და საზოგადო მოღვაწის ნიკოლოზ დადიანის ოჯახში. სწავლა-განათლება მიიღო შინ მოწვეული მასწავლებლების ხელმძღვანელობით. უკვე ადრეული სიტყვიერების წლებში გაიტაცა ეპოქის პროგრესულმა სოციალ-პატრიოტულმა იდეებმა. ამ იდეებით არის გამსჭვალული მისი ლექსების პირველი კრებული „ნაპერწკალი“ (1892) და პროზაული მინიატურები (იბეჭდებოდა გაზეთ „ივერიაში“ 1896-იდან). 1893 წლიდან დადიანმა მსახიობობა დაიწყო და შემდგომში ვლადიმერ ალექსიმესხიშვილის ერთ-ერთი უახლოესი თანამშრომელი გახდა ქუთაისის თეატრში. 1908 წელს ჩამოაყალიბა „მოძრაი დასი“, რომელიც რევოლუციური შინაარსის სპექტაკლებს დგამდა საქართველოს სამრეწველო ცენტრებში, აგრეთვე ბაქოსა და ნოვოროსიისკში. მეფის ცენზურის აკრძალვის მიუხედავად, ამ დასმა პირველმა დადგა მაქსიმ გორკის პიესა „უკანასკნელნი“.

1905 წლის რევოლუციას უკავშირდება დადიანის დრამატული შემოქმედების დასაწყისი. პიესა „მღვიმეში“ (1905) ალგორითული ფორმით ასახავს მშრომელი ხალხის ბრძოლას სოციალური და ეროვნული თანასწორობისთვის. პიესაში „როს ნადიმობდნენ“ (1907) დადიანი დროებით მოვლენად მიიჩნევს რეაქციის ბნელი ძალების ზეიმს და წარმოსახავს ხალხის მზადებას ახალი ბრძოლებისათვის. როგორც იდეურ-თემატურად, ისე ფორმით დადიანის

ადრინდელ პიესებს ბევრი რამ აკავშირებს მ. გორკის დრამატურგიასთან. პიესაში „გუშინდელი“ (1917) დადიანმა ძველი, რეაქციული სამყაროს გარდაუვალი დაცემისა და მოახლოებული განახლების წინათგონობა გამოხატა.

შ. დადიანი არსებითად კომედიური ჟანრის ფუძემდებელია ქართულ საბჭოთა დრამატურგიაში. დრამატული ჟანრის აღორძინების ერთ-ერთი პირველი ცდა იყო შ. დადიანის პიესა „თეთნულდი“ (1931), რომელშიც ავტორმა თანამედროვე სვანეთის ფონზე ძველისა და ახლის სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლა, ახალი სამყაროს გარდაუვალი გამარჯვება დაგვიხატა. ისტორიულ-რევოლუციურ დრამაში „ნაპერწყლიდან“ (1937) ასახულია XX ს-ის დამდევს საქართველოს მუშათა კლასის საბრძოლო შეკავშირება ბოლშევიკური ორგანიზაციების გარშემო.

შ. დადიანი ავტორია პირველი ისტორიული რომანისა ქართულ საბჭოთა ლიტერატურაში. რომანში „გიორგი რუსი“ (1916-1926) ასახულია XII-XIII სს-ის საქართველო. რომანში „გვირგვილიანების ოჯახი“ (1954) დადიანმა ასახა ქართველ თავადაზნაურობის ეკონომიური და სულიერი დეგრადაცია, სოციალური უსამართლობის წინააღმდეგ გლეხობის ბრძოლა XIX-XX სს-ის მიჯნაზე. ქართული მემუარული ლიტერატურის ერთ-ერთი საუკეთესო ნიმუშია მწერლის მოგონებათა წიგნი „რაც გამახსენდა“ (1959).

შ. დადიანს დაწერილი აქვს აგრეთვე მრავალი მოთხრობა, ნოველა, ლიტერატურულ-კრიტიკული და პუბლიცისტური წერილი; თარგმნა შექსპირის, შილერის, ბაირონის, ჰაუპტმანის, ჰოფმანსტალის, ლ. ანდრევეისა და სხვათა პიესები. იგი წლების განმავლობაში ხელმძღვანელობდა საქართველოს მსახიობთა კავშირს, იყო თეატრალური საზოგადოების თავმჯდომარე (1950-1959). ქართული თეატრის სცენაზე 200-ზე მეტი როლი აქვს განსახიერებული. აღსანიშნავია მისი რეჟისორული მოღვაწეობაც. შ. დადიანის პიესებს თვალსაჩინო ადგილი ეკავა ქართულ საბჭოთა თეატრის რეპერტუარში.

ლევო ქიაჩელი — 130 (ნამდვილი სახელი და გვარი **ლევონ მიხეილის ძე შენგელაია**; 1884 — 1963), ქართველი მწერალი. ქუთაისის გიმნაზიის დამთავრების შემდეგ, 1904-1905 წლებში, სწავლობდა ხარკოვის უნივერსიტეტის იურიდიულ ფაკულტეტზე. 1905-1907 წლების რევოლუციაში აქტიური მონაწილეობისათვის დააპატიმრეს. 1907 წელს გაიქცა ქუთაისის ციხიდან. ერთხანს არა-

ლევალურად ცხოვრობდა მოსკოვში. 1912 წელს გაემგზავრა შვეიცარიაში, სწავლობდა ჟენევის უნივერსიტეტში. 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ დაბრუნდა საქართველოში.

1909 წელს გამოაქვეყნა პირველი მოთხრობა. ლ. ქიაჩელის ადრინდელ ნოველებში საგრძნობია სიმბოლისტური და იმპრესიონისტული მიმდინარეობისათვის ნიშანდობლივი მოტივები — სკეფსისი („შეურაცხყოფილი“), ნიღბის ფილოსოფია („Escalade“), დუმილის თეორია („სტეფანე“, „ისკანდერი“), ბედისწერის პრობლემა („ცოდვის შვილები“) და სხვ. ამავე პერიოდთან იხინა თავი ქიაჩელის რეალისტურმა თვალთახედვამაც. საბჭოთა პერიოდში შექმნილ საუკეთესო ნოველებში ქიაჩელმა დიდი მხატვრული სიმართლითა და ფსიქოლოგიური სიღრმით გადმოსცა ყოფილი თავადების სოციალური და პიროვნული კატასტროფა („თავადის ქალი მაია“, 1927), შვილის დამკარგავი მამის მძაფრი სულიერი ტრაგედია („ალმასგირ კუბულანი“, 1925), ორი ურთიერთდაპირისპირებული მორალური მრწამსის ჭიდილი („ჰაკი აბა“, 1933). ლ. ქიაჩელის პირველი რომანი „ტარიელ გოლუა“ (1916) უახლესი ქართული ლიტერატურის საეტაპო თხზულებაა. ეს არის რომანი, რომელიც ასახავს 1905 წლის რევოლუციას სამეგრელოს სოფლის ფონზე. მწერალი წარმოგვიდგენს თაობათა სრულ იდეოლოგიურ ერთიანობას კლასობრივი ბრძოლის პირობებში. თანამოაზრენი არიან მამაშვილი — სიბრძნით და ქედუხრელობით ცნობილი მშრომელი გლეხი ტარიელ გოლუა და „ერთობის“ მოთავე ახალგაზრდა ლევანი. ამ რომანშივე პირველად იჩენს თავს მამაშვილური სიყვარულისა და ურთიერთპატივისცემის იდეა, რომელიც გასდევს ქიაჩელის მთელ შემოქმედებას („ალმასგირ კუბულანი“, „მამა და შვილი“. „მთის კაცი“). რომანში ნაჩვენებია რევოლუციური ბრძოლის აღმავლობა, ხალხის ერთსულოვნება, რეაქციის მძვინვარება სოფლად. ღრმად ოპტიმისტურია რომანის ეპილოგი.

ლ. ქიაჩელის მომდევნო რომანი „სისხლი“ (1926-1927) წარმოსახავს რეაქციის ხანას საქართველოში. განსაკუთრებული პოპულარობა მოიპოვა ლ. ქიაჩელის რომანმა „გვადი ბიგვა“ (1936-1937; სსრკ სახელმწიფო პრემია, 1941), რომელშიც წარმოდგენილია 30-იანი წლების ქართული სოფლის ცხოვრება: შენიღბული რეაქციული ძალები (არჩილ ფორია), კერძომესაკუთრული გრძნობით შეპყრობილი გლეხობა (გოჩა სალანდია), სიზარმაცე და ცუდლუტობა (გვადი ბიგვა). რომანის იდეური ხაზია ახალი ადამიანის ჩამოყალიბება. გვადის ფერისცვალება ფსიქოლოგიური ტაქტით არის წარმართუ-

ლი.

ლ. ქიაჩელის უკანასკნელი რომანია „მთის კაცი“ (1948), რომელიც სამამულო ომს ეძღვნება.

ლ. ქიაჩელის პროზა სადაა, მკვიდრად შეკრული. მწერალი ხასიათების გამოკვეთისა და ფსიქოლოგიური მოტივების დიდი ოსტატია.

მისილ ჭიაურელი — 120 (1894 — 1974), დიდი ქართველი რეჟისორი. 1912 წელს დაამთავრა თბილისის ფერწერისა და ქანდაკების სკოლა. 1915 წლიდან მუშაობდა თბილისის, ქუთაისის და ბათუმის თეატრებში მსახიობად, რეჟისორად, მხატვრად. 1921 წელს თბილისში დააარსა სატირის თეატრი. 1925-1927 წლებში იყო მუშათა თეატრისა და „წითელი თეატრის“ რეჟისორი და სამხატვრო ხელმძღვანელი. კინემატოგრაფში მონაწილეობა მიიღო ფილმებში: „არსენა ჯორჯიაშვილი“ (არსენა, 1921), „სურამის ციხე“ (ოსმან-ალა, 1923), „ნათელა“ (ჯონდო, 1926), „ხანუმა“ (სიკო, 1927) და სხვ.

მხატვრულად გააფორმა ფილმები: „სურამის ციხე“ (1923) და „სამანიშვილის დედინაცვალი“ (1927). მიხ. ჭიაურელის რეჟისორობით გადაღებულია შემდეგი ფილმები: „პირველი კორნეტი სტრემნევი“ (1928, ე. ძიგანთან ერთად), „საბა“ (1929), „უკანასკნელი საათი“ (1928), „ხაბარდა“ (1931), „უკანასკნელი მასკარადი“ (1934), — ყველა მათგანი ე. წ. მუნჯი ფილმია. არის რეჟისორი პირველი ხმოვანი ფილმისა „არსენა“ (1937, სსრკ სახელმწიფო პრემია 1941), რომელსაც მოჰყვა: „ღიადი განთიადი“ (1938, სსრკ სახელმწიფო პრემია — 1941), „გიორგი სააკაძე“ (1942-1946, სსრკ სახელმწიფო პრემია — 1946), „ფიცი“ (1946, სსრკ სახელმწიფო პრემია — 1947, ოქროს მედალი ვენეციის VII საერთაშორისო კინოფესტივალზე — 1946), „ბერლინის დაცემა“ (1949, სსრკ სახელმწიფო პრემია — 1950, დიდი პრიზი კარლოვი-ვარის V საერთაშორისო კინოფესტივალზე — 1950), „დაუვიწყარი 1919 წელი“ (1951, დიდი პრიზი კარლოვი-ვარის VII საერთაშორისო კინოფესტივალზე — 1952), „ოთარაანთ ქვრივი“ (1957), „გენერალი და ზიზილები“ (1964), „რაც გინახავს, ვეღარ ნახავ“ (1965) და სხვ.

მიხეილ ჭიაურელმა ქართულ კინემატოგრაფში დაიმკვიდრა სახელი, რომელსაც დრო ვერაფერს ავნებს. მისი როლები და საშემსრულებლო ტექნიკა, მის მიერ გადაღებული ფილმები და დადგმული სპექტაკლები მსოფლიო ხელოვნების უკვდავ შედევრთა რიცხვს ეკუთვნის.

ნატო ვაჩნაძე — 110 (ნამდვილი სახელი — ნატალია გიორ-

გის ასული ანდრონიკაშვილი; 1904 — 1953, დაიღუპა ავიაკატასტროფის დროს), გამოჩენილი ქართველი კინომსახიობი, საბჭოთა ეკრანის ვარსკვლავი 1920-30-იან წლებში. მისი კარიერის მწვერვალზე საბჭოთა კინომ მას ბრწყინვალეობა და დიდება მოუტანა. მისი მონაწილეობით გადაღებული ფილმები კინოთეატრებში ანშლაგებით გადიოდა. თავისი გარეგნობისა და არტისტულობის წყალობით იგი დამსახურებულად იქცა ქართული კინოს ლეგენდად. მისმა პოპულარობამ ქართული კინოსტუდია საქკინმრეწვი საბჭოთა კავშირში უდიდესი გახადა.

ნატო ვაჩნაძე ვარშავაში დაიბადა ძველი არისტოკრატიული ჩამომავლობის მამისა და პოლონელი დედის ოჯახში. მამა — გიორგი ალექსანდრეს ძე ანდრონიკაშვილი ვარშავაში მსახურობდა ოფიცრად, რამდენიმე თვეში ვლადიკავკაზის, თერგის ოლქის უფროსად დანიშნეს, ხოლო 1910 წელს იგი მთელი ოჯახით საქართველოში გადმოვიდა. დედა — ეკატერინე სიმონის ასული სლივიცკაია იყო პოლონელი. დედის ბებია — ვოზოლი, იტალიელი მომღერალი, იტალიიდან მოუწვევიათ თბილისში საოპერო თეატრის დაარსების დროს. თბილისში იგი ცოლად გაჰყვა კაპელმეისტერსა და კომპოზიტორ შენინგს. მათი ქალიშვილი — ნატოს დედა — ცოლად შეურთავს სლივიცკის, რომელსაც მამა პოლონელი ჰყავდა, დედა კი — რუსი.

ნატო და მისი უფროსი და სწავლობდნენ თბილისის ქალთა პირველ გიმნაზიაში, უმცროსი და-ძმა კი — გურჯაანის პირველ დაწყებით სკოლაში. კახეთში ნატომ გაიცნო მერაბ ვაჩნაძე, რომელსაც სკოლის გამოსაშვები გამოცდების ჩაბარების შემდეგ გაჰყვა ცოლად. მერაბ ვაჩნაძისგან ნატოს ჰყავდა ვაჟი — თენგიზი (შემდგომ არქიტექტორი გახდა). ნატო და მერაბი მალე დაცილდნენ ერთმანეთს. მეორე მეუღლე იყო ცნობილი რეჟისორი ნიკოლოზ შენგელაია, რომელთანაც შეეძინა ორი ვაჟი — ელდარი და გიორგი.

ნატო აღმოაჩინა იმ დროს ცნობილმა რეჟისორმა ამო ბეკ-ნაზაროვმა. ნატოს ფოტოსურათი ბეკ-ნაზაროვმა ე. წ. „დვარცოვზე“ შინამანის ფოტოატელიეს ფირნიშზე შეამჩნია. ამო ბეკ-ნაზაროვმა შაქრო ბერიშვილი გაგზავნა ნატოს მოსაძებნად. შაქრო მეორე რეჟისორის ფუნქციას ასრულებდა და ერთ-ერთი როლის შემსრულებელი იყო ფილმში „მამის მკვლელები“. შაქრო ბერიშვილმა გაიგო ნატოს მისამართი, კითხვა-კითხვით მიაგნო გურჯაანში და ნატო ვაჩნაძე დაითანხმა „მამის მკვლელებში“ თამაშზე.

ნატო ვაჩნაძემ მეტად დასამახსოვრებელი, ტრაგიკული და საინტერესო სახეები შექმნა ქართულ კინემატოგრაფში. მან მთავარი და წამყვანი როლები განასახიერა შემდეგ ფილმებში: „მამის მკვლელები“ (1923, ნუნუ), „არსენა ყაჩაღი“ (1923, ნენო), „სამი სიცოცხლე“ (1924, ესმა), „ვინ არის დამნაშავე“ (1925, ფატი), „ტარიელ მკლავადის მკვლელობის საქმე“ (1925, დესპინე), „ნათელა“ (1926, ნათელა), „ამოკი“ (1926, ევროპელი ქალი), „გიული“ (1927, გიული), „კრაზანა“ (1928, ჯუმა), „უკანასკნელი ჯვაროსნები“ (1933, ციცია), „უკანასკნელი მასკარადი“ (1933, თამარი), „ნარინჯის ველი“ (1933, ნანი), „არსენა“ (1927, ნენო), „სამშობლო“ (1939, ნათელა), „ქალიშვილი ხიდობნიდან“ (1940, გვირისტინე), „ქაჯანა“ (1941, მართა), „ის კიდევ დაბრუნდება“ (1943, მანანა), „აკაკის აკვანი“ (1947, ნანო), „ქეთო და კოტე“ (1948), „მწვერვალთა დამპყრობნი“ (1952, ელისაბედი).

ნატო ვაჩნაძის — ქართული კინოს ყველაზე აღიარებული ვარსკვლავის სიცოცხლე ნადრეგად დასრულდა 1953 წლის 14 ივნისს მომხდარი ავიაკატასტროფის დროს.

პანტანო ბერიძე — 100 (1914 — 2000), ქართველი მეცნიერი, ხელოვნების ისტორიკოსი. ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი (1959), პროფესორი (1960). საქართველოს მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწე (1964), საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი (1974), საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიკოს გ. ჩუბინაშვილის სახელობის ქართული ხელოვნების ისტორიის დირექტორი (1973-1988), ქართული საბჭოთა ენციკლოპედიის მთავარი სარედაქციო კოლეგიის წევრი.

1936 წელს დაამთავრა ამიერკავკასიის ინდუსტრიული ინსტიტუტის სამშენებლო ფაკულტეტის საარქიტექტურო განყოფილება, 1936 წლიდან დაიწყო პედაგოგიური მოღვაწეობა. ბერიძის ნაშრომებში განხილულია ქართული ხელოვნების ისტორიის საკითხები ადრინდელი ფეოდალური ხანიდან. მის გამოკვლევაში „სამცხის ხუროთმოძღვრება. XIII-XVI საუკუნეები“ (1955) ასახულია ქართული არქიტექტურის განვითარების ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ეტაპი, ხოლო ნაშრომები „საბჭოთა საქართველოს არქიტექტურა“ (კრებულში *Архитектура республик Закавказья, М., 1951*) და „ქართული საბჭოთა არქიტექტურის ისტორია“ (1955) პირველი ნაბიჯებია ქართული საბჭოთა არქიტექტურის შესწავლის დარგში. ვ. ბერიძის კრიტიკული ხასიათის წერილებში, სტატიებში და ნარკვევებში განხ-

ილულია თანამედროვე მშენებლობის, ქალაქთა ძველი რაიონების დაცვის, ისტორიული მემკვიდრეობისა და თანამედროვე ეროვნული არქიტექტურის საკითხები.

მოამზადეს მამუკა ცუხიშვილმა და ლაშა კირთაძემ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. XIX ს. ქართული ლიტ. ისტორია, თბ., 1959. გვ. 163 (ავტ. კოლექტ.).
2. ცხოვრება ივანე მაჩაბელისა, ვ. ჭელიძე, თბ., 1956. გვ. 363.
3. ქართული დრამატურგია, თბ., 1967. გვ. 93 (ავტ. კოლექტ.).
4. XX საუკუნის ქართული საბჭოთა ხელოვნება, თბ., 1976. გვ. 81, 189, 215.

ბიორები ბიძინას კმ გოგოლაშვილი

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ენათმეცნიერი; ავტორია მონოგრაფიებისა: ქართული ზმნის უღვლილებების სისტემა (1988), ქართული სალიტერატურო ენა (ისტორია და თანამედროვეობა), (2009), ბედი ქართული ენისა ათასწლეულთა მიჯნასთან (2009), ქართული ზმნა (2010), იაკობ გოგებაშვილის ღვაწლი და ცხოვრების გზა (2011) და სხვ.; 300-ზე მეტი სამეცნიერო და კრიტიკულ-პუბლიცისტური ნაშრომისა.

თეიმურაზ ივანეს კმ ზანაძე

ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, რელიგიათმცოდნე; ავტორია მონოგრაფიებისა: ბიბლია გუშინ, დღეს... (1982), რელიგიური რწმენათა კვლადკვალ (1986), მუჰამედი, ისლამი, ვაჰაბიზმი და საქართველოს პრობლემები (1999), რელიგიური პროცესები საქართველოში XX და XXI საუკუნეთა მიჯნაზე (2003), ბაჰაი — ახალი მსოფლიო რელიგია? (2010) და სხვ.; მრავალი სამეცნიერო და პუბლიცისტური წერილისა.

თინათინ ვლადიმერის ასული ივალაშვილი

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. 1979-2006 წლებში მუშაობდა ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტში მეცნიერთანამშრომლად, 1992 წლიდან დღემდე ახალციხის სასწავლო უნივერსიტეტში მუშაობს. 2000 წელს დაჯილდოვდა ღირსების ორდენით. გამოქვეყნებული აქვს 12 მონოგრაფია და 100-ზე მეტი სამეცნიერო სტატია ქართულ, რუსულ, ინგლისურ და თურქულ ენებზე. მისი კვლევის სფეროა: ეთნო-სოციალური და ეთნო-რელიგიური საკითხები.

მამუკა ავთანდილის კმ ცუხიშვილი

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი; ავტორია მონოგრაფიებისა: დღევანდელი და ქართული ფოლკლორი (2005), ქალის სახე ქართულ ფოლკლორში (2006), ივანე ჯავახიშვილი და საქართველოს საგანძური (2006), ლეო კვაჭაძე — ქართული ენის ამაგდარი (2008), ჩემი პატრიარქი (2009) და სხვ.; მრავალი სამეცნიერო და პუბლიცისტური წერილისა.

გვანცა ვახტანგის ასული კოკლათაძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, ბიზანტინისტი; ავტორია მონოგრაფიებისა: ლიტერატურისმცოდნეობა არისტოტელეს მოძღვრებაში (1986), ქრისტიანული ეკლესიის ისტორია (მეხუთე გამოცემა, 2012), ცხოვრება და მოქალაქეობა წმ. ილია მართლისა (2006) და სხვ.; მრავალი სამეცნიერო და პუბლიცისტური წერილისა; ძვ. ბერძნულიდან თარგმნილი აქვს სამი ბიბლიური წიგნი და რამდენიმე პატრისტიკული თხზულება.

გულბაათი ვიქტორის კმ რცხილაძე

პოლიტოლოგი და გერმანისტი, პოლიტიკის მეცნიერებათა დოქტორი. თბილისის ილია ჭავჭავაძის სახელობის უცხო ენების ინსტიტუტის დამთავრების (1995 წ.) შემდეგ ჯერ სტაჟორად, შემდგომ — საერთაშორისო საკითხების რეფერენტად მუშაობდა ქვეყნის პრეზიდენტის აპარატში, აგრეთვე, ახორციელებდა პრეზიდენტის თარჯიმნის ფუნქციებს (2003 წლამდე). 2009 წელს დააარსა ანალიტიკური ცენტრი „ევრაზიის ინსტიტუტი“. არის ავტორი მრავალი სამეცნიერო და პუბლიცისტური სტატიისა რუსულ-ქართული ურთიერთობების, პოლიტიკისა და რელიგიის ურთიერთდამოკიდებულების, საერთაშორისო პოლიტიკის თემებზე. გამოსცა 2 მონოგრაფია.

შოთა ვაშას კმ აფხაძე

საერთაშორისო სამართლის მაგისტრი, ევრაზიის ინსტიტუტის პროექტების მენეჯერი, სააკაშვილის რეჟიმის პოლიტპატიმარი (2010—2013). ბოლო პუბლიკაციები: «В Грузии на военных базах западные инструкторы готовят террористов», (2010); «Лингвистическая оккупация Грузии» (2010); «По обе стороны кавказского хребта: обзор грузино-кавказских отношений» (2013); «От Великой отечественной войны до августовской войны – политика Запада не меняется» (2013); «Влияние религиозных сект на внутри- и внешнеполитические векторы Грузии» (2013).

ბონდო ვალერიანის კმ არაქელიძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, არმენოლოგი; ავტორია მონოგრაფიებისა: „სომხური“ თუ ქართული ეკლესიები საქართ-

ველოში? (1996), ქართულ, ინგლისურ და რუსულ ენებზე; ქართული ეკლესიის მისაკუთრება სომეხი მეცნიერების მიერ გრძელდება (2001); როცა უდავო სადავო ხდება (2007); ქვანი კვლავ დადებენ (2005) და სხვ.; სამეცნიერო და პუბლიცისტური წერილებსა.

ბრიგოლ ნიკოლოზის კმ რუსაკი

ფილოსოფიის მეცნიერებათა დოქტორი, პატროლოგი; ავტორია მონოგრაფიებისა: ღმრთის შეუქმნელ და შექმნილ ხატთა გაგებისათვის (2000), მსოფლიო საეკლესიო კრებები/დოგმატური ღმრთისმეტყველება (მესამე გამოცემა, 2008), საღმრთისმეტყველო ლექსიკონი-ცნობარი (2010) და სხვ.; სამეცნიერო და პუბლიცისტური წერილებსა.

ვალერიან ბიორბის კმ მაჭარაკი (1920-2000)

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი. ავტორია ნაშრომებისა: იასე ცინცაძე“ (1990), „მასალები XVIII საუკუნის მეორე ნახევრის რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიიდან“ (4 ტომად, 1968-2007 წწ.), „ასპინძის ბრძოლა“ (1957), „რუმინეთის სახალხო რესპუბლიკა“ (1962), „ბესიკი დიპლომატიურ სარბიელზე“ (1968), „გიორგი ლეონიძე და რუმინულ-ქართული ლიტერატურული ურთიერთობა“ (1976).

Научно-общественный журнал
«САМИ САУНДЖЕ» (Три сокровища) №1 (11), 2014
(на грузинском языке)

РЕЗЮМЕ

ГИОРГИЙ ГОГОЛАШВИЛИ
ОСТОРОЖНО, КЛАССИКА!

(или атака на классическое литературное наследие)

В последний период участились «переводы» на новый грузинский язык классического литературного наследия – древних грузинских литературных памятников. Целью «переводчиков» является облегчить читателю понимание текста! Так были «переведены» «Мученичество Шушаник» Иакоба Хуцеси, «Мученичество Або» Иоане Сабанидзе, «Житие Григола Ханцтели» Гиорги Мерчуле и другие агиографические сочинения. Было издано несколько прозаических версий «Витязя в тигровой шкуре» Шота Руставели; «перевели» басни Сулхан-Саба Орбелиани. Издания, в основном, предназначены для абитуриентов... Такое отношение к памятникам старого грузинского языка является осквернением наследия грузинской классической литературы и должно быть пресечено.

ТЕЙМУРАЗ ПАНДЖИКИДZE
ВРЕМЯ КРУШЕНИЯ И БЕЗРАССУДСТВА

В статье речь идет о том, как горереформаторы упразднили кафедру религиоведения и этики в Тбилиском Государственном Университете; как на факультете философии разгромили, созданные большими стараниями и рвением, специальности теологии и религиоведения, какие плачевные последствия имели их неразумные действия.

ТИНА ИВЕЛАШВИЛИ
ПРЕСТУПЛЕНИЕ ВЕКА

Глобалистические силы и их главари очень хорошо знают, что в процессе осуществления контроля над обществом главная и

важнейшая роль принадлежит Церкви. Поэтому всячески пытаются скомпрометировать в глазах верующих ее репутацию. Можно сказать, что игнорируя мнение Церкви и народа, принятые Правительствами Грузии законы и постановления (правовое уравнение с православием различных конфессий и сектов, их финансирование из бюджета и др.) – это тяжелейший преступный поход против грузинской души, грузинской религиозной веры – Православия. Они забывают или не хотят видеть то реальное обстоятельство, что гарантом золотого века Давида Строителя было именно возведение Православия в ранг государственной идеологии. После принятия христианства и провозглашения ее государственной религией, даже в период тяжелейших испытаний, церковь всегда стояла на должной высоте, ибо представляла не только веру, но и идеологию страны.

Как видим, организаторы «нового устройства мира» и «создания нового человека», используя существующие в стране различные конфессии, на уровне официоза достигли подрыва и умаления православной церкви – могучего защитника грузинской государственности и, соответственно, национальных интересов грузинского народа. А это можно считать величайшим преступлением века, совершенным против собственной страны управляемым извне грузинскими властями.

МАМУКА ЦУХИШВИЛИ ДЕЛО ГРУЗИНСКИХ ПАТРИОТОВ ТРЕБУЕТ ПРОДОЛЖАТЕЛЯ

В статье, на основе литературно-публицистических произведений известных грузинских писателей и общественных деятелей – св.Илия Праведного (Чавчавадзе), Акаки Церетели, Николоза Бараташвили и Иакоба Гогешашидзе – рассмотрен вопрос о взаимоотношении Грузии с Россией и показано, что они однозначно поддерживали российско-грузинские тесные взаимоотношения и открыто выражали признательность по отношению к большому соседу.

ГВАНЦА КОПЛАТАДЗЕ АТАБАГСТВО САМЦХЕ-ДЖАВАХЕТИ В ПЕРВОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА

Причину удаления южной Грузии, исторической Самцхе-Джаваheti от родины и ее превращения в ахалцихский папалык, прежде всего, следует искать в грехах предков, в частности, честолюбии и изменах. Царь Эрекле в известный трактат, согласно которому, Картли-Кахетинское царство являлось подданным Российской Православной Империи, одним из пунктов внес пункт, предусматривающий усилия со стороны Российской империи, направленные на возвращении потерянных грузинских краев. В статье, на основе анализа исторических фактов, представлена реальная картина попыток Российской Империи по возвращении Самцхе-Джаваheti, которые под конец увенчались успехом. Однако честолюбие и измена и на сей раз проявились, что, естественно, причинило вред общему национальному делу, последствия которого по сей день пожинает Грузия.

ГУЛБААТ РЦХИЛАДЗЕ ПОЧЕМУ ЗАПАД ПРОТИВИТСЯ ОТДЕЛЕНИЮ КРЫМА ОТ УКРАИНЫ?

Запад ссорится с Россией и вводит против нее санкции из-за Крыма (чего не сделал из-за Грузии). Но почему Запад поступает так, вместо того, чтобы пожертвовать Крымом в качестве компенсации для России из-за намечаемой «вестернизации» Украины? Неужели Крым имеет для запада настолько важное геостратегическое значение? – задается вопросом автор статьи, на что он же отвечает: Крым так важен для Запада не столько географически, а как прецедент. **Россия, оказавшая помощь населению Крыма, оставляет за собой право вмешиваться в процессы и в других областях Украины, например в Донбассе (восток страны), а без Донбасса Украина обречена на экономический крах.** Крым может стать примером для остальных регионов Украины – вне всяких сомнений, полуостров станет приоритетным регионом России, куда будут перекачиваться большие средства из центрального бюджета, в то время как на Украине фактом будет жесткая экономия и перманентный упадок экономики.

Кроме того, автор сравнивает прецедент Крыма с примером Абхазии и «Южной Осетии». Главное отличие состоит в том, что в Крыму участие в референдуме могли принять все жители полуострова, в то время как в Абхазии и «Южной Осетии» на аналогичных референдумах мнения у коренных жителей грузинского происхождения (многочисленных беженцев) никто не спрашивал, «волеизъявление народа» прошло без их участия. Поэтому, заключает автор, «у крымского референдума есть куда более высокая степень легитимности, чем у абхазо-осетинского».

ШОТА АПХАИДЗЕ
**РЕЦЕПТ КАК ИЗБЕЖАТЬ В ГРУЗИИ
«УКРАИНСКИЙ МАЙДАН»**

Последние события на Украине ясно показали, что Запад, под лидерством Америки, действует с четко сформулированной и неизменной стратегией, для расширения ареала своего геополитического влияния. Автор статьи анализирует возможное развитие политических процессов в Грузии после «майдана». Эта тема актуальна, так как бывшая правящая партия «Единое национальное движение» не скрывает своего воодушевления фактом свержения законной власти Украины и пытается создать условия для импорта в Грузию «майданных» настроений.

Одним из главных условий для упрочения демократии и стабильного развития Грузии, чтобы исключить успешную попытку ЕНД вернуться к власти, автор считает политическое сближение Грузии с Россией.

БОНДО АРВЕЛАДЗЕ
ПО ПОВОДУ ЭПИТАФИИ КАТАЛИКОСА ДОМЕНТИ Ш

В соборе Светицховели погребен каталикос восточной Грузии Доменти Ш (+1676), на могильной плите которого размещена эпитафия на грузинском языке, где армянским алфавитом высечена только дата смерти. По мнению автора, это, конечно, является единичным

случаем, единственным исключением и сделанные на основе этого обобщенные выводы грузиноведа П.Мурадяна о наличии в XVII веке во Мцхета армянского населения, лишены всякого основания.

ГРИГОЛ РУХАДЗЕ
**РЕЛИГИОЗНАЯ ОЦЕНКА КОНТРАЦЕПЦИИ,
АБОРТА И СУРРОГАЦИИ**

По мнению автора, согласно христианскому учению и каноники аборт и все противозачаточные средства, как и все методы искусственного оплодотворения человека являются неприемлемыми и аморальными.

SUMMARY

GIORGI GOGOLASHVILI
CAREFULLY, IT IS CLASSICS!
(Or Attack on Classical Literary Heritage)

Recently, numerous ancient Georgian literary monuments of classical literary heritage have been “translated” into the new Georgian language. The purpose of the “translators” is to make it easier for readers to understand the transcripts. *The Martyrdom of the Holy Queen Shushanik* by Iakob Khutsesi, *The Martyrdom of Abo Tbileli* by Ioane Sabanidze, *The Vita of Grigol Khandzteli* by Giorgi Merchule and other hagiographic writings were translated this way. Several prosaic versions of *The Knight in the Panther's Skin* by Shota Rustaveli were published. The Fables by Sul Khan-Saba Orbeliani were also “translated.” These Publications are mainly intended for students. Such approach to the monuments of the old Georgian heritage is a desecration of Georgian classical literature and must be stopped.

TEIMURAZ PANJIKIDZE
THE TIME THE COLLAPSE AND RECKLESSNESS

The article discusses how some reformers have eliminated the department of Religious Studies and Ethics at the Tbilisi State University. The author criticizes how the specialties of Theology and Religious Studies (Department of Philosophy) created by great diligence and enthusiasm have been destroyed. He fears that these unreasonable actions will have dire consequences.

TINA IVELASHVILI
CRIME OF THE CENTURY

Globalist forces and their leaders know very well that the church holds the main and most important role in the process of social control. There-

fore, they are trying to discredit the reputation of the church in the eyes of the faithful. One can say that adopting laws and regulations by Georgian governments (legal equalization of different denominations and sects with Orthodoxy, their funding from the budget, etc.) without considering any viewpoint of the church and the people, is an inconceivable criminal campaign against the soul the Georgian faith - Orthodoxy. They forget or do not want to see the reality that guaranteed David the Builder's golden age - erection of orthodoxy to the level of State ideology. After the adoption of Christianity and its proclamation as a state religion, even during the hardest times, the church always was exemplary as it represented not only the faith, but also the ideology of the country.

Utilizing the existing religious groups, the organizers of the “new world order” and “the new man” have succeeded in undermining and diminishing the Orthodox Church, a powerful defender of Georgian statehood according to national interests of the Georgian people. One should consider this as the greatest crime of the century against its own country committed by the Georgian authorities controlled by outside forces.

MAMUKA TSUKHISHVILI
THE WORK OF GEORGIAN PATRIOTS NEEDS SUCCESSORS

The article is based on the literary and journalistic works of famous Georgian writers and public figures - Saint Ilia the Righteous (Chavchavadze), Akaki Tsereteli, Nikoloz Baratashvili and Iakob Gogebashvili. It examines the issue of the relationship between Russia and Georgia. The article demonstrates that these writers and public figures clearly supported close relationship between Russia and Georgia and openly expressed gratitude towards the big neighbor.

GVANTSA KOPLATADZE
SAMTSKHE-JAVAKHETI PRINCIPALITY IN THE FIRST
HALF OF THE 19TH CENTURY

The reason for separating Samtskhe-Javakheti from the historical homeland of southern Georgia, and of its transformation into Akhaltsikhe province is partly due to the sins of their ancestors, their ambition and their treachery. In much known Treaty of King Erekle, according to

which Kartli and Kakheti kingdoms became subjects of the Russian Orthodox Empire, one of the requests was to aid Georgia in regaining its lost territories. The article presents evidence based on the analysis of historical facts that demonstrates the Russian Empire's attempts to return the Samtskhe-Javakheti region to Georgia; however, just like in the past, ambition and high treason emerged this time as well. This harmed the country so severely that even nowadays Georgia is still paying for it.

GULBAAT RTSKHLADZE
**WHY THE WEST OPPOSES THE SECESSION
 OF THE CRIMEAN PENINSULA FROM UKRAINE**

The West opposes Russia and imposes sanctions against Russia because of Crimea (which it did not do for Georgia). The author raises a question: Why wouldn't the West sacrifice Crimea as compensation to Russia in exchange of planned "Westernization" of Ukraine? Does Crimea have such an important geo strategic value to the West? In the author's opinion: No. Crimea is important for the West not so much geographically, it is important because it sets a precedent.

Russia is assisting the population of Crimea and reserves the right to interfere in various processes in other parts of Ukraine, for example, in Donbas (Eastern part of the country). Ukraine is doomed for an economic collapse without Donbas. Crimea can become an example for the other regions of Ukraine. The peninsula, without a doubt, will become a prioritized region to Russia, where it will start transferring large amounts of resources from the central budget. However, in Ukraine, hardship and a constantly declining economy will still be taking place.

In addition, the author compares the precedent of Crimea to the ones in Abkhazia and South Ossetia. In the author's opinion, the main difference is that, in Crimea, all the people of the peninsula were able to participate in the referendum. During a similar referendum in Abkhazia, as well as in Samachablo (South Ossetia) nobody asked the opinion of the native Georgian people including numerous refugees. The demonstration of "the will of the people" took place without their participation. Therefore, the author concludes that the Crimean referendum has a higher standing of legitimacy than the Abkhazian and Ossetian referendums.

SHOTA APKHAIDZE
HOW TO AVOID EUROMAIDAN IN GEORGIA

The recent events in Ukraine have made it clear that the West, under the leadership of America, operates with a consistent strategy of expanding the area of its geopolitical influence. The author fears a possible development of political processes in Georgia similar to the Euromaidan. Euromaidan was a wave of demonstrations, civil unrest and revolution in Ukraine. It began on November 21, 2013 with public protests demanding a closer European integration. This issue is real. The former party in power "United National Movement" admires the toppling of the legitimate government of Ukraine and tries to create similar conditions for Maidan in Georgia.

The author considers political intimacy with Russia as one of the main conditions for solid democracy and stable progress of Georgia. It will prevent the return of the National Movement to a position of authority.

BONDO ARVELADZE
REGARDING THE EPITAPH OF CATHOLICOS DOMENTI III

Catholicos of Eastern Georgia Domenti III (1676) is buried in Svetitskhoveli Cathedral. His tombstone has an epitaph etched in the Georgian language. The tombstone bears the date of his death in the Armenian alphabet. According to the author, it certainly is an isolated case and. He argues that the generalized conclusions by Kartvelologist P. Muradyan that Mtskheta was populated by Armenian people in the 17th century based just on single exception is devoid of any foundation.

Kartvelologist P. Muradyan alleges that Mtskheta was populated by Armenian people in the 17th century; however, this is based on a generalized conclusion of a single exception, devoid of any foundation.

GRIGOL RUKHADZE
**RELIGIOUS ASSESSMENT OF CONTRACEPTION,
 ABORTION AND SURROGACY**

In the author's opinion, according to Christian teachings and canons, abortion and contraception, like all methods of artificial insemination are unacceptable and immoral.

სამეცნიერო-საზოგადოებრივი ჟურნალი
„სამი საუნჯე“ №1(11), 2014

გამომცემელი შპს „სამი საუნჯე“
სამტრედია, დავით აღმაშენებლის ქ. № 409.
ელ. ფოსტა: samisaunje@sinergia.ge
ტელ.: 298-26-34, 599-19-68-23

Научно-общественный журнал
«САМИ САУНДЖЕ» (Три сокровища) №1(11), 2014
(на грузинском языке)

Scientific and Social Journal
“SAMI SAUNJE” (Three Treasures) №1(11), 2014
(in Georgian)

პატივცემულო მკითხველებო, გთხოვთ გაითვალისწინოთ,
ყოველი გამოწერილი ნომერი ჟურნალის
თანადგომასა და სამი საუნჯის დაცვას ნიშნავს.

ჟურნალზე ხელმოსაწერად დაუკავშირდით
გამაგრცელებელ სააგენტოებს —
თბილისში: „მაცნე“, 214-74-22; „ელვა.ჯი“, 238-26-73(74);
აგრეთვე შეგიძლიათ თანხა (7 ან 14 ლ.)
ჩარიცხოთ შპს „სამი საუნჯის“ ანგარიშზე:
TBCBGE 22, GE18 TB79 6263 6060 1000 01
და ჟურნალი თქვენს მისამართზე მოგეწოდებათ;
ხოლო რესპუბლიკის სხვა ქალაქებისა და
რაიონების ფილიალებს დაუკავშირდეთ ჩვენს ვებ-გვერდზე
მითითებული ნომრების საშუალებით.

ხელმონერილია დასაბეჭდად 03.04.2014. ტირაჟი 300.

დაიბეჭდა გამომცემლობა „მერიდიანის“ სტამბაში.
თბილისი, ალ. ყაზბეგის გამზ., 47.

ფერმწერთა საყურადღებოდ

«ბაბაქის ხილვა»

უ. «სამი საუნჯე» აცხადებს კონკურსს ფერწერული ნამუშევრისთვის, რომელიც აკაკი წერეთლის ჩვენებას ასახავს: «მოსხეცისკარე სამოსით გაბრწყინებულ ტატხზე იჯდა ქრისტე, იმისკენ მიისწრაფვოდა ზალხიც. წინ მიუძლოდა მათ ორი გვირგვინოსანი: მეფე დიმიტრი თავდადებული და დიდი თავადი დიმიტრი დონელი. იმათ აეღოთ ჯვარი ორთე მხრით და მიჰქონდათ, რომ დაესვათ ქრისტეს ტახტის წინ და გაემაგრებინათ. იმათ მოსდევთ ჯარი, ერთის მხრით რუსის და მეორეთი ქართველები. „უფალი ჩემდა და მაცხოვარ ჩემი, ვისა შეშინოდეგ მე? უფალი მხსნელი ცხოვრებისა ჩემისა და ვისდა ვეკრძალოდე მე?“ გალობდნენ რუსები. — „აღსდევინ ღმერთი და განიბნენენ ვოველნი მტერნი მისნი პირისაგან ქვეყნისა“, — ეხმატკბილებიან ქართველები და ხმა უხილაჲი ბანს აძლევს მადლიდამ. საკვირველია, რომ სხვადასხვა ენაზე გალობდნენ, სხვადასხვა კილოთი და პარმონია კი ერთია: ციური და მომხიბლაჲი! ქრისტე თანასწორად აკურთხებს ორივეს».

გაზ. «დროება», 20.04.1877.

გამარჯვებული ნამუშევრისთვის დაწესებულია
ჯილდო 300-დან 500 ლარამდე ოდენობით
ნახატის წარმოდგენის ბოლო ვადაა 2014 წლის 20 ივნისი.